

Στη Δύση του Γαλλικού Επαναστατικού Αιώνα

Η πρόσληψη της Παρισινής Κομμούνας από το συντηρητικό στρατόπεδο και η στερέωση
της III Republique

Στέφανος Σαλεβουράκης

Στην Δύση του Γαλλικού Επαναστατικού Αιώνα

Η πρόσληψη της Παρισινής Κομμούνας από το συντηρητικό στρατόπεδο και η στερέωση της III Republique

Στέφανος Σαλεβουράκης

Διπλωματική εργασία στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών *«Πολιτική Επιστήμη και Νεότερη Ιστορία»*

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Χρυσάνθη Αυλάμη

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας

Σχολή Πολιτικών Επιστημών

Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών

Αθήνα, Ιανουάριος 2021

***“For the same reason that the Ancien Regime is thought to have an end
but no beginning, the Revolution has a birth but no end.”***

François Furet

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	6
---------------	---

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
---------------	---

α. Οι χρονολογικοί κύκλοι του Furet και η κληρονομιά του '93-'94.....	9
β. Το ιστορικό πλαίσιο της Παρισινής Κομμούνας.....	11
γ. Το ιστορικό πλαίσιο του γαλλικού τύπου κατά την διάρκεια της Année Terrible	21
δ. Η ιστοριογραφία της Παρισινής Κομμούνας και σύγχρονοι προβληματισμοί πάνω στην μελέτη της.....	27
ε. Λίγα λόγια για το υλικό που χρησιμοποιήθηκε και την μετάφραση.....	30

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟ ΤΥΠΟ ΤΟΥ ΜΑΙΟΥ	33
---	----

α. Τα πρώτα φύλλα μετά την απαγόρευση κυκλοφορίας	35
β. Η διαχείριση της επικαιρότητας: οι τελευταίες μάχες στο Παρίσι	38
γ. Η πρόσληψη της Κομμούνας από την σκοπιά του «Légende noire»	44

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟ ΤΥΠΟ ΤΟΥ ΙΟΥΝΙΟΥ	50
---	----

α. Τα αίτια που οδήγησαν στην Κομμούνα και οι έντονες κριτικές στα πεπραγμένα αυτής	52
β. Το ζήτημα των εξόριστων κομμουνάρων και η Διεθνής.....	56
γ. Το πολιτειακό ζήτημα και οι εκλογές της 2ας Ιουλίου	62

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟ ΤΥΠΟ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ	69
---	----

α. Οι εκλογές της 2ας Ιουλίου και ο απόηχος των αποτελεσμάτων	71
β. Μεταξύ δύο εκλογικών αναμετρήσεων: οι πολιτικές μεταβολές και η ανάγνωση του παρελθόντος.....	75
γ. Οι Πρόσοι, το Παπικό ζήτημα και οι κομμουνάροι	81

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟ ΤΥΠΟ ΤΟΥ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 88

α. Το «άτακτο» Παρίσι, η Εθνοφρουρά και οι ανακατατάξεις στην Διεθνή 90

β. Το 3^ο στρατοδικείο του Αυγούστου και η περίπτωση του Courbet 93

γ. Ο Thiers και η επόμενη ημέρα της Γαλλίας..... 99

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 105

ΠΑΡΑΘΕΜΑ 111

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 117

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί προϊόν μίας μακράς ενασχόλησης με την Παρισινή Κομμούνα η οποία και εκκίνησε τον Σεπτέμβριο του 2015, αμέσως μετά την επιστροφή μας στην Αθήνα ύστερα από δύο έτη διαμονής στο Παρίσι. Αφορμή για την αρχή αυτής της ερευνητικής διαδικασίας αποτέλεσε η έκδοση του βιβλίου «Αναζητώντας οδοφράγματα» της Ξένιας Μαρίνου, η εκπληκτική δουλειά της οποίας υπήρξε διαχρονικό σημείο έμπνευσης για την έρευνα μας και την ακόλουθη συγγραφή της διπλωματικής.

Αρχική μας επιθυμία, όταν ακόμα η ενασχόληση με την Παρισινή Κομμούνα είχε περισσότερο τον χαρακτήρα της παράλληλης με την επαγγελματικής μας ενασχόληση δραστηριότητα, ήταν να επικεντρωθούμε σε κάποια πτυχή των γεγονότων που αφορούσε τις πράξεις των εξεγερμένων της άνοιξης του 1871. Η εισαγωγή μας στο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου τον Σεπτέμβριο του 2018 και η ακόλουθη επαφή που αποκτήσαμε με την επιστημονική διαδικασία της ιστορικής έρευνας, άλλαξε τα μέχρι τότε δεδομένα και το ερευνητικό πεδίο που θα θέλαμε να κινηθούμε. Ύστερα από συζητήσεις με την επιβλέπουσα καθηγήτρια διαπιστώσαμε πως η βιβλιογραφία που αφορούσε το στρατόπεδο των εξεγερμένων της Κομμούνας ήταν αν όχι επαρκής, τουλάχιστον τέτοια που θα αφαιρούσε αρκετά από τον πρωτότυπο χαρακτήρα που θα επιθυμούσαμε να έχει η διπλωματική εργασία. Ως αποτέλεσμα αυτού προκρίθηκε η έρευνα να στραφεί περισσότερο προς το αντίπαλο συντηρητικό στρατόπεδο και πιο συγκεκριμένα στην πρόσληψη της Παρισινής Κομμούνας από τον συντηρητικό γαλλικό τύπο την επαύριον του τέλους των εχθροπραξιών τον Μάιο του 1871.

Στις ακόλουθες σελίδες γίνεται αρχικά μία προσπάθεια στην εισαγωγή να καταγραφεί το ιστορικό πλαίσιο της Année Terrible¹, της περιόδου δηλαδή που εκκινεί με την έναρξη του γαλλοπρωσικού πολέμου τον Ιούλιο του 1870 και καταλήγει στην αιματηρή καταστολή της

¹ «Année terrible» (=απαίσια χρονιά) είναι ο τίτλος της συλλογής ποιημάτων του Victor Hugo που δημοσιεύτηκε το 1872 και παρουσιάζει τα δεινά που γνώρισε η Γαλλία κατά την διάρκεια του προηγούμενου έτους. Η δημοσιότητα που πήρε το συγκεκριμένο έργο του Γάλλου συγγραφέα, είχε σαν αποτέλεσμα να καθιερώσει αυτόν τον όρο για την χρονική περίοδο της γαλλικής ιστορίας που εκκινεί από την κήρυξη του Γαλλοπρωσικού πολέμου και καταλήγει στην πτώση της Παρισινής Κομμούνας ένα χρόνο αργότερα.

Παρισινή Κομμούνας ένα χρόνο αργότερα. Στο κυρίως κομμάτι της διπλωματικής που ακολουθεί, επιχειρείται μία επισκόπηση των γραπτών του συντηρητικού γαλλικού τύπου από τον Μάιο μέχρι και τον Αύγουστο του 1871. Σε αυτήν την επισκόπηση, πέρα από την πρόσληψη των ίδιων των γεγονότων της Κομμούνας από το συντηρητικό στρατόπεδο της Γαλλίας, μπορούμε να εντοπίσουμε το ευρύτερο αφήγημα που κατασκευάζει η γαλλική δεξιά της εποχής για την συνολική περίοδο που μεσολαβεί μεταξύ της Γαλλικής Επανάστασης και του 1870-1871.

Όπως διαπιστώσαμε από τα αρχικά στάδια της έρευνας, ο ιδιαίτερα πυκνός πολιτικός χρόνος του καλοκαιριού του 1871 με τις τρεις συνολικά εκλογικές αναμετρήσεις του Ιουλίου και τις έντονες πολιτικές διεργασίες που λαμβάνουν χώρα στην Εθνοσυνέλευση, καθιστά την πρόσληψη της Παρισινή Κομμούνας συμπρωταγωνιστή στα γραπτά του συντηρητικού τύπου. Αποτέλεσμα αυτού ήταν και η δική μας παρουσίαση να κινηθεί σε δύο παράλληλες αφηγήσεις. Έτσι, από την μία πλευρά έχουμε την πρόσληψη των γεγονότων, των προσώπων και των πεπραγμένων της Παρισινή Κομμούνας από το συντηρητικό στρατόπεδο της χώρας ενώ από την άλλη πλευρά έχουμε την ενεργή συμμετοχή του τύπου στις εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στην γαλλική πολιτική σκηνή κατά την διάρκεια του καλοκαιριού. Μία ενεργή συμμετοχή που σφραγίζεται τον Ιούνιο από την ίδρυση του UPP, μίας πολιτικής σύμπραξης συντηρητικών και μετριοπαθών εντύπων της πρωτεύουσας η οποία και συμμετέχει στις εκλογές του Ιουλίου. Τελικός μας σκοπός, μέσα από αυτή την έρευνα στα γραπτά του τύπου και την παράλληλη καταγραφή του ιστορικού πλαισίου των μηνών που προηγούνται και ακολουθούν την πτώση της Κομμούνας, είναι να διαπιστώσουμε το πώς τελικώς κατέστη εφικτή η στερέωση της Γ' Γαλλικής Δημοκρατίας.

Η παρούσα διπλωματική εργασία συγγράφηκε σε μία πολύ ιδιαίτερη χρονική περίοδο για εμάς καθώς η απόφαση για μόνιμη μετακόμιση στο Παρίσι τον Ιανουάριο του 2020 επηρεάστηκε κομβικά από την έλευση της υγειονομικής κρίσης του Covid-19 δύο μήνες αργότερα. Πέρα από τα προφανή εμπόδια που έβαλε η τελευταία στην πρόθεσή μας για ενδελεχή έρευνα των σχετικών με την Παρισινή Κομμούνα συλλογών υλικού των βιβλιοθηκών του Παρισιού, υπήρξε παράλληλα κομβική σε οικονομικό και ψυχολογικό επίπεδο. Ωστόσο, η επιμονή που είχαμε για την συγγραφή της και την απόκτηση του τίτλου των μεταπτυχιακών σπουδών υπήρξε καθοριστική προκειμένου να καταφέρουμε να παρουσιάσουμε την έρευνα που ακολουθεί στις επόμενες σελίδες.

Πρώτα και κύρια θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια Χρυσάνθη Αυλάμη η οποία στάθηκε στο πλευρό μου από την πρώτη στιγμή που αποφάσισα να συμμετέχω στις εισαγωγικές εξετάσεις του μεταπτυχιακού. Ευχαριστώ θερμά την Laure Godineau και τον Quentin Deluermoz οι οποίοι ανταποκρίθηκαν άμεσα στην επικοινωνία που είχα μαζί τους και προσφέρθηκαν να συνδράμουν στην τελική δόμηση του ερευνητικού θέματος της διπλωματικής. Ευχαριστώ βαθύτατα την οικογένειά μου για την αμέριστη ψυχολογική και υλική βοήθεια που μου προσέφερε κατά την διάρκεια της πολύ δύσκολης περασμένης διετίας. Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στον Νίκο Καλάκο που πιθανότατα χωρίς τη παρουσία του στην Γαλλία δεν θα είχα δοκιμάσει ποτέ να μετακομίσω μόνιμα στο Παρίσι. Ευχαριστώ τον Μόδεστο Σιώτο, τον Άρη Πολιτόπουλο και τον Dennis για τις πολύτιμες συμβουλές τους αναφορικά με την επιστημονική έρευνα εντός του πανεπιστημίου. Ευχαριστώ την Βίλυ Μυλωνά και την Μαρία Θεοδοσίου για την βοήθεια τους στο editing του αρχείου. Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στην Χριστίνα Μπουφέα χωρίς τις έντονες παραινέσεις της οποίας το καλοκαίρι του 2020, η διπλωματική εργασία δεν θα είχε ολοκληρωθεί ποτέ. Δεν θα μπορούσα φυσικά να μην αναφέρω την ΑΠ με την οποία ξεκινήσαμε μαζί αυτό το όμορφο ταξίδι του μεταπτυχιακού. Την ευχαριστώ για όλα. Τέλος, δεν θα μπορούσα παρά να μην κλείσω με ένα μεγάλο ευχαριστώ στην ΣΠ, η παρουσία και η ανιδιοτελής βοήθεια της οποίας υπήρξαν η αρχική έμπνευση σε αυτήν την μακρά πορεία μέχρι την παράδοση της διπλωματικής εργασίας.

Στην αγαπημένη μου Λία η οποία έφυγε τόσο άδικα και επίπονα από την ζωή στις 02/11/2021.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

α. Οι χρονολογικοί κύκλοι του Furet και η κληρονομιά του '93-'94

Η σημασία των ιστορικών γεγονότων που λαμβάνουν χώρα στο Παρίσι και στην Γαλλία ευρύτερα, κατά τη διάρκεια της Année Terrible είναι τέτοια, που καθιστούν εξ' αρχής κάθε νέα έρευνα για την Κομμούνα ως μία ευκαιρία για βαθύτερες προσεγγίσεις. Επιπλέον το υλικό που διαθέτουμε από παλαιότερες ιστορικές, ανθρωπολογικές και κοινωνιολογικές έρευνες αποκλείει επίδοξες μονομερείς προσεγγίσεις με έντονη ιδεολογική τοποθέτηση απέναντι στα δύο στρατόπεδα που αντιπαρατέθηκαν την άνοιξη του 1871. Παρ' όλα αυτά το σημείο εκκίνησης, σύμφωνα με την δικιά μας προσέγγιση, των γεγονότων του 70'-71', δεν εντοπίζεται στην δεκαετία που είχε προηγηθεί αλλά σε όλον τον ιστορικό χρόνο που μεσολαβεί από την Γαλλική Επανάσταση και έπειτα.

Σύμφωνα με τον Francois Furet ο ιστορικός αυτός χρόνος που μεσολαβεί μεταξύ των γεγονότων της Γαλλικής Επανάστασης και αυτών της Κομμούνας μπορεί να δομηθεί γύρω από δύο χρονολογικούς κύκλους: «Ο πρώτος από αυτούς διαρκεί από το 1789 έως το 1799 (ή το 1804, αν θέλουμε να συμπεριλάβουμε τη δημιουργία της αυτοκρατορίας) και συγκροτεί το σύνολο των πολιτικών θέσεων, που προέκυψαν από την Επανάσταση, για τη θεσμοθέτηση της νέας δημόσιας

κυριαρχίας: είναι αυτή η ασυγκράτητη νεωτερικότητα που αποτελεί το σήμα κατατεθέν της Επανάστασης. Και ένας δεύτερος επαναλαμβανόμενος κύκλος, με τον οποίο η γαλλική κοινωνία μετασχηματίζεται και κατά συνέπεια αποκρυσταλλώνει για μεγαλύτερες χρονικές περιόδους τις ίδιες πολιτικές μορφές που αναβιώνουν από τις ίδιες τις επαναστάσεις: δύο συνταγματικές μοναρχίες μετά από εκείνες του 1789-1792, δύο νικηφόρες παρισινές εξεγέρσεις (Ιούλιος 1830, Φεβρουάριος 1848) και δύο που κατεστάλησαν βιαίως (Ιούνιος 1848, Μάρτιος 1871), μια δεύτερη République μετά την πρώτη και ακόμη ένας Βοναπάρτης παρότι ο πρώτος θεωρούνταν μοναδικός στην ιστορία. Αυτό ο επαναληπτικός κύκλος δεν έχει ιστορικό προηγούμενο»².

Κατά την γνώμη μας οι χρονολογικοί αυτοί κύκλοι δημιουργούν δύο νέα δεδομένα τα οποία σχετίζονται άμεσα με τις ιδεολογικές διαμάχες που αποκρυσταλλώνονται το 70'-71'. Το πρώτο από αυτά αφορά τον δυϊσμό που εμφανίζεται εντός της γαλλικής κοινωνίας από το 1789 και έπειτα και αφορά την ιδεολογική τοποθέτηση απέναντι στην Γαλλική Επανάσταση. Το δίπολο αυτό του υπέρ/κατά της επανάστασης διαπερνά εγκάρσια κάθε πολιτική ή μη διαδικασία που λαμβάνει χώρα κατά την διάρκεια του 19ου αιώνα εντός του γαλλικού κράτους και είναι διακριτό σε όλες τις πτυχές των κοινωνικών μετασχηματισμών ενώ παράλληλα μεταφέρει αυτή την συνθήκη και στην ιστοριογραφία που δομείται την ίδια περίοδο. Αυτός ακριβώς ο δυϊσμός, προσαρμοζόμενος στα νέα ιστορικά και πολιτικά δεδομένα που προκύπτουν από την εξέγερση της 18ης Μαρτίου, οδηγεί στην κατασκευή ενός νέο δίπολου που αφορά τους υπέρμαχους και τους πολέμιους της Κομμούνας. Σίγουρα η ιστορική μνήμη από το 1830 και το 1848 καθώς και οι νέες δυναμικές που προκύπτουν κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1860 λόγω της ανόδου του εργατικού κινήματος και της ίδρυσης της Α' Διεθνούς³, παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην ριζοσπαστικοποίηση του επαναστατικού σώματος που συμμετέχει ενεργά στην Κομμούνα. Παρ' όλα αυτά, σε καμία περίπτωση δεν μπορούμε να αποσυνδέσουμε τα πρωτοφανή γεγονότα της άνοιξης του 1871 από τον δυϊσμό που είχε εξ' αρχής προκύψει εντός της γαλλικής κοινωνίας ως συνέχεια των μεγάλων μετασχηματισμών που προκάλεσε η Επανάσταση του '89.

Το δεύτερο και πιο σημαντικό δεδομένο αφορά την πρόσληψη του ιακωβινισμού και των γεγονότων της Τρομοκρατίας από την άρχουσα τάξη της Γαλλίας. Ήταν τέτοια ιστορικής σημασίας η παρακαταθήκη που προέκυψε από την Γιακωβινική εμπειρία και των γεγονότων που προηγούνται της 9η Θερμιδór⁴, που είχε σαν άμεσο αποτέλεσμα αφενός την επαναπροσέγγιση

² Furet, F., La Revolution dans l'imaginaire politique francais, « Le Débat » 1983/4 n° 26, σ. 173-181.

³ Η 9η Θερμιδór (27 Ιουλίου) σηματοδοτεί την ήττα των Ιακωβίνων που ηγείτο ο Ροβεσπιέρος μετά την κατάληψη του Δημαρχείου που φρουρούσαν οι ξεβράκωτοι.

⁴ Σχετικά με την ραγδαία άνοδο της Α' Διεθνούς κατά την δεκαετία του 1860 βλ. Cordillot, M., L'Association internationale des travailleurs et les origines du mouvement ouvrier moderne (1865-1871) Pigenet, M., (επιμ.) Histoire des mouvements sociaux en France, La Découverte, Παρίσι, 2014, σ. 90-100.

του ίδιου του 1789 και αφετέρου την συνειδητοποίηση από την πλευρά της μετέπειτα άρχουσας τάξης πως μια παρόμοια συνθήκη δεν θα έπρεπε σε καμία περίπτωση να επαναληφθεί σε μελλοντικό χρόνο. Αυτή ακριβώς η συνειδητοποίηση αποκρυσταλλώνεται στο καθεστώς που προκύπτει μετά τα γεγονότα του Ιουλίου του 1830 αλλά και στην βίαιη καταστολή των παρισινών οδοφραγμάτων τον Ιούνιο του 1848. Κυρίως όμως, αποκρυσταλλώνεται στα πρωτοφανής δυναμικής, ακόμα και για τα ιστορικά δεδομένα της πολιτικής βίας στην Γαλλία, γεγονότα της *Semaine Sanglante* (= αιματοβαμμένη εβδομάδα). Σε αυτό ακριβώς το πανίσχυρο κατασταλτικό κύμα της τελευταίας εβδομάδας του Μαΐου, που σάρωσε τους επαναστάτες του Παρισιού και απέκλεισε κάθε σκέψη για κάποια μελλοντική εξεγερσιακή διαδικασία εντός της Γαλλίας. Κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί όμως ότι το συγκεκριμένο κατασταλτικό κύμα, παρά το γεγονός ότι αποτέλεσε και αποτελεί μέχρι και σήμερα σημείο αντεγκλήσεων για το μέγεθος της βιαιότητας του, κατάφερε εν τέλει να στερεώσει με τα πιο γερά θεμέλια την νεοσύστατη *Republique* και να κλείσει οριστικά τον κύκλο των επαναστάσεων που άνοιξε το 1789.

Στις παρακάτω σελίδες θα επιχειρηθεί μία προσέγγιση της παραπάνω συνθήκης και η εξαγωγή κάποιων συμπερασμάτων μέσα από την εξέταση του συντηρητικού γαλλικού τύπου κατά τους μήνες που ακολούθησαν την καταστολή της Κομμούνας. Κυρίως θα επιχειρήσουμε να καταδείξουμε πως πέρα από τους κοινωνικοπολιτικούς μετασχηματισμούς της δεκαετίας του 1860, την εξέγερση της 18ης Μαρτίου και το έργο της Κομμούνας, η συνθήκη αυτή που επικρατεί και καθορίζει την ιστορία του γαλλικού κράτους στα χρόνια που ακολουθούν, αφορά την σαφή επιθυμία της άρχουσας τάξης και της μπουρζουαζίας να οριοθετήσουν τους ριζοσπαστικούς μετασχηματισμούς που παρατηρούνται καθ' όλη την διάρκεια του 19ου αιώνα εντός της γαλλικής κοινωνίας και κυρίως να μην επιτρέψουν η Παρισινή Κομμούνα να εξελιχτεί σε ένα νέο 93'-94'.

β. Το ιστορικό πλαίσιο της Παρισινής Κομμούνας

Η Παρισινή Κομμούνα στην ουσία υπήρξε ένα εξεγερσιακό-επαναστατικό γεγονός που σφράγισε τα γεγονότα του γαλλοπρωσικού πολέμου. Αμέσως μετά την αιματηρή κατάληξη της αποτέλεσε αντικείμενο ιστορικής καταγραφής και μελέτης από το επίσημο γαλλικό κράτος, διάφορους πρωταγωνιστές των γεγονότων καθώς και από άτομα που τοποθετούσαν τον εαυτό τους ιδεολογικά σε κάποια από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές. Χαρακτηριστικό αυτής της πρώτης περιόδου της ιστοριογραφικής καταγραφής είναι πως η πρόσληψη της Κομμούνας καθορίζεται αποκλειστικά από ζητήματα ιδεολογίας με αποτέλεσμα τα γεγονότα που λάβανε χώρα στο Παρίσι την άνοιξη του 1871 να καταγράφονται και να αξιολογούνται μέσα από το δίπολο νικητές-ηττημένοι. Στην πορεία του χρόνου και καθώς εισερχόμαστε στον 20ο αιώνα, η Κομμούνα φαίνεται να περνά σταδιακά στη λήθη για την επίσημη ιστοριογραφία και οι αναφορές για αυτή

να προέρχονται στο μεγαλύτερο βαθμό από ρεύματα του ανταγωνιστικού κινήματος⁵ τα οποία είδαν σε αυτήν ένα μέρος της πραγμάτωσης των ονείρων τους για την οργάνωση της κοινωνίας και των θεσμών.

Η συγκεκριμένη συνθήκη αναφορικά με την καταγραφή των γεγονότων δημιούργησε δύο παράδοξα: Αφενός, παρά τη προφανή ιστορική αξία της Κομμούνας, η έλλειψη έργων βασισμένη σε μελέτη αρχείων παραμένει παραπάνω από εμφανής καθώς η βιβλιογραφία και οι αναλύσεις για αυτή προέρχονται σε μεγαλύτερο βαθμό από το ένα ιδεολογικό στρατόπεδο, κάτι που δημιουργεί προβληματικές αναφορικά με την αποστασιοποίηση από τα ιστορικά γεγονότα. Αφετέρου η ίδια η ιστορική της αξία δείχνει να βρίσκεται υπό αμφισβήτηση καθώς ενώ για τα ρεύματα του ανταγωνιστικού κινήματος αποτελεί ένα ορόσημο της εργατικής τάξης στο δρόμο προς την χειραφέτηση των λαών, η επίσημη ιστοριογραφία την αξιολογεί περισσότερο σαν μια συνέχεια των επαναστατικών γεγονότων που έλαβαν χώρα στη Γαλλία κατά τον 19ο αιώνα⁶.

Παρά τις διαφορετικές προσλήψεις και αξιολογήσεις, η Κομμούνα από μόνη της αποτελεί ένα αδιαμφισβήτητο εντυπωσιακό γεγονός καθώς οι αλλαγές που προκάλεσε, έστω και για ένα σύντομο χρονικό διάστημα, στο επίπεδο διαχείρισης της εξουσίας και των θεσμών εντός της πρωτεύουσας ενός ανεπτυγμένου δυτικού κράτους, ήταν καινοφανείς. Για δύο μήνες η διακυβέρνηση του Παρισιού πέρασε στα χέρια του Κεντρικού Συμβουλίου της Κομμούνας ενώ τα βασικά αιτήματα όπως διαβάζουμε στην διακήρυξη της 20^{ης} Απριλίου πρότασαν «την αναγνώριση και τη στερέωση της δημοκρατίας, την επέκταση της απόλυτης αυτονομίας της Κομμούνας σε κάθε τόπο της Γαλλίας, με την ολοκλήρωση, την εξασφάλιση των δικαιωμάτων του καθενός και την πλήρη άσκηση για κάθε Γάλλο των ικανοτήτων και των δυνατοτήτων του, σαν ανθρώπου, σαν πολίτη, σαν εργαζομένου»⁷. Για δύο μήνες το «εξευεμένο σώμα» της Κομμούνας επιχειρεί μεγάλο μεγέθους τομές στη διαχείριση της κεντρικής εξουσίας, μέσω των πολιτικών μέτρων που υιοθετεί, με συνέπεια την αυτοδίκαια διαφοροποίηση του από κάθε μορφής δημοκρατία που είχε εφαρμοστεί μέχρι τότε στην Γαλλία και τον υπόλοιπο δυτικό κόσμο.

Ποια ήταν όμως η αλληλουχία των γεγονότων που οδήγησαν στην 18^η Μαρτίου και την ανακήρυξη της Κομμούνας στις 28 Μαρτίου 1871; Είναι τέτοια η παραδοξότητα του γεγονότος που φαντάζει δύσκολο να προσεγγίσει κάποιος με απόλυτη ακρίβεια τα στοιχεία και τις ιστορικές εκείνες στιγμές που οδήγησαν στην εξέγερση του Παριζιάνικου πλήθους την 18^η Μαρτίου στην

⁵ Στο πέρας του χρόνου ένας μεγάλος αριθμός από πολιτικές ομάδες έχει μελετήσει την Κομμούνα και έχει εκδώσει σχετικό υλικό που περιλαμβάνει προσούρες, συγγράμματα, αφίσες κ.ά

⁶ Σχετικά με τις επαναστάσεις που συνταράσσουν την Ευρώπη κατά τον 19ο αιώνα βλ. περισσότερα στο Hobsbawm, E.J., Η Εποχή των Επανάστασεων 1789-1848, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 2000.

⁷ Commune de Paris, Déclaration au peuple français, 20 Απριλίου 1871.

Μονμάρτη. Είναι τέτοια και η πολυμορφία των πολιτικών ομάδων που λάβανε μέρος την Κομμούνα, ιδιαίτερα όσων αφορά τα ιδεολογικά τους χαρακτηριστικά, που ακόμα και η πιο συνεπής ιστορική έρευνα δεν μπορεί να αποκωδικοποιήσει πλήρως τις πολιτικές εκείνες δυνάμεις που απελευθερώθηκαν για να πραγματώσουν την «έφοδο στον ουρανό»⁸. Παρ' όλα αυτά, εμείς θα επιλέξουμε να σταθούμε σε τρία βασικά σημεία που κατά τη γνώμη μας έχουν καθοριστική σημασία για την εκκίνηση των επαναστατικών διαδικασιών που έφεραν στην εξουσία του Παρισιού το Κεντρικό Συμβούλιο της Κομμούνας.

Το πρώτο από αυτά αφορά το σύνολο των επαναστατικών διεργασιών που λαμβάνουν χώρα στη Γαλλία, και ειδικότερα στο Παρίσι, καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Από την άλωση της Βαστίλης τον Ιούλιο του 1789 και την ίδρυση της Α' Γαλλικής Δημοκρατίας τον Σεπτέμβριο του 1792 μέχρι τα οδοφράγματα του Ιουλίου του 1930 και την επανάσταση του 1948⁹, η Γαλλία ζει μέσα σε έναν επαναστατικό πυρετό όπου κάθε εξουσιαστική αρχή δύναται να τεθεί ανά πάσα ώρα και στιγμή υπό αμφισβήτηση και να κινδυνέψει με βίαιη αποκαθήλωση. Παρά τον τελικό θρίαμβο των δυνάμεων της συντήρησης που συντελείται με το πραξικόπημα του Λουδοβίκου-Ναπολέοντα το 1851 και την έναρξη της περιόδου της Δεύτερης Αυτοκρατορίας, η επαναστατική μνήμη των κατοίκων του Παρισιού παραμένει ζωντανή παρά τις διώξεις και την ανελευθερία του καθεστώτος που εγκαθιδρύει ο Ναπολέοντας Γ' άμα την ανακήρυξη του σε αυτοκράτορα τον Ιανουάριο του 1952.

Η ίδια ακριβώς σκέψη αναφορικά με τον επαναστατικό χαρακτήρα της πόλης φαίνεται να ενυπάρχει και στο μυαλό της μεγάλης αστικής τάξης που βρίσκεται στην εξουσία η οποία και σπεύδει να αναδιαμορφώσει το Παρίσι χωροταξικά ούτως ώστε να είναι εφικτό να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικότερα στο μέλλον εξεγέρσεις σαν αυτές του 1930 και του 1948. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1840 το Παρίσι περικυκλώνεται με μια σειρά από τείχη σε συνδυασμό με 16 φρούρια και σχεδόν αντίστοιχες σε αριθμό πύλες. Το συγκεκριμένο έργο στοχεύει στο να προστατεύσει την πόλη όχι τόσο από κάποιον εξωτερικό εχθρό, όσο περισσότερο από έναν ριζοσπαστικοποιημένο κομμάτι πληθυσμού εντός της πόλης που αυξάνεται με ραγδαίους ρυθμούς και προμηνύεται επικίνδυνο. Στο εξής, σε περιπτώσεις σοβαρών εξεγέρσεων, η κυβέρνηση μπορεί να εγκαταλείψει την πόλη και να αποστείλει τον στρατό για να καταστείλει

⁸ Η Φράση «έφοδος στον ουρανό» παραπέμπει στη διεκδίκηση του αδύνατου, την κατάκτηση της ουτοπίας. Έχει χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει και άλλα σημεία αναφοράς του ανταγωνιστικού κινήματος όπως το κίνημα του Μαΐου του 1969 στη Γαλλία και την δράση της Baader Meinhof στη Γερμανία.

⁹ Πέρα από το έργο του Hobsbawm που αναφέρθηκε παραπάνω, σημείο σταθμό στην ιστοριογραφία των γαλλικών επαναστάσεων αποτέλεσε και το έργο του Γάλλου ιστορικού Hippolyte Taine με τίτλο *Les Origines de la France contemporaine* το οποίο γράφεται με αφορμή τα γεγονότα της Παρισινής Κομμούνας και αποτυπώνει τη συντηρητική οπτική του συγγραφέα απέναντι στη Γαλλική Επανάσταση και τα γεγονότα που έπονται αυτής κατά τον 19ο αιώνα.

οποιαδήποτε επαναστατική διαδικασία. Λίγο αργότερα, στα μέσα της δεκαετίας του 1850, ο βαρόνος Haussman¹⁰, οποίος χαίρει της εύνοιας του Ναπολέοντα Γ', αναλαμβάνει την αναδιαμόρφωση του κέντρου του Παρισιού ισοπεδώνοντας ολόκληρα οικοδομικά τετράγωνα παλαιών πολυκατοικιών και αντικαθιστώντας τα από μεγάλα ανοίγματα που συνδέονται με ένα νέο είδους δρόμου, το Boulevard. Με αυτόν τον τρόπο, η κατασκευή οδοφραγμάτων στους μεγάλους και ανοικτούς πλέον δρόμους της πόλης καθίσταται εξαιρετικά δύσκολη όπως θα αποδειχτεί και με τα ανεπαρκή οδοφράγματα που όρθωσαν οι κομμουνάροι τον Μάιο του 1871 για να αποκρούσουν την επίθεση του στρατού των Βερσαλλιών. Παράλληλα, οι καινούργιου τύπου κατοικίες που κατασκευάζονται, με την νεοκλασική αισθητική, διαθέτουν πολύ ακριβά ενοίκια με αποτέλεσμα μεγάλα κομμάτια των λαϊκών τάξεων να εξαναγκάζονται σε αναγκαστική εσωτερική μετανάστευση, κάτι που δίνει την ευκαιρία στην κυβέρνηση να αναδιαμορφώσει προς όφελός της τους εκλογικούς καταλόγους¹¹.

Ένα δεύτερο σημείο που πρέπει να σταθούμε στο δρόμο προς την εγκαθίδρυση της Κομμούνας είναι η οργάνωση της εργατικής τάξης στο Παρίσι και τη Γαλλία κατά τη διάρκεια της Δεύτερης Αυτοκρατορίας. Ήδη από το 1850 είχαν σταδιακά αρχίσει να ιδρύονται εργατικές ενώσεις και σύλλογοι, κάτι που συνεχίστηκε με εντατικούς ρυθμούς και κατά τη δεκαετία του 1860. Ύψιστης σημασίας γεγονός για τους αγώνες και την οργάνωση των εργατών στη Γαλλία αποτέλεσε η ίδρυση της Α' Διεθνούς¹² τον Σεπτέμβριο του 1864 και κυρίως αυτή του γαλλικού τμήματος λίγους μήνες αργότερα. Παρά τις ιδεολογικές αντιθέσεις που εντοπίζονταν στο εσωτερικό της Διεθνούς, τα μέλη του γαλλικού τμήματος συνέδραμαν αποφασιστικά στην ριζοσπαστικοποίηση μεγάλου αριθμού εργατών οι οποίοι έσπευδαν να ενταχθούν μαζικά στους κόλπους της κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1860. Έτσι, παρά τις διώξεις που ακολουθούν από το καθεστώς του Ναπολέοντα Γ', το εργατικό κίνημα καταφέρνει να επιβιώσει ακόμα και σε δύσκολες συνθήκες που περιλαμβάνουν φυλάκιση ή εξορία χάρη στην οργανωμένη συνωμοτική δράση των Διεθνιστών. Η φιλελευθεροποίηση μάλιστα του καθεστώτος του Αυτοκράτορα από τον Ιούνιο του 1868 και έπειτα, με την μερική αποδοχή των δημόσιων συναθροίσεων, δίνει την ευκαιρία στα μέλη της Διεθνούς όπως επίσης και σε Μπλανκιστές και Νεοιακωβίνους¹³ της ίδιας

¹⁰ Το έργο του Βαρόνου Haussman έχει αποτελέσει σημείο πολιτικής, πολιτιστικής και ιδεολογικής αντιπαράθεσης. Μια αποστασιοποιημένη αποτίμηση του έργου που άλλαξε τη μορφή της πόλης του Παρισιού βρίσκεται στο Moncan, P., Heurteux, C., Le Paris d' Haussman, Ed. du Mécène, Παρίσι, 2002.

¹¹ Μαρίνου, Ξ., Αναζητώντας Οδοφράγματα, Αστικός Τύπος και Ελληνικές Συμμετοχές στον Γαλλοπρωσικό Πόλεμο και την Παρισινή Κομμούνα., Εκδόσεις ΚΨΜ, Αθήνα, 2015, σελ. 27-35.

¹² Τριβιζάκης, Γ., «Η Α' Διεθνής και η Παρισινή Κομμούνα» στο Συλλογικό, Η Παρισινή Κομμούνα, 140 Χρόνια από την Πρώτη «Εφοδο στον Ουρανό», Εκδόσεις Α/συνεχεια, Αθήνα, 2011, σελ. 57-63.

¹³ Με τον όρο «Μπλανκιστές» περιγράφεται το πολιτικό ρεύμα που βρισκόταν υπό την επιρροή του Γάλλου σοσιαλιστή Louis Auguste Blanqui. Με τον όρο «νεοιακωβίνου» περιγράφεται το πολιτικό ρεύμα που αποτελούνταν από υποστηρικτές της περιόδου της Τρομοκρατίας.

περιόδου, να πραγματοποιήσουν ευρεία προπαγάνδισή των ριζοσπαστικών ιδεών στις λαϊκές γειτονιές του Παρισιού με αποτέλεσμα τη δημιουργία εργατικών λεσχών που σταδιακά παίρνουν επαναστατικό χαρακτήρα.

Το τρίτο όμως και πιο σημαντικό σημείο αυτής της διαδρομής προς την ανακήρυξη της Κομμούνας αποτελεί η παρακμή της Δεύτερης Αυτοκρατορίας και κυρίως η έκβαση του Γαλλοπρωσικού Πολέμου¹⁴, γεγονός αξεδιάλεχτα συνυφασμένο με την Παρισινή Κομμούνα. Ο Ναπολέων Γ' από το 1860 και έπειτα βρίσκεται δέσμιος της αποτυχημένης εξωτερικής του πολιτικής τόσο στο επίπεδο των αποικιοκρατικών πολέμων που πραγματοποιεί (αποτυχημένη απόβαση στο Μεξικό) όσο και στο επίπεδο των οικονομικών συμφωνιών που επικυρώνει με άλλες μεγάλες δυνάμεις όπως η Αγγλία. Σταδιακά βρίσκει απέναντί του την μεγάλη αστική τάξη η οποία νιώθει ότι πλήττονται τα οικονομικά της συμφέροντα από την πολιτική του Αυτοκράτορα όπως επίσης και τον κλήρο ο οποίος δυσαρεστείται έντονα από τον χειρισμό του Ναπολέοντα Γ' στο ζήτημα της ενοποίησης της Ιταλίας¹⁵. Παράλληλα η ταχύτατη ανάπτυξη των γερμανικών κρατιδίων, με επίκεντρο την Πρωσία του Bismarck, ανησυχεί ιδιαίτερα τη γαλλική διπλωματία η οποία δεν επιθυμεί με κανέναν τρόπο την ένωση της Γερμανίας σε ένα ενιαίο κράτος. Ο Αυτοκράτορας, στην προσπάθειά του να κατευνάσει τις αντιδράσεις εντός της χώρας και να αποκαταστήσει την χαμένη του αίγλη, διαπράττει το μοιραίο λάθος να κηρύξει τον πόλεμο στην Πρωσία στις 18 Ιουλίου του 1870, ημερομηνία που θα σηματοδοτήσει και την έναρξη της *Année Terrible* για την Γαλλία. Ο γαλλοπρωσικός πόλεμος θα βρει τον Αυτοκράτορα, ενάμιση μετά, αιχμάλωτο από τα πρωσικά στρατεύματα στην περιοχή του Sedan¹⁶. Το κενό εξουσίας που προκύπτει δίνει την ευκαιρία σε ρεπουμπλικάνους και άλλα ριζοσπαστικά στοιχεία της πόλης να εισβάλλουν στην Εθνοσυνέλευση της 4ης Σεπτεμβρίου και να εξαναγκάσουν το σώμα της σε λήψη αποφάσεων που αφορούν την κατάργηση της μοναρχίας και την ανακήρυξη της Γ' Γαλλικής Δημοκρατίας. Παράλληλα δημιουργείται κυβέρνηση «Εθνικής Άμυνας» και συγκροτείται σώμα Εθνοφρουράς αποτελούμενο κυρίως από ένοπλους μικροαστούς και εργάτες. Το σώμα αυτό είναι εκείνο που θα παίζει και τον σημαντικότερο ρόλο στην πραγματοποίηση της εξέγερσης της 18ης Μαρτίου.

Είναι βέβαιο πως τόσο ο επαναστατικός αέρας που έπνεε εντός του Παρισιού καθ' όλη την περίοδο που προηγείται της 4^{ης} Σεπτεμβρίου όσο και η οργάνωση της εργατικής τάξης κατά τη

¹⁴ Σχετικά με τον γαλλοπρωσικό πόλεμο του 1870 βλ. Milza, P., *L' Année Terrible, La Guerre Franco- Prussienne, Septembre 1870-Mars 1871*, Perrin, Παρίσι, 2009.

¹⁵ Ο Ναπολέων Γ' στηρίζει την ενοποίηση των ιταλικών κρατών κάτι που προκαλεί την δυσaréσκεια του κλήρου λόγω των δεσμών του τελευταίου με το Παπικό Κράτος.

¹⁶ Η μάχη του Sedan αποτελεί μία από τις πιο μαύρες σελίδες στην ιστορία του γαλλικού στρατού. Κατά τη διάρκεια αυτής αιχμαλωτίζονται 104.000 άντρες από τα πρωσικά στρατεύματα, μεταξύ των οποίων και ο Ναπολέων Γ'.

δεκαετία του 1860 συνέβαλλαν σε αποφασιστικό βαθμό στην πτώση της μοναρχίας. Σε καμία όμως περίπτωση οι δύο αυτές παράμετροι δεν αρκούσαν από μόνες τους για να δημιουργήσουν εκείνο το εξεγερμένο σώμα που θα μπορούσε να αναμετρηθεί με επιτυχία με τον στρατό του Αυτοκράτορα σε μια έτσι και αλλιώς πολύ καλά εξοπλισμένη πόλη απέναντι σε κάθε πιθανή εξέγερση. Η ήττα στον γαλλοπρωσικό πόλεμο, το κενό εξουσίας που δημιούργησε η αιχμαλωσία του Ναπολέοντα Γ' από τα πρωσικά στρατεύματα καθώς και ο έντονος αναβρασμός που προέκυψε σε ολόκληρη τη Γαλλία και ειδικά στο Παρίσι εξαιτίας της ταπεινωτικής ήττας¹⁷ από τους Πρώσους, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις ούτως ώστε η άμεση δράση επαναστατικών υποκειμένων να μπορέσει να αλλάξει τους συσχετισμούς των πολιτικών δυνάμεων στην πρωτεύουσα της Γαλλίας. Επιπρόσθετα, ο εξοπλισμός της εργατικής τάξης, μέσω της ένταξης πολλών μελών της στην Εθνοφρουρά, έκανε εφικτή τη δημιουργία ενός επαναστατικού σώματος μέσω της νόμιμης οδού. Το πολύ πυκνό σε πολιτικές εξελίξεις εξάμηνο που ακολούθησε, θα απελευθέρωνε όλες εκείνες τις επαναστατικές δυνάμεις οι οποίες θα οδηγούσαν τελικώς στην ανακήρυξη της Κομμούνας.

Η εξέγερση

Αμέσως μετά την εγκαθίδρυση της Γ' Γαλλικής Δημοκρατίας τον Σεπτέμβριο του 1870, ακολουθεί μια περίοδος έντονων πολιτικών διεργασιών στην πρωτεύουσα που χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια της αστικής τάξης να διατηρήσει την εξουσία της ενώ παράλληλα διαπραγματεύεται τη σύναψη ειρήνης με τους Πρώσους. Το Παρίσι παραμένει κατά το μεγαλύτερο διάστημα του χειμώνα του 1870 πολιορκημένο από τα πρωσικά στρατεύματα τα οποία μέσω των συνεχών βομβαρδισμών της πόλης επιχειρούν να πιάσουν την κυβέρνηση Εθνικής Αμύνης για να συνθηκολογήσει άμεσα. Οι ανθρώπινες απώλειες από τους βομβαρδισμούς, την πείνα και τις κακουχίες είναι μεγάλες¹⁸. Παρ' όλα αυτά η αδυναμία της κυβέρνησης να ασκήσει αυστηρή πολιτική διώξεων αφήνει ελεύθερο το πεδίο στα ριζοσπαστικά στοιχεία για να οργανωθούν κατάλληλα για την επικείμενη σύγκρουση.

Στις 8 Φεβρουάριου του 1871 πραγματοποιούνται εθνικές νομοθετικές εκλογές στις οποίες θριαμβεύουν οι μοναρχικοί¹⁹. Η νέα Εθνοσυνέλευση που προκύπτει ορίζει ως Επικεφαλής της

¹⁷ Το πληγωμένο πατριωτικό αίσθημα της γαλλικής κοινωνίας, μετά την πανωλεθρία του Sedan, συνέβαλλε αποφασιστικά στο να πραγματοποιηθεί η αλλαγή των πολιτικών συσχετισμών στις 4 Σεπτεμβρίου.

¹⁸ Η πολιορκία του Παρισιού από τα πρωσικά στρατεύματα διαρκεί από τις 17 Σεπτεμβρίου 1870 μέχρι τις 26 Ιανουαρίου 1871 και στοιχίζει την ζωή περισσότερων από 20.000 Γάλλων πολιτών.

¹⁹ Τα αποτελέσματα της εκλογικής αναμέτρησης δίνουν στους την πλειοψηφία της Εθνοσυνέλευσης στο σώμα των μοναρχικών το οποίο προέκυψε μετά από συμμαχία των Ορλεανιστών και των υπέρμαχων της επιστροφής των Βουρβόνων. Οι πρώτοι συγκεντρώνουν συνολικά 214 έδρες και οι δεύτεροι 182 συγκροτώντας μία μοναρχική πλειοψηφία 396 μελών έναντι 638.

εκτελεστικής εξουσίας (Chef du pouvoir exécutif) τον Adolphe Thiers²⁰, έναν ιδιαίτερα ευφυή και ικανό ορλεανιστή πολιτικό, γέννημα θρέμμα της αστικής τάξης, ο οποίος είναι φανατικός υπέρμαχος της σύναψης συνθήκης ειρήνης με τους Πρώσους. Παράλληλα, ο Thiers, αντιλαμβάνεται από την πρώτη στιγμή τον κίνδυνο που διατρέχει το Παρίσι να πέσει στα χέρια των επαναστατών. Την 1η Μαρτίου υπογράφεται η συνθηκολόγηση με τους Πρώσους ενώ δέκα ημέρες αργότερα η Εθνοσυνέλευση μεταφέρει την έδρα της στο Μπορντό. Η αφορμή για την εξέγερση της 18ης Μαρτίου δίνεται με την αποτυχημένη προσπάθεια του στρατού να κατασχέσει τα κανόνια που είχε μεταφέρει η Εθνοφρουρά στον λόφο της Μονμάρτης²¹. Το Παρίσι εξεγείρεται, ο Thiers εγκαταλείπει την πόλη μαζί με το κομμάτι του γαλλικού στρατού που δεν είχε αποστατήσει ενώ λίγο μετά τους ακολουθεί μεγάλος αριθμός κατοίκων της πόλης οι οποίοι προέρχονταν κατά βάση από τα μεσαία και τα ανώτερα στρώματα της αστικής τάξης. Η κεντρική επιτροπή της Εθνοφρουράς εγκαθίσταται στο Δημαρχείο ενώ στις εκλογές που προκηρύσσονται για τις 26 Μαρτίου προσέρχονται να ψηφίσουν 229.167 πολίτες σε σύνολο 485.569 εγγεγραμμένων. Στις 28 Μαρτίου μπροστά από το Hôtel de Ville ανακηρύσσεται η Παρισινή Κομμούνα και η διαχείριση της κεντρικής εξουσίας του Παρισιού περνάει στο Κεντρικό Συμβούλιο αυτής.

Είναι τέτοιο το πλήθος των πολιτικών διεργασιών που λάβανε χώρα κατά τη διάρκεια τη διακυβέρνησης του Παρισιού από την Κομμούνα που είναι δύσκολο να προσεγγιστούν στην παρούσα εισαγωγή. Θα επιλέξουμε να σταθούμε σε τρία σημεία της περιόδου: Τα πρώτο από αυτά αφορά την σύνθεση του Κεντρικού Συμβουλίου το οποίο ήταν και αυτό που διαμόρφωσε την πολιτική ταυτότητα της Κομμούνας για το χρονικό διάστημα που αυτή βρισκόταν στην εξουσία της πρωτεύουσας. Στο Συμβούλιο διακρίνονται τρία πολιτικά ρεύματα: Οι διεθνιστές με βασικούς εκπροσώπους τους Varlin, Malon και Frankel, οι μπλανκιστές με πιο αναγνωρίσιμους τους Flourens, Ranvier και Ferré και οι νεοϊακωβίνοι που αποτελούσαν και την πλειοψηφία. Άτυπος

²⁰ Αντιπροσωπευτικές βιογραφίες του Thiers: Reclus M., Monsieur Thiers, Plon, Παρίσι, 1929 ; Dreyfus, R., La république de monsieur thiers 1871-1873, Gallimard, Παρίσι, 1930 ; Valance, G., Thiers : Bourgeois et révolutionnaire, Flammarion, Παρίσι, 2007.

²¹ Μεγάλη συμμετοχή στα γεγονότα της 18ης Μαρτίου είχαν και οι γυναίκες των Ανατολικών συνοικιών οι οποίες κατάφεραν να εμποδίσουν, μαζί με τους υπόλοιπους κατοίκους, το τμήμα του γαλλικού στρατού που είχε επιφορτιστεί με την μεταφορά των κανονιών. Γενικότερα η παρουσία των γυναικών κατά τη διάρκεια της Κομμούνας υπήρξε έντονη και δυναμική. Δημιούργησαν διάφορες πολιτικές λέσχες, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την «Ένωση γυναικών για την υπεράσπιση του Παρισιού και την περίθαλψη των τραυματιών» και πολέμησαν στα οδοφράγματα μέχρι και την τελευταία ημέρα της μάχης. Εξέχουσα μορφή του γυναικείου κινήματος της Κομμούνας υπήρξε η Γαλλίδα αναρχική Louise Michel.

επικεφαλής τους ήταν ο Charles Delescluze ενώ οι περισσότεροι από αυτούς ήταν διανοούμενοι και δημοσιογράφοι με μακρά ιστορία στα αντιμοναρχικά έντυπα²².

Την 1η Μάιου του 1871, με την απόφαση που παίρνει η Κεντρική Επιτροπή για τη δημιουργία Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας επέρχεται διάσπαση από την οποία προκύπτουν δύο διακριτά πολιτικά ρεύματα: Η πλειοψηφία και η μειοψηφία. Η τελευταία, με κείμενο²³ που εκδίδει στις 16 Μαΐου στην *Cri du Peuple*, καταγγέλλει την «αυταρχικότητα» της πλειοψηφίας και ανακοινώνει την αποχώρηση των μελών της από το Κεντρικό Συμβούλιο και την μετεγκατάστασή τους στα Δημαρχεία των Διαμερισμάτων που είχαν εκλεγεί τον Μάρτιο. Παρά τις σαφείς πολιτικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που συγκροτούσαν το Συμβούλιο της Κομμούνας και την τελική διάσπαση, είναι γεγονός πως την κρίσιμη ώρα της μάχης ενάντια στον στρατό των Βερσαλλιών, για την υπεράσπιση της πόλης, άπαντες βρέθηκαν στα οδοφράγματα περισώζοντας, σε κάποιο βαθμό, την υστεροφημία της Κομμούνας αναφορικά με την ενότητα των μελών της.

Ένα δεύτερο σημείο που θα σταθούμε, είναι οι αποφάσεις και τα διατάγματα που εξέδωσε το Κεντρικό Συμβούλιο σε αυτούς τους δύο μήνες καθώς είναι αυτά που αποτελούν και την ουσία της πολιτικής παρακαταθήκης της Κομμούνας. Τα σημαντικότερα από αυτά αφορούσαν τα εξής:

- i. Αντικατάσταση της κοινοβουλευτικής λαϊκής αντιπροσώπευσης με την αντιπροσώπευση του συμβουλίου της Κομμούνας στην οποία συνυπάρχουν η νομοθετική και εκτελεστική εξουσία
- ii. Αντικατάσταση της αστυνομίας και του στρατού από ένοπλες πολιτοφυλακές
- iii. Χωρισμός της εκκλησίας από το κράτος, κατάργηση του εκκλησιαστικού προϋπολογισμού και δημοτικοποίηση των εκκλησιαστικών ακινήτων.

²² Για σύνθεση του Κεντρικού Συμβουλίου της Κομμούνας βλ. Τριβιζάκης Γ. «Το χρονικό της εξέγερσης», στο Συλλογικό, *Η Παρισινή Κομμούνα, 140 Χρόνια από την Πρώτη «Εφοδο στον Ουρανό»*, Εκδόσεις Α/συνεχεια, Αθήνα, 2011, σελ.44-45.

²³ Παραθέτω σε μετάφραση το κείμενο της μειοψηφίας: «Με ειδικό και συγκεκριμένο ψήφισμα η Κομμούνα του Παρισιού παραχώρησε την εξουσία της στα χέρια μιας δικτατορίας, στην οποία έδωσε την ονομασία Κοινή Σωτηρία. Η πλειοψηφία της Κομμούνας δήλωσε με αυτή την ψήφο ότι η ίδια είναι ανεύθυνη και εγκατέλειψε σε αυτή την Επιτροπή όλες τις ευθύνες της κατάστασής μας. [...] Αφοσιωμένοι στον κοινοτικό μας σκοπό, για τον οποίο τόσοι πολίτες πεθαίνουν κάθε ημέρα επιστρέφουμε στα εκλογικά μας Διαμερίσματα, τα οποία και έχουμε παραμελήσει μάλλον υπέρ το δέον. Πεπεισμένοι εξάλλου ότι το ζήτημα του πολέμου προέχει αυτή τη στιγμή έναντι όλων των άλλων, τον χρόνο που θα μας αφήσει η κοινοτική μας δράση σκοπεύουμε να τον περάσουμε ανάμεσα στα αδέρφια μας της Εθνοφυλακής και να αναλάβουμε το μέρος που μας αναλογεί σε αυτή την αποφασιστική μάχη που διεξάγεται στο όνομα των δικαιωμάτων του λαού. Εκεί, θα υπηρετούμε χρήσιμα τις πεποιθήσεις μας και θα αποφύγουμε να δημιουργήσουμε εντός της Κομμούνας σχίσματα, που όλοι αποδοκιμάζουμε, πεπεισμένοι ότι πλειοψηφία η μειοψηφία, παρά τις πολιτικές διαφορές μας, έχουμε τον ίδιο σκοπό: πολιτική ελευθερία, εργατική χειραφέτηση. Ζήτω η κοινωνική République». Βλ. Μαρίνου, Ξ., *Αναζητώντας Οδοφράγματα*, ό.π., σελ. 81, παραπομπή 187.

- iv. Κατάργηση της γραφειοκρατίας και των διορισμένων δικαστών.
- v. Κατάργηση των προνομίων των δημοσίων υπαλλήλων και επανακαθορισμός της αμοιβής τους
- vi. Καθιέρωση της απρόσκοπτης αιρετότητας και την ανακλητότητας για όλα τα δημόσια αξιώματα και περιορισμός της αμοιβής τους στο ύψος αυτής του κοινού εργάτη.
- vii. Πλήρης κατάργηση της ποινικής και αστικής δικαιοδοσίας των επιχειρηματιών στους χώρους δουλειάς και κατάργηση του δικαιώματος των προστίμων προς τους εργαζομένους.
- viii. Απαγόρευση της νυχτερινής εργασίας των αρτοποιών.

Όπως σημειώσαμε και παραπάνω τα πολιτικά μέτρα που πήρε το Κεντρικό Συμβούλιο ήταν αυτά που κατέστησαν ευδιάκριτες τις διαφορές της Κομμούνας από τα υπόλοιπα δημοκρατικά καθεστώτα της εποχής και ανέδειξαν την περίοδο της διακυβέρνησης από αυτή ως ένα πρωτοφανές γεγονός για αναπτυσσόμενο καπιταλιστικό κράτος του 19ου αιώνα. Ωστόσο, αποτελεί γεγονός πως οι πολιτικές διεργασίες εντός του Συμβουλίου απασχόλησαν σε πολύ μεγάλο βαθμό τα μέλη αυτού με συνέπεια να δοθεί ελάχιστη προσοχή στον εξοπλισμό της πόλης ενόψει της επερχόμενης σύγκρουσης με τον στρατό των Βερσαλλιών.

Ένα τρίτο σημείο που θα σταθούμε αναφορικά με την περίοδο της Παρισινής Κομμούνας αφορά τα λάθη της, όπως αυτά επισημάνθηκαν, κατά βάση, από μελετητές που ήταν φιλικά διακείμενοι σε αυτή. Αυτά αφορούν κυρίως τη μη παρεμπόδιση των στρατιωτικών δυνάμεων όταν αποχωρούσαν από το Παρίσι, την έλλειψη σαφούς προγράμματος, τον περιορισμό στα όρια του Παρισιού, την ατολμία των ηγετικών στελεχών, τον διαφορούμενο χαρακτήρα των σχέσεων μεταξύ «βάσης» και «ηγεσίας», τη μη επίθεση κατά των Βερσαλλιών, την μη χρησιμοποίηση των πόρων που διέθετε η Τράπεζα της Γαλλίας²⁴ και τον μη συντονισμό της άμυνας μέσω της αλληλοκάλυψης των οδοφραγμάτων των διαφόρων συνοικιών όταν επιτέθηκαν οι δυνάμεις των Βερσαλλιών.

Είναι σαφές πως η ατολμία του Κεντρικού Συμβουλίου να αναμετρηθεί στις πρώτες μέρες της εξέγερσης με τον ανοργάνωτο ακόμα στρατό γαλλικό στρατό επέτρεψε την πλήρη ανασύνταξη του τελευταίου ενώ παράλληλα η αφοσίωση στα εσωτερικά ζητήματα που αφορούσαν την διακυβέρνηση της πόλης άφησε το Παρίσι ανοχύρωτο κατά τη διάρκεια της επίθεσης των Βερσαγιέζων με αποτέλεσμα η κατάληψή του να ολοκληρωθεί δίχως μεγάλες δυσκολίες την 28η

²⁴ Πρόκειται για το πιο «διάσημο» λάθος της Κομμούνας καθώς όχι μόνο δεν έγινε εφικτή η απαλλοτρίωση του θησαυροφυλακίου της Κεντρικής Τράπεζας αλλά δεν παρεμποδίστηκε καν η αποστολή δανείων προς την κυβέρνηση των Βερσαλλιών.

Μαΐου μετά από μία εβδομάδα οδομαχιών (Semaine Sanglante)²⁵. Παρ' όλα αυτά, είναι δύσκολο κανείς να υποθέσει ότι τα περίπου 30.000 άτομα που απαριθμούσε η Εθνοφρουρά, θα μπορούσαν ποτέ να κρατήσουν την άμυνα της πόλης απέναντι σε έναν υπεράριθμο και έμπειρο στρατό, ιδιαίτερα από τη στιγμή που ο Bismarck επέτρεψε την απελευθέρωση των αιχμαλώτων του Sedan. Η Κομμούνα ήταν εξ' αρχής καταδικασμένη να πνιγεί στο αίμα.

Η βίαιη καταστολή που ακολούθησε με τις χιλιάδες εκτελέσεις, τις αναρίθμητες καταδίκες από τα στρατοδικεία και την εξορία περίπου 5.000 ατόμων σε μακρινές αποικίες της Γαλλίας²⁶ (Νέα Καληδονία, Île de Pins, Île Ducos, Île de Nou) ήρθε να επισφραγίσει τον θρίαμβο της αστικής τάξης και την στερέωση του δόγματος της «ειρήνης και της τάξης των έντιμων πολιτών». Οι ανθρώπινες απώλειες, μόνο κατά τη διάρκεια της αιματοβαμμένης εβδομάδας, ξεπέρασαν κατά πολύ αυτές των δύο ετών της Τρομοκρατίας. Η κυβέρνηση, επιβάλλοντας το δόγμα της μηδενικής ανοχής, κατόρθωσε με επιτυχία να καταβάλει το επαναστατικό πνεύμα που διακατείχε την Παρίσι καθ' όλη την διάρκεια του 19ου αιώνα και να διαφοροποιήσει ολοκληρωτικά τα αιτήματα και τις διεκδικήσεις που έκτοτε θα εκφράζονταν από την πλευρά της ριζοσπαστικής αριστεράς²⁷. Παρά τις αντιρρήσεις και τις αντιδράσεις που εκφράστηκαν ακόμα και από μετριοπαθείς κύκλους της γαλλικής πολιτικής, για το μέγεθος και την αγριότητα της καταστολής της ματωμένης εβδομάδας, η τελική επιτυχία του συγκεκριμένου στρατηγικού σχεδιασμού από την πλευρά του Thiers, είναι αναντίρρητη. Η Τρίτη République υπήρξε η μακροβιότερη στην ιστορία του γαλλικού κράτους διαρκώντας μέχρι και την είσοδο των ναζιστικών στρατευμάτων στο Παρίσι.

Σήμερα, παρά το γεγονός ότι η πόλη αρχιτεκτονικά και χωροταξικά σε μεγάλα κομμάτια της προσιδιάζει με το Παρίσι του 1871, είναι λίγα τα σημάδια που έχουν απομείνει σε τοίχους και κτίρια για να υπενθυμίζουν την περίοδο της Κομμούνας. Το τείχος των εκτελεσθέντων στο νεκροταφείο του Père-Lachaise, η βίλα των ομήρων στη rue Haxo και το χειρόγραφο σημείωμα ενός κομμουνάρου σε τοίχο στο εσωτερικό της εκκλησίας του Saint-Paul-Saint-Louis έχουν μείνει για να θυμίζουν μια εμφύλια, ταξική σύγκρουση η οποία, με την πάροδο των ετών, πέρασε στη σφαίρα της λήθης για τους περισσότερους. Η γαλλική κεντρική πολιτική, απαγκιστρωμένη από την «ασθένεια των επαναστάσεων» του παρελθόντος, μπόρεσε να κοιτάζει μπροστά αφήνοντας

²⁵ Η αιματοβαμμένη εβδομάδα (Semaine Sanglante) διαρκεί από τις 21 έως τις 28 Μαΐου 1871. Υπολογίζεται ότι κατά τη διάρκεια αυτής σκοτώθηκαν στη μάχη ή εκτελέστηκαν από τον στρατό των Βερσαλλιών περίπου 30.000 κάτοικοι του Παρισιού.

²⁶ Για την περίπτωση των εξόριστων κομμουνάρων βλ. Godineau, L., *Le retour d'exil, un nouvel exil, Le cas des communards*, στο Robert Frank, R. (Διεύθυνση), *Matériaux pour l'histoire de notre temps, Pour une histoire de l'Exil français et belge* τεύχος 67, 2002, σελ. 11-16 και [persee.fr](https://www.persee.fr/doc/mat_0769-3206_2002_num_67_1_402380/), <URL: https://www.persee.fr/doc/mat_0769-3206_2002_num_67_1_402380/>, πρόσβαση στις 21/9/2019.

²⁷ Για περισσότερα σχετικά με την νέα πραγματικότητα για τα ριζοσπαστικά στοιχεία της δεκαετίας του 1860 μετά την αμνήστευση βλ. . Godineau, L., *La Commune de Paris par ceux qui l'ont vécue*, Parigramme, Παρίσι, 2010, σελ. 247-251.

στους συμμετέχοντες της εξέγερσης του Μαρτίου και σε ευρύτερα ρεύματα της αριστεράς, την αναζήτηση των αιτιών μιας έτσι και αλλιώς προδιαγραφμένης ήττας.

γ. Το ιστορικό πλαίσιο του γαλλικού τύπου κατά την διάρκεια της *Année Terrible*

Κατά τους πρώτους μήνες του 1870, οι συνθήκες για την ελευθερία του τύπου εντός της Γαλλίας ήταν ιδιαίτερος ευνοϊκές, αποτέλεσμα των διαδικασιών φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος του Ναπολέοντα Γ' που είχαν εκκινήσει από τα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας. Παράλληλα, η άνοδος του εργατικού κινήματος και των ευρύτερων κομματιών της ριζοσπαστικής αριστεράς, το ίδιο χρονικό διάστημα, είχαν σαν άμεσο αποτέλεσμα την δημιουργία ενός ιδιαίτερα ζωηρού πνευματικού κύκλου²⁸ ο οποίος έχοντας σαν βάση το Παρίσι θα προχωρήσει, σε σύντομο χρονικό διάστημα, στην ίδρυση λεσχών, καθημερινών εφημερίδων αλλά και μηνιαίων περιοδικών με βασικούς στόχους την προπαγάνδισή των επαναστατικών ιδεών, την άσκηση πολεμικής κριτικής προς την Αυτοκρατορία και τελικώς την πτώση του Ναπολέοντα Γ'. Από την άλλη πλευρά, το συντηρητικό στρατόπεδο της χώρας, βρισκόταν σε μία ιδιαίτερος αμήχανη θέση καθώς από την μία πλευρά βίωνε συνεχόμενες απογοητεύσεις από τις παλινωδίες της Αυτοκρατορίας στην εξωτερική και την εσωτερική πολιτική, αλλά παράλληλα είχε να αντιμετωπίσει και την μεγάλη απειλή της ανόδου των ριζοσπαστικών κινήματων και των έντυπων μέσων που προπαγάνδιζαν τις ιδέες αυτών και αποζητούσαν την άμεση πτώση του Ναπολέοντα Γ'.

Μέσα σε αυτήν την ιδιαίτερη συνθήκη, έντονης αμφισβήτησης προς το καθεστώς της Αυτοκρατορίας και σχετικής ελευθεριακότητας αναφορικά με τα γραπτά του τύπου, θα διαχωρίζαμε τα έντυπα που συναντάμε στο Παρίσι στις αρχές του 1870, σε τρεις βασικές κατηγορίες. Η πρώτη αφορά τα λεγόμενα «κυβερνητικά έντυπα» τα οποία παρά τους έντονους προβληματισμούς του συντηρητικού στρατοπέδου για την παρακμή του καθεστώτος, συνέχιζαν να βρίσκονται στο πλευρό του Αυτοκράτορα και να στηρίζουν τις κινήσεις του. Προεξέχοντα ρόλο μεταξύ αυτών των εντύπων, διαδραμάτιζε το επίσημο δημοσιογραφικό όργανο της Αυτοκρατορίας, το *Journal Officiel de l'Empire Français*, που είχε αντικαταστήσει από τις αρχές του 1869 τον *Moniteur Universel* σε αυτόν τον ρόλο και αποτελούσε τον καθημερινό διάυλο επικοινωνίας μεταξύ του καθεστώτος και των Γάλλων πολιτών. Άλλα έντυπα που τηρούσαν αντίστοιχη φιλοκυβερνητική στάση ήταν η *Constitutionnel*, η *Pays*, η *Gaulois* και η *Figaro* η οποία παρότι μέχρι το τέλος της προηγούμενης δεκαετίας ήταν μία καθαρά λογοτεχνική εφημερίδα, στις αρχές του 1870 και υπό την καθοδήγηση του διευθυντή της Hippolyte de

²⁸ Βασικό σημείο συνάντησης των δημοσιογράφων που ανήκαν σε αυτόν τον πνευματικό κύκλο και ασκούσαν ιδιαίτερος σκληρή κριτική στα πεπραγμένα της Αυτοκρατορίας, υπήρξε το Café de Madrid στην Μονμάρτη.

Villemessant, μετατρέπεται σε ένα αμιγώς πολιτικό έντυπο της παριζιάνικης μπουρζουαζίας με καθαρά επιθετικό λόγο ενάντια σε κάθε ριζοσπαστική φωνή της εποχής.

Η δεύτερη κατηγορία αφορά τα συντηρητικά και ρεπουμπλικανικά έντυπα τα οποία, απογοητευμένα από τις πολιτικές του Αυτοκράτορα, ασκούν διακριτική αντιπολίτευση προς το καθεστώς. Μεταξύ αυτών βρίσκουμε την *Petit Journal*, το θρησκευτικό όργανο της καθολικής εκκλησίας *Univers*, την *Gazette de France*, την *Siècle*, την *Opinion Nationale* και την *Journal des débats*. Τέλος, στην κατηγορία των ριζοσπαστικών εντύπων που ασκούν δριμεία αντιπολίτευση προς τον Αυτοκράτορα, εντοπίζουμε την *Réveil*, νεοϊακωβίνικης ιδεολογίας και ιδρυθείσα το 1868 από τον Delescluze, την *Avenir National*, την *Rappel* και φυσικά την *Marseillaise*, ένα νεοϊδρυθέν έντυπο από τον μετέπειτα συμμετέχοντα στο Κεντρικό Συμβούλιο της Κομμούνας Henri Rochefort, το οποίο, όπως διαβάζουμε και στο άρθρο του ιδρυτή της στο πρώτο φύλλο ²⁹, φιλοδοξούσε να αποτελέσει την προμετωπίδα των αντιπολιτευόμενων εφημερίδων με σαφή στόχο την πτώση του Αυτοκράτορα. Οι εφημερίδες της σκληρής αντιπολίτευσης, στις αρχές του 1870, μετρούσαν περίπου 128.000 καθημερινούς αναγνώστες³⁰ και επωφελούμενες από τον επαναστατικό αέρα που έπνεε στο Παρίσι λόγω και της έντονης παρουσίας Διεθνιστών και μπλανκιστών στην πόλη, αποτελούσαν έναν ιδιαίτερος επικίνδυνο εχθρό για το καθεστώς αλλά και για το ευρύτερο συντηρητικό στρατόπεδο της Γαλλίας.

Παρά τις ευνοϊκές συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί στις αρχές του 1870 για τα έντυπα του ριζοσπαστικού στρατοπέδου, ιδιαίτερος μετά τα γεγονότα που ακολούθησαν την δολοφονία Noir³¹, τα δεδομένα θα αλλάξουν άρδην το καλοκαίρι της ίδιας χρονιάς με την κήρυξη του γαλλοπρωσικού πολέμου. Όπως τονίσαμε στην προηγούμενη ενότητα, ο Ναπολέοντας Γ' προέβη στην συγκεκριμένη κίνηση όντας σε δυσμενή θέση λόγω της δριμείας κριτικής που δεχόταν από τον αντιπολιτευτικό και μη τύπο ύστερα από τις συνεχείς αποτυχίες του στην εξωτερική πολιτική της Γαλλίας. Θεωρώντας ότι ένας νικηφόρος πόλεμος με την Πρωσία θα αποκαθιστούσε την εικόνα του, προχώρησε στην κήρυξη αυτού στις 18 Ιουλίου.

Ο αντιπερισπασμός του Αυτοκράτορα ήταν επιτυχημένος. Μέσα σε λίγες ημέρες, φιλοκυβερνητικά έντυπα και συντηρητικές εφημερίδες της διακριτικής αντιπολίτευσης

²⁹ Βλ. Dupuy, A., 1870-1871 La Guerre, La Commune et la presse, Armand Colin, Παρίσι, 1959, σελ. 17-18.

³⁰ Ο.π. σελ. 17.

³¹ Στις 10 Ιανουαρίου 1870, ο συνεργάτης της La Marseillaise, Victor Noir, επισκέπτεται, μαζί με έναν συνεργάτη του, τον ξάδερφο του Αυτοκράτορα, πρίγκιπα Pierre Bonaparte, στην κατοικία του, προκειμένου να απαντήσει στις αιτιάσεις αυτού αναφορικά με την κριτική που ασκεί ο Rochefort στα άρθρα του. Σύμφωνα με την μαρτυρία του συνεργάτη, ο πρίγκιπας ξαφνικά και χωρίς να έχει προηγηθεί κάποια ιδιαίτερη ένταση, τράβηξε πιστόλι και σκότωσε τον νεαρό Noir. Η δολοφονία του δημιούργησε ένα κλίμα οργής μεταξύ των αντιπολιτευτικών εντύπων ενώ η συγκέντρωση που έλαβε χώρα κατά την διάρκεια της κηδείας του Noir στο Père Lachaise, εξελίχτηκε σε δυναμική διαδήλωση κατά του Αυτοκράτορα.

προβαίνουν σε κοινά καλέσματα για εθνική συστράτευση στο πλαίσιο του ιερού σκοπού του πολέμου και απομονώνουν τις αντιμοναρχικές εφημερίδες οι οποίες βρίσκονται ξαφνικά σε δεινή θέση. Η *Marseillaise* ανακοινώνει την αναστολή της λειτουργίας της ενώ στα γραπτά των *Rappel* και *Cloche* διαφαίνεται η αμηχανία των συντακτών τους οι οποίοι δυσκολεύονται, λόγω του έντονου πατριωτικού αισθήματος που κυριαρχεί στην γαλλική κοινή γνώμη, να πάρουν θέση εναντίον του πολέμου. Αυτές οι οποίες τολμούν να πάρουν θέση υπέρ της ειρήνης, όπως η *Réveil*, θα δεχτούν τα πυρά σύσσωμου του συντηρητικού τύπου ο οποίος θα τις κατηγορήσει για εσχάτη προδοσία και θα ζητήσει την απαγόρευση της κυκλοφορίας τους.

Τα συντηρητικά φύλλα, κατά τις πρώτες ημέρες του πολέμου, θεωρώντας ως δεδομένη την νίκη εναντίον της Πρωσίας και ευρισκόμενα σε πλεονεκτική ιδεολογικά θέση λόγω του φιλοπολεμικού κλίματος που είχε αναπτυχθεί σε ολόκληρη την χώρα, σπεύδουν να τυπώσουν χάρτες της Γερμανίας με τις περιοχές που αναμένεται να διεξαχθούν οι σημαντικότερες μάχες του πολέμου. Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας, στα τέλη Ιουλίου, ανακοινώνεται η έκδοση του εβδομαδιαίου περιοδικού *La Guerre Illustrée* το οποίο θα προσπαθήσει, παράλληλα με την τύπωση των χαρτών, να μεταφέρει να νεότερα από τα πεδία των μαχών. Ένας μεγάλος αριθμός ανταποκριτών των συντηρητικού και όχι μόνο τύπου σπεύδει να μεταβεί στα γαλλογερμανικά σύνορα συνοδεύοντας τους Γάλλους στρατιώτες και μεταφέροντας το κλίμα του πολέμου στους αναγνώστες της πρωτεύουσας. Η κυβέρνηση όμως, διαβλέποντας ότι η νικηφόρα εξέλιξη του πολέμου δεν είναι καθόλου βέβαια, απαγορεύει την είσοδο των δημοσιογράφων στα γαλλικά στρατόπεδα ενώ παράλληλα ανακοινώνει πως οι ανταποκρίσεις από τα πεδία των μαχών θα δίνονται αποκλειστικά από το αρμόδιο υπουργείο. Ενώ ήδη από τις 5 Αυγούστου, ο γαλλικός στρατός υφίσταται τις πρώτες ήττες στα πεδία των μαχών, ο συντηρητικός τύπος εκφράζει την έντονη δυσaráσκειά του για την κυβερνητική αυτή απόφαση, μία δυσaráσκεια που πολύ γρήγορα θα εξελιχτεί σε οργή λόγω της είδησης που έρχεται από το μέτωπο ότι μεγάλος αριθμός Γάλλων στρατιωτών τραγουδά την Μασσαλιώτιδα³².

Καθώς οι ήττες για τον γαλλικό στρατό διαδέχονται η μία την άλλη κατά την διάρκεια του Αυγούστου, το καθεστώς συνεχίζει να αποκρύπτει συστηματικά πληροφορίες από την εξέλιξη των μαχών ενώ είναι χαρακτηριστικό ότι μέχρι τις 28 Αυγούστου και παρά την φημολογούμενη είσοδο των Πρώσων στο γαλλικό έδαφος, ο τύπος συνεχίζει να δημοσιεύει άρθρα τα οποία προεξοφλούν την νίκη στον πόλεμο. Παράλληλα, αρχίζουν σταδιακά να εμφανίζονται τα πρώτα καλέσματα για εξοπλισμό των πολιτών της επαρχίας ενώ στις τελευταίες ημέρες του Αυγούστου η κυβέρνηση

³² Περίττο να τονίσουμε την απέχθεια του συντηρητικού γαλλικού κόσμου για την «επαναστατική» Μασσαλιώτιδα, η οποία τελικώς κατέληξε να γίνει ο επίσημος εθνικός γαλλικός ύμνος το 1879.

επιβάλλει γενική λογοκρισία καθώς θεωρεί ότι τα γαλλικά έντυπα διαβάζονται από κατασκόπους των Πρώσων. Η είδηση της ταπεινωτικής ήττας για τον γαλλικό στρατό στο Sedan, όπου αιχμαλωτίζεται ο Ναπολέοντας Γ' μαζί με άλλους 100.000 στρατιώτες, φτάνει στο Παρίσι μία ημέρα αργότερα μέσω ανώνυμων πληροφοριών που μεταφέρουν Γάλλοι ανταποκριτές στο Βέλγιο. Ο πληθυσμός της πρωτεύουσας βρίσκεται σε αναβρασμό, κάτι που εκμεταλλεύονται τα έντυπα της ριζοσπαστικής αριστεράς για να καλέσουν τους πολίτες στα οδοφράγματα.

Την επαύριον της 4^{ης} Σεπτεμβρίου και της ανακήρυξης της III Republique με τον παράλληλο σχηματισμό Εθνικής Αμύνης, ο συντηρητικός τύπος ανησυχεί ιδιαίτερα στα άρθρα του για πιθανές εξεγέρσεις στο Παρίσι και στην επαρχία. Είναι όμως τέτοιο το κενό εξουσίας που έχει προκύψει λόγω της αιχμαλωσίας του Αυτοκράτορα, που το συντηρητικό στρατόπεδο, φοβούμενο τα χειρότερα, αναγκάζεται να παρέχει προσωρινή στήριξη στην κυβέρνηση η οποία βρίσκεται σε μεγάλο δίλημμα για συνέχιση του πολέμου ή υπογραφή συνθήκης ειρήνης με τους Πρώσους. Καθώς το Παρίσι, κατά την διάρκεια του φθινοπώρου, περικυκλώνεται από τα πρωσικά στρατεύματα, οι εφημερίδες της πρωτεύουσας αρχίζουν να προσαρμόζονται στην νέα πραγματικότητα δημιουργώντας μικρότερα αντίγραφα των φύλλων τους προκειμένου να μπορέσουν να τα αποστείλουν στην επαρχία με τα αερόστατα³³ που απογειώνονται από το Παρίσι με προορισμό άλλες περιοχές της Γαλλίας. Οι ειδήσεις για τις νέες ήττες του γαλλικού στρατού τοιχοκολλώνται στους δρόμους της πόλης όπου αρχίζουν σταδιακά να κάνουν την εμφάνισή τους και επαναστατικές αφίσες οι οποίες καλούν τους πολίτες σε αντίσταση στον εισβολέα και άρνηση των όρων της συνθήκης που διαπραγματεύεται η γαλλική κυβέρνηση.

Το τρίμηνο που μεσολαβεί μεταξύ Νοεμβρίου του 1870 και Ιανουαρίου του 1871 είναι εφιαλτικό για το πολιορκημένο Παρίσι το οποίο υποφέρει από έλλειψη τροφής με αποτέλεσμα οι νεκροί από το κρύο και την ασιτία να είναι εκατοντάδες καθημερινά. Η πείνα εξουθενώνει ψυχολογικά την πόλη, κάτι που δίνει την ευκαιρία την κυβέρνηση να διαπραγματευτεί τους όρους ειρήνης στα τέλη Ιανουαρίου, απαλλαγμένη από τον φόβο μαζικών εξεγέρσεων στην πρωτεύουσα. Το αποτέλεσμα των εκλογών της 8^{ης} Φεβρουαρίου θα έρθει για να μεγεθύνει ακόμα περισσότερο το χάσμα που έχει διαμορφωθεί μεταξύ κυβέρνησης και πρωτεύουσας καθώς το Παρίσι, σε αντίθεση με την επαρχία, ψήφισε υπέρ των ρεπουμπλικάνων. Την 1^η Μαρτίου, μετά από συμφωνία μεταξύ των δύο χωρών, τα πρωσικά στρατεύματα θα παρελάσουν στους δρόμους του άδειου

³³ Τα ιπτάμενα αερόστατα πάνω από το Παρίσι αποτέλεσαν μία από τις κλασικότερες εικόνες της περιόδου της πρωσικής πολιορκίας και αποτυπώθηκαν σε εφημερίδες, αφίσες αλλά και φωτογραφίες.

Παρισιού³⁴ ενώ δέκα μέρες αργότερα η γαλλική κυβέρνηση, με επικεφαλής τον Thiers, ανακοινώνει την απαγόρευση της κυκλοφορίας των αντιμοναρχικών εντύπων, απόφαση που σπεύδουν να χαιρετίσουν στα πρωτοσέλιδά τους οι εφημερίδες του συντηρητικού στρατοπέδου.

Η εξέγερση της 18^{ης} Μαρτίου θα έρθει για να αλλάξει τις ισορροπίες εντός του παριζιάνικου τύπου με την *Figaro* και την *Gaulois* να ανακοινώνουν άμεσα την αναστολή της κυκλοφορίας τους. Τα υπόλοιπα συντηρητικά φύλλα της πρωτεύουσας, μουνδιασμένα από τις εξελίξεις, σπεύδουν να χαρακτηρίσουν την 18^η Μαρτίου ως «μαύρη ημέρα» για την ιστορία της Γαλλίας ενώ ρεπουμπλικανικά έντυπα όπως η *Opinion National* κατακρίνουν την κυβέρνηση του Thiers για τις ενέργειές της που οδήγησαν στην σύγκρουση παίρνοντας παράλληλα αποστάσεις από τους επαναστάτες καθώς τονίζουν ότι «δεν πρόκειται να στηρίξουν οποιαδήποτε μη εκλεγμένη κυβερνητική αρχή εντός του Παρισιού»³⁵. Οι δημοτικές εκλογές της 26^{ης} Μαρτίου και η ανακήρυξη της Κομμούνας δύο ημέρες αργότερα προκαλούν εκδοτικό πυρετό στα επαναστατικά έντυπα της πόλης. Στις 30 του μήνα εκδίδεται η *Journal Officiel*, επίσημο όργανο του Κεντρικού Συμβουλίου της Κομμούνας, ενώ παράλληλα επανέρχονται στην κυκλοφορία επαναστατικές εφημερίδες όπως η *Père Duchesne* και η *Cri du peuple*. Συνολικά, κατά την διάρκεια των δύο μηνών που διήρκεσε η Κομμούνα, έκανε την εμφάνισή του στο Παρίσι ένας μεγάλος αριθμός καθημερινών ριζοσπαστικών εντύπων τα οποία πέρα από το κομμάτι της ιδεολογικής υπεράσπισης του έργου της Κομμούνας, συμμετείχαν ενεργά και στον πόλεμο προπαγάνδας που μαινόταν με τις Βερσαλλίες.

Από την άλλη πλευρά, τα συντηρητικά φύλλα της πρωτεύουσας, με την ανακήρυξη της Κομμούνας, βρέθηκαν σε δεινή θέση. Είκοσι περίπου από αυτά θα συντάξουν κοινή ανακοίνωση καταδίκης της Κομμούνας στις 21 Μαρτίου και θα συμμετάσχουν ενεργά στις διαδηλώσεις των «Φίλων της Τάξης»³⁶. Το Συμβούλιο της Κομμούνας και παρά τα αντιθέτως λεγόμενα πολλών μελών της, προχωρά από τις αρχές Απριλίου στην απαγόρευση της κυκλοφορίας σημαντικού αριθμού εφημερίδων που ανήκαν στο συντηρητικό στρατόπεδο. Πιο συγκεκριμένα στις 4 Απριλίου απαγορεύεται η κυκλοφορία των *Journal des Débats*, *Constitutionnel* και *Paris Journal* ενώ στις 18 του μήνα ακολουθούν οι *Cloche*, *Soir*, *Bien Public*, *Opinion Nationale* και άλλες. Εφημερίδες όπως οι *Monde*, *Pays*, *Liberté* και *Peuple Français* αναγκάζονται να διακόψουν την

³⁴ Από την μεγάλη πλειοψηφία των κατοίκων του Παρισιού η συγκεκριμένη συμφωνία για την παρέλαση των πρωσικών στρατευμάτων στο Παρίσι, θεωρήθηκε ως κήρυξη πολέμου από την πλευρά της κυβέρνησης προς την, σα πρόθυρα της εξέγερσης, πρωτεύουσα.

³⁵ Βλ. Dupuy, A., 1870-1871 La Guerre, La Commune et la presse, Armand Colin, Παρίσι, 1959, σελ. 88.

³⁶ Οι «Φίλοι της Τάξης» επρόκειτο για μία σύμπραξη κατά βάση δημοσιογράφων και απλών πολιτών από τα μεσαία και ανώτερα στρώματα της πόλης, ενάντια στην εξέγερση της 18ης Μαρτίου και την Κομμούνα. Η διαδήλωση που πραγματοποίησαν στις 22 Μαρτίου, κοντά στην πλατεία Vendôme, χτυπήθηκε από την Εθνοφρουρά με αποτέλεσμα 17 νεκρούς.

κυκλοφορία τους λίγο αργότερα, υπό τον φόβο εφόδου εξαγριωμένου πλήθους στα γραφεία τους. Η συγκεκριμένη τακτική λογοκρισίας του αντιπολιτευτικού τύπου που εφάρμοσε το Κεντρικό Συμβούλιο, δεν έτυχε της καθολικής συμφωνίας των κομμουνάρων ενώ δεν έλειψαν άρθρα όπως αυτά του Henri Rochefort και του Félix Pyat που χαρακτήριζαν την απαγόρευση κυκλοφορίας των εφημερίδων από την Κομμούνα ως πράξη εκ διαμέτρου αντίθετη στα ιδεολογικά προτάγματα αυτής.

Από τις αρχές Απριλίου και παράλληλα με τις μάχες μεταξύ Εθνοφρουρών και κυβερνητικού στρατού που ήδη είχαν αρχίσει να διεξάγονται έξω από τα τείχη της πόλης, εκκινεί ένας παράλληλος πόλεμος προπαγάνδας μεταξύ των εφημερίδων της Κομμούνας και αυτών των Βερσαλλιών. Από την μία πλευρά τα έντυπα των κομμουνάρων επικεντρώνουν την κριτική στο πρόσωπο του Thiers ο οποίος απεικονίζεται σε αμέτρητες γελοιογραφίες και καρικατούρες που κάνουν την εμφάνισή τους στα πρωτοσέλιδα αλλά και τις αφίσες που κολλιούνται στους δρόμους της πόλης. Από την άλλη πλευρά, τα συντηρητικά έντυπα προσπαθούν μέσω των ανταποκριτών και των κατασκόπων τους που βρίσκονται στην πρωτεύουσα, να παρουσιάσουν το Παρίσι σαν μία έρημη πόλη, η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων της οποίας θρηνεί για το γεγονός της κατάληψης της διοίκησής της από τους «εγκληματίες της Κομμούνας» και αναμένει καρτερικά την απελευθέρωση από τον κυβερνητικό στρατό.

Η είσοδος του κυβερνητικού στρατού στο Παρίσι, στις 21 Μαΐου, σηματοδοτεί το τέλος για τα έντυπα της Κομμούνας. Στις 23 Μαΐου εκδίδεται το τελευταίο φύλλο των *Vengeur* και *Cri du Peuple* ενώ στις 25 αυτό της *Journal Officiel* το οποίο καλεί σύσσωμο τον λαό του Παρισιού στα οδοφράγματα «εναντίον της τυραννίας». Η ανακατάληψη της πρωτεύουσας από τον στρατό του MacMahon έχει σαν αποτέλεσμα την σύλληψη ή εκτέλεση μεγάλου αριθμού δημοσιογράφων που συμμετείχαν στην Κομμούνα ή εργάζονταν στα έντυπα αυτής. Τα συντηρητικά φύλλα, που σταδιακά από τις τελευταίες ημέρες του Μαΐου αρχίζουν να επανεκδίδονται και να μεταφέρουν την έδρα τους στο Παρίσι, βρίσκουν την ευκαιρία να πάρουν την εκδίκησή τους για την λογοκρισία που τους είχε επιβληθεί από την Κομμούνα ζητώντας επιτακτικά την παραδειγματική τιμωρία των αιχμάλωτων δημοσιογράφων που εργάζονταν σε επαναστατικά έντυπα. Ο σημαντικός ρόλος που διαδραμάτισαν αρκετά από τα έντυπα του συντηρητικού τύπου στον πόλεμο προπαγάνδας μεταξύ Παρισιού και Βερσαλλιών κατά την διάρκεια της Κομμούνας, θα αναβαθμίσει την θέση τους στην πολιτική σκηνή της Γαλλίας την επαύριον της λήξης του εμφυλίου πολέμου και θα οδηγήσει αρκετά από αυτά στην απόφαση να συμμετάσχουν ενεργά στις επερχόμενες εκλογές με την ίδρυση του *Union Parisienne de la Presse* στα μέσα Ιουνίου.

δ. Η ιστοριογραφία της Παρισινής Κομμούνας και σύγχρονοι προβληματισμοί πάνω στην μελέτη της

Το υλικό μελέτης που διαθέτουμε για την Παρισινή Κομμούνα παρά το πλήθος των λημμάτων που το αποτελούν, χαρακτηρίζεται από αρκετές ιδιαιτερότητες. Αυτές αφορούν κατά βάση τις ιδεολογικές τοποθετήσεις του εκάστοτε μελετητή/συγγραφέα αλλά και τις χρονικές περιόδους όπου παρατηρείται μεγαλύτερη συγκέντρωση ιστορικών καταγραφών για την Κομμούνα καθώς σε αρκετές περιπτώσεις τα γεγονότα του 1871 επαναπροσεγγίστικαν ιστορικά με αφορμή μεταγενέστερες εξεγέρσεις (π.χ. γεγονότα του Μαΐου του 1968). Σε κάθε περίπτωση, παραμένει το γεγονός πως παρά το πλήθος των έργων που απαρτίζουν την ιστοριογραφική καταγραφή της Κομμούνας και το πλήθος των ατόμων που ασχολήθηκαν με αυτήν, υπάρχουν ακόμα ανεξερεύνητες πτυχές των γεγονότων που σημάδεψαν την απαρχή της Γ' Γαλλικής Δημοκρατίας με αποτέλεσμα η μελέτη αυτών να αποτελεί πρόκληση για κάθε σύγχρονο ιστορικό.

Εκκινώντας από τις πρωτογενείς πηγές, οι πολιτικές διεργασίες εντός της Κομμούνας προσέφεραν ένα πλούσιο υλικό από εφημερίδες, αφίσες και διατάγματα³⁷, το οποίο αποτυπώνει το ιδεολογικό στίγμα των συμμετεχόντων σε αυτές, τις αμφισημίες των πεπραγμένων τους καθώς και την πολιτική ουσία της αντιπαράθεσης μεταξύ Παρισιού και Βερσαλλιών. Κατά την πρώτη δεκαετία μετά την καταστολή του Μαΐου του 1871, η ιστορία της Κομμούνας εξελίσσεται σε πεδίο ιδεολογικής διαμάχης μεταξύ των δύο στρατοπέδων με δεκάδες εφέτες, λογοτέχνες, δημοσιογράφους και συμμετέχοντες στα γεγονότα να αναλαμβάνουν την συγγραφή των πρώτων έργων τα οποία βρίσκουν τον δρόμο προς το τυπογραφείο. Από την πλευρά των «νικητών», η ίδια η γαλλική κυβέρνηση δίνει σε πολλές περιπτώσεις την παραγγελία για την συγγραφή ιστορικών καταγραφών οι οποίες στοχεύουν στη δημιουργία ενός ενιαίου αφηγήματος το οποίο στηρίζει την πολιτική της κυβέρνησης και καταδικάζει απερίφραστα την Κομμούνα και την πολιτική της ανάγοντας τις ενέργειες που οδήγησαν στην ανακήρυξή της σε ευρύτερο «έγκλημα» εναντίον της χώρας και του γαλλικού λαού. Με αυτόν τον τρόπο επιβάλλεται στο δημόσιο λόγο της Γαλλίας ένας αφήγημα που επιχειρεί να αποπολιτικοποιήσει την ίδια την ύπαρξη της Κομμούνας και να περιορίσει την κριτική ενάντια στη Δεύτερη Αυτοκρατορία κυρίως στο πεδίο διαχείρισης από πλευράς στρατιωτικής ηγεσίας των γεγονότων που οδήγησαν στην ήττα από τα στρατεύματα των Πρώσων.

³⁷ Κυκλοφορεί ένας πολύ μεγάλος αριθμός εκδόσεων με αντίγραφα αρχειακού υλικού της Κομμούνας. Για την παρούσα εργασία χρησιμοποιήθηκε το Secrétariat Général du Gouvernement, Direction de la Documentation, La Guerre de 1870 et la Commune, La Documentation Photographique, Παρίσι, 1966.

Σημείο αναφοράς αυτών των πρώτων εκδόσεων που συγκροτούνται αποκλειστικά στο εσωτερικό της Γαλλίας, αποτελεί η ίδια η κοινοβουλευτική έρευνα της Εθνοσυνέλευσης για τα γεγονότα της Κομμούνας η οποία εκδίδεται το 1872 με τίτλο *Enquête parlementaire, sur l'insurrection du 18 mars*³⁸ και αποτελείται από μια σειρά από εκθέσεις-μαρτυρίες ατόμων που κατείχαν θεσμικές θέσεις στο στρατόπεδο των Βερσαλλιών καθώς και έγγραφα-ντοκουμέντα των διεργασιών που λάβανε χώρα κατά τη διάρκεια της εξέγερσης του Μαρτίου του 1871 και της ακόλουθης εμφύλιας σύγκρουσης. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα συγγραφικά έργα προσώπων που έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο στα γεγονότα με χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτών του Στρατηγού MacMahon που εκδίδεται το 1871 με τίτλο *Maréchal de Mac Mahon: L'Armée de Versailles*³⁹ και του Adolphe Thiers με τίτλο *Notes et Souvenirs*⁴⁰. Η κριτική που ασκείται στην Κομμούνα από την βιβλιογραφία των «νικητών» επεκτείνεται σε όλους τους τομείς του έργου και της κληρονομιάς της, κάτι που διαφαίνεται στο θρησκευτικό παραλήρημα του Aba Lamazou με τίτλο *La place Vendome et la Roquette, documents historique sur le commencement et sur la fin de la Commune* και στο σατιρικό έργο του Edgar Rodrigues με τίτλο *Le Carnaval Rouge*.

Από την πλευρά των ηττημένων, η βιβλιογραφία συγκροτείται στο εξωτερικό της Γαλλίας και πιο συγκεκριμένα στο Λονδίνο και στις Βρυξέλλες όπου εξόριστοι κομμουνάροι είχαν βρει άσυλο μετά την καταστολή του Μαΐου. Θα έπρεπε να φτάσουμε στο 1880 και την πολιτική αμνηστία που δίνεται από την κυβέρνηση της Γαλλίας για να αρχίσει η συγγραφή έργων φιλικά διακείμενων προς την Κομμούνα εντός του γαλλικού κράτους. Κύριο χαρακτηριστικό της ιστορικής καταγραφής που επιχειρούν οι εξόριστοι κομμουνάροι είναι η αναζήτηση των αιτιών της ήττας καθώς και η κριτική στα λάθη και τις αδυναμίες των πολιτικών σωμάτων της Κομμούνας, στοιχεία τα οποία τελικώς στάθηκαν εμπόδιο στην στερέωση της εξουσίας και των θεσμών της. Σημείο αναφοράς αυτών των συγγραμμάτων αποτελεί η ιστορική έρευνα του δημοσιογράφου και συμμετέχοντα στα γεγονότα του 1871, Prosper Olivier Lissagaray, που εκδίδεται το 1876 στις Βρυξέλλες με τίτλο *L'histoire de la Commune de 1871*⁴¹.

Παράλληλα την ίδια περίοδο, συγκροτείται και μια βιβλιογραφία από θεωρητικούς της επανάστασης οι οποίοι, παρά το γεγονός ότι δεν συμμετείχαν στα γεγονότα, είχαν πλήρη γνώση

³⁸ *Enquête parlementaire, sur l'insurrection du 18 mars*, Versailles, Παρίσι, 1872, gallica.bnf.fr, <URL: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1111513/f5.image/>>, πρόσβαση στις 21/9/2019.

³⁹ Mac-Mahon, M., *L'armée de Versailles, depuis sa formation jusqu'à la complète pacification de Paris : rapport officiel*, Generic, Παρίσι, 2019.

⁴⁰ Thiers, A., *Notes Et Souvenirs De M. Thiers, 1870-1873: Voyage Diplomatique. Proposition D'un Armistice - Préliminaires De La Paix*. Présidence De La République, Ulan Press, Παρίσι, 2012.

⁴¹ Lissagaray, P.O., *Η Ιστορία της Παρισινής Κομμούνας (Τόμοι Α', Β')*, Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα, 2005.

των πολιτικών διεργασιών που λάβανε χώρα στο Παρίσι μέσω αλληλογραφίας και συνδέσμων που διατηρούσαν στην Ευρώπη. Αντιλαμβανόμενοι την σπουδαιότητα των γεγονότων έσπευσαν από την πρώτη στιγμή να αναδείξουν την Κομμούνα σαν ένα ορόσημο της ταξικής πάλης των λαών με τεράστια πολιτική παρακαταθήκη για τους αγώνες του μέλλοντος. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της βιβλιογραφίας αποτελεί το έργο του Μαρξ που εκδίδεται στο Λονδίνο αμέσως μετά την ήττα των κομμουνάρων με τίτλο *The Civil War in France*⁴², το έργο του Bakunin που συγγράφεται τον Ιούνιο του 1871 με τίτλο *The Paris Commune and the Idea of the State*⁴³ όπως επίσης και η κριτική αποτίμηση του Kropotkin η οποία δημοσιεύεται στην εφημερίδα *Révolté* τον Μάρτιο του 1880. Η Κομμούνα αποτέλεσε σημείο αναφοράς και για τον Λένιν ο οποίος μίλησε για αυτήν σε διεθνές επαναστατικό συνέδριο που διοργανώθηκε το 1908 στη Γένοβα με τον λόγο του να αποτυπώνεται γραπτώς σε άρθρο που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Foreign Gazette* με τίτλο *Lessons of the Commune*⁴⁴. Συνολικά κατά την πρώτη δεκαετία μετά το τέλος της εξέγερσης του Μαρτίου του 1871 συγγράφεται ο μεγαλύτερος αριθμός των περίπου 5.000 λημμάτων που συγκροτούν τη συνολική βιβλιογραφία της Κομμούνας.

Καθώς προχωράμε στον 20ο αιώνα το συγγραφικό ενδιαφέρον για την Κομμούνα ατονεί σημαντικά τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό της Γαλλίας. Σημεία αναζωπύρωσης συναντάμε στα χρόνια που ακολουθούν την Οκτωβριανή Επανάσταση με τα έργα του Maurice Dommanget⁴⁵ να ξεχωρίζουν ανάμεσα στα άλλα ενώ γεγονότα όπως ο Ισπανικός Εμφύλιος και κυρίως ο Μάιος του 1968 δίνουν την αφορμή σε ομάδες τροτσκιστών, μαοϊκών, καταστασιακών και άλλων πολιτικών οργανώσεων για επαναπροσέγγιση και επανεκτίμηση των γεγονότων της Κομμούνας. Σημείο αναφοράς της βιβλιογραφίας που συγκροτείται κατά τη δεκαετία του 1960 αποτελεί το έργο του Jacques Rougerie το οποίο εκδίδεται το 1964 με τίτλο *Procès des Communards*⁴⁶. Σ' αυτό, ο συγγραφέας, μελετά τους 15.000 φακέλους των στρατοδικείων που ακολούθησαν την Κομμούνα επαναφέροντας την πρακτική του εξονυχιστικού ελέγχου των αρχείων του 1871. Ακολουθούν τα έργα των Robert Tombs, Stewart Edwards, Alistair Horne, Alain Faure και πολλών άλλων.

⁴² Marx, K., *La Guerre Civile en France 1871*, Editions Sociales, Paris, 1972.

⁴³ Bakunin, M., *The Paris Commune and the Idea of the State*, Alfred A. Knopf, New York, 1871.

⁴⁴ Lenin, V.I., *Lessons of the Commune*, Lenin Collected Works, 13η Έκδοση, Progress Publishers, Μόσχα, 1972, σελ. 475-478.

⁴⁵ Ο Dommanget αφιέρωσε μεγάλο μέρος του έργου του στην Κομμούνα. Ανάμεσα στα σχετικά με αυτήν συγγράμματά του ξεχωρίζουν τα Dommanget, M., *Blanqui, la guerre de 1870-71 et la Commune*, Domat Collection d'histoire sociale, Παρίσι, 1947 και Dommanget, M., *L'enseignement, l' enfance et la culture sous la Commune*, Éditions-librairie de l'Étoile Alençon, Παρίσι, 1964.

⁴⁶ Rougerie, J., *Procès des communards*, Gallimard, Paris, 1973.

Κύριο χαρακτηριστικό των σύγχρονων αυτών ερευνών πάνω στην Κομμούνα ήταν η αλλαγή στην μεθοδολογία προσέγγισης των γεγονότων την οποία θα την χαρακτηρίζαμε πιο επιστημολογική. Ένα πρώτο θετικό αυτής της διαφοροποίησης στην μελέτη του 1871 αποτέλεσε η αποστασιοποίηση από το δίπολο νικητές/ηττημένοι το οποίο όπως σημειώσαμε και προηγουμένως αποτελούσε μια *a priori* προβληματική συνθήκη για την ιστορική έρευνα. Επιπλέον, σε συνδυασμό και με τον αντίκτυπο που είχε η έρευνα του François Furet⁴⁷ πάνω στην Γαλλική Επανάσταση, κατέστη εφικτή η σταδιακή απομάκρυνση από την κλασική μαρξιστική προσέγγιση πάνω στα γεγονότα, ενώ παράλληλα κρίθηκε αναγκαία η συμβολή και άλλων επιστημών όπως η κοινωνιολογία προκειμένου να επιτευχθεί μια πιο πλήρη και εμπειριστατωμένη έρευνα⁴⁸.

Επανερχόμενοι λοιπόν στο αρχικό ερώτημα αναφορικά με τις προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει ένας σύγχρονος ερευνητής της Κομμούνας, θα τονίζαμε την ανάγκη να ξεφύγει από την ρανκιανή λογική η οποία ορίζει ότι το κάθε γεγονός εξηγείται από την ύπαρξη αυτού που προηγήθηκε και να εμβαθύνει στους αιτιακούς μηχανισμούς των γεγονότων μη διστάζοντας να δανειστεί μεθοδολογικά εργαλεία και από άλλες θεωρητικές επιστήμες. Παραμερίζοντας τον θετικισμό της ιστορίας, είμαστε σε θέση να φτάσουμε ασφαλέστερα στην ουσία της εξέγερσης του 1871 αλλά και να αναμοχλεύσουμε ευρύτερα ζητήματα που περιστρέφονται γύρω από αυτήν. Ακριβώς σε αυτό το σημείο εντοπίζεται και η ουσία στην σύγχρονη ιστορική έρευνα η οποία αφού πρώτα έχει πετύχει την απαραίτητη αποστασιοποίηση από τους πρωταγωνιστές των γεγονότων, στη συνέχεια οφείλει να εξετάζει κάθε αιτιακή σχέση μεταξύ των ιστορικών φαινομένων που εξετάζει. Είναι τέτοιας εκπληκτικής σημασίας τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στην Γαλλία μεταξύ 1870 και 1871 καθώς και οι κοινωνικές μεταβολές πίσω από αυτά, ώστε να υπάρχει πλέριο έδαφος για νέες προσεγγίσεις, νέες αμφισημίες και νέα σημεία διαμάχης μεταξύ των σύγχρονων ερευνητών της Κομμούνας.

ε. Λίγα λόγια για το υλικό που χρησιμοποιήθηκε και την μετάφραση

Η έρευνα που πραγματοποιήσαμε για τα γεγονότα της Année Terrible και της Κομμούνας ουσιαστικά χωρίστηκε σε δύο χρονικές περιόδους. Η πρώτη από αυτές αφιερώθηκε στην βιβλιογραφική επισκόπηση με την παράλληλη εξερεύνηση αρχειακών συλλογών σε βιβλιοθήκες

⁴⁷ Αναφερόμαστε στις δύο έρευνες που εκπόνησε ο Furet για την Γαλλική Επανάσταση και οι οποίες προκάλεσαν θύελλα αντιδράσεων εντός της γαλλικής ακαδημίας καθώς αμφισβητούσαν έντονα την μέχρι τότε επικρατούσα μαρξιστική προσέγγιση των γεγονότων του 1789: Furet, F. – Richet, D., *La Révolution française*, Pluriel, Παρίσι, 1956 και Furet, F., *Penser la Révolution française*, Gallimard, Παρίσι, 1978.

⁴⁸ Για ολοκληρωμένη κοινωνιολογική έρευνα αναφορικά με την επαγγελματική προέλευση των συμμετεχόντων στην Κομμούνα βλ. Gould, R., *Trade Cohesion, Class Unity, and Urban Insurrection: Artisanal Activism in the Paris Commune*, *American Journal of Sociology* Vol. 98, No. 4, 1993, σελ. 721-754.

του Παρισιού. Η έλευση της υγειονομικής κρίσης τον Φεβρουάριο του 2020 μας οδήγησε σε μία αποκλειστικά ηλεκτρονική έρευνα, κάτι που παράλληλα και με την αλλαγή στην θεματολογία της διπλωματικής, είχε σαν αποτέλεσμα την στροφή προς την εξέταση του τύπου της περιόδου καθώς η διευκόλυνση που μας παρείχε το έξοχο ηλεκτρονικό αρχειακό υλικό της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Γαλλίας υπήρξε κομβική.

Από την στιγμή που το υλικό που θα έπρεπε να εξεταστεί αφορούσε τον συντηρητικό τύπο της περιόδου, προκρίθηκαν τα φύλλα εκείνα με την μεγαλύτερη απήχηση αλλά και την μεγαλύτερη επιρροή στην γαλλική πολιτική σκηνή το καλοκαίρι του 1871. Η *Figaro*, ως η διαχρονική ναυαρχίδα της γαλλικής δεξιάς, δεν θα μπορούσε παρά να μην αποτελέσει την πρώτη μας επιλογή στην προσπάθεια να εντοπίσουμε την πρόσληψη της Παρισινής Κομμούνας από το συντηρητικό στρατόπεδο της Γαλλίας. Ιδρυθείσα το 1926, κατά την διάρκεια της Δεύτερης Παλινόρθωσης, αποτελεί την αρχαιότερη γαλλική εφημερίδα που εκδίδεται μέχρι σήμερα. Το ιδεολογικό της υπόβαθρο χαρακτηρίζεται από μία μίξη κλασσικού φιλελευθερισμού, κοινωνικού συντηρητισμού και πολιτιστικού εκλεκτισμού. Όπως θα δούμε και στην συνέχεια, η *Figaro* είναι αυτή που, αμέσως μετά την επανακυκλοφορία της στα τέλη Μαΐου, φροντίζει να δημοσιεύσει τις πρώτες ολοκληρωμένες κριτικές αποτιμήσεις της Κομμούνας αλλά και να προωθήσει με επιτακτικό τρόπο, μέσω της δυναμικής αρθρογραφίας της, τα αιτήματα της συντηρητικής δεξιάς για απηνείς διώξεις και παραδειγματική τιμωρία των συμμετεχόντων στην Κομμούνα.

Αντίστοιχη δυναμική παρουσία είχε και η *Gaulois* η οποία έχοντας ιδρυθεί δύο χρόνια νωρίτερα και επηρεαστεί βαθύτατα από τον πολιτικό λόγο της *Figaro*, ήταν η πρώτη εφημερίδα που έσπευσε να υπερασπιστεί τις επιλογές του Ναπολέοντα Γ' προωθώντας μέσω της άμεσης και χωρίς πολλούς συναισθηματισμούς αρθρογραφίας της, το αφήγημα και τις προταγματικές θέσεις της μειοψηφικής τάσης των βοναπαρτιστών. Πιο μετριοπαθή στάση, όσον αφορά το πολιτειακό ζήτημα, φρόντισε να κρατήσει η *Journal des Débats*, το παλιότερο από τα υπό εξέταση φύλλα, εμμένοντας περισσότερο στον αποκλεισμό από την γαλλική πολιτική σκηνή των ατόμων που, κατά τον συντηρητικό στρατόπεδο, είχαν παίξει σημαντικό ρόλο στο να προκύψει τελικώς η Κομμούνα. Αντίστοιχη στάση είχε και η *Constitutionnel*, επιφανής εκπρόσωπος της ρεπουμπλικανικής δεξιάς και σταθερός σύμμαχος του κοινωνικού συντηρητισμού, ήδη από την ίδρυσή της το 1830.

Αφήνουμε για το τέλος τις ιδιαίτερες περιπτώσεις των *Univers* και *Le Monde*, τα υπερσυντηρητικά όργανα της καθολικής εκκλησίας με τον κοινό εκδότη. Παρά τις ακραίες συντηρητικές θέσεις που φροντίζουν να εκφράζουν αναφορικά με το πολιτειακό ζήτημα αλλά και τα πολιτικά πεπραγμένα στην Γαλλία από το 1789 και έπειτα, η βαθιά ειρωνεία που εντοπίσαμε

στην αρθρογραφία τους οδήγησε στο να αποτελέσουν σταδιακά το πιο ευχάριστο κομμάτι του ερευνητικού μας υλικού. Επιπλέον, η άμεση εμπλοκή τους στο παπικό ζήτημα που προκύπτει το καλοκαίρι του 1871, τις έκανε εξαιρετικά χρήσιμες στο να εντοπίσουμε κομμάτια της πρόσληψης των γεγονότων της Αηπέε Terrible από την σκοπιά του βαθιά θρησκευόμενου καθολικού κόσμου της Γαλλίας.

Ωστόσο, το κοινό σημείο που ενώνει όλα τα παραπάνω φύλλα είναι η συμμετοχή τους στο Παριζιάνικο Σωματείο του Τύπου (UPP) το οποίο ιδρύεται σαν πολιτική σύμπραξη εφημερίδων της γαλλικής δεξιάς τον Ιούνιο και συμμετέχει με επιτυχία στις εκλογικές αναμετρήσεις του Ιουλίου θέτοντας ως βασικό του πρόταγμα την «ειρήνη και την τάξη των έντιμων πολιτών». Ως αποτέλεσμα αυτού, σε όλα τα παραπάνω έντυπα, βρίσκουμε κοινές ανακοινώσεις από τα μέσα Ιουνίου και μετά ενώ η επιτυχής πολιτική παρουσία του UPP οδηγεί σταδιακά και όσο φτάνουμε στα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα εντός της Εθνοσυνέλευσης τον Αύγουστο, σε μία κοινή πολιτική γραμμή η οποία έρχεται σε σφοδρή σύγκρουση με τα ρεπουμπλικανικά έντυπα της πρωτεύουσας.

Αναφορικά με τις μεταφράσεις που χρειάστηκε να γίνουν στην παρούσα διπλωματική εργασία, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι περισσότεροι γαλλικοί όροι που αφορούν ονόματα προσώπων, τοπωνύμια και τίτλους έργων παρέμειναν αμετάφραστοι. Εξαίρεση αποτελούν οι γαλλικοί όροι οι οποίοι έχουν εξελληνιστεί (π.χ. Μπλανκί, Σηκουάνας, Τουλούζη κ.ά.). Τα αποσπάσματα της αρθρογραφίας που παρατίθενται στα επόμενα κεφάλαια έχουν μεταφραστεί από εμάς ενώ στις λιγοστές περιπτώσεις που χρειάστηκε βάλουμε διευκρινίσεις σε παρένθεση. Σε κάθε περίπτωση ο στόχος που εξαρχής τέθηκε ήταν να υπάρξει η κατάλληλη ισορροπία μεταξύ των γαλλικών όρων που θα χρησιμοποιούσαμε και των μεταφράσεων που θα πραγματοποιούσαμε καθώς αφενός δεν επιθυμούσαμε σε καμία περίπτωση να τοποθετήσουμε μαζικά εξελληνισμένους όρους και αφετέρου ήταν απαραίτητο η εργασία να μπορεί να διαβαστεί από κάποιον που δεν γνωρίζει την γαλλική γλώσσα.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟ ΤΥΠΟ ΤΟΥ ΜΑΪΟΥ

Τα γεγονότα του Μαΐου σφραγίζουν την ιστορία της Παρισινής Κομμούνας ενώ η πρωτόγνωρη βιαιότητα της ματωμένης εβδομάδας δημιουργεί μία νέα συνθήκη αναφορικά με την πολιτική βία στην Γαλλία και επιδρά καταλυτικά στις ιστοριογραφικές καταγραφές του γαλλικού επαναστατικού αιώνα. Το Παρίσι, όντας περικυκλωμένο από τον στρατό των Βερσαλλιών ήδη από τα τέλη του προηγούμενου μήνα, έδειχνε έτοιμο να πέσει στα χέρια των πολιορκητών. Η πλήρης αποδιοργάνωση της Εθνοφρουράς⁴⁹ και η επίσημη διάσπαση της Κομμούνας με την δημοσίευση του κειμένου της μειοψηφίας⁵⁰ στις 15 Μαΐου, φανερώνουν την αδυναμία των κομμουνάρων να προβάλλουν ουσιαστική αντίσταση απέναντι σε έναν μπαρουτοκαπνισμένο στρατό με έμπειρους στρατηγούς και αξιωματικούς στην ηγεσία του.

⁴⁹ Ο Robert Tombs αναφέρει σαν βασικά κίνητρα για την συμμετοχή στο σώμα της Εθνοφρουράς τον μισθό που λάμβαναν οι Fédérés και την πίεση που τους ασκούσε η κοινότητα στα διαμερίσματα του Παρισιού που διαμέναν. Αντιθέτως το ιδεολογικό κίνητρο ήταν εξαιρετικά υποβαθμισμένο κάτι που είχε σαν αποτέλεσμα την εικόνα πλήρους αποδιοργάνωσης κατά την είσοδο του στρατού των Βερσαλλιών στο Παρίσι. Σημαντικό ρόλο σε αυτή έπαιξαν και τα μεγάλα ποσοστά αλκοολισμού μεταξύ των Ομόσπονδων.

⁵⁰ Βλ. παρ. 23.

Στις 21 Μαΐου 130.000 στρατιώτες εισβάλλουν στο Παρίσι από την πόλη Saint-Cloud και εφορμούν σε μια παντελώς ανυποψίαστη πόλη στην οποία συνεχίζονταν μέχρι τότε απρόσκοπτα οι συζητήσεις στις πολιτικές λésσxες, οι γιορτές και οι κοινωνικές εκδηλώσεις. Μέσα σε λίγες ώρες ο στρατός του MacMahon καταλαμβάνει το 16^ο διαμέρισμα ενώ μέχρι το πρωί της 22^{ης} Μαΐου πέφτουν στα χέρια του το Invalides και η στρατιωτική σχολή. Μέχρι τις 23 Μαΐου οι Βερσαγιέζοι, αντιμετωπίζοντας ελάχιστη αντίσταση στο πέρασμά τους, καταλαμβάνουν τις περιοχές του μητροπολιτικού κέντρου ενώ στις 24 Μαΐου και έχοντας ήδη εξαλείψει την αντίσταση στην περιοχή της Μονμάρτης, τίθενται αντιμέτωποι με τα οδοφράγματα που στήνονται βιαστικά και πρόχειρα από τους κομμουνάρους στην Βαστίλη και στις περιοχές του βορειοανατολικού Παρισιού. Μέχρι τις 28 έχει καμφθεί και η τελευταία αντίσταση στην περιοχή της Belleville και ο MacMahon ανακοινώνει με διάγγελμα στον τύπο⁵¹ την πλήρη ανακατάληψη της πόλης. Ακολουθεί σωρεία εκτελέσεων ατόμων που συμμετείχαν στην άμυνα του Παρισιού ενώ περίπου 40.000 αιχμάλωτοι μεταφέρονται τις επόμενες μέρες στις Βερσαλλίες για τις δίκες που θα ακολουθήσουν. Ο εμπρησμός δεκάδων κτιρίων της πόλης από τους κομμουνάρους, κατά την διάρκεια των μαχών, καθώς και η εκτέλεση ενός σημαντικού αριθμού ομήρων που κρατούνταν σε φυλακές της πόλης, θα αποτελέσει και την ύστατη πολιτική πράξη της Κομμούνας η οποία θα χρησιμοποιηθεί στο επόμενο διάστημα για προπαγανδιστικούς λόγους από το αντίπαλο στρατόπεδο.

Τα φύλλα του συντηρητικού τύπου, στα οποία η Κομμούνα είχε απαγορέψει την κυκλοφορία τους ήδη από τις αρχές Απριλίου⁵², ξεκινούν την επανέκδοσή τους την τελευταία εβδομάδα του Μαΐου μεταφέροντας εκ νέου την έδρα τους από τις Βερσαλλίες στο Παρίσι ενώ εφημερίδες που δεν είχαν αποφασίσει την διακοπή της λειτουργίας τους⁵³ συνέχισαν να δίνουν ανταποκρίσεις για τις μάχες στην πόλη μέσω της επίσημης ενημέρωσης που λάμβαναν από την γαλλική κυβέρνηση και των τηλεγραφημάτων που έφταναν στα χέρια τους από τους ανταποκριτές τους στα πεδία των μαχών. Στα πρώτα αυτά φύλλα που επανεκκίδονται συναντάμε την αρχική πρόσληψη της Κομμούνας από το πολύμορφο συντηρητικό στρατόπεδο της Γαλλίας που περιλαμβάνει μοναρχικούς, βοναπαρτιστές, ορλεανιστές, οπαδούς της ανασύστασης της αυτοκρατορίας αλλά και μετριοπαθείς ρεπουμπλικάνους. Ο συντηρητικός τύπος, πέρα από την

⁵¹ «Κάτοικοι του Παρισιού. Ο στρατός της Γαλλίας κατέφθασε για να σας σώσει, το Παρίσι απελευθερώθηκε. Οι στρατιώτες μας κατέλαβαν στις 4 ώρες τις τελευταίες θέσεις που κρατούσαν οι εξεγερμένοι. Σήμερα ο αγώνας έλαβε τέλος. Η τάξη, η εργασία και η ασφάλεια θα αναγεννηθούν».

⁵² Όπως είδαμε και στην εισαγωγή, η λογοκρισία που επέβαλλε η Κομμούνα συνάντησε αντιδράσεις ακόμα και στο εσωτερικό της. Ωστόσο, με την τροπή που είχε λάβει η διαμάχη μεταξύ των δύο στρατοπέδων, πιθανότατα μία τέτοια κίνηση ήταν επιβεβλημένη.

⁵³ Οι εφημερίδες που δεν είχαν διακόψει οικειοθελώς την λειτουργία τους, είχαν μεταφέρει την έδρα τους στις Βερσαλλίες αναμεταδίδοντας στα φύλλα τους τις ανταποκρίσεις που φτάνανε σε αυτές από δημοσιογραφικούς κατασκόπους εντός τους Παρισιού και φυσικά τις κυβερνητικές ενημερώσεις.

προφανή αποδοκιμασία των πράξεων των κομμουνάρων, επιχειρεί με μεθοδικό τρόπο την αποπολιτικοποίηση των επαναστατικών υποκειμένων που έδρασαν αυτούς τους δύο μήνες στο Παρίσι με σαφή στόχο την άσκηση πολιτικής πίεσης σε σχέση με τις δίκες που επρόκειτο να ακολουθήσουν και δεδομένης της γαλλικής νομοθεσίας η οποία προβλέπει αμνήστευση για τα πολιτικά εγκλήματα⁵⁴.

Παράλληλα, οι εκδότες και οι δημοσιογράφοι που εργάζονται στις εφημερίδες του συντηρητικού στρατοπέδου αντιλαμβάνονται, πολύ σωστά, από την πρώτη στιγμή ότι η δυναμική με την οποία κατεστάλη η Κομμούνα δύναται να αποτελέσει το κύκνειο άσμα των επαναστατικών διεργασιών που εκκίνησαν στην Γαλλία από το 1789 και να δημιουργήσει νέες συνθήκες πολιτικής σταθεροποίησης για την επόμενη μέρα του γαλλικού κράτους. Έτσι παρά την πρώτη έκπληξη που συναντάμε στα γραπτά αυτών για την βιαιότητα των μαχών στην πόλη και κυρίως για τους εμπρησμούς που προκαλούνται από τους κομμουνάρους, με το πέρασμα των ημερών ξεκινούν να συγγράφονται άρθρα-επισκοπήσεις του γαλλικού επαναστατικού αιώνα τα οποία αναλύουν διεξοδικά την προβληματική συνθήκη της επαναστατικής βίας στην Γαλλία που κατά αυτούς ευθύνεται αποκλειστικά για τα τραγικά γεγονότα της Année Terrible. Η ευκαιρία απαγκίστρωσης της χώρας από το επαναστατικό παρελθόν της είναι εδώ και ο συντηρητικός πυρήνας της Γαλλίας δεν προτίθεται να την απωλέσει.

α. Τα πρώτα φύλλα μετά την απαγόρευση κυκλοφορίας

Η Figaro, έχοντας εξελιχθεί τα τελευταία χρόνια σε ένα αμιγώς πολιτικό έντυπο, διεκδικούσε τον τίτλο της κύριας αντιπροσώπου της συντηρητικής τάξης μεταξύ των υπόλοιπων γαλλικών εφημερίδων. Στις 4 Απριλίου, η Κομμούνα, με ειδικό διάταγμα περί τύπου απαγορεύει την έκδοσή της ενώ την ίδια μέρα μέλη της εθνοφρουράς εισβάλλουν στα γραφεία της προκειμένου να σταματήσουν την έκδοση του φύλλου της επόμενης ημέρας. Ο εκδότης της Figaro, Hippolyte de Villemessant, αποφασίζει την ίδια μέρα την διακοπή της κυκλοφορίας παρά το γεγονός ότι θα μπορούσε να ακολουθήσει την τακτική άλλων συντηρητικών φύλλων που είχαν απαγορευτεί και να συνεχίσει την έκδοση της εφημερίδας μεταφέροντας την έδρα της στις Βερσαλλίες. Είναι τέτοια όμως η ένταση των γεγονότων που διαδραματίζονται στο Παρίσι που εφημερίδα εκδίδει έκτακτο φύλλο στις 15 Μαΐου⁵⁵, αρκετές ημέρες πριν την πλήρη αποκατάσταση της έκδοσής της στα τέλη του μήνα.

⁵⁴ Η συγκεκριμένη νομολογία περί αμνήστευσης των πολιτικών εγκλημάτων υπήρξε στην ουσία προϊόν της παρακαταθήκης που είχε αφήσει η χρήση της πολιτικής βίας στην Γαλλία από την Επανάσταση και έπειτα.

⁵⁵ Le Figaro : journal non politique. 1871-05-15.

Σε αυτό συναντάμε το σημείωμα του εκδότη ο οποίος ενημερώνει το αναγνωστικό κοινό για τα γεγονότα της εισβολής στα γραφεία της εφημερίδας από την Εθνοφρουρά ενώ παράλληλα εκφράζει την ελπίδα ότι η έκδοση αυτής θα επανεκκινήσει σε λίγες ημέρες, προεξοφλώντας με αυτόν τον τρόπο την κατάληξη της μάχης που ήδη μαίνεται γύρω από το Παρίσι. Λόγω της περιορισμένης πληροφόρησης που φτάνει στους συντάκτες της εφημερίδας από το κατειλημμένο Παρίσι, η παρουσίαση της επικαιρότητας γίνεται μέσω τηλεγραφημάτων από ανταποκριτές και από μαρτυρίες κατοίκων που έχουν συλλεχθεί τις προηγούμενες εβδομάδες. Η εικόνα που δίνεται για το Παρίσι είναι αυτής μια έρημης πόλης η οποία βρίσκεται στα χέρια των «εγκληματιών της Κομμούνας». Ο Jules Richard, γράφει το κεντρικό άρθρο στο οποίο επιχειρεί μια αναδρομή στις επαναστατικές διαδικασίες που έλαβαν χώρα στην Γαλλία από το 1830 και έπειτα τονίζοντας την ανάγκη να σταθεροποιηθεί άμεσα το πολιτικό σκηνικό της χώρας.

Παράλληλα, στις υπόλοιπες στήλες, γίνεται μια πρώτη προσπάθεια ανεύρεσης ευθυνών για την έλευση της Κομμούνας στην εξουσία της πρωτεύουσας. Σε αυτό το πλαίσιο επιχειρείται να μουν στον στόχο ως υπαίτιοι «οι άνθρωποι της 4^{ης} Σεπτεμβρίου» και πιο συγκεκριμένα ο Gambetta, οι ανατρεπτικές ιδέες του οποίου «έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην αποσταθεροποίηση του πολιτικού σκηνικού». Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι παρότι το αποτέλεσμα της μάχης δεν έχει κριθεί ακόμα, γίνεται ήδη λόγος για την τύχη των αιχμάλωτων επαναστατών. Αφού καταγράφονται οι μεταφορές αιχμαλώτων που λαμβάνουν χώρα τις προηγούμενες μέρες από το Παρίσι στις Βερσαλλίες, η εφημερίδα παίρνει σαφή θέση υποστηρίζοντας πως μετά το τέλος του εμφυλίου θα πρέπει να εξοριστούν από την Γαλλία τουλάχιστον 150.000 Παριζιάνοι οι οποίοι συμμετείχαν στην Κομμούνα.

Αντίστοιχη στάση κρατά και η θρησκόληπη *Le Monde* η οποία επανεκδίδεται στις 28 Μαΐου, την ίδια μέρα που ο στρατός των Βερσαλλιών εξουδετερώνει και την τελευταία αντίσταση των Εθνοφρουρών στα βορειοανατολικά διαμερίσματα της πόλης. Το φύλλο⁵⁶, πέρα από τις ανταποκρίσεις για τις τελευταίες μάχες στην πόλη και τους εμπρησμούς που προκαλούν οι κομμουνάροι, επικεντρώνεται στο Παρίσι καθαυτό περιγράφοντας με έναν έντονο συναισθηματικό τρόπο την παρακμή της «άλλοτε λαμπρότατης πόλης». Η εφημερίδα θεωρεί πως η ανοικοδόμηση του Παρισιού δεν θα πρέπει να έχει μόνο πολεοδομικά χαρακτηριστικά αλλά θα πρέπει να επικεντρωθεί σε πρώτο βαθμό στην αποκόλληση εκείνου του κοινωνικού κομματιού «που ευθύνεται για την καταστροφή της». Όπως σημειώνεται χαρακτηριστικά, «οι μαζικές εξορίσεις πολιτών αποτελεί αναγκαιότητα την οποία η κυβέρνηση του Thiers θα πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη». Στο ίδιο φύλλο επιχειρείται και μια πιο καθαρή πολιτική κριτική πάνω στην

⁵⁶ Le Monde. 1871-05-28.

δράση της Κομμούνας με το κεντρικό άρθρο να τονίζει πως «η απεμπόληση του δικαιώματος της ιδιοκτησίας οδηγεί στην μιζέρια του κομμουνισμού» κάνοντας παράλληλα αναφορές στο 93' και στα Εθνικά Εργαστήρια του '48⁵⁷.

Η *Constitutionnel* επανεκδίδεται με την σειρά της δύο μέρες αργότερα⁵⁸. Στο κεντρικό της άρθρο, στην πρώτη σελίδα, επιχειρείται ένας λυρικός αναστοχασμός πάνω στα «δεινά που βρήκαν την Γαλλία και το Παρίσι τους τελευταίους μήνες» ενώ, όπως και στην περίπτωση της *Figaro*, αποδίδονται ευθύνες για την αποσταθεροποίηση του πολιτικού σκηνικού στην κυβέρνηση της 4ης Σεπτεμβρίου αλλά και στο ιδιαίτερο ιστορικό πλαίσιο της μετεπαναστατικής περιόδου. Δεδομένου ότι η έκδοση της εφημερίδας λαμβάνει χώρα εντός της πρωτεύουσας, παρατηρούμε ότι τα ρεπορτάζ φροντίζουν να αποτυπώσουν με σαφήνεια την εξέλιξη των γεγονότων των προηγούμενων ημερών ενώ είναι εντυπωσιακός και ο αριθμός των μαρτυριών απλών κατοίκων που καταφέρνουν να συγκεντρώσουν οι ανταποκριτές στους δρόμους της πόλης. Σε πρώτο πλάνο μπαίνει η αναλυτική καταγραφή των εμπρησμών που προκλήθηκαν σε διοικητικά και μη κτίρια του Παρισιού ενώ τονίζεται και ο μεγάλος αριθμός των αρχείων που καταστράφηκαν κατά την προηγούμενη εβδομάδα εξαιτίας κυρίως του εμπρησμού του Hotel-de-ville⁵⁹. Εντύπωση προκαλούν οι μαρτυρίες που κατάφερε να εξασφαλίσει η εφημερίδα από άτομα που κρατούνταν ως αιχμάλωτοι των κομμουνάρων στην φυλακή της οδού Roquette ενώ γίνεται και μια πρώτη προσπάθεια αποτίμησης της ζημιάς που προκάλεσε η Κομμούνα στην οικονομία της χώρας.

Η επανέκδοση της *Journal des Débats*, την τελευταία ημέρα του Μαΐου, συμπίπτει με την ανακατάληψη του τελευταίου οχυρού στην Vincennes αλλά και με την έκδοση του έργου του Μαρξ για τα γεγονότα της Κομμούνας. Στο πρώτο άρθρο του φύλλου,⁶⁰ σημειώνεται η αντιστασιακή δράση της εφημερίδας απέναντι στους κομμουνάρους ενώ γίνεται ιδιαίτερος λόγος για την απόφαση διακοπής της κυκλοφορίας καθώς, όπως τονίζεται, «αυτός ήταν ο μοναδικός τρόπος για να υπερασπιστούν οι νόμοι και το δικαίωμα της ελευθερίας»:

Θα ήταν καταστροφική για την εικόνα της εφημερίδας μια πιθανή συνέχιση της έκδοσής της καθώς με αυτόν τον τρόπο θα υποδηλωνόταν μια σιωπηρή αποδοχή της εξουσίας της Κομμούνας και του πολιτικού status quo στο οποίο είχε περιέλθει το Παρίσι. Ήδη από τις 18 Μαρτίου, με τις εκτελέσεις των στρατηγών Lecomte και Thomas αλλά και λίγες μέρες αργότερα με την βίαιη καταστολή της

⁵⁷ Βλ. παρ. 62.

⁵⁸ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-05-30.

⁵⁹ Το Hotel-de-ville πυρπολήθηκε από τους κομμουνάρους στις 24 Μαΐου. Εξαιτίας της πυρκαγιάς χάθηκε σημαντικός αριθμός αρχείων ενώ μεγάλη ζημιά υπέστησαν και οι μεγάλες συλλογές της βιβλιοθήκης. Ήταν τέτοιου μεγέθους η καταστροφή που τα ερείπια του δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την ανοικοδόμηση. Ουσιαστικά το Hotel-de-ville ανεγέρθηκε εκ νέου μεταξύ 1874 και 1882.

⁶⁰ Journal des débats politiques et littéraires. 1871-05-31.

διαδήλωσης των ανθρώπων της τάξης, είχε γίνει κατανοητό και στον τελευταίο έντιμο Γάλλο πολίτη, πως δεν υπάρχει κανένα πεδίο συνεννόησης με τα εγκληματικά στοιχεία που είχαν αναλάβει την εξουσία της πρωτεύουσας. Η εφημερίδα είχε το ηθικό χρέος να περιμένει την ανακοίνωση της ανακατάληψης της πόλης από τον στρατηγό MacMahon για να προχωρήσει στην επανέκδοσή της.

Η πλειοψηφία των στηλών του φύλλου καλύπτεται από ρεπορτάζ για τις τελευταίες μάχες στο Παρίσι, που δόθηκαν τις προηγούμενες ημέρες, ενώ δεν λείπουν και τα εγκωμιαστικά σχόλια για τον γαλλικό στρατό ο οποίος «δρώντας μεθοδικά και με συγκροτημένο σχέδιο κατόρθωσε να ανακαταλάβει το Παρίσι μέσα σε μόλις δύο μήνες». Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το άρθρο του δημοσιογράφου John Lemoine ο οποίος κάνει μια συναισθηματική αποτίμηση των καταστροφών που άφησε πίσω της η Κομμούνα επικεντρώνοντας τον γραπτό του λόγο στην πόλη του Παρισιού και τονίζοντας το γεγονός πως ενώ οι περισσότεροι πίστευαν πριν από τα γεγονότα της άνοιξης ότι είχαν δει την χειρότερη περίπτωση εμφυλίου πολέμου το καλοκαίρι του '48, τελικώς διαψεύστηκαν οικτρά καθώς «δεν είχαν υπολογίσει την εξέλιξη της επιστήμης της κολάσεως»:

Οι απάτριδες δολοφόνοι της Κομμούνας με τα εγκλήματα που διέπραξαν κατά την διάρκεια του τελευταίου διμήνου επιτέθηκαν στην ίδια την ιδέα της ελευθερίας. Είναι καιρός να βγει μπροστά η τωρινή γενιά των έντιμων πολιτών για να αποτελέσει τον εγγυητή της απόδοσης δικαιοσύνης στους συμμετέχοντες στην Κομμούνα και να οικοδομήσει εκ νέου την Γαλλία από τα συντρίμια της.

β. Η διαχείριση της επικαιρότητας: οι τελευταίες μάχες στο Παρίσι

Για την καλύτερη προσέγγιση του τρόπου που ο συντηρητικός τύπος διαχειρίζεται την επικαιρότητα και τις μάχες που διεξάγονται στο Παρίσι κατά τις τελευταίες δέκα ημέρες του Μαΐου, οφείλουμε να επιστρέψουμε στα γεγονότα του καλοκαιριού του 1848. Τα θερμά εκείνα επεισόδια εκκινούν ύστερα από τις αφόρητες πιέσεις που ασκεί το «κόμμα της τάξης» στην Εθνοσυνέλευση για την κατάργηση των Εθνικών Εργαστηρίων⁶¹ τα οποία θεωρούνται από την πλειοψηφική τάση των μοναρχικών ως τα εργαλεία για την προώθηση των ιδεών των ακραίων ρεπουμπλικάνων. Πράγματι, στις 4 Ιουνίου τα Εργαστήρια καταργούνται και οι εργάτες άνω των 25 ετών στέλνονται στην επαρχία για να εργαστούν στην εκχέρσωση ποταμών και το στρώσιμο των σιδηροδρόμων. Όσοι αρνούνται να υπαχθούν στο ειδικό αυτό καθεστώς καθώς και οι νεότεροι που δεν επιθυμούν την κατάταξή τους στο στρατό, ουσιαστικά καταδικάζονται να πεθάνουν από την πείνα. Η συντηρητική πλειοψηφία της Εθνοσυνέλευσης επιλέγει τον άκαμπτο δρόμο της μη

⁶¹ Η ίδρυση των Εθνικών Εργαστηρίων (Ateliers nationaux) έγινε με πρωτοβουλία του Louis Blanc τον Φεβρουάριο του 1848. Προορίζονταν στο να δίνουν αμειβόμενη απασχόληση στους ανέργους.

διαπραγμάτευσης και έτσι στις 23 Ιουνίου ξεσπά εξέγερση στο Παρίσι η οποία για πρώτη φορά στην ιστορία της χώρας φέρει τα χαρακτηριστικά του ενδογαλλικού ταξικού πολέμου⁶².

Οι συγκρούσεις στο Παρίσι παίρνουν την μορφή ανελέητων οδομαχιών από quartier σε quartier ενώ οι δυνάμεις της τάξης, υπό την ηγεσία του στρατηγού Louis-Eugène Cavaignac, ενισχύονται άμεσα από τις δυνάμεις της Garde Mobile⁶³ η οποία στην πλειοψηφία της αποτελείται από νέους των πλούσιων διαμερισμάτων που κατετάγησαν εθελοντικά σε αυτή. Οι μάχες θα λήξουν τρεις ημέρες αργότερα, στις 26 Ιουνίου, με την πλήρη καταστολή της εξέγερσης και την επικράτηση των δυνάμεων της τάξης. Ο απολογισμός των τριήμερων συγκρούσεων θα είναι εντυπωσιακός ακόμα και για τα δεδομένα της επαναστατικής περιόδου της Γαλλίας: 5.000 νεκροί από την πλευρά των εξεγερμένων, 1.000 από την πλευρά των δυνάμεων ασφαλείας, μεγάλος αριθμός τραυματιών, 25.000 συλλήψεις και 11.000 καταδικασμένοι σε φυλάκιση ή εκτόπιση. Η Γαλλία και η νεοϊδρυθείσα Republique θα μπούνε σε έναν νέο κύκλο πολιτικών ανακατατάξεων με την μοναρχική τάση της Εθνοσυνέλευσης να κινεί τα νήματα και να πιέζει για την επιστροφή των Βουρβόνων. Ο κύκλος αυτός της πολιτικής αποσταθεροποίησης θα κλείσει με το πραξικόπημα στις 2 Δεκεμβρίου του 1851⁶⁴ και την ανακήρυξη της Δεύτερης Αυτοκρατορίας υπό τον Ναπολέοντα Γ'.

Είναι σαφείς οι ομοιότητες μεταξύ των γεγονότων του Ιουνίου του '48 και αυτών του Μαΐου του '71 αναφορικά με τα ενδοταξικά χαρακτηριστικά που πήραν οι μάχες που διεξήχθησαν στο Παρίσι και την σκληρή καταστολή που ακολούθησε και στις 2 περιπτώσεις. Ωστόσο, σε αυτό το σημείο τελειώνουν και οι μεταξύ τους ομοιότητες. Το πολιτικό σκηνικό της Γαλλίας το καλοκαίρι του '48 δεν έχει ουδεμία σχέση με αυτό της άνοιξης του '71 ενώ τα νέα πολιτικά ρεύματα που αναπτύχθηκαν στην χώρα μεταξύ των δύο εξεγέρσεων άλλαξαν τα ίδια τα χαρακτηριστικά της ιδεολογικής συγκρότησης των επαναστατικών υποκειμένων. Δεν θα αναφερθούμε εδώ εκτενώς στις ομοιότητες και τις διαφορές των δύο αυτών πολύ σημαντικών στιγμών της γαλλικής ιστορίας αλλά θα αρκεστούμε στο να αναφέρουμε κάποια σημεία της παρουσίασης των γεγονότων του '48 από τον συντηρητικό τύπο του Παρισιού.

⁶² Αν και αντίστοιχη ερμηνεία θα μπορούσαμε να δώσουμε και σε γεγονότα της επανάστασης όπως αυτά που έλαβαν χώρα στις 5-6 Οκτωβρίου 1789 (Journées des 5 et 6 octobre 1789), οι οδομαχίες του Ιουνίου του 1848 δεν είχαν προηγούμενο στην γαλλική ιστορία. Θα ξεπεραστούν βέβαια σε βιαιότητα από τα γεγονότα της ματωμένης εβδομάδας 23 χρόνια αργότερα.

⁶³ Την Garde Mobile ενισχύαν 15.000 νέοι των καλών συνοικιών της πόλης, γεγονός που ενίσχυσε τον ταξικό χαρακτήρα των αιματηρών γεγονότων του Ιουνίου του 1848.

⁶⁴ Το πρωί της 2ας Δεκεμβρίου 1851, ο Louis-Napoléon Bonaparte εξέδωσε έξι διατάγματα που προέβλεπαν τη διάλυση της Εθνοσυνέλευσης, την αποκατάσταση της καθολικής ανδρικής ψηφοφορίας την διενέργεια εκλογών και την θεσμοθέτηση νέου συντάγματος το οποίο θα διαδεχόταν αυτό της Δεύτερης Γαλλικής Δημοκρατίας.

Είναι προφανώς αυτονόητη η σύνταξη αυτής της μερίδας του γαλλικού τύπου με τις δυνάμεις της τάξης για τις οποίες φροντίζουν να συγγράφουν εκτενή άρθρα αναφορικά με τον ηρωισμό των ατόμων που τις απαρτίζουν. Θα λέγαμε όμως πως η καταγραφή των οδομαχιών και των συγκρούσεων που συνταράσσουν την πρωτεύουσα γίνεται με τρόπο καθαρά ειδησεογραφικό, με σαφή σκοπό την όσο το δυνατόν επαρκέστερη ενημέρωση των αναγνωστών. Λείπουν οι συχνές συναισθηματικές εξάρσεις στα γραπτά των δημοσιογράφων και των ανταποκριτών ενώ ο βαθμός ανησυχίας για την εξέλιξη των γεγονότων δεν φαίνεται να είναι ιδιαίτερα μεγάλος καθώς η υπεροπλία των κατασταλτικών δυνάμεων μοιάζει να εγγυάται την σύντομη διάρκεια της εξέγερσης. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο τρόπος παρουσίασης των υποκειμένων που συμμετέχουν στην μάχη από την πλευρά των εξεγερμένων. Είναι σαφής η προσπάθεια διαχωρισμού τους από το υπόλοιπο «υγιές» κομμάτι της γαλλικής κοινωνίας ενώ η έλευση στο Παρίσι εθελοντών από την επαρχία οι οποίοι συνδράμουν τις δυνάμεις ασφαλείας, παρουσιάζεται σαν μια πράξη που αποδεικνύει την πλήρη αποδοκιμασία των πράξεων και των αιτημάτων των εξεγερμένων. Διαβάζουμε στην *Constitutionnel* της 23^{ης} Ιουνίου⁶⁵:

Πράγματι, κανείς δεν μπορεί να πει κάτι διαφορετικό: αυτός ο ολοκληρωτικός πόλεμος έχει κηρυχτεί ενάντια στην ίδια την κοινωνία. Αυτά τα πρότυπα της εξέγερσης· αυτές οι κραυγές θανάτου και λεηλασίας· αυτές οι ψυχρές δολοφονίες μεμονωμένων πολιτών που διαπράχθηκαν από ταραχοποιούς που κρύβονταν πίσω από το παράθυρο των σπιτιών τους· αυτόν τον άγριο πόλεμο που αντιμετωπίζουν οι πολίτες οι οποίοι μεταχειρίζονται με τρόπο χειρότερο και από αυτόν που έχουν αντιμετωπίσει εχθρικοί στρατοί τους στρατιώτες μας. (...) Ας ελπίσουμε ότι αυτή η δοκιμασία, η πιο τρομερή από όλες, θα είναι και η τελευταία. Το Παρίσι πολεμά σαν λιοντάρι για τον σκοπό της Γαλλίας. Οι επαρχίες το καταλαβαίνουν αυτό και έρχονται σε βοήθεια αυτής της γενναιόδωρης πόλης. Στέλνουν αδιάκοπα τα στρατεύματά τους και τους Εθνοφρουρούς τους στην πρωτεύουσα, για να αποδείξουν στους ταραχοποιούς ότι θα πρέπει να εξολοθρευθεί πρώτα ολόκληρο το έθνος πριν καταστραφούν οι αξίες της οικογένειας και τη ιδιοκτησίας.

Παρατηρούμε την έντονη προσπάθεια απομόνωσης, σε πολιτικό και ηθικό επίπεδο, των ατόμων που βρίσκονται στα οδοφράγματα και την επίκληση στην εθνική ενότητα η οποία θα διασφαλίσει τις αξίες του έθνους και θα συντρίψει τους πολέμιους αυτού. Αντίστοιχες επικλήσεις εντοπίζουμε και στον συντηρητικό τύπο της άνοιξης του 1871, το πλαίσιο όμως γύρω από το οποίο γενεαλογείται ο εχθρός είναι διαφορετικό. Αυτήν την φορά δεν πρόκειται για σκόρπιες ομάδες ταραχοποιών και αναρχικών στοιχείων οι οποίες επιτίθενται στο Παρίσι αλλά για ένα συμπαγές σύνολο με σαφή ιδεολογικά χαρακτηριστικά, στρατό, ταμείο και εξουσία στα χέρια του καθώς

⁶⁵ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1848-06-23.

διοικεί την πρωτεύουσα για περισσότερο από δύο μήνες. Ως αποτέλεσμα αυτής της συνθήκης διαφοροποιείται και ο τρόπος παρουσίασης των γεγονότων ο οποίος τελικώς λαμβάνει έντονα προπαγανδιστικά χαρακτηριστικά από την στιγμή που το διακύβευμα είναι σαφώς σπουδαιότερο. Επίσης, πρέπει να ληφθεί υπόψη, όπως σημειώσαμε και στην πρώτη υποενότητα, το γεγονός ότι αρκετές εφημερίδες διακόπτουν την κυκλοφορία τους για περισσότερο από ένα μήνα και όταν επανεκδίδονται στα τέλη του Μαΐου έχουν ήδη διαμορφώσει εικόνα για τα γεγονότα που έχουν λάβει χώρα και εμφανίζονται έτοιμες για να διαχειριστούν την επικαιρότητα χωρίς να αποτυπώνεται κάποιο στοιχείο αιφνιδιασμού στα γραπτά τους. Ταυτόχρονα, το ιδεολογικό τους οπλοστάσιο διαθέτει σαφή και επεξεργασμένα χαρακτηριστικά προκειμένου να προχωρήσουν από την πρώτη ημέρα στην ιδεολογική αποδόμηση της Κομμούνας.

Αρχικά, την πρώτη στήλη των εφημερίδων καταλαμβάνουν πάντοτε οι καθημερινές κυβερνητικές ανακοινώσεις για την πορεία των μαχών ενώ η δημοσίευση το διαγγέλματος του Macmahon στις 30 Μαΐου για την πλήρη ανακατάληψη της πρωτεύουσας από τον γαλλικό στρατό γίνεται δεκτό με ενθουσιασμό από τους συντάκτες. Η πλήρης υιοθέτηση των κυβερνητικών αναφορών για τις συγκρούσεις που μαίνονται στην πόλη, παρά το γεγονός ότι αρκετές εφημερίδες του συντηρητικού τόξου, όπως οι μοναρχικές, έχουν ξεκάθαρες ιδεολογικές διαφορές με τον Thiers και την κυβέρνηση, οφείλεται κατά την γνώμη μας σε τρεις βασικούς λόγους: Πρώτον είναι αναγκαίο να δημιουργηθεί μία εικόνα εθνικής ενότητας απέναντι στους κομμουνάρους, οπότε κάθε υφιστάμενη ιδεολογική διαφοροποίηση με τις πολιτικές που εφαρμόζει η κυβέρνηση μπορεί να εκφραστεί σε δεύτερο χρόνο και σίγουρα μετά την λήξη της μάχης. Δεύτερον η Κομμούνα συνεχίζει να εκδίδει τις δικές της εφημερίδες μέχρι τις 28 Μαΐου οπότε, πέρα από την ενημέρωση καθαυτή, μαίνεται και ένας παράλληλος πόλεμος προπαγάνδας ο οποίος μπορεί να κερδηθεί ευκολότερα με την δημιουργία ενός ευρέος και συμπαγούς μετώπου. Τρίτον, οι εκδότες των εφημερίδων, αισθανόμενοι ότι η περίοδος που θα ακολουθήσει την πτώση της Κομμούνας θα είναι πολιτικά αποσταθεροποιημένη και το μέλλον της III Republique θα παραμένει αβέβαιο, προσβλέπουν σε ενεργότερη συμμετοχή στα κοινά. Κρατώντας λοιπόν μια στέρεα θέση στο πλευρό της κυβέρνησης κατά την διάρκεια της μάχης, θεωρούν ότι θα είναι σε θέση στο μέλλον να πείσουν τον Thiers προς επίρρωση των δικών τους πολιτικών βλέψεων για το μέλλον της Γαλλίας⁶⁶.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο τρόπος παρουσίασης των τελευταίων μαχών, κυρίως λόγω του τρόπου που επιλέγεται να γίνει η κάλυψή τους. Έτσι, ενώ τα ρεπορτάζ που

⁶⁶ Οι πολιτικές βλέψεις των συντηρητικών κινούνταν σε ένα φάσμα από την θεσμοθέτηση συνταγματικής μοναρχίας μέχρι την επιστροφή των Βουρβόνων και την πλήρη επανασύσταση του ancient regime.

αφορούν τις συγκρούσεις στο 5^ο και στο 6^ο διαμέρισμα είναι αναλυτικά και με λεπτομερείς περιγραφές, τα αντίστοιχα για τις μάχες στην Belleville και στις υπόλοιπες βορειοανατολικές περιοχές είναι σαφώς λιγότερα παρά το γεγονός ότι οι σκληρότερες πολεμικές επιχειρήσεις των τελευταίων ημερών λαμβάνουν χώρα εκεί. Είναι σαφώς μεγαλύτερο το ενδιαφέρον του τύπου για τον κίνδυνο που διατρέχει το διάσημο μητροπολιτικό κέντρο του Παρισιού και τα μνημεία που το περιτριγυρίζουν απ' ότι για τις φτωχές συνοικίες που εκτείνονται στα βορειοανατολικά της Βαστίλης οι οποίες σε τελική ανάλυση αποτέλεσαν την γεωγραφική βάση για την απαρχή της εξέγερσης του Μαρτίου. Πληθώρες είναι και οι ενημερώσεις για τους εμπρησμούς που προκαλούν οι κομμουνάροι σε διοικητικά κτίρια της πόλης αλλά και για τις πιθανολογούμενες εκτελέσεις ομήρων οι οποίες θα χρησιμοποιηθούν, όπως θα δούμε στην επόμενη υποενότητα, σαν προπαγανδιστικό όπλο για την ηθική απαξίωση της Κομμούνας.

Όπως και στην περίπτωση της εξέγερσης του '48, σημαντικό ρόλο παίζει η εξύψωση του ηθικού των στρατιωτών που μάχονται για την κυβέρνηση. Καθημερινά άρθρα εξαίρουν το σθένος και την δύναμη των νεαρών που «μάχονται για τις αξίες του γαλλικού έθνους» μέσω της δημοσιοποίησης μαρτυριών κατοίκων που συλλέγουν οι ανταποκριτές ενώ σε αρκετές περιπτώσεις, όπως αυτή της *Gaulois* στις 30 Μαΐου,⁶⁷ επιστρατεύεται το μυθοπλαστικό ταλέντο των συντακτών για να δημιουργηθεί μια σκηνή όπου δύο Βερσαγιέζοι στρατιώτες, στο διάλειμμα της μάχης, συζητούν για την έκβαση των μαχών και την αγριότητα του εχθρού που έχουν να αντιμετωπίσουν. Την ίδια ημέρα, στο κεντρικό άρθρο της *Figaro*,⁶⁸ ο Francis Magnard συγγράφει έναν έπαινο για τον κυβερνητικό στρατό και για κάθε ξεχωριστό στρατιώτη που συμμετέχει στην μάχη για την ανακατάληψη της πρωτεύουσας ενώ παράλληλα φροντίζει να επαινέσει τον Thiers για τις ηγετικές ικανότητες που επέδειξε τους τελευταίους δύο μήνες αφιερώνοντας του την τελική νίκη.

Μένοντας λίγο στην περίπτωση της *Figaro*, στο ίδιο φύλλο δημοσιεύεται ένα άρθρο με την υπογραφή όλων των συντακτών, το οποίο καθιστά ξεκάθαρο ότι η εφημερίδα προτού προχωρήσει στην δημοσίευση οποιασδήποτε είδησης αναφορικά με τα τεκταινόμενα στην πόλη έχει διασταυρώσει πολλάκις τις πηγές και τις μαρτυρίες που έχουν έρθει στα χέρια της. Παράλληλα γίνεται κριτική στην τακτική άλλων εφημερίδων να μην διασταυρώνουν ειδήσεις πριν την δημοσίευσή τους. Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε αν η *Figaro* προχώρησε σε αυτήν την επιθετική κίνηση προς τον υπόλοιπο συντηρητικό τύπο για λόγους δημοσιογραφικούς ή απλά είχε στόχο την προσέλκυση μεγαλύτερου αναγνωστικού κοινού, είναι σαφές όμως ότι πρόκειται για

⁶⁷ Le Gaulois : littéraire et politique. 1871-05-30.

⁶⁸ Le Figaro : journal non politique. 1871-05-1530.

την εφημερίδα η οποία αναδεικνύεται κατά την διάρκεια αυτής της περιόδου ως η πιο διορατική για τα ζήτημα που θα απασχολήσουν την Γαλλία την επ' αύριο της ήττας της Κομμούνας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού είναι ότι στο φύλλο της 31^{ης} Μαΐου⁶⁹, η *Figaro* είναι η πρώτη που θέτει το ζήτημα των ενοικίων στην πόλη τονίζοντας πως η τιμή αυτών δεν μπορεί πλέον να κυμανθεί στα ίδια επίπεδα με την περίοδο πριν την Κομμούνα και καλεί την κυβέρνηση να παρέμβει για να υπάρξει η απαραίτητη σύνεση από την πλευρά των ιδιοκτητών προκειμένου να μην παρατηρηθούν φαινόμενα διακοπής πληρωμών.

Το μεγαλύτερο όμως ζήτημα που εγείρεται αναφορικά με την δημοσιογραφική κάλυψη των γεγονότων, είναι η διαχείριση των μαζικών εκτελέσεων Εθνοφρουρών και κομμουνάρων που πραγματοποιεί συστηματικά ο γαλλικός στρατός από τις 28 Μαΐου και για αρκετές ημέρες σε όλο το Παρίσι. Η εντύπωση που δίνεται είναι ότι ο συντηρητικός τύπος προσπαθεί να τις αποσιωπήσει ή τουλάχιστον να μην παρουσιάσει το πραγματικό εύρος στο οποίο πραγματοποιούνται. Υπάρχουν σημεία τα οποία υπονοούν την ύπαρξη των εκτελέσεων, όπως η δημοσίευση της δήλωσης του Macmahon στις 28 Μαΐου πως όποιος συλλαμβάνεται ένοπλος θα εκτελείται επί τόπου, αλλά η συντριπτική πλειοψηφία των ρεπορτάζ επικεντρώνεται στις εκτελέσεις ομήρων που πραγματοποιούν οι κομμουνάροι. Οι μόνοι θάνατοι ή εκτελέσεις που παρουσιάζονται λεπτομερώς είναι αυτές διάσημων μελών της Κομμούνας όπως του Rigault, του Delescluze και του Varlin ενώ συχνή είναι η ενημέρωση για τον Blanqui ο οποίος παραμένει κρατούμενος στις φυλακές του Μπορντό. Περισσότερα είναι, αντιθέτως, τα ρεπορτάζ για την μεταφορά χιλιάδων κρατουμένων κομμουνάρων από το Παρίσι στις Βερσαλλίες και την φυγή των επαναστατών σε χώρες του εξωτερικού. Για το συγκεκριμένο ζήτημα δημοσιεύεται από το σύνολο του τύπου στις 29 Μαΐου τηλεγράφημα του υπουργού εξωτερικών προς τους ομότιμους του στην Ευρώπη στο οποίο γίνεται έκκληση για την άμεση επανέκδοση όσων κομμουνάρων κατάφεραν να περάσουν τα σύνορα της Γαλλίας και να διαφύγουν την σύλληψη.

Διαφορετικό τόνο στην διαχείριση της επικαιρότητας δίνει το φύλλο της *Le Monde* στις 29 Μαΐου,⁷⁰ καθώς αφιερώνει ολόκληρη την πρώτη του σελίδα στην μακροσκελέστατη, στα όρια του θρησκευτικού παραληρήματος, επιστολή του Πάπα που έφτασε στα γραφεία της εφημερίδας την προηγούμενη ημέρα. Σε αυτήν ο Πάπας Πίος Θ' αναφέρεται εκτενώς στο παπικό ζήτημα που έχει προκύψει στην Ιταλία και αφορά την σύγκρουση της καθολικής εκκλησίας με νεαρό βασίλειο και τις διώξεις που δέχεται η πρώτη για την ανεξαρτησία των προκαθήμενών της. Η εφημερίδα, στην συνέχεια, προσπαθώντας να αναδείξει περισσότερο τα γραφόμενα του Πάπα συγκρίνει τις διώξεις

⁶⁹ Le Figaro : journal non politique. 1871-05-31.

⁷⁰ Le Monde. 1871-05-29.

που επιφύλαξε το Ιταλικό Βασίλειο στην Καθολική Εκκλησία με αυτές που επιφύλαξαν οι κομμουνάροι στις θρησκευτικές κεφαλές και τους κληρικούς του Παρισιού.

γ. Η πρόσληψη της Κομμούνας από την σκοπιά του «Légende noire»⁷¹

Καθώς ο στρατός των Βερσαλλιών εισβάλλει στο Παρίσι στις 21 Μαΐου και συνεχίζει την προέλασή προς τα νοτιοανατολικά διαμερίσματα της πόλης, προχωρά σε μεγάλο αριθμό εκτελέσεων είτε Εθνοφρουρών οι οποίοι συλλαμβάνονται και εκτελούνται επιτόπου είτε ατόμων που συνέδραμαν στα οδοφράγματα που είχαν στηθεί και ήταν ύποπτοι για ενεργή συμμετοχή στις μάχες. Οι κομμουνάροι έχοντας υπόψη, ήδη πριν την εισβολή των Βερσαγιέζων στο Παρίσι, τον τρόπο με τον οποίο ο γαλλικός στρατός μεταχειρίζεται τους Εθνοφρουρούς που συλλαμβάνονται, προχωράνε, με ατομικές πρωτοβουλίες τις περισσότερες των περιπτώσεων, σε εκτελέσεις ομήρων που κρατούνταν σε διάφορα σημεία της πόλης, εκτεταμένη καταστροφή αρχείων που αφορούσαν την διοικητική δραστηριότητα των τελευταίων δύο μηνών και εμπρησμούς κτιρίων. Όλα τα παραπάνω θα αποτελέσουν την ύστατη πολιτική πράξη της Κομμούνας και θα μείνουν στην ιστορία σαν η «μαύρη παρακαταθήκη» της. Στην συνέχεια, οι πράξεις αυτές, θα αποτελέσουν το κεντρικό σημείο της προπαγάνδας του αντίπαλου στρατοπέδου αλλά και ένα εξαιρετικά αμφιλεγόμενο σημείο για τους ίδιους τους συμμετέχοντες στα γεγονότα. Η μετέπειτα ιστοριογραφία των ηττημένων⁷² θα αφιερώσει ένα μεγάλο μέρος υλικού στην προσπάθειά της να ανιχνεύσει τις αιτίες πίσω από τις παραπάνω πράξεις και να ερευνήσει το εάν οι δράστες λειτούργησαν βάσει σχεδίου που είχε εκπονηθεί από το Κεντρικό Συμβούλιο της Κομμούνας ή απλώς ήταν κάποιες μεμονωμένες πράξεις αντεκδίκησης σε απάντηση της βιαιότητας του κυβερνητικού στρατού.

Ο Robert Tombs υποστηρίζει πως οι εκτελέσεις ομήρων δεν είχαν πάρει ποτέ την έγκριση του Κεντρικού Συμβουλίου και πως αυτές ήταν «είτε πρωτοβουλία μικρού αριθμού ατόμων, κυρίως μπλανκιστών και δημόσιων κατήγορων όπως ο Ferré και ο Rigault, είτε αποτέλεσμα της αυθόρμητης οργής των Εθνοφρουρών και των παρευρισκομένων στα οδοφράγματα σε μια τραυματική και συγκεχυμένη κατάσταση»⁷³. Κατά τον ίδιο το σύνολο των εκτελέσεων διαχωρίζεται σε τέσσερα κεντρικά γεγονότα: α) την εκτέλεση του Αρχιεπισκόπου της πόλης, George Darboy, και τριών ακόμα ομήρων στις 24 Μαΐου στην φυλακή της Roquette μετά από

⁷¹ Δανειζόμαστε την συγκεκριμένη φράση από την Laure Godineau η οποία στην έρευνά της στάθηκε ιδιαίτερα στο τρόπο που οι εμπρησμοί και οι εκτελέσεις ομήρων επηρέασαν καθοριστικά την υστεροφημία της Κομμούνας.

⁷² Ο Lissagaray αναφέρει τις διαφωνίες που υπήρχαν μεταξύ των μελών του Κεντρικού Συμβουλίου αναφορικά με την τύχη των ομήρων ενώ περιγράφει με γλαφυρότητα την προσπάθεια του Varlin να σώσει τους φυλακισμένους της οδού Haxo.

⁷³ Βλ. Tombs, R., *The Paris Commune 1871*, Longman, Νέα Υόρκη, (1999) 2006, σ. 177-180.

πρωτοβουλία του Ferré και άλλων μπλανκιστών. β) την μαζική εκτέλεση, στις 25 Μαΐου, Δομινικανών Ιερέων οι οποίοι είχαν κληθεί για να βοηθήσουν στην κατασκευή οδοφραγμάτων στο 13^ο διαμέρισμα και πυροβολήθηκαν κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες. γ) την εκτέλεση, στις 27 Μαΐου, του Αρχιερέα της Notre-Dame, Surat, και τριών άλλων ομήρων οι οποίοι προσπαθούσαν να δραπετεύσουν από την εργατική γειτονιά της Roquette και έπεσαν στα χέρια κάποιων νεαρών ατόμων που κινούνταν στην περιοχή. δ) την μαζική εκτέλεση, στις 26 Μαΐου, 50 ομήρων στην οδό Haxo⁷⁴ στην Belleville μετά από πρωτοβουλία μπλανκιστών διοικητών της Εθνοφρουράς. Μεταξύ των θυμάτων ήταν 10 ιερείς, 36 χωροφύλακες και 4 μπλανκιστές που θεωρήθηκαν πληροφοριοδότες των Βερσαλλιών. Το τελευταίο συμβάν, παρότι δεν έγινε μετά από κάποια επίσημη εντολή μελών του Συμβουλίου, αποτελεί μέχρι και σήμερα την πιο αμφιλεγόμενη πράξη της Κομμούνας καθώς πέρα από την ίδια την αγριότητα του γεγονότος επανάφερε στην μνήμη, ιδιαίτερα του γαλλικού συντηρητικού κόσμου της Γαλλίας, τις μαζικές εκτελέσεις της περιόδου της Τρομοκρατίας.

Το ζήτημα των εμπρησμών σημαντικού αριθμού κτιρίων της πόλης είναι αρκετά πιο περίπλοκο καθώς οι ενδείξεις που υπάρχουν είναι ότι ένας σημαντικός αριθμός από αυτούς λάβανε χώρα σύμφωνα με ειδικό πλάνο που είχε καταρτιστεί από επίσημα μέλη της Κομμούνας σε περίπτωση που η πόλη έπεφτε στα χέρια του γαλλικού στρατού. Στις 12 Μαΐου διατάσσεται η καταστροφή του σπιτιού του Thiers στο 9^ο διαμέρισμα ως αντίποινα για της εκτελέσεις αιχμάλωτων Εθνοφρουρών στις μάχες που διεξάγονται κατά την πολιορκία της πόλης. Στις 16 Μαΐου, μετά από επίσημη τελετή, η Κομμούνα προχωρά στην καταστροφή της στήλης Vendôme⁷⁵ η οποία είχε ανεγερθεί από τον Ναπολέοντα το 1810 για τον εορτασμό της νίκης στην μάχη του Austerlitz, γεγονός το οποίο αποτέλεσε ύστατη πράξη ατίμωσης για το εθνικό φρόνημα του συντηρητικού γαλλικού κόσμου. Από τις 21 Μαΐου και ενώ μαίνεται η προέλαση των Βερσαγιέζων στο Παρίσι, ένας σημαντικός αριθμός δημόσιων κτιρίων τυλίγεται στις φλόγες με σημαντικότερα από αυτά το Hôtel-de-Ville, το Palais de Justice και τον κήπο των Tuileries, διαχρονικά σύμβολα του γαλλικού πολιτισμού. Κατοπινές μαρτυρίες ατόμων,⁷⁶ που βρισκότουσαν εντός της πόλης, ανέφεραν πως επιχειρήθηκε να μπει φωτιά στη Notre-Dame και στο Πάνθεον αλλά τελευταία στιγμή αποφεύχθηκε μετά από παρέμβαση πιο ψύχραιμων μελών της Κομμούνας.

⁷⁴ Η εκτέλεση των 52 ομήρων της οδού Haxo στις 26 Μαΐου ενέπνευσε την μετέπειτα κατασκευή της Sacre Coeur στην Μονμάρτη.

⁷⁵ Θεωρείται μέχρι και σήμερα η πιο πολιτική πράξη της Κομμούνας ενώ χαρακτηριστικό είναι ότι η συγκεκριμένη απόφαση στηρίχτηκε από το σύνολο των μελών του Συμβουλίου. Υπέρ της καταστροφής της, όπως θα δούμε και στην συνέχεια, ήταν και ο Courbet.

⁷⁶ Βλ. Godineau, L., *La Commune de Paris par ceux qui l'ont vécue*, Parigramme, Παρίσι, 2010, σελ. 202-207.

Ο αντίκτυπος των παραπάνω γεγονότων υπήρξε τεράστιος εντός και εκτός Γαλλίας με το ερώτημα των ευθυνών για τους εμπρησμούς να πλανάται ακόμα και εντός του στρατοπέδου των ηττημένων, με κομμουνάρους που επέζησαν να υποστηρίζουν πως αυτοί υπήρξαν αποτέλεσμα γενικευμένης έντασης μεταξύ του αφιονισμένου πλήθους που έτρεχε να σωθεί αλλά και των ανηλεών βομβαρδισμών που δεχόταν η πόλη από τον στρατό των Βερσαλλιών. Σε κάθε περίπτωση πολλοί αναρωτήθηκαν για την χρηστική αξία των εμπρησμών καθώς πέρα ίσως από μία κάποια καθυστέρηση στην προέλαση του γαλλικού στρατού, λόγω της μάζας των ερειπίων, αποτέλεσαν ένα διαχρονικό σημείο κριτικής πάνω στο έργο της Κομμούνας ιδιαίτερα από την στιγμή που αποτέλεσαν και τη τελευταία πολιτική της πράξη. Τα ερωτήματα αυτά σύντομα πέρασαν και στο συλλογικό υποσυνείδητο καθώς οι εικόνες καταστροφής στην πόλη-σύμβολο της γαλλικής διάνοησης και του ευρύτερου ευρωπαϊκού πολιτισμού αποτέλεσαν καίριο χτύπημα στο φαντασιακό των Γάλλων πολιτών. Ομόφωνη υπήρξε η καταδίκη και από το στρατόπεδο των μετριοπαθών ρεπουμπλικάνων ενώ είναι δεδομένο ότι οι καταστροφές αποτέλεσαν σημαντικό παράγοντα και για τις αποφάσεις στις δίκες που ακολούθησαν.

Το συντηρητικό στρατόπεδο ενέταξε άμεσα τα γεγονότα των εμπρησμών στην προπαγάνδα του προσπαθώντας να αφαιρέσει εξ' ολοκλήρου από το έργο της Κομμούνας τα πολιτικά του χαρακτηριστικά. Ήδη από τα μέσα Μαΐου οι μαρτυρίες που δημοσιεύονται περιγράφουν τους κομμουνάρους σαν ένα πλήθος μανιασμένων εμπρηστών ενώ πλήθος από καρικατούρες σε εφημερίδες και περιοδικά αναπαριστούν τις γυναίκες που συμμετείχαν στις καταστροφές των κτιρίων, τις λεγόμενες *rétroleuses*, σαν τέρατα μακριά από κάθε γυναικεία υπόσταση, που κρατάνε δάδες από πετρέλαιο και βάζουν φωτιά στο Παρίσι. Σύμφωνα με τις συγκεκριμένες αναπαραστάσεις, η επιθυμία των κομμουνάρων να καταστρέψουν την Πόλη του Φωτός τους κατατάσσει αυτόματα «εκτός του ανθρωπίνου γένους καθώς επιχείρησαν να εξαφανίσουν τον πολιτισμό και την κληρονομιά αυτού».

Η συγκεκριμένη προσπάθεια αποπολιτικοποίησης των πράξεων των επαναστατών είναι εμφανής στον συντηρητικό τύπο στα τέλη του Μαΐου. Τα ρεπορτάζ για τους εμπρησμούς και τις καταστροφές καταλαμβάνουν μεγάλο χώρο στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων μέσα από τις αναλυτικές περιγραφές των ανταποκριτών. Σε αυτές, οι κομμουνάροι παρουσιάζονται σαν αδίστακτοι εγκληματίες οι οποίοι έχοντας πρώτα καταναλώσει τεράστιες ποσότητες κρασιού προβαίνουν στις καταστροφές των τελευταίων ημερών χωρίς να λογαριάσουν τις ζωές αθώων πολιτών που βρίσκονταν μέσα στα κτίρια. Παράλληλα, γίνεται λόγος για την ηρωική προσπάθεια των πυροσβεστών να διασώσουν τα ιστορικά κτίρια παρά το γεγονός ότι «οι κομμουνάροι είχαν αναδιοργανώσει το σώμα της πυροσβεστικής τοποθετώντας στην ηγεσία του φανατικού οι οποίοι

είχαν εντολές να συνδράμουν στους εμπρησμούς από την στιγμή που η ήττα θα ήταν αναπόφευκτη⁷⁷».

Αναλυτικές είναι και οι περιγραφές για τις εκτελέσεις ομήρων παρά το γεγονός ότι δεν έχει γίνει ακόμα γνωστός ο ακριβής αριθμός αυτών. Πλήθος άρθρων αφιερώνει σε αυτές η *Le Monde* η οποία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις εκτελέσεις ιερέων και κληρικών που έλαβαν χώρα από τις 19 Μαΐου και έπειτα. Όταν γίνεται γνωστή η εκτέλεση του Αρχιεπισκόπου, στις 29 του μηνός, η ίδια εφημερίδα αφιερώνει ένα μακροσκελές άρθρο τονίζοντας πως η «τραγωδία που επιτελέστηκε από τους εξεγερμένους ξεπέρασε την αντίστοιχη του '93⁷⁸». Το φύλλο της μεθεπόμενης ημέρας,⁷⁹ προσπαθεί να αναγάγει τις εκτελέσεις Ιερέων σε ένα ευρύτερο πολεμικό σχέδιο εναντίον της θρησκείας. Σύμφωνα με το κεντρικό άρθρο, οι κομμουνάροι προκάλεσαν αυτόν τον κύκλο αίματος με στόχο να καταστρέψουν ολοκληρωτικά την χώρα και τις αξίες της. Όπως τονίζεται χαρακτηριστικά, «ο ηρωικός γαλλικός στρατός κατάφερε να αποσοβήσει την ολοκληρωτική καταστροφή της πόλης αλλά οι πολίτες θα πρέπει να παραμείνουν σε εγρήγορση καθώς εμφανίζονται ήδη εφημερίδες και έντυπα που αποτελούν απολογητές των ιδεών της Κομμούνας». Το άρθρο κλείνει με την επισήμανση ότι η μάχη που θα δοθεί από εδώ και πέρα θα πρέπει να βασιστεί στο δίπολο «επανάσταση ή χριστιανισμός» με τον τελευταίο να είναι ο μόνος που μπορεί να βάλει το γαλλικό έθνος σε μια τροχιά σταθερότητας και να αποσοβήσει μελλοντικούς κινδύνους καθώς «είναι βέβαιο πως σε 20 χρόνια από τώρα θα επαναληφθούν αντίστοιχες επαναστατικές διαδικασίες».

Γενικότερα, όσο φτάνουμε προς το τέλος του μήνα και την τελική εκκαθάριση της πόλης από τους τελευταίους μαχητές της Κομμούνας, παρατηρείται μια μερική μετατόπιση του ενδιαφέροντος του τύπου στις δίκες που θα ακολουθήσουν και τις καταδίκες που περιμένουν τους αιχμαλώτους. Παρά το γεγονός των μαζικών εκτελέσεων κατά την διάρκεια της ματωμένης εβδομάδας και των πολύ δύσκολων συνθηκών που επικρατούν κατά την μεταφορά των συλληφθέντων στις Βερσαλλίες με πλήθος κόσμου (κυρίως από τα πλούσια διαμερίσματα της πόλης)⁸⁰ να επιχειρεί να τους λιντσάρει στην διαδρομή, είναι εμφανής η ανησυχία του τύπου για το ενδεχόμενο οι ποινές να μην ανταποκρίνονται στο μέγεθος των εγκλημάτων που διαπράχθηκαν. Αυτή η ανησυχία βασίζεται αφενός στην γαλλική νομοθεσία η οποία, όπως αναφέραμε προηγουμένως, προβλέπει αμνήστευση για την περίπτωση των πολιτικών εγκλημάτων και

⁷⁷ Le Gaulois : littéraire et politique. 1871-05-29.

⁷⁸ Le Monde. 1871-05-30.

⁷⁹ Le Monde. 1871-05-31.

⁸⁰ Για να μεταφερθούν στις Βερσαλλίες, οι συλληφθέντες κομμουνάροι διέσχισαν τους δρόμους των πλούσιων δυτικών συνοικιών της πόλης.

αφετέρου στο γεγονός ότι πράγματι υπάρχουν άτομα στον πολιτικό κόσμο της Γαλλίας, κατά κύριο λόγο προερχόμενα από τον χώρο της αριστεράς και των ρεπουμπλικάνων, που βλέπουν με κάποια συμπάθεια το πολιτικό έργο της Κομμούνας. Αυτός είναι και ο λόγος που οι εμπρησμοί και οι εκτελέσεις αναδεικνύονται σε τέτοιο βαθμό με απώτερο στόχο την αφαίρεση της πολιτικής υπόστασης από τις πράξεις των κομμουνάρων και την σκληρή καταδίκη τους από τα στρατοδικεία των Βερσαλλιών.

Η *Figaro*, στις 31 Μαΐου,⁸¹ αναρωτιέται για το πώς αφέθηκαν αυτά τα άτομα «να καταδυναστεύσουν τις τύχες της Γαλλίας» και τονίζει πως από την απόδοση ευθυνών «δεν θα πρέπει να εξαιρεθεί κανείς από αυτούς που συμμετείχαν στην εξέγερση έστω και σε πνευματικό επίπεδο», αναφέροντας την περίπτωση του Victor Hugo. Σε επόμενο άρθρο εκφράζεται η απορία του γιατί οι πρωταίτιοι της επανάστασης που έχουν συλληφθεί, όπως ο Rochefort, τυγχάνουν καλύτερης μεταχείρισης κατά την μεταφορά τους στις Βερσαλλίες από τους υπόλοιπους αιχμαλώτους ενώ για ακόμα μία φορά προτείνεται η εξόριση του συνόλου των συμμετεχόντων στην Κομμούνα. Στο ίδιο φύλλο, διατυπώνεται και μια μικρή ένδειξη συμπόνιας προς τις γυναίκες-αιχμαλώτους καθώς όπως υποστηρίζει ο αρθρογράφος «αυτές προέβησαν στις βάνουσες πράξεις καταστροφής και εμπρησμού κάτω από την καθοδήγηση των αντρών τους».

Η *Gaulois* της ίδιας ημέρας,⁸² σε άρθρο της με τίτλο «Το δικαίωμα στην τιμωρία», αναρωτιέται το εάν η σχιζοφρένεια, «που καταφανώς διακατέχει τα τέρατα που διέπραξαν αυτές τις καταστροφές», μπορεί να αποτελέσει δικαιολογία για την αθώωσή τους. Ο συντάκτης χρησιμοποιεί ένα ευρύτερο επιχείρημα για να αναδείξει την αξία που έχει για μία κοινωνία η απόδοση της δικαιοσύνης επιμένοντας πως δεν θα πρέπει να υπάρξει καμία εξαίρεση και κανένας δισταγμός σε αυτήν όσο παράλογα και αν είναι φαινομενικά τα εγκλήματα που διέπραξαν οι κομμουνάροι: «Η δικαιοσύνη οφείλει να αποδοθεί στους πάντες προκειμένου να μην ανθίσει ξανά στο μέλλον ο σπόρος της εξέγερσης που κατέστρεψε τα ιδανικά του γαλλικού έθνους».

Αντίστοιχα και το φύλλο της *Constitutionnel*, στις 31 Μαΐου,⁸³ φροντίζει να αναπαράγει το αφήγημα για την μη πολιτική φύση των πράξεων της Κομμούνας. Το κεντρικό άρθρο της εφημερίδας επισημαίνει ότι τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν δεν μπορούν να καλυφθούν από την πολιτική υπόσταση που επιχείρησαν να δώσουν οι εξεγερμένοι σε αυτά ενώ παράλληλα ο συντάκτης, απευθυνόμενος σε αυτούς που όπως υποστηρίζει «επιχειρούν να συγκρίνουν τα θύματα της Κομμούνας με τους πρωτοχριστιανούς», τονίζει πως δεν δύναται να υπάρξει εγγύτητα

⁸¹ Le Figaro : journal non politique. 1871-05-31.

⁸² Le Gaulois : littéraire et politique. 1871-05-31.

⁸³ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-05-31.

μεταξύ των δύο από την στιγμή που οι πρωτοχριστιανοί ήταν αυτοί που δεχόντουσαν αποκλειστικά την βία και δεν την επέβαλαν στους υπολοίπους ενώ φροντίζει να κάνει και ευθεία αναφορά στο επαναστατικό παρελθόν τις Γαλλίας:

Τις ίδιες ιδέες που προσπάθησαν να εφαρμόσουν οι κομμουνάροι του σήμερα με αυτά τα αιματηρά αποτελέσματα, είχαν επιχειρήσει να επιβάλλουν οι ιδεολογικοί τους πρόγονοι το '93 δολοφονώντας ιερείς και καταστρέφοντας θρησκευτικά σύμβολα της πόλης. Αντίστοιχες εκτελέσεις ιερέων είχαμε και τον Ιούνιο του '48. Αποτελεί καθήκον της τωρινής γενιάς να μην επιτρέψει να λάβουν χώρα παρόμοια περιστατικά στο άμεσο μέλλον εγκαθιστώντας μία στιβαρή εξουσιαστική δομή η οποία θα αναλάβει τις τύχες του γαλλικού έθνους.

Παρατηρούμε ότι η επίκληση στο επαναστατικό παρελθόν της Γαλλίας αποτελεί μια σταθερή τακτική του τύπου για να επηρεάσει τους αναγνώστες του καθώς στο φαντασιακό του συντηρητικού κόσμου επιβίωναν ανέκαθεν οι εικόνες των μαζικών εκτελέσεων της περιόδου της Τρομοκρατίας και των καταστροφών κατά την διάρκεια των εξεγέρσεων του '30 και του '48 έστω και μέσα από τις διηγήσεις των παλαιότερων και τις ιστορικές καταγραφές των οπαδών του Ancient Regime. Θα δούμε αναλυτικότερα στην επόμενη ενότητα το πώς μετέρχεται ο τύπος τον γαλλικό επαναστατικό αιώνα και την σύνδεση αυτού με το πολιτειακό ζήτημα στην Γαλλία που σύντομα θα ανακύψει.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟ ΤΥΠΟ ΤΟΥ ΙΟΥΝΙΟΥ

Ο Ιούνιος σηματοδοτεί την οριστική λήξη των πολεμικών μαχών που συνεχίζονταν εντός Παρισιού και την αναδιοργάνωση του πολιτικού σκηνικού στην Γαλλία καθώς η ζωή στην πρωτεύουσα μπαίνει σε ένα αργό, αλλά σταθερό, καθεστώς ομαλοποίησης. Παρά τα κατεστραμμένα κτίρια, το καθεστώς πολιορκίας που θα αργήσει να αρθεί⁸⁴ και τον φόβο που επικρατεί μεταξύ των κατοίκων της πόλης, η κυβέρνηση του Thiers δείχνει αποφασισμένη να προχωρήσει τάχιστα τις διαδικασίες που θα στερεώσουν την III Republique⁸⁵, με την καταδίκη των κομμουνάρων στις επερχόμενες δίκες να αποτελεί τον πρωταρχικό στόχο. Την ίδια στιγμή, η γαλλική εξωτερική πολιτική θα κληθεί να αντιμετωπίσει εξαιρετικά κρίσιμα ζητήματα όπως αυτό των Πρώσων, οι οποίοι παραμένουν εντός της χώρας ενώ παράλληλα θα δοθεί και μια μεγάλη διπλωματική μάχη για την έκδοση των κομμουνάρων που έχουν καταφύγει σε άλλες χώρες της Ευρώπης.

Ο εξαιρετικά πυκνός πολιτικός χρόνος του Ιουνίου θα αποτελέσει το ιδανικό πεδίο για τον συντηρητικό τύπο προκειμένου να θέσει την δική του πολιτική ατζέντα προσβλέποντας, όπως

⁸⁴ Το καθεστώς πολιορκίας σε ολόκληρη την επικράτεια της Γαλλίας ήρθη το 1874.

⁸⁵ Οι κάτοικοι του Παρισιού κατά την διάρκεια του καλοκαιριού του 1871 θα προσέλθουν στις κάλπες τέσσερις συνολικά φορές.

τονίσαμε και προηγουμένως, σε πιο ενεργητική συμμετοχή στα κοινά της Γαλλίας. Πάγια προτεραιότητα βέβαια αποτελεί η συνέχιση του αποδομητικού αφηγήματος που έχει δημιουργηθεί, ήδη από τον Μάιο, αναφορικά με την πολιτική υπόσταση της Κομμούνας. Καθώς όμως απομακρυνόμαστε από τα γεγονότα του εμφυλίου πολέμου, η κριτική προς την Κομμούνα αποκτά πιο στέρεα πολιτικά χαρακτηριστικά τα οποία ενισχύονται και από τις πρώτες ολοκληρωμένες αναλύσεις του έργου της. Τα πρώτα αναλυτικά χρονικά της περιόδου Μαρτίου-Μαΐου⁸⁶ αρχίζουν να κάνουν την εμφάνισή τους στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων ήδη από την πρώτη εβδομάδα του Ιουνίου ενώ παράλληλα με την πρόσληψη του έργου της Κομμούνας, κυρίαρχο ρόλο στα γραπτά των συντακτών διαδραματίζει η αναζήτηση των αιτιών που οδήγησαν στην εξέγερση της 18^{ης} Μαρτίου⁸⁷.

Φυσικά, η ήδη διαμορφωμένη εικόνα των «εγκληματιών και μέθυσων κομμουνάρων οι οποίοι κατέλυσαν την εξουσία της πόλης και οδήγησαν στην καταστροφή της» δεν διαφοροποιείται αλλά στην πραγματικότητα ενισχύεται μέσα από την περαιτέρω ανάλυση του σχεδίου αυτών αλλά και των ολέθριων πράξεων έτερων προσώπων της γαλλικής σκηνης τα οποία συνέδραμαν, έστω και άθελά τους, στην αποσταθεροποίηση. Σε κάθε περίπτωση είναι έκδηλη η ανησυχία στα γραπτά του τύπου για πιθανές αναζωπυρώσεις εξεγερσιακών διαδικασιών στο Παρίσι και σε άλλες πόλεις της Γαλλίας⁸⁸ με αποτέλεσμα να είναι ιδιαίτερα συχνές οι σχετικές προειδοποιήσεις προς την κυβέρνηση αναφορικά με τα δύο πολιτικά σώματα που προκαλούν την μεγαλύτερη ανασφάλεια: το σώμα της Εθνοφρουράς και η Διεθνής. Ιδιαίτερα για την δεύτερη και παρά το γεγονός ότι βρίσκεται εκτός νόμου, είναι εξαιρετικά μεγάλος ο αριθμός των άρθρων που θα αφιερωθούν για την δράση της προ της Κομμούνας αλλά και για τα ενεργά τμήματά της που εντοπίζονται στην Γαλλία και φυσικά στην Ευρώπη μετά το πέρας της καταστολής της εξέγερσης.

Σημαντικό ρόλο στα γραπτά του συντηρητικού τύπου τον Ιούνιο διαδραματίζει και το πολιτειακό ζήτημα, ιδιαίτερα από την στιγμή που οι δυνάμεις των μοναρχικών, των νοσταλγών του Ancien Régime και γενικότερα των πολιτικών εκείνων δυνάμεων που εχθρεύονται την République, αντιλαμβάνονται πως η στερέωση και μακροημέρευση της τελευταίας δεν είναι καθόλου βέβαιη. Από τα μέσα του μήνα, με αφορμή τις συμπληρωματικές εκλογές της 8^{ης}

⁸⁶ Στι περισσότερες των περιπτώσεων και λόγω της μικρής παρέλευσης χρόνου από τα γεγονότα της Κομμούνας, τα χρονικά που δημοσιεύονται είναι προχειρογραμμένα με σαφή διάθεση να επικεντρωθούν περισσότερο στα «εγκλήματα» των κομμουνάρων και όχι τόσο στην διοίκηση της πρωτεύουσας από την Κομμούνα.

⁸⁷ Σε πρώτο κάδρο από το σύνολο του συντηρητικού τύπου αναφορικά με τις αιτίες που οδήγησαν στην εξέγερση του Μαρτίου, μπαίνουν οι ενέργειες των ανθρώπων που συνέστησαν την κυβέρνηση Εθνικής Αμύνης την επόμενη της 4^{ης} Σεπτεμβρίου.

⁸⁸ Η περίπτωση της Λυών, όπου τμήματα της Εθνοφρουράς παραμένουν ενεργά καθ' όλη την διάρκεια του καλοκαιριού, υπερτονίζεται σε καθημερινή βάση από τους συντάκτες οι οποίοι ασκούν έντονη πίεση προς την κυβέρνηση για να επέμβει στρατιωτικά στην πόλη.

Φεβρουαρίου οι οποίες προκηρύσσονται για τις 2 Ιουλίου, τα φύλλα του Παρισιού μπαίνουν στον πυρετό της προεκλογικής περιόδου θέτοντας παράλληλα προβληματισμούς για την αδυναμία της République να διασφαλίσει τον ομαλό πολιτικό και κοινωνικό βίο της Γαλλίας. Στο πλαίσιο των επερχόμενων εκλογών και με δεδομένη την επιθυμία των συντηρητικών δημοσιογράφων για μεγαλύτερη συμμετοχή στα κοινά, ιδρύεται το Παριζιάνικο Σωματείο του Τύπου (Union Parisienne de la Presse ή UPP) με την σύμπραξη των μεγαλύτερων συντηρητικών εφημερίδων της πόλης. Το UPP χρησιμοποιώντας την επικοινωνιακή δύναμη που διαθέτει λόγω της καθημερινής απεύθυνσης των εφημερίδων που το αποτελούν σε χιλιάδες αναγνώστες της πόλης, φιλοδοξεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στις επερχόμενες εκλογικές αναμετρήσεις και να ασκήσει τις κατάλληλες πιέσεις προς την κυβέρνηση και κυρίως προς το πρόσωπο του Thiers, για την επίτευξη των πολιτικών επιδιώξεών του στις οποίες σίγουρα δεν περιλαμβάνεται η εδραίωση της République.

Ωστόσο, είναι τέτοια η δημοφιλία που απολαμβάνει ο Thiers το καλοκαίρι του 1871, χάρη στον θρίαμβο του επί της Κομμούνας, που κάθε αντιπολιτευτική κίνηση κινδυνεύει να εξοβελιστεί στο περιθώριο. Ο ορλεανιστής πολιτικός αποτελεί τον απόλυτο κυρίαρχο του πολιτικού παιχνιδιού στην Γαλλία ενώ η επιρροή του στις αποφάσεις της Εθνοσυνέλευσης παραμένει αδιαμφισβήτητη. Έτσι, και με δεδομένο ότι ο Thiers παραμένει υπέρμαχος της εδραίωσης της République, οι εφημερίδες που αποτελούν τον συντηρητικό τύπο της πόλης βρίσκονται σε μια ιδιαίτερος δυσμενή συνθήκη καθώς ενδεχόμενη υπέρμετρη κριτική προς το πρόσωπο του κυβερνήτη της χώρας ενδέχεται να φέρει τα αντίθετα αποτελέσματα για τις επιδιώξεις αυτών και του UPP. Αυτό γίνεται γρήγορα αντιληπτό από τους ιδιοκτήτες και τους συντάκτες των εφημερίδων με αποτέλεσμα τα γραπτά τους να αποφεύγουν τις ευθείες επιθέσεις προς το πρόσωπο του Thiers⁸⁹ και να προτιμούν έναν πιο ήπιο αντιπολιτευτικό τόνο ο οποίος επικεντρώνεται στα προβλήματα που προέκυψαν από την ανακήρυξη της νεοσύστατης République και τα πρόσωπα που οδήγησαν την χώρα στην περιπέτεια της Κομμούνας.

α. Τα αίτια που οδήγησαν στην Κομμούνα και οι έντονες κριτικές στα πεπραγμένα αυτής

Η προσπάθεια μιας βαθύτερης επισκόπησης του έργου και της κληρονομιάς που άφησε η Κομμούνα εκκινεί από την πρώτη ημέρα του μήνα με την *Figaro*⁹⁰ να δημοσιεύει σε αποκλειστικότητα το τελευταίο φύλλο της *Journal officiel* το οποίο είχε εκτυπωθεί κάτω από

⁸⁹ Στην πραγματικότητα και παρά τις έντονες πολιτικές διαφωνίες που υφίστανται μεταξύ των μοναρχικών και του ορλεανιστή πολιτικού, κατά τον Ιούνιο υπάρχει μία περίοδος εκεχειρίας μεταξύ τους λόγω της επιτυχούς καταστολής της Κομμούνας. Δεν λείπουν και τα αποθεωτικά άρθρα προς το πρόσωπο του Thiers από την *Figaro* και την *Le Gaulois*.

⁹⁰ *Le Figaro* : journal non politique. 1871-06-01.

εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες, στις 24 Μαΐου. Στο εισαγωγικό σχόλιο, ο συντάκτης στέκεται στην ιστορική αξία του φύλλου καθώς «πρόκειται για την ύστατη και απεγνωσμένη προσπάθεια της Κομμούνας για να καλέσει το σύνολο των εξεγερμένων της πόλης στα όπλα και να επιχειρήσει να πείσει μέρος του κυβερνητικού στρατού για να αλλάξει στρατόπεδο». Στο ίδιο φύλλο, η εφημερίδα, με αφορμή την επικείμενη διάλυση του σώματος της Εθνοφρουράς, εξαπολύει ένα δριμύ κατηγορώ εναντίον αυτού καθώς, όπως τονίζεται, αποτελεί «την μαύρη κληρονομιά της γαλλικής επανάστασης» με δεδομένο ότι διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο σε όλες τις επαναστατικές διαδικασίες εντός Γαλλίας στο πέρας του 19^{ου} αιώνα. Διαβάζουμε χαρακτηριστικά:

Σε καιρό ειρήνης, η Εθνοφρουρά δεν επιτελεί κανένα άλλο έργο πέρα από το να ενοχλεί τα γενναία μέλη της μπουρζουαζίας και να βάζει στην πλάτη τους ένα τεράστιο βάρος. Οι θέσεις εργασίας σε αυτήν είναι άχρηστες, οι περιπολίες που γίνονται είναι κωμικές και οι οδηγίες εκτελούνται από ανόητους. Αν αυτά ήταν τα μόνα προβλήματα, θα μπορούσαμε να είμαστε ακόμα επιεικείς με αυτούς τους στρατιώτες-πολίτες. Ωστόσο, σε καιρό πολέμου, αυτοί οι άχρηστοι γίνονται εξαιρετικά επικίνδυνοι. Από το 1789 έως το 1792, προετοίμασαν την πτώση του Λουδοβίκου ΙΔ'. Το 1830, βοήθησαν σε αυτήν του Καρόλου Ι'. Το 1848 προκάλεσαν αυτήν του Λουδοβίκου-Φιλίππου, και αν τον Ιούνιο κατάφερναν να συγκεντρώσουν περισσότερες δυνάμεις, θα ήταν αδύνατο να αποκαταστήσουμε την τάξη χωρίς την υποστήριξη των Gardes Mobiles και των στρατιωτών.

Η ίδια εφημερίδα, στις 5 Ιουνίου⁹¹, ανακοινώνει την έναρξη ημερήσιου αφιερώματος με τίτλο «Οι εφημερίδες της Κομμούνας». Σκοπός του αφιερώματος, όπως επισημαίνεται από την *Figaro*, είναι η ανάδειξη του δημοσιογραφικού υποστηρίγματος της Κομμούνας το οποίο συμμετείχε στα εγκλήματα αυτής και συνέδραμε προκειμένου να φιμωθεί κάθε αντιπολιτευτική φωνή: «Απώτερος στόχος του αφιερώματος είναι η ανάδειξη αυτών των εγκληματιών του τύπου που κρύβονται πίσω από τα γεγονότα των τελευταίων 2 μηνών ούτως ώστε ακόμα και εάν σε σύντομο χρονικό διάστημα τους ξαναδοθεί φωνή και δημόσιο βήμα, να είναι ενήμερη όλη η Γαλλία και ο υπόλοιπος κόσμος για το σκοτεινό παρελθόν τους». Αντίστοιχη πικρία εκφράζουν και άλλες εφημερίδες, η κυκλοφορία των οποίων απαγορεύθηκε κατά την διάρκεια της Κομμούνας. Γι' αυτές, η συντριπτική ήττα της Κομμούνας αποτελεί παράλληλα μία ευκαιρία για να πάρουν εκδίκηση από τους συναδέλφους τους που συμμετείχαν σε αυτήν.

Ταυτόχρονα όμως, πέρα από το πεδίο που ανοίγεται για την όξυνση του ανταγωνισμού μεταξύ των εντύπων και την απομόνωση των προοδευτικών δημοσιογραφικών φωνών, τα συντηρητικά φύλλα εστιάζουν ιδιαίτερα το ενδιαφέρον τους και στην περίοδο του τύπου κατά την

⁹¹ Le Figaro : journal non politique. 1871-06-05.

τελευταία φάση της Αυτοκρατορίας, κατηγορώντας την τελευταία για την φιλελευθεροποίησή της. Η *Le Monde*, στις 3 Ιουνίου⁹², επιρρίπτει ευθύνες για την ανακήρυξη της Κομμούνας, στην μερική ελευθερία του τύπου που είχε δοθεί από τον Ναπολέοντα Γ' και τους ανθρώπους της 4^{ης} Σεπτεμβρίου οι οποίοι έτσι και αλλιώς βρίσκονται συνεχώς στο στόχαστρο των εφημερίδων. Προτείνει επιτακτικά το κλείσιμο των πολιτικών λεσχών, την απαγόρευση σημαντικής μερίδας των εφημερίδων της πόλης, την άμεση διάλυση του σώματος της Εθνοφρουράς και καλεί το υπουργείο παιδείας να θέσει ισχυρούς περιορισμούς στο δικαίωμα της ελεύθερης εκπαίδευσης. Η *Gaulois*, στις 8 Ιουνίου⁹³, εξετάζει το ζήτημα της φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος του Ναπολέοντα Γ' από μία διαφορετική σκοπιά καθώς όπως τονίζει «η συγκεκριμένη αλλαγή κατεύθυνσης της Δεύτερης Αυτοκρατορίας έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ενεργοποίηση και μετέπειτα ριζοσπαστικοποίηση των εργατικών συνδικάτων». Κριτική προς τον Αυτοκράτορα ασκείται και για τους χειρισμούς του στον γαλλοπρωσικό πόλεμο χωρίς αυτή να καταλαμβάνει μεγάλο χώρο ή να έχει ιδιαιτέρως επιθετικά χαρακτηριστικά ιδιαίτερα από την στιγμή που τις πρώτες αυτές εβδομάδες του Ιουνίου δεν φαίνεται να υπάρχει ιδιαίτερη διάθεση επιστροφής στα πολεμικά γεγονότα του προηγούμενου καλοκαιριού⁹⁴.

Από την άλλη, υπάρχει μεγάλη διάθεση για αντιπαράθεση με σημαντικές φιγούρες της γαλλικής διανόησης. Η *Gaulois*, στις 2 Ιουνίου⁹⁵, επιτίθεται με σφοδρότητα στον Victor Hugo για την δήλωση στήριξης του τελευταίου προς τα θύματα της Κομμούνας στα τέλη Μαΐου⁹⁶. Δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για τις προθέσεις και τα πρότερα συναισθήματα της *Gaulois* απέναντι στον Hugo, είναι βέβαιο όμως ότι τα συντηρητικά φύλλα ανοίγουν σταδιακά ένα νέο μέτωπο, αυτή την φορά κόντρα στους πνευματικούς κύκλους της πόλης οι οποίοι μπορεί να μην συμμετείχαν άμεσα στα γεγονότα της Κομμούνας αλλά οι ιδέες αυτών «εξέθρεψαν φανατικούς και ριζοσπαστικά στοιχεία». Η *Le Monde*, στις 21 Ιουνίου⁹⁷, ζητά την αποκαθήλωση του αγάλματος του Βολταίρου και το πέταμά του στους υπονόμους της πόλης. Παρά την σχετική αναστάτωση που δημιουργείται, εντός ακόμα και του στρατοπέδου των συντηρητικών εφημερίδων για την συγκεκριμένη πρόταση, με την *Journal des Débats*⁹⁸ να την καταδικάζει

⁹² *Le Monde*. 1871-06-03.

⁹³ *Le Gaulois : littéraire et politique*. 1871-06-08.

⁹⁴ Άλλωστε όπως είδαμε και στην εισαγωγή το σύνολο του συντηρητικού τύπου και όχι μόνο, ήταν αναφανδόν υπέρ του πολέμου με τους Πρώσους.

⁹⁵ *Le Gaulois : littéraire et politique*. 1871-06-02.

⁹⁶ Ο Victor Hugo από τις Βρυξέλλες που βρισκόταν κατά την διάρκεια της Κομμούνας, καταδίκασε έντονα την καταστολή της ματωμένης εβδομάδας ενώ στην συνέχεια και μετά την επιστροφή του στην Γαλλία μερικούς μήνες αργότερα, υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής της αμνήστευσης των καταδικασμένων κομμουνάρων. Η συγκεκριμένη στάση του αποτέλεσε κόκκινο πανί για τον συντηρητικό κόσμο της Γαλλίας ενώ δεν έλειψαν και οι φωνές που ζητούσαν την παραπομπή του σε δίκη για συνεργασία με τους επαναστάτες.

⁹⁷ *Le Monde*. 1871-06-21.

⁹⁸ *Journal des débats politiques et littéraires*. 1871-06-22.

απερίφραστα, η ίδια εφημερίδα επιστρέφει 2 μέρες μετά⁹⁹ εμμένοντας στην πρότασή της: «Όχι μόνο ο Βολταίρος δεν υπήρξε μια ιδιοφυή προσωπικότητα, αλλά στην πραγματικότητα οι παράλογες και βλάσφημες ιδέες του επηρέασαν αρνητικά την ανθρώπινη σκέψη και οδήγησαν σε πολλές από τις στρεβλώσεις του σήμερα». Όπως θα δούμε στην συνέχεια, η κριτική προς τους ανθρώπους της σκέψης του Παρισιού θα κορυφωθεί τον Αύγουστο με την παρουσία του Courbet στις δίκες των κομμουνάρων να αποτελεί πρώτη είδηση στα πρωτοσέλιδα.

Επιστρέφοντας στην κριτική της δράσης της Κομμούνας, τα ρεπορτάζ για τους εμπρησμούς εξαντλούνται τις πρώτες δέκα ημέρες του μήνα. Οι φωτιές σβήνουν και αρχίζει η ανακατασκευή των κτιρίων η οποία θα πραγματοποιηθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα. Οι εφημερίδες φροντίζουν να κατασκευάσουν μία θλιβερή εικόνα για την πρωτεύουσα κατά τις πρώτες μέρες του καλοκαιριού, δημοσιεύοντας ανταποκρίσεις ρεπόρτερ που πραγματοποιούν περιπάτους στο Παρίσι και περιγράφουν μια πόλη φάντασμα με κλειστά μαγαζιά, θέατρα και εστιατόρια. Οι κάτοικοι παρουσιάζονται σαν μία φοβισμένη μάζα που μην έχοντας ξεπεράσει ακόμα το σοκ από τα εγκλήματα των κομμουνάρων δείχνει να μην έχει πειστεί ακόμα για την παύση των εχθροπραξιών και των καταστροφών. Συλλέγονται μαρτυρίες από καταστηματαρχές οι οποίοι περιγράφουν στιγμές από την ζωή τους κατά την διάρκεια της Κομμούνας και το πώς μπόρεσαν να αντισταθούν στον εκμαυλισμό των ηθών. Ένας ωρολογοποιός περιγράφει στην *Constitutionnel*, της 12^{ης} Ιουνίου¹⁰⁰, την επίσκεψη στο μαγαζί του ενός μεθυσμένου Εθνοφρουρού ο οποίος του εξομολογήθηκε ότι στις 18 Μαρτίου συμμετείχε στην εκτέλεση του στρατηγού Thomas. Μάλιστα όταν κάποιες μέρες αργότερα ο Εθνοφρουρός έπεσε νεκρός στο οδόφραγμα της οδού Flandre, ο ωρολογοποιός αναγνώρισε το πτώμα του και τον υπέδειξε στον στρατό σαν συμμετέχοντα στην εκτέλεση των δύο στρατηγών. Η ατμόσφαιρα στην πόλη φαίνεται να αποκαθίσταται σταδιακά καθώς φτάνουμε στα τέλη του μήνα. Η *Gaulois*, στις 20 Ιουνίου¹⁰¹ αναφέρει πως το Παρίσι μπαίνει σταδιακά σε κανονικούς ρυθμούς παρά το γεγονός ότι η πλειοψηφία της μπουρζουαζίας παραμένει εγκαταστημένη στην επαρχία. Παραμένει βέβαια, σύμφωνα την εφημερίδα, το πρόβλημα των αλλαγών ονομάτων που πραγματοποίησε η Κομμούνα σε πολλούς δρόμους της πόλης κάτι για το οποίο πρέπει να επιληφθεί άμεσα η κυβέρνηση «καθώς δημιουργούνται τεράστια προβλήματα για τις αποστολές του ταχυδρομείου»¹⁰².

⁹⁹ Le Monde. 1871-06-23.

¹⁰⁰ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-06-12.

¹⁰¹ Le Gaulois : littéraire et politique. 1871-06-20.

¹⁰² Αλλαγές στις ονομασίες των δρόμων πραγματοποιήθηκαν και από την κυβέρνηση Εθνικής Αμύνης.

Δεδομένου ότι η Κομμούνα, τις τελευταίες μέρες της ύπαρξής της, προχώρησε σε εκτεταμένη καταστροφή των αρχείων που αφορούσαν την διοικητική της δραστηριότητα, το υλικό που έχουν στα χέρια τους η εφημερίδες για την δράση αυτής παραμένει ελλιπές και εν πολλοίς καθορίζεται από τις κυβερνητικές ενημερώσεις οι οποίες αφορούν κατά βάση την οικονομική ζημιά της περιόδου. Στις 24 Ιουνίου,¹⁰³ η *Journal des débats*, δημοσιεύει μία επιστολή του νομάρχη του Σηκουάνα προς τους 20 δήμους της πόλης στην οποία γίνεται λόγος για την επιδοματική πολιτική της Κομμούνας. Ο Léon Say αναφέρει πως πρέπει να δημιουργηθεί ένα καθεστώς βοήθειας για τους κατοίκους της πόλης ανάλογο με αυτό της περιόδου της πρωσικής πολιορκίας. Ωστόσο, οι παροχές αυτού του καθεστώτος θα βαίνουν μειούμενες ενώ τα επιδόματα ενοικίων θα πρέπει να διακοπούν άμεσα καθώς «αυτός είναι ο ενδεδειγμένος τρόπος για να δοθούν τα κατάλληλα κίνητρα προς εύρεση εργασίας από την στιγμή που οι βιοτεχνίες και τα εργοστάσια έχουν αρχίσει να επαναλειτουργούν».

Πέρα λοιπόν από κυβερνητικές ενημερώσεις και τις μαρτυρίες δυσανεσχημένων με την Κομμούνα κατοίκων που βρισκόντουσαν εντός Παρισιού κατά την διάρκεια της άνοιξης, ο τύπος δεν διαθέτει μεγάλο όγκο πληροφοριών για τις μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιήθηκαν. Λόγω αυτού φροντίζει να επικεντρώνεται σε θέματα επικαιρότητας που αφορούν τους κομμουνάρους με πολλές καθημερινές στήλες να κάνουν την εμφάνιση τους και να ενημερώνουν για τις νέες συλλήψεις και την προετοιμασία για τις δίκες που θα ακολουθήσουν. Εντύπωση προκαλεί το ρεπορτάζ της *Gaulois*, στις 20 Ιουνίου¹⁰⁴, για το διάσημο σφάλμα της Κομμούνας αναφορικά με την διαχείριση των πόρων της Τράπεζας της Γαλλίας. Το άρθρο ξεκινάει με την απορία του συντάκτη για την μη κατάσχεση, από τους Κομμουνάρους, των 3 δις φράγκων που είχε στην κατοχή της η τράπεζα στις 18 Μαρτίου ενώ στην συνέχεια παραθέτει αναλυτικά τα γεγονότα και τους διαλόγους που έλαβαν χώρα μεταξύ μελών της Κομμούνας και του προσωρινού διοικητή της τράπεζας M. de Plæuc. Ο δημοσιογράφος εξαίρει τον ρόλο του τελευταίου καθώς, για δύο ολόκληρους μήνες, κατάφερε να παραπλανήσει τα μέλη της Κομμούνας ώστε να μην προχωρήσουν στην κατάσχεση των χρημάτων: «Άλλοτε με την ανύπαρκτη απειλή περί ένοπλης υπεράσπισης της τράπεζας από τους υπαλλήλους της και άλλοτε με τους προβληματισμούς που εξέθετε περί πιθανών πληθωριστικών τάσεων επέτυχε, όντας πάντοτε σε επικοινωνία με τον Thieurs, οι κομμουνάροι απλώς να δανειστούν μικρά σχετικά ποσά για τις ανάγκες της πόλης και έτσι να διατηρηθεί ο θησαυρός της χώρας ανέπαφος».

β. Το ζήτημα των εξόριστων κομμουνάρων και η Διεθνής

¹⁰³ *Journal des débats politiques et littéraires*. 1871-06-29.

¹⁰⁴ *Le Gaulois : littéraire et politique*. 1871-06-20.

Κατά τις πρώτες ημέρες μετά την λήξη της αιματοβαμμένης εβδομάδας στο Παρίσι, κάνουν την εμφάνισή τους ένας μεγάλος αριθμός πρόχειρων στρατοδικείων (*cours martiales*) τα οποία δικάζουν επί τόπου συμμετέχοντες στην Κομμούνα ενώ λίγο αργότερα κάνουν την εμφάνισή τους τα έκτακτα ποινικά δικαστήρια (*cours prévôtales*)¹⁰⁵ που δικάζουν ανεκκλήτως και έχουν σαν ρόλο την νομιμοποίηση των εσπευσμένων διαδικασιών που λαμβάνουν χώρα στην πόλη. Από τις αρχές Ιουνίου ξεκινούν οι εργασίες των επίσημων στρατοδικείων σε Παρίσι και Βερσαλλίες με την κορύφωσή τους να λαμβάνει χώρα τον Αύγουστο όταν και θα δικαστούν τα πιο διάσημα μέλη της Κομμούνας που έχουν συλληφθεί¹⁰⁶.

Ωστόσο, η γαλλική κυβέρνηση θα έρθει σύντομα αντιμέτωπη με ένα πρόβλημα που θα προκαλέσει διπλωματικό πυρετό καθ' όλη την διάρκεια του καλοκαιριού: παρά τις χιλιάδες εκτελέσεις του Μαΐου και τις ακόμα περισσότερες συλλήψεις, τα διασημότερα μέλη της Κομμούνας είτε έχουν σκοτωθεί στην μάχη όπως ο Flourens, ο Rigault και ο Varlin είτε κρύβονται εντός ή εκτός της πόλης είτε έχουν βρει καταφύγιο σε χώρες του εξωτερικού. Δεδομένης και της δυσκολίας του να αναγνωριστούν τα πρόσωπα που εντοπίζονται νεκρά στα ερείπια ή συλλαμβάνονται μετά το πέρας το μαχών, δημιουργείται μία συνθήκη όπου ο πολεμικός και προπαγανδιστικός μηχανισμός των Βερσαλλιών δεν έχει στα χέρια του την πλειοψηφία των πρωταίτιων της εξέγερσης με αποτέλεσμα αφενός να δημιουργούνται αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητα των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων του Μαΐου και αφετέρου να συντηρείται ένα κλίμα αβεβαιότητας στην πόλη καθώς κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει το ενδεχόμενο μιας αναζωπύρωσης της εξέγερσης μέσω της αναδιοργάνωσης του μηχανισμού των επαναστατών που διαφεύγουν την σύλληψη.

Η αναζήτηση των κομμουνάρων που βρίσκονται εντός Γαλλίας θα συνεχιστεί για όλο το καλοκαίρι με τις εφημερίδες να αναφέρουν καθημερινά νέες συλλήψεις προσπαθώντας να δημιουργήσουν ένα κλίμα σταθερότητας εντός της γαλλικής επικράτειας. Για την πλειάδα ριζοσπαστών δημοσιογράφων, μελών της Κομμούνας και άλλων συμμετεχόντων στα γεγονότα της εξέγερσης που έχουν διαφύγει στο εξωτερικό, δημιουργείται μία εξαιρετικά περίπλοκη συνθήκη καθώς η γαλλική κυβέρνηση καλείται να ζητήσει την άμεση έκδοση τους από χώρες όπως η Αγγλία, η Ελβετία και Βέλγιο¹⁰⁷ που αποτελούν και τους βασικούς προορισμούς των

¹⁰⁵ Οι συλληφθέντες δικάζονταν επί τόπου και συνήθως εκτελούνταν αμέσως μετά την καταδίκη τους από τον κυβερνητικό στρατό.

¹⁰⁶ Μαρίνου, Ξ., Αναζητώντας Οδοφράγματα, Αστικός Τύπος και Ελληνικές Συμμετοχές στον Γαλλοπρωσικό Πόλεμο και την Παρισινή Κομμούνα., Εκδόσεις ΚΨΜ, Αθήνα, 2015, σελ. 265-266.

¹⁰⁷ Ευρισκόμενοι στις συγκεκριμένες χώρες και μέχρι την αμνήστευση του 1880, θα γράψουν τις μαρτυρίες τους οι εξόριστοι κομμουνάροι.

φυγάδων καθώς, πέραν του γεγονότος ότι συνορεύουν με την Γαλλία, εκεί διατηρούν πολιτικούς συνδέσμους που μπορούν να διασφαλίσουν την παραμονή τους. Στις 26 Μαΐου, ο υπουργός εξωτερικών Jules Favre στέλνει εγκύκλιο στους Γάλλους απεσταλμένους ανά την Ευρώπη προκειμένου να ζητήσουν την έκδοση των διαφυγόντων κομμουνάρων ενώ στις 29 Μαΐου αποστέλλει ο ίδιος τηλεγράφημα προς τους ομότιμους του στην Ευρώπη για το ίδιο ζήτημα. Η έκδοση των κομμουνάρων όμως δεν είναι μία τυπική διαδικασία από την στιγμή που βάσει και του γαλλικού νόμου θα πρέπει τα άτομα που συμμετείχαν στα γεγονότα να μην θεωρηθούν πολιτικοί κρατούμενοι προκειμένου να γίνει εφικτός ο επαναπατρισμός τους και η άσκηση διώξεων προς το πρόσωπό τους. Παράλληλα, σε πόλεις της Ευρώπης, όπως το Λονδίνο, πραγματοποιούνται διαδηλώσεις εργατών οι οποίοι ζητάνε την άρνηση έκδοσης των επαναστατών που κατέφυγαν στην χώρα τους¹⁰⁸.

Όπως αναφέραμε και προηγουμένως, ο συντηρητικός τύπος αναλαμβάνει από την πρώτες ημέρες του Ιουνίου να συνδράμει στην προσπάθεια του Thiers να αποπολιτικοποιήσει τις πράξεις των επαναστατών. Ταυτόχρονα ασχολείται επισταμένως με το ζήτημα των, διαφυγόντων στο εξωτερικό, κομμουνάρων στηρίζοντας τις διπλωματικές προσπάθειες που καταβάλλει η κυβέρνηση για την έκδοσή τους. Στις 4 Ιουνίου,¹⁰⁹ η *Constitutionnel*, καταπιάνεται, σε άρθρο της, με το δικαίωμα του ασύλου χρησιμοποιώντας τα παραδείγματα της αρχαίας Ελλάδας και της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Μέσα από αυτήν την αναδρομή προσπαθεί να εντοπίσει τις διαφορές μεταξύ εκείνων των εποχών όπου το δικαίωμα στο άσυλο ήταν ιερό και της τωρινής συνθήκης όπου η φύση των εγκλημάτων που διαπράχθηκαν αφαιρεί αυτό το προνόμιο από τους υπευθύνους. Καταλήγει στο εξής συμπέρασμα:

Στην αλληλεγγύη του εγκλήματος, είναι καιρός να αντιτάξουμε την αλληλεγγύη της καταστολής. Οι παλιές φιλανθρωπικές και ανθρωπιστικές συμβάσεις δεν συμβαδίζουν πλέον με τους κινδύνους που δημιουργεί ένας εξεγερσιακός συνασπισμός σε ολόκληρο τον κόσμο ο οποίος απαριθμεί 2,500,000 μέλη. Το δικαίωμα ασύλου έχει ήδη καταργηθεί στην πράξη από την παρουσία της Διεθνούς.

Στι 6 Ιουνίου¹¹⁰, η *Journal des débats* θέτει και εκείνη με την σειρά της το ζήτημα των διαφυγόντων κομμουνάρων και συγκεκριμένα αυτών που έφθασαν στην Αγγλία αναφέροντας τις προϋπάρχουσες νομικές συμφωνίες μεταξύ των δύο χωρών οι οποίες κατά την εφημερίδα είναι επαρκείς προκειμένου να λάβει χώρα σε εύθετο χρόνο η έκδοση των επαναστατών. Παράλληλα,

¹⁰⁸ Μαρίνου, Ξ., Αναζητώντας Οδοφράγματα, Αστικός Τύπος και Ελληνικές Συμμετοχές στον Γαλλοπρωσικό Πόλεμο και την Παρισινή Κομμούνα., ό.π., σελ. 260-261.

¹⁰⁹ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-06-04.

¹¹⁰ Journal des débats politiques et littéraires. 1871-06-06.

τονίζεται το γεγονός πως η αγγλική κυβέρνηση δεν μπορεί να διαμεσολαβήσει στην συγκεκριμένη διαδικασία και πως το ζήτημα της έκδοσης αφορά τις δικαστικές εξουσίες των 2 χωρών:

Αυτά τα λίγα λόγια αναφορικά με την συνθήκη έκδοσης μεταξύ Αγγλίας και Γαλλίας θα είναι αρκετά, ελπίζουμε, για να διαφωτίσουμε τους συμπολίτες μας σε αυτό το σοβαρό ζήτημα και να τους κάνουμε να ανακαλύψουν τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί για την διαδικασία έκδοσης από την αγγλική δικαιοσύνη στην οποία καμία βρετανική κυβέρνηση δεν μπορεί να διαμεσολαβήσει. Από την στιγμή που η γαλλική δικαιοσύνη αποδεικνύει εδώ με τα αυθεντικά και αδιαμφισβήτητα έγγραφα ότι οι κατηγορούμενοι είναι ένοχοι για δολοφονίες ή εμπρησμούς, ο Άγγλος δικαστής έχει υποχρέωση να λάβει υπόψη του το συγκεκριμένο αποδεικτικό υλικό και να προχωρήσει άμεσα στην έκδοση των υπευθύνων.

Ενώ το ζήτημα της έκδοσης φαίνεται να λαμβάνει αρνητική τροπή για την γαλλική κυβέρνηση στα μέσα Ιουνίου, ο τύπος σκληραίνει τον λόγο του απευθυνόμενος στις αρχές των γειτονικών χωρών. Η *Figaro*, με άρθρο της στις 16 Ιουνίου,¹¹¹ επιτίθεται στις κυβερνήσεις της Αγγλίας, του Βελγίου και της Ελβετίας τονίζοντας πως το ζήτημα της έκδοσης των κομμουνάρων εγείρει γενικότερα ζητήματα ασφαλείας για τους ευρωπαίους πολίτες:

Δεν διερευνούμε εδώ εάν χώρες που αρνούνται την έκδοση το πράττουν αυτό υπακούοντας σε μια ιδεοληψία ή έναν υπερβολικό σεβασμό για τα ατομικά δικαιώματα. Δεν είναι μόνο τα άτομα που παραπλανώνται πάντα. Τα ίδια τα έθνη διαπράττουν μεγάλα σφάλματα, και χωρίς σεβασμό στα ιερά συμφέροντα που έχουν την αποστολή να υπερασπιστούν, φαίνεται να τάσσονται με χαρά από στο πλευρό του εχθρού που τους απειλεί. Αυτή η ακατανόητη επιείκεια που έχουν οι ξένοι για τους διαφυγόντες δημιουργεί μόνο ήττες. Οι εξεγερμένοι του χθες μπορούν κάλλιστα να γίνουν οι αφέντες του αύριο, και στην Γαλλία ειδικά, έχουμε πολλά τέτοια παραδείγματα.

Με την σειρά της η *Journal des débats*, στο φύλλο της επόμενης ημέρας¹¹², καταφέρεται εναντίον των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων υπενθυμίζοντας πως η νίκη του γαλλικού στρατού στην μάχη του Παρισιού «αποσόβησε ευρύτερους κινδύνους για όλη την Ευρώπη» ενώ παράλληλα τονίζει πως «η απαρχή εξτρεμιστιστικών οργανώσεων όπως η Διεθνής σημειώθηκε εκτός Γαλλίας». Βάσει αυτού, «αποτελεί χρέος της Ευρώπης να στηρίξει την Γαλλία σε αυτήν την δυσμενή κατάσταση που έχει περιέλθει και να συνδράμει στην σταθεροποίηση της κυβέρνησής της μέσω της έκδοσης των επαναστατών». Καθώς προχωράμε μέσα στον Ιούνιο, παρατηρούμε πως οι αναφορές στο ζήτημα των διαφυγόντων κομμουνάρων αρχίζουν να αραιώνουν με δεδομένο

¹¹¹ Le Figaro : journal non politique. 1871-06-16.

¹¹² Journal des débats politiques et littéraires. 1871-06-17.

ότι η απόφαση των κυβερνήσεων των γειτονικών χωρών φαίνεται να είναι αρνητική.¹¹³ Ο τύπος επικεντρώνεται στα νεότερα από τις συλλήψεις εντός της Γαλλίας και τα δικαστήρια που ήδη βρίσκονται σε εξέλιξη.

Έχει ενδιαφέρον εδώ να παρατηρήσουμε πως ο τύπος φαίνεται να περιπλέκει το ζήτημα της έκδοσης των κομμουνάρων με αυτό της Διεθνούς, κομμάτια της οποίας παραμένουν ενεργά εντός Γαλλίας και φυσικά σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπου η παρουσία τους είναι ιδιαίτερος ισχυρή. Η συγκεκριμένη συσχέτιση δεν είναι καθόλου τυχαία καθώς αφορά το αφήγημα που προσπαθεί να προωθήσει η κυβέρνηση σχετικά με τις ευθύνες της Διεθνούς για την εξέγερση της 18^{ης} Μαρτίου αναδεικνύοντας εκείνα τα κομμάτια της δράσης της που, όπως είδαμε και νωρίτερα, κατάφεραν να ριζοσπαστικοποιήσουν σημαντικό αριθμό εργατών και ατομικοτήτων στο Παρίσι. Πιο συγκεκριμένα η κυβέρνηση επιχειρεί μέσα από τις τοποθετήσεις της να αναγάγει την Διεθνή σε έναν συγκροτημένο εχθρό με σαφή ιδεολογικά χαρακτηριστικά, διευθυντική ομάδα, οπλισμό και συγκεκριμένη στόχευση.

Ο στόχος αυτής της ανάδειξης της Διεθνούς σαν την βασική υπαίτιο της εξέγερσης του Μαρτίου είναι διττός: αφενός η κυβέρνηση θέλει να δικαιολογηθεί στους πολίτες αλλά και στις κυβερνήσεις του εξωτερικού για την απώλεια του ελέγχου της διοίκησης του Παρισιού κατά την περασμένη άνοιξη ενώ αφετέρου, δημιουργώντας την εικόνα ενός συγκροτημένου εχθρού, μπορεί να δικαιολογήσει την συνέχιση του ιδεολογικού και μη πολέμου που έχει κηρύξει στις εργατικές ενώσεις της Γαλλίας και να καταφέρει σύντομα, μέσω της επίδειξης της ισχύος, να σταθεροποιήσει το πολιτικό σύστημα της χώρας και να το απαλλάξει οριστικά από τις αναταράξεις της προηγούμενης δεκαετίας. Σε αυτό το πλαίσιο, η προσπάθειά της επικεντρώνεται στην διεθνοποίηση του κρίσιμου αυτού ζητήματος καθώς κομμάτια της οργάνωσης παραμένουν ενεργά και πανίσχυρα σε αρκετές χώρες της Ευρώπης ενώ όπως είδαμε προηγουμένως η έκδοση των κομμουνάρων συνδέεται άμεσα με αυτό.

Ο τύπος έρχεται να συνδράμει από την πρώτη στιγμή σε αυτήν την προσπάθεια της κυβέρνησης αφιερώνοντας αρκετό χώρο στην δράση της Διεθνούς πριν από την κομμούνα, την τύχη των ασύλληπτων μελών της και της δράση των τμημάτων της που δραστηριοποιούνται σε άλλες χώρες της Ευρώπης. Η Διεθνής παρουσιάζεται σαν ο ιδεολογικός και επιχειρησιακός βραχίονας των επαναστατών ο οποίος αφού κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '60 προχώρησε στην στρατολόγηση των μελών της, στην συνέχεια κατάφερε να ριζοσπαστικοποιήσει μεγάλο αριθμό ατόμων της εργατικής τάξης του Παρισιού και τελικώς να προχωρήσει στην, έστω και

¹¹³ Οι αντιδράσεις που προκλήθηκαν από σωματεία και συνδικάτα εργαζομένων καθώς και η δεινή διπλωματική θέση της Γαλλίας την συγκεκριμένη χρονική στιγμή, αποσόβησε την έκδοση των εξόριστων κομμουνάρων.

μερική, πραγματοποίηση του σχεδίου της καταλύοντας τις αρχές της πρωτεύουσας. Αυτό που συνεχώς επαναλαμβάνεται είναι πως η ήττα της Κομμούνας και ο θρίαμβος του γαλλικού στρατού δεν θα πρέπει να εφησυχάσει τις κυβερνήσεις των υπόλοιπων ευρωπαϊκών κρατών καθώς η δυναμική της Διεθνούς και το δίκτυο που έχει δημιουργήσει ανά την Ευρώπη είναι τέτοιο που μπορεί ανά πάσα στιγμή να προκαλέσει ένοπλες εξεγέρσεις.

Η *Univers*, η οποία έχει αρχίσει να επανεκδίδεται από τις 7 Ιουνίου, σε άρθρο της λίγες ημέρες αργότερα,¹¹⁴ αναφέρει ότι η συμμετοχή μελών της Μασονικής Στοάς στην εξέγερση του Μαρτίου οφείλεται σε από κοινού συμφωνία με την Διεθνή με στόχο την καταστροφή των χριστιανικών συμβόλων της πόλης. Το άρθρο συνεχίζει με αναφορές αποκλειστικά για την Διεθνή την οποία και κατονομάζει ως την βασική υπεύθυνη για τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στο Παρίσι ενώ καταδεικνύει την ανάγκη δημιουργίας μιας «Διεθνούς των λογικών φωνών της Ευρώπης προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ραδιουργίες και τα μίση αυτών των τεράτων». Σε επόμενο άρθρο, η εφημερίδα αναφέρει, με ανησυχία, την εμφάνιση αφισών της Διεθνούς στο Παρίσι «οι οποίες απευθύνουν απεγνωσμένο κάλεσμα στους πιστούς της που έχουν παραμείνει στην πόλη για αναδιοργάνωση των δυνάμεων και συνέχιση του πολέμου».

Η *Figaro*, στις 13 Ιουνίου¹¹⁵, δημοσιεύει μια αποκρυπτογραφημένη επιστολή ενός μέλους της Διεθνούς από την Λυών προς κάποιον σύντροφό του στην οποία φαίνεται να σχεδιάζει συνωμοτικές κινήσεις εντός της Γαλλίας. Λίγες ημέρες αργότερα, το κεντρικό άρθρο του Edmond Villetard στην *Journal des débats* αποτελεί στην ουσία ένα αναλυτικό ρεπορτάζ για τις κινήσεις και την δράση της Διεθνούς εντός και εκτός Γαλλίας από την προηγούμενη δεκαετία μέχρι και τις ημέρες μετά το τέλος της Κομμούνας. Αρχικά ο δημοσιογράφος επιρρίπτει ευθύνες στον Ναπολέοντα Γ' ο οποίος «μέσω της φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '60, επέτρεψε την ανάπτυξη των επαναστατικών ιδεών και την παρείσφρηση των μελών της Διεθνούς στο παριζιάνικο προλεταριάτο». Ανάλογες ευθύνες επιρρίπτει και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης όπου αναπτύχθηκε η Διεθνής επισημαίνοντας ότι η τελευταία «αποτελεί κίνδυνο για την δημοκρατία στην Ευρώπη». Στην συνέχεια, υπάρχει αναφορά στις κινήσεις της Διεθνούς στο εξωτερικό της χώρας μετά την πτώση της Κομμούνας και τις ανακοινώσεις αλληλεγγύης που εξέδωσαν τα κατά τόπους τμήματα αυτής προς τους συντρόφους τους στην Γαλλία. Τίθεται εκ νέου το ζήτημα των εμπρησμών και των καταστροφών στην πόλη ενώ το άρθρο κλείνει ως εξής:

¹¹⁴ L'Univers. 1871-06-10.

¹¹⁵ Le Figaro : journal non politique. 1871-06-13.

Όπως μπορούμε να δούμε, η φρικτή ψυχική ασθένεια, από την οποία έπεσε θύμα ένα μέρος του παρισινού πληθυσμού, υφίσταται σε όλη την Ευρώπη. Όλες οι μεγάλες πόλεις μπορούν από την μία μέρα στην άλλη να γίνουν το θέατρο τέτοιων τραγικών γεγονότων όπως αυτών που προκάλεσαν την σχεδόν ολοκληρωτική καταστροφή του Παρισιού. Πρόκειται για έναν τεράστιο κίνδυνο για τον οποίο οφείλουμε να επιστήσουμε την προσοχή του κοινού. Ο πόλεμος κηρύσσεται ενάντια στον πολιτισμό σε όλα τα σημεία του παλιού μας κόσμου. Παντού οι βάρβαροι είναι στις πόρτες μας. Πρέπει να θέσουμε τους εαυτούς μας σε θέση να αποκρούσουμε την επίθεσή τους, οπουδήποτε και αν αυτή γίνει. Αλλά ας θυμηθούμε ότι οποιαδήποτε επίθεση εναντίον της ελευθερίας, αντί να αποδυναμώσει τους εχθρούς της κοινωνικής τάξης, θα τους ισχυροποιήσει καθώς θα τους επέτρεπε να εμφανιστούν σαν υπερασπιστές αυτών των ιερών δικαιωμάτων παρότι στην πραγματικότητα δείχνανε ότι είναι οι πιο σκληροί και άθλιοι αντίπαλοί τους.

Προφανώς η τελευταία φράση αφορά νέες πιθανές απαγορεύσεις αναφορικά με την ελευθερία του γαλλικού τύπου, κάτι που ήδη από τις αρχές του Ιουνίου έχει αρχίσει να συζητιέται στην Εθνοσυνέλευση. Πέρα όμως από αυτό, το άρθρο του Villetard αποτελεί ένα χαρακτηριστικό δείγμα του πώς αντιμετωπίζει ο γαλλικός συντηρητικός τύπος την δράση της Διεθνούς και τους μελλοντικούς κινδύνους που ελλοχεύουν για ολόκληρη την Ευρώπη σε περίπτωση που οι κυβερνήσεις δεν προχωρήσουν ως ενιαίο σώμα για την καταπολέμησή αυτής. Οι αναφορές στην Διεθνή συνεχίζουν καθ' όλη την διάρκεια του καλοκαιριού ενώ ζητήματα όπως αυτά των επερχόμενων εκλογών και της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης αναλύονται πολλές φορές σε συνδυασμό με την δράση και τα μελλοντικά σχέδια των Διεθνιστών.

γ. Το πολιτειακό ζήτημα και οι εκλογές της 2ας Ιουλίου

Οι συμπληρωματικές εκλογές αυτών της 8^{ης} Φεβρουαρίου που προκηρύσσονται για τις 2 Ιουλίου δημιουργούν έναν προεκλογικό πυρετό κατά την διάρκεια του Ιουνίου, σε μία πόλη μάλιστα που ακόμα μετρά τις πληγές της από τον εμφύλιο πόλεμο της άνοιξης. Όπως είδαμε προηγουμένως, η κυβέρνηση και ο συντηρητικός τύπος δίνουν προτεραιότητα, σ' αυτό το πρώτο διάστημα μετά την πτώση της Κομμούνας, σε ζητήματα που άπτονται της περαιτέρω καταστολής της εξέγερσης είτε αυτά αφορούν το ιδεολογικό κομμάτι και την ποινικοποίηση των πράξεων των κομμουνάρων είτε την ευρύτερη ασφάλεια του καθεστώτος και την αναζήτηση των επαναστατών που διαφεύγουν την σύλληψη στο εσωτερικό και στο εξωτερικό της Γαλλίας. Θα ήταν λογικό ένα καθεστώς που έχει να αντιμετωπίσει έναν τόσο μεγάλο όγκο εσωτερικών και εξωτερικών ζητημάτων να προτιμήσει την μετάθεση της ημερομηνίας των εκλογών προκειμένου να μπορέσει να ισχυροποιήσει την παρουσία του και να σβήσει και τις τελευταίες εστίες της εξέγερσης που συντάραξε ολόκληρη την χώρα.

Παρ' όλα αυτά, η κυβέρνηση του Thiers επέλεξε να κεφαλαιοποιήσει σε πρώτο χρόνο την μεγάλη στρατιωτική και πολιτική νίκη εναντίον της Κομμούνας οδηγώντας την χώρα σε 2 συνεχόμενες εκλογικές αναμετρήσεις, αυτή των επαναληπτικών νομοθετικών στις 2 Ιουλίου και αυτή των δημοτικών στις 23 Ιουλίου. Είναι φανερό ότι τα πρόσφατα γεγονότα της άνοιξης τα οποία ήρθαν σε συνέχεια μίας σειράς επαναστάσεων που λαμβάνουν χώρα στην Γαλλία κατά τον 19^ο αιώνα, κινητοποίησαν μεγάλα κομμάτια του συντηρητικού αλλά και του προοδευτικού κόσμου¹¹⁶ με κοινό στόχο το να αποτελέσει η Κομμούνα το κύκνειο άσμα αυτού του κύκλου των επαναστάσεων που άνοιξε το 1879. Η συγκυρία είναι ιδανική καθώς η καταστολή του Μαΐου υπήρξε η σκληρότερη που σημειώθηκε ποτέ στην χώρα, η αριστερά ουσιαστικά είναι επικηρυγμένη με έναν μεγάλο αριθμό ατόμων που την απαρτίζει να περιμένουν τις δίκες και τις κατοπινές εξορίσεις ενώ και η πλειοψηφία του γαλλικού κόσμου φαίνεται να είναι κουρασμένη και απογοητευμένη από τα γεγονότα του τελευταίου έτους¹¹⁷. Η στιγμή είναι ιδανική για τον Thiers ο οποίος, προσβλέποντας στην εδραίωση της παρουσίας του στα πολιτικά πράγματα της Γαλλίας, δεν σκοπεύει να χάσει άλλο χρόνο.

Η ιδιαίτερη αυτή πολιτική συνθήκη του Ιουνίου δημιουργεί και διαφορετικά δεδομένα αναφορικά με την διαχείριση του πολιτικού λόγου και τις επιδιώξεις ετερόκλητων ιδεολογικών ρευμάτων καθώς το κενό που δημιουργείται από την απουσία της ριζοσπαστικής αριστεράς μεγιστοποιεί τις φιλοδοξίες πολιτικών υποκειμένων που μέχρι τότε δεν συμμετείχαν ενεργά στα κοινά. Η επιβίωση της III Republique δεν είναι καθόλου βέβαια στις αρχές του καλοκαιριού με αποτέλεσμα τα πολιτικά ρεύματα των μοναρχικών και των βοναπαρτιστών που φανερά την εχθρεύονται, να επιχειρούν να εισάγουν την δική τους πολιτική ατζέντα στον δημόσιο λόγο ισορροπώντας μεταξύ των πολιτικών τους επιδιώξεων και της στήριξης που είναι αναγκασμένα να παρέχουν προς το πρόσωπο του Thiers ο οποίος, αντιθέτως, είναι φανερός υποστηρικτής της εδραίωσης της Republique. Η συγκεκριμένη ιδιαιτερότητα οδηγεί τα κομμάτια του συντηρητικού τύπου σε μία αμφίσημη στάση η οποία χαρακτηρίζεται από συνεχείς μετατοπίσεις αναφορικά με τα πολιτικά προτάγματα που επιχειρούν να προωθήσουν. Έτσι, ενώ στις αρχές του μήνα οι επιθέσεις προς την Republique και τους οπαδούς της είναι συνεχείς, καθώς προχωράμε προς την ημερομηνία των εκλογών οι εφημερίδες διαβλέπουν ότι η άκαμπτη στάση του Thiers αναφορικά με το πολιτειακό ζήτημα δύναται να εξελιχθεί σε παγίδα για αυτές και να τις θέσει στο περιθώριο. Ως αποτέλεσμα αυτού αρχίζουν να διαφοροποιούν τον λόγο και τα αιτήματα που εκφράζουν με

¹¹⁶ Η κούραση αυτή από τις συνεχόμενες επαναστάσεις στην Γαλλία κατά την διάρκεια του 19^{ου} αιώνα είναι φανερή και στις τάξεις των ρεπουμπλικάνων οι οποίοι επιθυμούν την σταθεροποίηση του πολιτικού σκηνικού.

¹¹⁷ Μέσα σε έναν χρόνο οι κάτοικοι του Παρισιού βίωσαν πόλεμο, πολιορκία, αλλαγή της διοίκησης της πόλης και εκ νέου πόλεμο, εμφύλιο αυτή την φορά.

την ιδέα μιας «Republique χωρίς ρεπουμπλικάνους» να έρχονται σταδιακά στο προσκήνιο της στοχοθεσίας τους ενώ αρκετός λόγος γίνεται και για το δικαίωμα της καθολικής ψηφοφορίας¹¹⁸.

Παράλληλα, η επιθυμία σημαντικού αριθμού αυτών για άμεση συμμετοχή στην πολιτική σκηνή της Γαλλίας, οδηγεί στην ίδρυση του Παριζιάνικου Σωματείου του Τύπου (Union parisienne de la presse ή UPP) το οποίο αποτελεί συνέχεια της σύμπραξης που είχε δημιουργηθεί προ τριμήνου για την καταδίκη της Κομμούνας¹¹⁹ και περιλαμβάνει έναν μεγάλο αριθμό συντηρητικών και μετριοπαθών φύλλων που εκδίδονται στην πρωτεύουσα. Το σωματείο, αρχικά, ιδρύεται με στόχο την στήριξη υποψηφίων στις εκλογές της 2ας Ιουλίου αλλά τελικώς η παρουσία του θα αποκτήσει δυναμικά χαρακτηριστικά με αποτέλεσμα να συμμετάσχει στις δημοτικές εκλογές της 23^{ης} Ιουλίου σαν αυτόνομος εκλογικός συνδυασμός. Το γεγονός ότι το UPP εισέρχεται με τέτοια δυναμική στην πολιτική σκηνή της Γαλλίας δίνει την ευκαιρία στις εφημερίδες που το απαρτίζουν¹²⁰ για να εκφράσουν ευρύτερες πολιτικές τοποθετήσεις πάνω στα ζητήματα που απασχολούν την χώρα με σημαντικό ρόλο να διαδραματίζει σε αυτές η πρόσληψη του γαλλικού επαναστατικού αιώνα. Ο τύπος, βλέποντας και αυτός με την σειρά του τη συντριπτική ήττα της Κομμούνας σαν μοναδική ευκαιρία για την αποτίναξη της «ασθένειας των επαναστάσεων» από το σώμα της Γαλλίας, επιχειρεί να επιστρέψει στα επαναστατικά γεγονότα που λαμβάνουν χώρα από το 1789 και έπειτα με σαφή στόχο την ισχυροποίηση του συντηρητικού αφηγήματος αναφορικά με την πρόσφατη γαλλική ιστορία.

Το Παρίσι, όντας η πόλη όπου γεννήθηκαν και αναπτύχθηκαν όλες αυτές οι επαναστατικές διεργασίες, αρχίζει να μπαίνει στο κάδρο των ευθυνών που επιρρίπτει ο συντηρητικός τύπος για τα γεγονότα της Κομμούνας μέσα από την ανάλυση της ανθρωπογεωγραφίας του ενώ όπως θα δούμε και στην συνέχεια η συγκεκριμένη τακτική θα αποτελέσει το προοίμιο κρατικών πρωτοβουλιών για την μείωση των διοικητικών εξουσιών της πρωτεύουσας. Στο κεντρικό άρθρο της *Gaulois*, στις 2 Ιουνίου¹²¹, ο Emile Cardon, με αφορμή ανταποκρίσεις από τη πρωτεύουσα οι οποίες αναφέρουν διαμαρτυρίες κατοίκων για το μέγεθος της καταστολής, μεταφράζει αυτές τις αιτιάσεις σε ένδειξη συμπάθειας προς τους επαναστάτες. Ο ίδιος διαπιστώνει ότι η συγκεκριμένη ιδιαίτερη συνθήκη συμπάθειας του παρισινού λαού προς το φαινόμενο των επαναστάσεων

¹¹⁸ Την δεδομένη χρονική στιγμή ίσχυε το δικαίωμα της καθολικής ψηφοφορίας για τον ανδρικό πληθυσμό με εξαιρέσεις όσον αφορά το στρατιωτικό προσωπικό.

¹¹⁹ Οι περισσότερες από τις εφημερίδες που συμμετείχαν στο σωματείο, είχαν αποστείλει κοινή επιστολή τον Μάρτιο στα πλαίσια της διαδήλωσης των «Φίλων της Τάξης», με την οποία καταδίκασαν τις πράξεις της Εθνοφρουράς.

¹²⁰ Στο UPP συνολικά συμμετείχαν τα εξής έντυπα: *Le Constitutionnel*, *Le Correspondant*, *Le Droit*, *Figaro*, *La France*, *Le Français*, *Le Gaulois*, *La Gazette de France*, *La Gazette des Tribunaux*, *Le Journal des débats*, *Le Journal de Paris*, *La Liberté*, *Le Messenger de Paris*, *Le Monde*, *Le Monde illustré*, *Le Moniteur universel*, *Paris-Journal*, *La Patrie*, *Le Pays*, *Le Petit Journal*, *Le Petit, Moniteur*, *La Petite Presse*, *La Presse*, *La Revue britannique*, *Le Salut*, *Le Soir*, *Le Sport*, *L'Union* και *L'Univers*.

¹²¹ *Le Gaulois* : littéraire et politique. 1871-06-02.

χρονολογείται ήδη από το 1789 και αποτελεί καθήκον των δημοσιογράφων και των υπόλοιπων ατομικοτήτων που επηρεάζουν την κοινή γνώμη, «να οδηγήσουν τους απλούς ανθρώπους προς την αλήθεια του κινδύνου που απορρέει από τα εξεγερσιακά γεγονότα».

Η στοχοποίηση της πρωτεύουσας δεν είναι τυχαία και αποτελεί ένα από τα σημεία της προσπάθειας του τύπου για την στήριξη της κυβέρνησης του Thiers η βάση της οποίας εξακολουθεί να βρίσκεται στις Βερσαλλίες. Μέσα από την ισχυροποίηση του δίπολου Παρίσι/Βερσαλλίες, οι συντηρητικές φωνές της πρωτεύουσας επιχειρούν να δημιουργήσουν το κατάλληλο πεδίο προκειμένου να εφαρμοστούν πολιτικές σκληρότερης καταστολής προς τους κατοίκους του Παρισιού. Παράλληλα, θεωρούν ότι μπορούν να εξαργυρώσουν αυτήν την έμμεση στήριξη προς την κυβέρνηση με την περιθωριοποίηση από την πλευρά της τελευταίας, του ρεύματος των ρεπουμπλικάνων οι οποίοι εξακολουθούν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις αποφάσεις της Εθνοσυνέλευσης. Όταν όμως αντιλαμβάνονται ότι κάτι τέτοιο δεν βρίσκεται στα άμεσα κυβερνητικά σχέδια, περνούν στην αντεπίθεση. Η *Constitutionnel*, στις 10 Ιουνίου¹²², αφιερώνει ένα ολόκληρο άρθρο στο πρόσωπο του Thiers τον οποίο εκθειάζει για την διαχείρισή του αναφορικά με την πολιτική κρίση που προέκυψε στην χώρα τον τελευταίο χρόνο. Παράλληλα όμως ασκεί κριτική στην ουδετερότητα που φαίνεται να επιδεικνύει στο ζήτημα της πολιτικής αντιπαράθεσης μεταξύ μοναρχικών και ρεπουμπλικάνων. Συγκεκριμένα, το άρθρο υποστηρίζει πως η πολιτική ίσων αποστάσεων που προσπαθεί να εφαρμόσει ο Thiers στην Εθνοσυνέλευση και το γεγονός της μη σαφούς καταδίκης των ανθρώπων της 4^{ης} Σεπτεμβρίου, οι οποίοι εξακολουθούν να λαμβάνουν μέρος στις συνεδριάσεις, συνιστούν μία ριψοκίνδυνη συμπεριφορά που δύναται να θέσει εμπόδια για την πολιτική σταθεροποίηση της Γαλλίας και την στέρηση της *Republique*, για την οποία η εφημερίδα κατά τα άλλα δηλώνει υπέρ. Αντίστοιχα και η *Journal des Débats* της επομένης,¹²³ τοποθετείται υπέρ της επ' αορίστου παράτασης της κυβερνητικής θητείας με την προϋπόθεση πως οι ρεπουμπλικάνοι δεν θα λαμβάνουν μέρος στην λήψη αποφάσεων.

Καθώς πλησιάζουμε στην ημερομηνία των εκλογών, η συζήτηση για το πολιτειακό ζήτημα γίνεται εντονότερη. Η *Figaro*,¹²⁴ χαρακτηρίζει τις επερχόμενες εκλογές ως τις «εκλογές των έντιμων ανθρώπων». Ως έντιμους χαρακτηρίζει τους Παριζιάνους για τους οποίους «η Κομμούνα αποτέλεσε το σημείο αφύπνισης προκειμένου να αρχίσουν συμμετέχουν ενεργά στα κοινά με στόχο την περιθωριοποίηση των εγκληματικών στοιχείων και την οικοδόμηση της πόλης από τα συντρίμια της». Ταυτόχρονα, σύμφωνα με την εφημερίδα, η κυβέρνηση οφείλει να απαλλάξει

¹²² Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-06-10.

¹²³ Journal des débats politiques et littéraires. 1871-06-11.

¹²⁴ Le Figaro : journal non politique. 1871-06-15.

την πολιτική σκηνή από εκείνα τα στοιχεία που, όπως στην περίπτωση της κυβέρνησης της 4^{ης} Σεπτεμβρίου, «εξαπάτησαν τους έντιμους αυτούς ανθρώπους οδηγώντας την χώρα στην καταστροφή». Οι όροι που τίθενται από τον δημοσιογράφο για την ομαλή λειτουργία της République περιλαμβάνουν την απομάκρυνση των ρεπουμπλικάνων από αυτή: «Εάν η République, η οποία είναι αδύνατη να μακροημερεύσει με την παρουσία ρεπουμπλικάνων σε αυτήν, μπορεί να φτάσει την χώρα σε απάνεμο λιμάνι με πλήρωμα ανθρώπων μοναρχικών και πάνω απ' όλα πατριωτών, συμφωνούμε να πλεύσουμε μαζί της».

Η ιδέα αυτή για μία «République χωρίς ρεπουμπλικάνους» αποτελεί και την βασική πολιτική πρόταση του UPP το οποίο ανακοινώνει την ίδρυση του στα μέσα Ιουνίου. Με αφορμή αυτήν η *Constitutionnel*, στις 16 Ιουνίου¹²⁵, κάνει μία ιστορική αναδρομή από τα γεγονότα του Ιουλίου του '30 και έπειτα προσπαθώντας να καταδείξει τα σφάλματα των ρεπουμπλικάνων τα οποία οδήγησαν την χώρα σε μεγάλες καταστροφές: «Είναι σαφές ότι η ανάγκη ανοικοδόμησης της Γαλλίας επιτάσσει τον παραμερισμό των επιμέρους πολιτικών διαφωνιών προκειμένου να υπάρξει μία συλλογική προσπάθεια απ' όλα τα κόμματα για το καλό της χώρας. Η ιστορία μας δείχνει, όμως, ότι οι ρεπουμπλικάνοι δεν μπορούν να αποτελέσουν μέρος αυτής της προσπάθειας». Από ιστορική σκοπιά εξετάζει και η *Figaro* το ζήτημα του αποκλεισμού των ρεπουμπλικάνων, λίγες ημέρες αργότερα¹²⁶. Στο άρθρο της με τίτλο «Κύριοι της αριστεράς» η εφημερίδα στοχοποιεί το ριζοσπαστικό κομμάτι των ρεπουμπλικάνων που παραμένει ενεργό και μέλη αυτού προτίθενται, μάλιστα, να θέσουν υποψηφιότητα για τις επερχόμενες εκλογές με προεξέχοντα τον Edgar Quinet.¹²⁷ Ο δημοσιογράφος φροντίζει να υπονομεύσει το σύνολο του συγγραφικού και πολιτικού έργου του βασικού αντιπάλου του Thiers ενώ η κατακλείδα υποδηλώνει την συντηρητική πρόσληψη του γαλλικού επαναστατικού αιώνα:

Η αριστερά και ειδικότερα η ριζοσπαστική αριστερά, πρέπει πάντοτε να προκαλεί την θύμηση των γεγονότων του '93 ούτως ώστε να καθίστανται σαφείς οι επιδιώξεις της. Αυτό ακριβώς αποτελεί και την πραγματική τιμωρία της. Η βίαια πτώση των προηγούμενων μοναρχικών καθεστώτων αποτελεί την πραγμάτωση των επιδιώξεων της αριστεράς καθώς η ιστορική στιγμή της απονομιμοποίησης μίας στέρεας εξουσιαστικής δομής είναι αυτή που οπλίζει τα χέρια των εγκληματιών και οδηγεί σε τραγωδίες όπως αυτή της Κομμούνας.

¹²⁵ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-06-16.

¹²⁶ Le Figaro : journal non politique. 1871-06-19.

¹²⁷ Ο γηγενής ρεπουμπλικάνος με την ενεργή συμμετοχή στα γεγονότα του 1848, θα εκλεγεί τελικώς μέλος της Εθνοσυνέλευσης μέσα από τις συνεδριάσεις της οποίας θα αντιταχθεί έντονα στους όρους ειρήνης μεταξύ Γαλλία και Πρωσίας.

Ο διάλογος σχετικά με το μέλλον *Republique* και οι δογματικές θέσεις των εντύπων που απαρτίζουν το UPP δημιουργεί σύντομα προστριβές με άλλα έντυπα τύπου. Στις 22 Ιουνίου¹²⁸, η *Constitutionnel* επανερχόμενη στο ζήτημα της «*Republique* χωρίς ρεπουμπλικάνους» επιτίθεται στις *Cloche*, *Opinion* και *Bien Public*¹²⁹ οι οποίες κατά την εφημερίδα εμμένουν στην πρότασή τους να αποτελείται η πλειοψηφία του βουλευτικού σώματος από ρεπουμπλικάνους. Το βασικό επιχείρημα της *Constitutionnel* είναι πως η συγκεκριμένη στάση των παραπάνω φύλλων σε συνδυασμό με την πλήρη στήριξή τους στο δικαίωμα της καθολικής ψηφοφορίας, αποτελεί κομμάτι ενός συνόλου δογματικών απόψεων οι οποίες θέτουν εκ νέου σε κίνδυνο την πολιτική σταθερότητα στην Γαλλία και δημιουργούν αναχώματα για πιθανές νέες επαναστατικές διαδικασίες. Ο πυρήνας των κατηγοριών της εφημερίδας εντοπίζεται στην θεώρηση ότι οι άνθρωποι που μετέρχονται αντίστοιχες απόψεις στην ουσία τοποθετούν την ιδέα της *Republique* πάνω από αυτήν του γαλλικού έθνους. Οι παραπάνω τοποθετήσεις προκαλούν αναταραχή μεταξύ του στρατοπέδου του UPP και αυτού των ρεπουμπλικανικών εντύπων με την *Constitutionnel* να επανέρχεται στο τέλος του μήνα¹³⁰ επιχειρώντας να διασκεδάσει τις εντυπώσεις. Στο κεντρικό άρθρο της επιχειρεί να βρει κοινούς διαύλους μεταξύ των δύο δημοσιογραφικών στρατοπέδων θέτοντας ως βασική επιδίωξη την ιδέα «της τάξης και της ειρήνης» η οποία πρέπει να αποτελέσει και την βάση για την ανοικοδόμηση της Γαλλίας και την περιθωριοποίηση εκείνων των στοιχείων που οδήγησαν στην καταστροφή: «Δεν πρόκειται για μία μάχη μεταξύ των ιδεών της *Republique* και της μοναρχίας αλλά για μία κοινή μάχη με στόχο την στερέωση της ειρήνης και της τάξης».

Είναι γενικότερη η αίσθηση ότι όσο πλησιάζουμε προς την ημερομηνία των εκλογών, το στρατόπεδο του UPP αμβλύνει τον λόγο του και επικεντρώνεται στα εκλογικά ζητήματα. Βασικός στόχος αποτελεί η όσον το δυνατόν μεγαλύτερη προσέλευση στις κάλπες, κάτι που με τα δεδομένα του Ιουνίου δεν φαντάζει καθόλου εύκολο να συμβεί από την στιγμή που μεγάλο κομμάτι των κατοίκων της πρωτεύουσας εξακολουθεί να βρίσκεται στην επαρχία καθώς φοβάται πιθανά επεισόδια την ημέρα των εκλογών. Το UPP με τις ανακοινώσεις του και την αρθρογραφία των εντύπων του, προσπαθεί να παρουσιάσει το Παρίσι σαν μία ασφαλή πόλη στην οποία αποκλείεται να συμβεί οποιαδήποτε αποσταθεροποιητική ενέργεια¹³¹. Παράλληλα και ενώ σταδιακά αρχίζουν να εμφανίζονται οι λίστες με τα ονόματα των προτεινόμενων υποψηφίων για της εκλογές της 2ας Ιουλίου, οι εφημερίδες συνεχίζουν να τονίζουν την ανάγκη συμμετοχής των «έντιμων ανθρώπων»

¹²⁸ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-06-22.

¹²⁹ Ρεπουμπλικάνικα μετριοπαθή έντυπα.

¹³⁰ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-06-30.

¹³¹ Ο φόβος των Παριζιάνων μετά τα γεγονότα της Κομμούνας ήταν διάχυτος καθώς παράλληλα εντεινόνταν οι φήμες για εκ νέου επαναστατικές ενέργειες από τμήματα της Εθνοφρουράς που παρέμεναν ενεργά.

σε αυτές όπως επίσης και την επιθυμία τους να περιθωριοποιηθούν οι υποψήφιοι που ανήκουν στο στρατοπέδων της αριστεράς.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟ ΤΥΠΟ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ

Οι πολίτες της πρωτεύουσας καλούνται να προσέλθουν τρεις φορές στις κάλπες κατά την διάρκεια του Ιουλίου, την πρώτη στις 2 του μηνός για τις συμπληρωματικές εκλογές του Φεβρουαρίου, την δεύτερη στις 23 για τον πρώτο γύρο των δημοτικών εκλογών και την τρίτη στις 30 για τον δεύτερο γύρο αυτών. Αυτή η ιδιαίτερη συνθήκη δημιουργεί νέα δεδομένα αναφορικά με την πρόσληψη της Κομμούνας καθώς για πρώτη φορά μπορούμε να εξάγουμε σχετικώς ασφαλή συμπεράσματα για τις πολιτικές διαθέσεις του εκλογικού σώματος στο Παρίσι μετά την πτώση αυτής. Οι 5 μήνες που μεσολάβησαν μεταξύ των εκλογών της 8^{ης} Φεβρουαρίου και αυτών της 2ας Ιουλίου υπήρξαν καταλυτικοί για την διαμόρφωση της νέας πολιτικής πραγματικότητας στην χώρα με τον εμφύλιο πόλεμο της άνοιξης να προκαλεί βαθιά τραύματα στην ψυχосύνθεση των Παριζιάνων οι οποίοι καλούνται μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα να επιλέξουν τους ανθρώπους που θα εγγυηθούν την ασφάλεια της επόμενης ημέρας. Η στιγμή παρ' όλα αυτά δεν μοιάζει ιδανική. Το καθεστώς έκτακτης ανάγκης,¹³² που εξακολουθεί να ισχύει στο Παρίσι, οι συλλήψεις κομμουνάρων που συνεχίζουν να λαμβάνουν χώρα σε πόλεις της Γαλλίας καθ' όλη την διάρκεια του μήνα καθώς και η γενικότερη φημολογία για αποσταθεροποιητικές ενέργειες και

¹³² Βλέπε παρ. 74.

επεισόδια την ημέρα των εκλογών δημιουργούν μία ατμόσφαιρα έντονης ανασφάλειας που ευνοεί μία πιθανή ευρεία αποχή από τις κάλπες.

Ο συντηρητικός τύπος, όπως είδαμε και στην προηγούμενη ενότητα, διαβλέπει ήδη από τις αρχές Ιουνίου τον κίνδυνο για μειωμένη προσέλευση στις κάλπες με αποτέλεσμα να θέτει ως βασική προτεραιότητα την κατασκευή μιας εικόνας ασφαλούς πόλης για το Παρίσι και την προπαγάνδισή των κυβερνητικών θέσεων για την ανάγκη περιορισμού της προβλεπόμενης μεγάλης αποχής. Παράλληλα η άμεση συμμετοχή των εφημερίδων στις εκλογικές αναμετρήσεις του Ιουλίου, μέσω της δυναμικής παρουσίας του UPP, τις ωθεί σε έναν εκλογικό αγώνα διάρκειας ο οποίος σε πολλές περιπτώσεις τις φέρνει σε ευθεία αντιπαράθεση με τα ρεπουμπλικανικά φύλλα της πρωτεύουσας ενώ αρκετές είναι και οι κατηγορίες που απευθύνονται προς το σωματείο για χρησιμοποίηση αθέμιτων μεθόδων την ημέρα των εκλογών. Παρά το γεγονός της επιτυχίας του UPP στις νομοθετικές εκλογές της 2ας Ιουλίου, η ανησυχία στο συντηρητικό στρατόπεδο εντείνεται καθώς ένας αναπάντεχα μεγάλος αριθμός ρεπουμπλικάνων, μεταξύ των οποίων και ριζοσπάστες, επιτυγχάνει την εκλογή του. Μέσα στις 3 εβδομάδες που ακολουθούν μέχρι τις δημοτικές εκλογές η πολιτική τακτική και το ύφος των συντηρητικών εφημερίδων μεταβάλλεται με τις επιθέσεις εναντίων των ρεπουμπλικάνων να γίνονται εντονότερες και να αποκτούν σαφέστερα ιδεολογικά χαρακτηριστικά. Αυτή τη φορά τα πυρά του τύπου φτάνουν μέχρι την κυβέρνηση και τον ίδιο τον Thieus με την βάση της κριτικής να εντοπίζεται στο γεγονός της συμμετοχής των «ανθρώπων της 4^{ης} Σεπτεμβρίου» στις κυβερνητικές αποφάσεις. Ο Gambetta και ο Jules Favre¹³³ αποτελούν τον βασικό στόχο του ιδιαίτερου επιθετικού χαρακτήρα των γραπτών του τύπου καθώς στα πρόσωπά τους ο συντηρητικός κόσμος της Γαλλίας βλέπει τους βασικούς υπαίτιους για την πολιτική αποσταθεροποίηση του προηγούμενου έτους.

Μέσα σε αυτόν τον προεκλογικό πυρετό, το ενδιαφέρον του τύπου για την Κομμούνα φαίνεται να περιορίζεται σημαντικά. Οι ειδήσεις για νέες συλλήψεις επαναστατών στο Παρίσι και άλλες πόλεις της Γαλλίας μετατοπίζονται στις τελευταίες σελίδες των εφημερίδων όπως επίσης και τα αφιερώματα για τα γεγονότα της άνοιξης. Παρατηρούμε ότι ο έντονα επιθετικός λόγος απέναντι στους κομμουνάρχους, που κυριαρχούσε στα πρωτοσέλιδα των προηγούμενων δύο μηνών, αμβλύνεται σημαντικά και μετατρέπεται σε μία μάλλον αναστοχαστική διάθεση η οποία επιθυμεί να εντοπίσει τις βαθύτερες αιτίες «για τις καταστροφές που υπέστη η χώρα». Όπως είδαμε και τον Ιούνιο, η Κομμούνα εντάσσεται στο πλαίσιο των επαναστατικών διαδικασιών που

¹³³ Ο ρεπουμπλικάνος πολιτικός υπήρξε αντιπρόεδρος και υπουργός εξωτερικών της κυβέρνησης Εθνικής Αμύνης ενώ υπέγραψε την ανακωχή του Ιανουαρίου με τους Πρώσους. Θα συμμετάσχει ενεργά στις διαπραγματεύσεις που θα οδηγήσουν στην Συνθήκη της Φρανκφούρτης ενώ θα παραιτηθεί από το αξίωμα του υπουργού στις 2 Αυγούστου κρατώντας παράλληλα την θέση του στην Εθνοσυνέλευση.

εκκίνησαν στην Γαλλία από το 1789 και έπειτα με αποτέλεσμα η πρόσληψή αυτή να νοσηματοδοτείται μέσα από την παράλληλη πρόσληψη του συνόλου των επαναστάσεων και των εξεγέρσεων αυτής της περιόδου. Η ανάγνωση αυτή του παρελθόντος χρησιμοποιείται εργαλειακά προκειμένου να τεθούν τα βασικά προτάγματα των συντηρητικών πολιτικών ρευμάτων της Γαλλίας εν' όψει και των μεταβολών που αναμένεται να προκληθούν από τα αποτελέσματα των εκλογικών αναμετρήσεων.

Από την άλλη πλευρά το ενδιαφέρον για την Κομμούνα συντηρείται όσον αφορά τις νέες συλλήψεις και τις δίκες του Αυγούστου όπου θα οδηγηθούν στο εδώλιο τα διασημότερα μέλη της Κομμούνας που βρίσκονται υπό κράτηση. Ο διάλογος που είχε ανοίξει, ήδη από τον Μάιο, σχετικά με τις ποινές που πρόκειται να επιβληθούν στους συμμετέχοντες στην Κομμούνα παραμένει στην πρώτη γραμμή του ενδιαφέροντος του συντηρητικού τύπου με όλο και περισσότερα άρθρα να τονίζουν την ανάγκη της μαζικής εξόρισης των κατηγορουμένων. Ταυτόχρονα, μετά και την άρνηση των ευρωπαϊκών χωρών για την έκδοση των διαφυγόντων επαναστατών, αναδεικνύονται στην επικαιρότητα νέες θεματικές της εξωτερικής πολιτικής. Η σημαντικότερη από αυτές αφορά το Παπικό ζήτημα που έχει προκύψει στην Ιταλία το οποίο επηρεάζει άμεσα πλέον και την Γαλλία λόγω του πιθανού αιτήματος του Πάπα για παροχή ασύλου από την γαλλική κυβέρνηση. Από την στιγμή που το Παπικό ζήτημα έχει προκύψει σαν μία συνέχεια των επαναστατικών διεργασιών που λαμβάνουν χώρα στην Ιταλία με στόχο την ενοποίηση της χώρας, ο συντηρητικός τύπος βλέπει σε αυτό μία άμεση σύνδεση με τα γεγονότα της άνοιξης στην Γαλλία και ασκεί έντονες πιέσεις προς την κυβέρνηση για ανάληψη σχετικών πρωτοβουλιών. Μία δεύτερη θεματική της εξωτερικής πολιτικής που απασχολεί τον τύπο είναι και το ζήτημα των Πρώσων καθώς αφενός συνεχίζονται οι διαπραγματεύσεις μεταξύ πρωσικής και γαλλικής κυβέρνησης για το θέμα των αποζημιώσεων και αφετέρου, από τις αρχές του μήνα, πραγματοποιείται η σταδιακή επιστροφή του πρωσικού πληθυσμού ο οποίος διέμενε στην Γαλλία και είχε εξαναγκαστεί να εγκαταλείψει την χώρα λόγω της κήρυξης του γαλλοπρωσικού πολέμου.

α. Οι εκλογές της 2ας Ιουλίου και ο απόηχος των αποτελεσμάτων

Οι νομοθετικές εκλογές της 8ης Φεβρουαρίου αποτέλεσαν την κρίσιμη καμπή της πολιτικής κρίσης στην οποία είχε βυθιστεί η Γαλλία μετά την ήττα στον γαλλοπρωσικό πόλεμο και εν πολλοίς την βάση εκκίνησης των διαδικασιών που θα οδηγούσαν 40 ημέρες αργότερα στην εξέγερση της 18^{ης} Μαρτίου. Σε αυτές θριάμβευσε το κόμμα του Thiers το οποίο πήρε την πλειοψηφία σε 26 διαμερίσματα ενώ από την άλλη πλευρά το κόμμα των Ρεπουμπλικάνων, παρά την ριζοσπαστικοποίηση σημαντικού αριθμού Γάλλων πολιτών την δεδομένη χρονική στιγμή, ηττήθηκε κατά κράτος παίρνοντας την πλειοψηφία μονάχα σε 8 διαμερίσματα. Η νέα σύνθεση της

Εθνοσυνέλευσης που κλήθηκε να διαπραγματευτεί τους όρους ειρήνης με τους Πρώσους αποτελούνταν στο σύνολό της από 365 μοναρχικούς, 25 βοναπαρτιστές, 285 μετριοπαθείς ρεπουμπλικάνους και μία ομάδα 72 ριζοσπαστών ρεπουμπλικάνων με επικεφαλής τον Gambetta¹³⁴. Η πλειοψηφική τάση των μοναρχικών οδήγησε πολύ γρήγορα την Εθνοσυνέλευση σε αποφάσεις και νομοθετήματα που απομόνωνσαν το Παρίσι και υποβοήθησαν στην περαιτέρω ανάπτυξη των εξεγερσιακών διαδικασιών που είχαν αρχίσει να κάνουν την εμφάνισή τους στην πρωτεύουσα από τον προηγούμενο Σεπτέμβριο.

Μετά την ήττα της Κομμούνας, ένας μεγάλο αριθμός μελών της Εθνοσυνέλευσης οδηγήθηκε στην παραίτηση με αποτέλεσμα η κυβέρνηση του Thiers, έχοντας μόλις θριαμβεύσει έναντι των κομμουνάρων, να προκηρύξει συμπληρωματικές εκλογές για τις 2 Ιουλίου προκειμένου να καλυφθούν οι 114 θέσεις που είχαν μείνει κενές¹³⁵. Μέσα σε ένα κλίμα αβεβαιότητας, έντονων ιδεολογικών αντιπαραθέσεων και σαφούς επικράτησης του συντηρητικού λόγου σε όλες τις εκφάνσεις της πολιτικής ζωής της Γαλλίας, οι πολίτες προσέρχονται στις κάλπες και δίνουν μία ανέλπιστη νίκη στους ρεπουμπλικάνους: από το σύνολο των 114 θέσεων, 38 καταλαμβάνουν οι μετριοπαθείς ρεπουμπλικάνοι, 35 οι ριζοσπάστες, 26 οι ανήκοντες στο κόμμα του Thiers, 12 οι μοναρχικοί και μόλις 2 οι βοναπαρτιστές¹³⁶. Η νίκη αυτή των ρεπουμπλικάνων οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στους ψήφους των μεγάλων πόλεων της επαρχίας καθώς ένας σημαντικό ποσοστό κατοίκων του Παρισιού που ανήκει στην αριστερά είτε βρίσκεται στην φυλακή είτε έχει αναγκαστεί να εγκαταλείψει την πόλη. Ως επόμενο αυτού, από τις 21 θέσεις της Εθνοσυνέλευσης που εκλέγει το Παρίσι, 16 καταλήγουν στους συντηρητικούς υποψήφιους του UPP και μόλις 5 στους ρεπουμπλικάνους μεταξύ των οποίων βρίσκεται και ο Gambetta.

Παρά την μεγάλη νίκη του UPP, 20 ημέρες μόλις αφότου ιδρύθηκε, το αποτέλεσμα των εκλογών προκαλεί έντονη ανησυχία στις τάξεις του συντηρητικού στρατοπέδου ενώ η εκλογή προσώπων όπως ο Gambetta αντιμετωπίζεται με οργή και έναν νέο γύρο επιθέσεων εναντίον των ρεπουμπλικάνων και των οργάνων του τύπου που τους στηρίζουν με βασικό επιχείρημα ότι η νίκη αυτών δύναται να οδηγήσει την χώρα σε μία νέα πολιτική περιπέτεια αντίστοιχη της Κομμούνας. Θεωρούμε ότι η έντονη αυτή απογοήτευση των συντηρητικών εφημερίδων πηγάζει από το γεγονός ότι ο προεκλογικός τους αγώνας είχε στηριχτεί σε μία μετριοπαθή ρητορική περί ανάγκης διασφάλισης της τάξης και εκλογής έντιμων ανθρώπων στην Εθνοσυνέλευση με τον παράλληλο

¹³⁴ Rougerie, J., *La Commune de 1871*, Puf, Παρίσι, 2009, σ. 41-43.

¹³⁵ Η πλειοψηφία των θέσεων που είχαν μείνει κενές ανήκε σε μετέπειτα συμμετέχοντες στην Κομμούνα οι οποίοι την στιγμή των εκλογών του Ιουλίου είτε βρίσκοντας στη φυλακή είτε είχαν αυτοεξοριστεί.

¹³⁶ *Journal officiel de la République française du 13 février 1871, résultats publiés*, archive.wikiwix.com, <URL: <http://archive.wikiwix.com/cache/index2.php?url=https%3A%2F%2Fgallica.bnf.fr%2Fark%3A%2F12148%2Fbpt6k6430395h%2Ff1.item/>>, πρόσβαση στις 25/12/2020.

αποκλεισμό των ριζοσπαστών ρεπουμπλικάνων από αυτή. Στόχος αυτής της πολιτικής ήταν ο μετριασμός της πόλωσης που επικρατούσε στην πρωτεύουσα μεταξύ των διάφορων πολιτικών ρευμάτων και η οποία πιθανότατα θα ευνοούσε την πλευρά των ρεπουμπλικάνων και την μεγάλη αποχή από τις κάλπες. Η διάψευση των προσδοκιών των συντηρητικών από τα εκλογικά αποτελέσματα αποτελεί το έναυσμα για την υιοθέτηση μίας σκληρότερης ρητορικής με στόχο τον διαχωρισμό του πολιτικού κόσμου της Γαλλίας σε σαφή ιδεολογικά στρατόπεδα ενώ παράλληλα αρχίζει σταδιακά και μία πιο έντονη κριτική προς τον ίδιο τον Thiers ο οποίος καλείται να διαδραματίσει τον ρόλο του διαμεσολαβητή¹³⁷.

Οι κατευθυντήριες γραμμές που επιθυμεί να θέσει το UPP τις παραμονές των εκλογών αποτυπώνονται ευκρινέστερα στα φύλλα των δύο πρώτων ημερών του Ιουλίου που προηγούνται των καλπών. Η *Figaro*, την πρώτη του μήνα,¹³⁸ παραθέτει τα βιογραφικά του συνόλου των υποψηφίων που προτείνει το UPP επισημαίνοντας πως πρόκειται για ένα μείγμα ανθρώπων της μεσαίας τάξης, συντηρητικών και φιλελεύθερων πολιτών. Όσον αφορά τα επαγγέλματα αυτών μπορούμε να εντοπίσουμε μηχανικούς, δικηγόρους, τραπεζίτες, καθηγητές και έναν μεγάλο αριθμό δημοσιογράφων. Στην παρουσίαση των βιογραφικών των υποψηφίων δίνεται ιδιαίτερη έμφαση σε αυτούς οι οποίοι παρέμειναν στο Παρίσι κατά την διάρκεια της Κομμούνας και συνέβαλαν με την παρουσία και το έργο τους στην αντίσταση του «κόμματος της τάξης». Διαβάζουμε για την περίπτωση του M. de Plœue που μνημονεύσαμε και προηγουμένως: «Ο M. de Plœue, υποδιοικητής της Τράπεζας της Γαλλίας, παρέμεινε θαρραλέα στο πόστο του κατά την διάρκεια της Κομμούνας και ενήργησε με θαυμαστό τρόπο κατά τις τελευταίες ημέρες προκειμένου να διασώσει την Τράπεζα από βέβαιο εμπρησμό.».

Η *Gaulois* της επομένης,¹³⁹ κάνει λόγο στο κεντρικό της άρθρο για την ανάγκη μαζικής προσέλευσης στις κάλπες ενώ παράλληλα τονίζει ότι οι «καλοί πολίτες του Παρισιού θα πρέπει να επιλέξουν τους υποψηφίους με βασικό γνώμονα την διατήρηση της τάξης στην Γαλλία». Ενδιαφέρουσα είναι και η διαπίστωση του αρθρογράφου πως η Γαλλία δεν διαθέτει πραγματική κυβέρνηση «αλλά ανθρώπους που κυβερνούν διεκπεραιωτικά». Χρησιμοποιώντας αυτό το επιχείρημα επιθυμεί να καταδείξει τον κίνδυνο που απορρέει για την χώρα από την πιθανή παρουσία ανθρώπων στην Εθνοσυνέλευση όπως ο Gambetta και να τονίσει παράλληλα την ευθύνη που έχει ο επικεφαλής της κυβέρνησης για τις πολιτικές πρωτοβουλίες που συνεχίζουν να

¹³⁷ Ο Thiers παρά τον προσωπικό του θρίαμβο κατά της Κομμούνας έχει να αντιμετωπίσει από την μία πλευρά τους μοναρχικούς που επιθυμούν την επανασύσταση του *ancient regime* και από την άλλη την κριτική των Ρεπουμπλικάνων για το μέγεθος της καταστολής εναντίων των επαναστατών.

¹³⁸ *Le Figaro : journal non politique*. 1871-07-01.

¹³⁹ *Le Gaulois : littéraire et politique*. 1871-07-02.

λαμβάνουν διαλυτικά στοιχεία τα οποία πιθανότατα επιθυμούν έναν νέο εμφύλιο πόλεμο. Είναι χαρακτηριστικό το κομμάτι που αφορά τον Gambetta:

Εάν ο Gambetta ήταν ένας καλός πολίτης, θα κατανοούσε ότι το καλύτερο που θα μπορούσε να κάνει θα ήταν να ζήσει μακριά από την Γαλλία. Θα μπορούσε να ήταν ένας υπέροχος άνθρωπος, παρ' όλα αυτά έχασε την αξιοπιστία του με αυτά που διέπραξε. Πρέπει να συμφωνήσει και να επιδιορθώσει με ειρηνικό τρόπο τα κακά που προκάλεσε. Αν κάτι μπορεί να τον παρηγορήσει στο σκοτάδι της εξορίας, είναι ότι έχει γίνει κεντρικό θέμα συζήτησης παντού. Πόσοι διάσημοι άντρες μπορούν να πουν το ίδιο; Αν αυτός ο άνθρωπος παραμείνει στην χώρα μέσα σε 5 χρόνια θα δούμε και άλλους Gambetta να ξεπετάγονται από τα ερείπια της Γαλλίας. Αυτό οφείλει όλη η χώρα να το αποτρέψει.

Κατά τις πρώτες 2 ημέρες μετά τις εκλογές και ενώ όλος ο πολιτικός κόσμος αναμένει την επίσημη ανακοίνωση των αποτελεσμάτων, ξεσπάει σύγκρουση μεταξύ των εφημερίδων της πρωτεύουσας αναφορικά την χρήση αθέμιτων μέσων προσέλκυσης ψηφοφόρων την ημέρα των εκλογών. Η *Le Monde*, παρότι ανήκει στο στρατόπεδο των συντηρητικών εφημερίδων και έχει τον ίδιο εκδότη με την *Univers*, που συμμετέχει στο UPP, καταγγέλλει¹⁴⁰ το σωματείο πως μοίραζε φυλλάδια με τους προτεινόμενους υποψηφίους του έξω από τα εκλογικά κέντρα, πράξη η οποία νομικά απαγορευόταν. Η *Constitutionnel* της επομένης,¹⁴¹ αποκρούει τις κατηγορίες της *Le Monde* και με αφορμή την δημοσίευση των επίσημων αποτελεσμάτων που καταδεικνύουν την νίκη των ρεπουμπλικάνων, επισημαίνει πως το καθεστώς πολιορκίας, που συνεχίζει να υφίσταται σε ολόκληρη την χώρα, απέτρεψε έναν σημαντικό αριθμό συντηρητικών ψηφοφόρων από το να ασκήσουν τα εκλογικά τους δικαιώματα. Στις 6 Ιουλίου,¹⁴² η *Univers*, στην προσπάθειά της να συμμετάσχει και αυτή στην σύγκρουση μεταξύ των πολιτικών στρατοπέδων του τύπου, επιτίθεται στην ρεπουμπλικανική *Siècle* τονίζοντας την αποτυχία των υποψηφίων που αυτή στήριξε στις εκλογές. Ωστόσο, φροντίζει να επισημάνει παράλληλα πως η εκλογή υποψηφίων όπως ο Gambetta ενδυναμώνει το κομμάτι εκείνο των ρεπουμπλικάνων που αντιπροσωπεύει η *Siècle*.

Η απογοήτευση αυτή του συντηρητικού τύπου για την εκλογή ριζοσπαστών ρεπουμπλικάνων είναι ευκρινέστερη στο φύλλο της *Journal des Débats* στις 10 Ιουλίου¹⁴³. Η εφημερίδα σχολιάζει τα αποτελέσματα των εκλογών τονίζοντας την επιτυχία του UPP να εκλέξει 16 υποψηφίους κάτι που «καταδεικνύει την βούληση των πολιτών της πρωτεύουσας για την

¹⁴⁰ Le Monde. 1871-07-03.

¹⁴¹ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-07-04.

¹⁴² L'Univers. 1871-07-06.

¹⁴³ Journal des débats politiques et littéraires. 1871-07-10.

επαναφορά της τάξης και της ειρήνης». Παράλληλα, επιρρίπτει ευθύνες στην κυβέρνηση για το γεγονός ότι αυτή δεν μπόρεσε να προσεγγίσει αποτελεσματικά τους κατοίκους της επαρχίας με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να κινηθούν προς την λανθασμένη κατεύθυνση και να εκλέξουν μεγάλο αριθμό ρεπουμπλικάνων. Φυσικά η μεγαλύτερη προβληματική συνθήκη που προκύπτει από τα αποτελέσματα είναι η εκλογή, χάρη στους ψήφους των Παριζιάνων, διαλυτικών στοιχείων όπως ο Gambetta:

Οι πολίτες της πόλης είχαν την φαινή ιδέα να επιλέξουν στις εκλογές ανθρώπους όπως ο Gambetta, ο Laurier και ο Dréo. Αυτοί οι τρεις φανατικοί θα πάνε και θα συμμετάσχουν στην Εθνοσυνέλευση με μερικά άλλα μέλη της φράξιάς τους, αλλά δεν θα έχουν, ελπίζουμε τουλάχιστον, τη δύναμη να κάνουν κακό στην Γαλλία. Ένα πράγμα που πρέπει να σημειωθεί σε αυτές τις τελευταίες εκλογές και το οποίο όλοι έχουν ήδη παρατηρήσει, είναι η νίκη των φιλελεύθερων συντηρητικών στην πόλη (Παρίσι) όπου αρκεί να είναι κάποιος βίαιος για να είναι δημοφιλής και φανατικός για να αποκτήσει μία θέση στην Εθνοσυνέλευση. Το «φτωχό» UPP για το οποίο όλοι προέβλεπαν συντριβή στις εκλογές, είδε 16 από τους υποψηφίους του να απολαμβάνουν την εμπιστοσύνη των πολιτών. Φυσικά αυτή η μεγάλη επιτυχία, για την οποία είμαστε πολύ χαρούμενοι καθώς σηματοδοτεί την νίκη της ελευθερίας και της τάξης, δεν μπορεί να μας κάνει να ξεχάσουμε την νίκη του Gambetta και των υπολοίπων.

Η συνολική αυτή κριτική της *Journal des Débats* για τα αποτελέσματα των εκλογών αντιπροσωπεύει απόλυτα την άποψη των συντηρητικών εφημερίδων που ανήκουν στο UPP. Η *Figaro* και η *Gaulois* θα έρθουν τις επόμενες ημέρες για να υπερθεματίσουν την παραπάνω θέση παρουσιάζοντας αφιερώματα για την πολιτική ζωή του Gambetta και άλλων ρεπουμπλικάνων που κατάφεραν να εκλεγούν στην Εθνοσυνέλευση. Παρ' όλα αυτά ο χρόνος για την αποτίμηση του αποτελέσματος των εκλογών της 2ας Ιουλίου είναι ελάχιστος καθώς ακολουθεί ο διπλός γύρος των δημοτικών εκλογών στις 23 και 30 Ιουλίου όπου το UPP φιλοδοξεί να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο. Ο συντηρητικός τύπος επαναξιολογεί την πολιτική κατάσταση της Γαλλίας βάσει των αποτελεσμάτων των εκλογών που προηγήθηκαν και ρίχνεται στην προεκλογική μάχη με μία σαφώς πιο επιθετική γραφή.

β. Μεταξύ δύο εκλογικών αναμετρήσεων: οι πολιτικές μεταβολές και η ανάγνωση του παρελθόντος

Οι δημοτικές εκλογές του Ιουλίου ήταν οι δεύτερες εκλογές για την ανάδειξη δημοτικών συμβούλων στο Παρίσι μέσα σε ένα διάστημα τεσσάρων μηνών. Οι προηγούμενες ήταν οι αυτές της 26^{ης} Μαρτίου, οι οποίες οδήγησαν στην ανακήρυξη της Κομμούνας. Η ειδοποιός διαφορά

μεταξύ των δύο αυτών εκλογικών αναμετρήσεων είναι ο κυβερνητικός νόμος της 14^{ης} Απριλίου ο οποίος ψηφίστηκε ως ένα πρώτο νομοθετικό ανάχωμα στην Κομμούνα και προέβλεπε την αφαίρεση διοικητικών εξουσιών από την πρωτεύουσα της Γαλλίας. Πιο συγκεκριμένα, ο νόμος προέβλεπε την κατάργηση του αξιώματος του δημάρχου για το Παρίσι και την ανάδειξη 80 αντιπροσώπων στο δημοτικό συμβούλιο, με τριετή θητεία, οι οποίοι θα αποφάσιζαν στην συνέχεια για τον επικεφαλής τους. Παράλληλα αναπροσαρμόζονταν οι εκλογικοί κατάλογοι καθώς δικαίωμα ψήφου θα είχαν όλοι οι Γάλλοι πολίτες που είχαν συμπληρώσει το 21^ο έτος της ηλικίας τους με την βασική προϋπόθεση ότι διέμεναν στην πρωτεύουσα για τουλάχιστον ένα έτος. Αποτέλεσμα αυτού του περιορισμού ήταν ένα μεγάλο κομμάτι κατοίκων του Παρισιού να αποκλειστεί από την εκλογική διαδικασία¹⁴⁴.

Ο πρώτος γύρος των εκλογών πραγματοποιείται στις 23 και ο δεύτερος στις 30 Ιουλίου. Στην προεκλογική εκστρατεία συμμετέχουν τρεις βασικοί συνδυασμοί: το UPP, η Comité de la rue Turbigo που αποτελείται από μετριοπαθείς ρεπουμπλικάνους και η Ligue d'Union Républicaine des Droits de Paris¹⁴⁵ η οποία δημιουργήθηκε την επαύριον των εκλογών του Μαρτίου από τον Clemenceau και άλλους δημάρχους που είχαν παραιτηθεί από τις θέσεις τους εξαιτίας της Κομμούνας, και συγκεντρώνει στις τάξεις της το πολιτικό σώμα των ριζοσπαστών ρεπουμπλικάνων. Παρά το αίσθημα ήττας που είχε δημιουργηθεί στις τάξεις της αριστεράς, λόγω της συντριβής της Κομμούνας, και της φανεράς στήριξης του UPP από τους συντηρητικούς κύκλους της Γαλλίας και την κυβέρνηση, το εκλογικό αποτέλεσμα είναι ισορροπημένο: το UPP κερδίζει με ισχυρή πλειοψηφία εκλέγοντας 42 δημοτικούς συμβούλους ενώ οι δύο ρεπουμπλικανικές ενώσεις πετυχαίνουν την εκλογή 38 συμβούλων εκ των οποίων οι 7 ανήκουν στην πλευρά των μετριοπαθών και οι 31 σε αυτήν των ριζοσπαστών ρεπουμπλικάνων. Η πρώτη συνεδρίαση του νέο δημοτικού συμβουλίου πραγματοποιείται στις 4 Αυγούστου οπότε και εκλέγεται πρόεδρος ο μετριοπαθής ρεπουμπλικάνος Joseph Vautrain¹⁴⁶.

Όπως σημειώσαμε στην προηγούμενη υποενότητα, το αποτέλεσμα των νομοθετικών εκλογών της 2ας Ιουλίου προκάλεσε ιδιαίτερη ανησυχία στους συντηρητικούς κύκλους της Γαλλίας λόγω της επικράτησης των ρεπουμπλικάνων με αποτέλεσμα, από την επομένη της εκλογικής αναμέτρησης, ο συντηρητικός τύπος να κινητοποιηθεί ενόψει των δημοτικών εκλογών και να υιοθετήσει μία σαφώς πιο επιθετική ρητορεία απέναντι στους ρεπουμπλικάνους, την

¹⁴⁴ Η συγκεκριμένη προσπάθεια χειραγώγησης του εκλογικού σώματος κρίθηκε σκόπιμη καθώς το Παρίσι ανέκαθεν ψήφιζε ριζοσπαστικά.

¹⁴⁵ Η συγκεκριμένη πολιτική σύμπραξη είχε ιδρυθεί τον Απρίλιο με στόχο να πιέσει τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές για να λύσουν ειρηνικά το ζήτημα εξουσίας που είχε δημιουργηθεί εντός της Γαλλίας με την ανακήρυξη της Κομμούνας.

¹⁴⁶ Μετριοπαθής ρεπουμπλικάνος, παρέμεινε στην προεδρία μέχρι το 1874.

κυβέρνηση και την ίδια την III Republique. Η συγκεκριμένη πολιτική συνδέεται άμεσα και με την εκλογική επικράτηση του UPP στο Παρίσι στις 2 Ιουλίου και την παράλληλη ήττα των ρεπουμπλικάνων, γεγονός που έδωσε την εντύπωση στο συντηρητικό στρατόπεδο ότι μία περαιτέρω πόλωση του πολιτικού διαλόγου θα οδηγούσε στην ολοκληρωτική περιθωριοποίηση του ρεπουμπλικανικού στρατοπέδου της πρωτεύουσας. Η ρητορική του συντηρητικού τύπου κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ των νομοθετικών και των δημοτικών εκλογών δομείται γύρω από δύο βασικούς άξονες: α) την επίκληση του επαναστατικού παρελθόντος της Γαλλίας προκειμένου αφενός να ενισχυθεί η κυβερνητική προπαγάνδα για το Παρίσι και αφετέρου να καταδειχτούν οι ευθύνες της Republique και των οπαδών αυτής για τις καταστροφές που γνώρισε η χώρα β) την προώθηση των προγραμματικών θέσεων του UPP και την δημιουργία συνωμοσιολογικών σεναρίων, κατά την εβδομάδα που μεσολαβεί μεταξύ των δύο εκλογικών αναμετρήσεων, περί πιθανών αποσταθεροποιητικών πρωτοβουλιών από την πλευρά των Ρεπουμπλικάνων.

Στις 3 Ιουλίου,¹⁴⁷ η *Le Monde* διατυπώνει την άποψη πως το Παρίσι θα πρέπει να σταματήσει να αποτελεί το διοικητικό, πολιτικό και πολιτιστικό κέντρο της χώρας και «απομονωμένο να αναρρώσει από τις πληγές των επαναστάσεων». Παράλληλα, στο ίδιο φύλλο, η εφημερίδα ασκεί δριμύ κατηγορώ προς τον Thiers για την αδυναμία του να πάρει σαφή θέση απέναντι στους ρεπουμπλικάνους αποκαλώντας τον «κρυφό θιασώτη της επανάστασης». Σύμφωνα με την εφημερίδα το καλύτερο που θα μπορούσε να προκύψει από τις επερχόμενες δημοτικές εκλογές θα ήταν η «εισχώρηση νέου αίματος» στην γαλλική πολιτική σκηνή που θα περιόριζε τις εξουσίες της τωρινής κυβέρνησης και θα προχωρούσε στην παλιννόστηση του μοναρχικού καθεστώτος. Η *Le Monde*, επανέρχεται στο πολιτειακό ζήτημα λίγες μέρες αργότερα,¹⁴⁸ με το κεντρικό της άρθρο να προωθεί την περίπτωση του κόμη του Charmond για νέο μονάρχη της χώρας. Με αφορμή αυτήν την πρόταση ο αρθρογράφος, ο οποίος είναι ένθερμος υποστηρικτής του Ancient Regime, πραγματοποιεί μία ιστορική αναδρομή στα τελευταία χρόνια της απόλυτης μοναρχίας. Σε πρώτο επίπεδο επιχειρεί να εντοπίσει αρνητικά στοιχεία στις πολιτικές που εφάρμοσε ο Louis XVI, κυρίως όσον αφορά το ζήτημα της εκκλησίας. Οι παρατηρήσεις αυτές δεν γίνονται στο πλαίσιο μιας συνολικής κριτικής προς το καθεστώς αλλά περισσότερο σε μία προσπάθεια να εντοπιστούν τα στοιχεία εκείνα που συνέβαλλαν στην ανάπτυξη των επαναστατικών ιδεών με τον περιορισμό των εκκλησιαστικών εξουσιών να είναι ένα από αυτά. Σημειώνονται χαρακτηριστικά τα εξής: «Οι άνθρωποι και οι κοινωνικές τάξεις που πραγματοποίησαν την επανάσταση δεν ενδιαφέρονταν πραγματικά για τις αξίες που αυτή διακήρυττε αλλά περισσότερο τους αφορούσε το πέρασμα της εξουσίας από τα χέρια των

¹⁴⁷ *Le Monde*. 1871-07-03.

¹⁴⁸ *Le Monde*. 1871-07-06.

μοναρχικών στα δικά τους. Η Γαλλική Επανάσταση δεν ήταν τίποτα περισσότερο από μία μάχη για την εξουσία με την μόνη διαφορά του νέου καθεστώτος σε σχέση με το παλαιό να εντοπίζεται στο σύνολο των αντιχριστιανικών ιδεών που πρότασσαν τα φιλοσοφικά ρεύματα που αποτέλεσαν την βάση των επαναστατικών ιδεών».

Η θεματική που έχει ανοίξει στον δημόσιο διάλογο αναφορικά με τις εξουσίες της πρωτεύουσας, απασχολεί και την *Constitutionnel* η οποία στο φύλλο της 10^{ης} Ιουλίου¹⁴⁹ τονίζει ότι η υπερσυγκέντρωση των κρατικών υπηρεσιών στο Παρίσι κατά τα προηγούμενα χρόνια υποβοήθησε την ανάπτυξη επαναστατικών ιδεών και πως εξαιτίας αυτής της συνθήκης «είναι αναγκαία η δημιουργία περιφερειακών επιτροπών άσκησης εξουσίας που θα εδράζουν στις επαρχίες της Γαλλίας». Με αφορμή αυτήν την πρόταση, η ίδια εφημερίδα επανέρχεται την παραμονή¹⁵⁰ του πρώτου γύρου των δημοτικών εκλογών, αναφερόμενη στο άρθρο 71 που ψηφίστηκε τις προηγούμενες ημέρες από την Εθνοσυνέλευση και προβλέπει την μεταβίβαση των εξουσιών των τοπικών νομαρχιών στην κεντρική επιτροπή του εκάστοτε διαμερίσματος της πόλης. Η *Constitutionnel* θεωρεί πως το συγκεκριμένο νομοσχέδιο βρίσκεται προς την σωστή κατεύθυνση καθώς μεταθέτει τις ευθύνες για πιθανές αποσταθεροποιητικές ενέργειες στα διοικητικά κέντρα των δημοτικών διαμερισμάτων τα οποία έπαιξαν σημαντικό ρόλο στα γεγονότα της Κομμούνας. Το άρθρο συμπεραίνει το εξής:

Διαφαίνεται ότι σ' αυτούς τους πρώτους μήνες μετά την Κομμούνα η κεντρική εξουσία της Εθνοσυνέλευσης, στηριζόμενη στην μοναρχική πλειοψηφία, παίρνει νομοθετικές πρωτοβουλίες οι οποίες προσβλέπουν στην αποκέντρωση των εξουσιών και τον νομικό εξοπλισμό του κράτους για κάθε πιθανή μελλοντική ενέργεια που θα αμφισβητεί την νομιμότητά του.

Επανερχόμενοι στο πολιτειακό ζήτημα, διαβάζουμε ένα έντονα ιδεολογικά φορτισμένο άρθρο του Pr. Serret στην *Univers* της 18^{ης} Ιουλίου¹⁵¹. Σε αυτό, ο δημοσιογράφος κατηγορεί τα μοναρχικά μέλη της Εθνοσυνέλευσης για το γεγονός πως παρότι διαθέτουν την πλειοψηφία δεν προβαίνουν στην πλήρη παλινόρθωση της μοναρχίας και την επαναφορά των Βουρβόνων στο θρόνο της Γαλλίας. Η βασική θέση του Serret εντοπίζεται στην άποψη πως η Γαλλία είναι μία χώρα μοναρχική από τις ρίζες της ιστορίας της και η επαναστατική παρένθεση των τελευταίων 80 ετών δεν δύναται να διαγράψει τις μοναρχικές αξίες πάνω στις οποίες έχει «εγγράψει την ύπαρξη και την ιστορία του το γαλλικό έθνος». Από την στιγμή που τα παραπάνω αποτελούν μία δεδομένη

¹⁴⁹ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-07-10.

¹⁵⁰ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-07-22.

¹⁵¹ L'Univers. 1871-07-18.

ιστορική αλήθεια, σύμφωνα με τον δημοσιογράφο, το μόνο στοιχείο που εμποδίζει την παλινόρθωση της μοναρχίας είναι ιδέα της Republique και οι οπαδοί αυτής. Καταλήγοντας σε αυτό το συμπέρασμα ο Serret επιχειρεί τη κατηγοριοποίηση των ρεπουμπλικάνων μέσω της χρήσης της θεωρίας των άκρων:

Από την μία πλευρά βρίσκονται όλοι αυτοί οι επικίνδυνοι τρομοκράτες όπως ο Delescluze και από την άλλη οι δογματιστές όπως ο Jules Favre. Στη μέση βρίσκονται όλοι οι υπόλοιποι ρεπουμπλικάνοι με τις ασαφείς και αποπολιτικοποιημένες ιδέες τους. Η Εθνοσυνέλευση οφείλει να σταματήσει να περνάει αυτά τα χωρίς ουσία νομοθετήματα και να καλέσει άμεσα στον θρόνο της Γαλλίας του Βουρβόνους οι οποίοι και θα αποκαταστήσουν την μοναρχική φύση του γαλλικού κράτους.

Αντίστοιχα και η *Gaulois*, δύο ημέρες αργότερα¹⁵², καταπιάνεται με το ζήτημα της παρουσίας των ρεπουμπλικάνων στην Εθνοσυνέλευση κατηγορώντας τον Thiers για την πολιτική κατευνασμού που αυτός επιδεικνύει απέναντι σε ριζοσπάστες ρεπουμπλικάνους όπως οι «δύο Jules» (Jules Favre, Jules Ferry) οι οποίοι εξ' άλλου συμμετέχουν ενεργά και στην χάραξη της κυβερνητικής πολιτικής. Σύμφωνα με την εφημερίδα, η συγκεκριμένη ατομία του Thiers παρέχει ζωτικό χώρο στα μειοψηφικά στοιχεία των ακραίων ρεπουμπλικάνων και συντηρεί τον κίνδυνο της διάσπασης για το «κόμμα της τάξης» με αποτέλεσμα να δημιουργούνται ευρύτερες ανησυχίες για την διατήρηση της τάξης και της ειρήνης εντός της χώρας αν συνυπολογιστούν και τα αποτελέσματα των τελευταίων εκλογών:

Ήδη τα αποτελέσματα των εκλογών σε αρκετές επαρχίες δείχνουν ότι δεν έχει αποκατασταθεί το αίσθημα της τάξης στην χώρα και άρα οποιαδήποτε στιγμή παραμονεύει ο κίνδυνος για νέα αποσταθεροποίηση. Ο Thiers, τον οποίο εμείς τιμάμε για τις υπηρεσίες που έχει προσφέρει στην χώρα, οφείλει να απομονώσει τις μειοψηφικές ομάδες των φανατικών και να αποπέμψει τους ανθρώπους της 4^{ης} Σεπτεμβρίου από την κυβέρνηση διασφαλίζοντας έτσι την ενότητα του κόμματος.

Παράλληλα με τις επιθέσεις στο ρεπουμπλικανικό στρατόπεδο και την κριτική στο κυβερνητικό έργο, ο συντηρητικός τύπος προωθεί τις προγραμματικές θέσεις του UPP για τις δημοτικές εκλογές οι οποίες δεν διαφέρουν στο ελάχιστο από τις αντίστοιχες για τις νομοθετικές εκλογές καθώς βασικό διακύβευμα παραμένει η εμπέδωση του δόγματος της «τάξης και της ειρήνης» στην χώρα. Η *Constitutionnel*, στις 22 Ιουλίου¹⁵³, αφού προχωρά στην δημοσίευση της λίστας των υποψηφίων του UPP σχολιάζει τα εξής: «Οι αρχές που διέπουν την λίστα με τις προτάσεις του σωματείου είναι ίδιες με αυτές των εκλογών της 2ας Ιουλίου. Το σωματείο

¹⁵² Le Gaulois : littéraire et politique. 1871-07-20.

¹⁵³ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-07-22.

προσβλέπει σε αντίστοιχη επιτυχία και σε αυτές τις εκλογές βασιζόμενο στην προώθηση των ιδεών της τάξης και της ειρήνης ενώ την ίδια στιγμή προσβλέπει στην απομόνωση των ατόμων που στοχεύουν στην αταξία και την επανάσταση». Το φύλλο της *Journal des Débats* την ημέρα του πρώτου γύρου των εκλογών¹⁵⁴, θέτει με μεγαλύτερη σαφήνεια τις προταγματικές θέσεις του UPP οι οποίες σε μεγάλο βαθμό αποτελούν προϊόν της πρόσφατης εμπειρίας που αποκόμισε ο συντηρητικός κόσμος της Γαλλίας από τα γεγονότα της Κομμούνας:

Πρέπει όλοι να ψηφίσουμε, είναι απόλυτο καθήκον. Δεν έχει σημασία μόνο αν ο αριθμός των άτυχων επιλογών είναι μηδενικός ή πολύ μικρός, είναι ύψιστης σημασίας η πλειοψηφία των αποφάσεων, σε όλες τις γειτονιές, να λαμβάνεται από έξυπνους, έντιμους και αφοσιωμένους υποψηφίους με στόχο την διατήρηση της τάξης. Δεν έχουμε απλώς τεράστιο υλικό ενδιαφέρον για να δώσουμε στον εαυτό μας έναν Δήμο ικανό να αποκαταστήσει την τάξη στα οικονομικά και να οικοδομήσει πάνω στα ερείπια. Ταυτόχρονα, έχουμε το ηθικό χρέος, απέναντι στα θύματα της τάξης μας, να αφαιρέσουμε την εξουσία από τα χέρια αυτών των αιματηρών και τρελών ανθρώπων που με την βοήθεια της γαλλικής και ευρωπαϊκής δημαγωγίας κατέστρεψαν την πόλη μας. Πρέπει να τους αποσπάσουμε την εξουσία και να την παραδώσουμε στα χέρια των έντιμων Παριζιάνων.

Παρά τις μεγάλες προσπάθειες που κατέβαλλαν οι εφημερίδες που συμμετέχουν στο UPP για την μείωση της δημοφιλίας των ρεπουμπλικάνων υποψηφίων και τις προσδοκίες που υπήρχαν για ευρύτατη νίκη των συντηρητικών δυνάμεων, τα αποτελέσματα του πρώτου γύρου των δημοτικών εκλογών διαψεύδουν τους πάντες. Οι δύο πολιτικές ενώσεις των ρεπουμπλικάνων που συμμετέχουν στις δημοτικές εκλογές κατακτούν συνολικό ποσοστό άνω του 40%, κάτι που έχει σαν αποτέλεσμα την έκδηλη απογοήτευση των συντηρητικού κόσμου η οποία γίνεται φανερή στα φύλλα που εκδίδονται μεταξύ των δύο γύρων. Στην *Gaulois* της 26^{ης} Ιουλίου¹⁵⁵, δημοσιεύεται άρθρο του Jules Richard που σχολιάζει εκτενώς το αποτέλεσμα του πρώτου γύρου των εκλογών. Αρχικά ο δημοσιογράφος εκφράζει την απογοήτευσή του για το γεγονός ότι το κόμμα της τάξης δεν θριάμβευσε με αποτέλεσμα να δοθούν ελπίδες στους ριζοσπάστες ρεπουμπλικάνους για τον δεύτερο γύρο. Στην συνέχεια υιοθετώντας ένα συνομωσιολογικό αφήγημα, κρούει τον κώδωνα του κινδύνου για τις ημέρες που μεσολαβούν μέχρι τον δεύτερο γύρο καθώς «αρκεί μία ημέρα διακοπής των εργασιών της Εθνοσυνέλευσης για να μπορέσει η μειοψηφία των ριζοσπαστικών στοιχείων να πάρει την εξουσία στα χέρια της». Αναφέρει τα παραδείγματα της 4^{ης} Σεπτεμβρίου και της 18^{ης} Μαρτίου ενώ ακολούθως επικεντρώνει τα βέλη της κριτικής του προς το πρόσωπο του Gambetta τον οποίο παρουσιάζει σαν έναν αδίστακτο ραδιούργο που, παρά τα αντιθέτως

¹⁵⁴ Journal des débats politiques et littéraires. 1871-07-23.

¹⁵⁵ Le Gaulois : littéraire et politique. 1871-07-26.

λεγόμενά του, «είναι απόλυτα βέβαιο ότι σχεδιάζει συνεχώς νέους τρόπους για την κατάληψη της εξουσίας». Το άρθρο κλείνει με ένα κάλεσμα προς όλους τους έντιμους εργαζομένους της πόλης για να βρίσκονται σε συνεχή επαγρύπνηση από την στιγμή που «πιθανές νέες επαναστατικές διαδικασίες θα επηρεάσουν άμεσα την ζωή τους και θα θέσουν σε κίνδυνο τα υλικά κεκτημένα τους».

Παρατηρούμε ότι οι συντηρητικές εφημερίδες, σε μία απέλπιδα προσπάθεια να περιορίσουν τα ποσοστά των ρεπουμπλικάνων στον δεύτερο γύρο, καταφεύγουν στην τακτική του εκφοβισμού των ψηφοφόρων επαναφέροντας τις εικόνες καταστροφής της άνοιξης και υπονοώντας ότι το αποτέλεσμα του πρώτου γύρου μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ομαλή ζωή στο Παρίσι. Ο Eugene Dufeuille, με άρθρο του στην *Journal des Débats* της 29^{ης} Ιουλίου,¹⁵⁶ επιχειρεί να καταστήσει τους ψηφοφόρους απόλυτα υπεύθυνους για τις πράξεις τους καθώς όπως υποστηρίζει η εικόνα της πολιτικής ζωής της Γαλλίας είναι ξεκάθαρη και κανένας δεν μπορεί να υποστηρίξει εκ των υστέρων ότι δεν γνώριζε την βαρύτητα που μπορεί να έχει η ψήφος του: «Από την μία πλευρά υπάρχει το κόμμα της τάξης και το σωματείο μας που αντιπροσωπεύουν την τάξη και την πειθαρχία. Από την άλλη πλευρά υπάρχουν οι ρεπουμπλικάνοι, η πιθανή μαζική είσοδος των οποίων στο συμβούλιο του Δήμου μπορεί να οδηγήσει στην αταξία ανεξάρτητα από το ήθος των υποψηφίων που θα εκλεγούν».

Όπως αναφέραμε και στην αρχή της υποενότητας, οι προσπάθειες αυτές των συντηρητικών φύλλων αποδείχτηκαν άκαρπες με τους ρεπουμπλικάνους να καταλαμβάνουν τελικώς 38 από τις 80 θέσεις του δημοτικού συμβουλίου και να εκλέγουν δικό τους υποψήφιο ως επικεφαλής του Δήμου. Σταδιακά αρχίζει να διαφαίνεται ότι, χάρη στους ψήφους του κατακερματισμένου, μετά την Κομμούνα, προοδευτικού κόσμου της Γαλλίας και τους χειρισμούς του Thiers, είναι εφικτή η εδραίωση της Γ' Γαλλικής Δημοκρατίας.

γ. Οι Πρόσοι, το Παπικό ζήτημα και οι κομμουνάροι

Η προεκλογική δραστηριότητα μονοπωλεί το ενδιαφέρον του τύπου κατά την διάρκεια του Ιουλίου γεγονός που περιορίζει την παρουσία της Κομμούνας από τα πρωτοσέλιδα πλην των περιπτώσεων που το ιστορικό αυτής χρησιμοποιείται εργαλειακά για ψηφοθηρικούς λόγους. Θα λέγαμε, πως παρά το γεγονός ότι στην Γαλλία διεξήχθη πριν μόλις 3 μήνες ένας πραγματικός εμφύλιος πόλεμος, οι δημοσιογραφικοί κύκλοι της πρωτεύουσας, επηρεαζόμενοι και από τις τακτικές της κυβέρνησης, δείχνουν να επιθυμούν την υποβάθμιση της ιστορικής αξίας των γεγονότων της άνοιξης μεταθέτοντας τα νέα που αφορούν την Κομμούνα, σε πολύ σύντομο

¹⁵⁶ Journal des débats politiques et littéraires. 1871-07-29.

χρονικό διάστημα, στις τελευταίες σελίδες των εφημερίδων. Κατά τον Ιούλιο αυτή η τακτική αποκτά σαφέστερα χαρακτηριστικά. Παρατηρούμε ότι καθιερώνονται κάποιες ημερήσιες στήλες¹⁵⁷ με νεότερα από τις συλλήψεις των κομμουνάρων και από την ζωή ατόμων που έχουν διαφύγει την σύλληψη και βρίσκονται στο εξωτερικό. Παράλληλα εφημερίδες όπως η *Figaro* ή η *Gaulois* πραγματοποιούν, σε εβδομαδιαία βάση, αφιερώματα για περιστατικά που έλαβαν χώρα στην πρωτεύουσα κατά την διάρκεια της Κομμούνας χωρίς όμως να υπεισέρχονται σε βαθύτερες ιδεολογικές αναλύσεις. Ακόμα και ο μεγάλος θυμός απέναντι στους ανθρώπους που πρωτοστάτησαν στα γεγονότα, που ήταν φανερός τον Μάιο και τον Ιούνιο, δείχνει να αντικαθίσταται από ένα συναίσθημα λύπησης για την πορεία που πήρε η ζωή τους και τις καταστροφές που προξένησαν στην χώρα.

Μία άλλη, πολύ σημαντική, ιστορική πτυχή της *année terrible* έρχεται να μπει ξανά στην γαλλική επικαιρότητα κατά την διάρκεια του Ιουλίου, αυτή του γαλλοπρωσικού πολέμου. Η συντριπτική ήττα που είχε υποστεί ο γαλλικός στρατός το 1870 από την καλοκουρδισμένη πολεμική μηχανή του Bismarck πλήγωσε ανεπανόρθωτα το πατριωτικό συναίσθημα του γαλλικού λαού και θα πρέπει να φτάσουμε μέχρι το 1918 για να βρούμε μία μερική αποκατάσταση. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι, ιδιαίτερα για το συντηρητικό στρατόπεδο, ο γαλλοπρωσικός πόλεμος αποτελούσε, πέρα από μία καθαρή στρατιωτική ήττα της Γαλλίας, την βασικότερη αιτία για το κενό εξουσίας που δημιουργήθηκε στην πρωτεύουσα και το οποίο ήρθε να καλύψει η Κομμούνα. Τα δύο βασικότερα θέματα που επαναφέρουν το πρωσικό ζήτημα στην επικαιρότητα τον Ιούλιο είναι αυτό της διαπραγμάτευσης που εξελίσσεται για τις πολεμικές αποζημιώσεις που οφείλει η γαλλική κυβέρνηση προς την Πρωσία και αυτό της επιστροφής του πρωσικού πληθυσμού που διέμενε μόνιμα στην Γαλλία πριν την κήρυξη του πολέμου και αναγκάστηκε να μεταναστεύσει το προηγούμενο καλοκαίρι.

Στις 2 Ιουλίου,¹⁵⁸ η *Gaulois*, στο άρθρο της με τίτλο «Nos créanciers» (=οι πιστωτές μας), ανοίγει διάλογο με τις πρωσικές εφημερίδες τις οποίες ειρωνεύεται για το γεγονός ότι αυτές ζητούν την άμεση εξόφληση του χρέους της Γαλλίας. Το βασικό αντεπιχείρημα της εφημερίδας είναι ότι το μέγεθος της οικονομικής καταστροφής που προξένησε ο πρωσικός στρατός κατά την διάρκεια της παραμονής του εντός της Γαλλίας ήταν τέτοιο που θα έπρεπε να ισοσκελίσει το μέγεθος των αποζημιώσεων που αξιώνει η Πρωσία. Στην συνέχεια, ο αρθρογράφος σχολιάζει και το ζήτημα των παλιννοστούντων Πρώσων τονίζοντας ότι τα γεγονότα που συνέβησαν μεταξύ των δύο χωρών

¹⁵⁷ Χαρακτηριστική ήταν η καθημερινή στήλη της *Figaro* με τίτλο “Nouvelles des Communards”.

¹⁵⁸ *Le Gaulois : littéraire et politique*. 1871-07-02.

δίνουν άλλη διάσταση στις σχέσεις μεταξύ των δύο λαών καταλήγοντας σε ένα μάλλον ξενοφοβικό συμπέρασμα:

Το δικαίωμα της ιδιοκτησίας και το δικαίωμα της κατοικίας μπορούν να καθοριστούν σε ένα χαρτί, με συμφωνία που επιτυγχάνεται είτε μετά από διαπραγμάτευση είτε μετά από επίδειξη ισχύος. Υπάρχει όμως ένα δικαίωμα που δεν εξαρτάται από τον κ. Bismarck και το οποίο δεν μπορεί να επιβληθεί ούτε με την κατάκτηση ούτε με την βία: είναι το δικαίωμα των Πρώσων στην εμπιστοσύνη και την εκτίμησή μας. Αυτό το δικαίωμα δεν είναι γραμμένο στη Συνθήκη της Φρανκφούρτης και ελπίζουμε ότι οι Γερμανοί στην χώρα μας δεν θα επωφεληθούν από αυτό σύντομα.

Λίγες ημέρες αργότερα,¹⁵⁹ η ίδια εφημερίδα στο κεντρικό της άρθρο με τίτλο «Les Allemandes» (=Οι Γερμανοί), δημοσιεύει επιστολή αναγνώστη της στην επαρχία, η οποία καταφέρεται εναντίον των Γερμανών που επιστρέφουν στις οικίες τους στην Γαλλία στα πλαίσια της γαλλοπρωσικής συνθήκης ειρήνης. Ο αναγνώστης απαιτεί από την γαλλική κυβέρνηση να αναλάβει δράση προκειμένου να διωχθούν το συντομότερο δυνατό όλοι οι γερμανικοί πληθυσμοί που βρίσκονται εντός του γαλλικού κράτους. Ο αρθρογράφος, παρότι φαίνεται να συμφωνεί με την πρόταση του αναγνώστη, υιοθετεί μία πιο μετριοπαθή στάση τονίζοντας ότι μία τέτοια ενέργεια θα σήμαινε παραβίαση των όρων της ειρήνης. Στην συνέχεια, προχωρά σε μία σύγκριση μεταξύ του γαλλικού και του γερμανικού πνεύματος προκειμένου να αναδείξει την μοναδικότητα του πρώτου καθώς «σιχαίνεται οτιδήποτε έχει να κάνει με το μίσος και τα έντονα συναισθήματα τα οποία διαρκούν ελάχιστα στην ψυχή των Γάλλων». Αυτό ακριβώς είναι που εξηγεί και την μη γενικευμένη αντίδραση των Γάλλων εναντίον των Γερμανών που επιστρέφουν στην Γαλλία. Κατά τον αρθρογράφο, η λύση που του ζητήματος δεν εντοπίζεται στις εκδιώξεις, τον πόλεμο και την βία αλλά στην διάθεση για εργασία:

Γνωρίζω λοιπόν μόνο έναν τρόπο για να εκδιώξω τους Γερμανούς. Εννοώ έναν τρόπο που είναι ασφαλής και βιώσιμος. Είναι να δουλέψουμε καλύτερα από αυτούς. Είναι να επικρατήσει εναντίον τους, όχι μόνο η ταχύτητα του νου, η νοημοσύνη και η ικανότητα μας, αλλά και η διάθεση για εργασία με ακρίβεια και υπομονή. Ο καθένας από εμάς πρέπει στην ιδιωτική του ζωή να εφαρμόσει μόνος του αυτή τη μεταρρύθμιση που η κυβέρνηση πρόκειται να πραγματοποιήσει στον στρατό. Οι στρατιώτες μας ήταν γεμάτοι ενθουσιασμό και θάρρος. Ήταν φανερό όμως ότι τους έλειπαν η πειθαρχία και η συνέπεια. Θα δώσουν στον εαυτό τους, αργά και με μεγάλη προσπάθεια, τις αρετές που θα τους οδηγήσουν μπροστά. Εμείς όμως, ειδικότερα, πρέπει να εξετάσουμε τις αδύναμες

¹⁵⁹ Le Gaulois : littéraire et politique. 1871-07-07.

επιδόσεις μας και να νικήσουμε τους Γερμανούς στο πεδίο της εργασίας, προτού τους νικήσουμε στο πεδίο της μάχης. Αυτό είναι το πιο αποτελεσματικό όπλο μας εναντίον τους!

Στις 17 Ιουλίου,¹⁶⁰ η *Journal des Débats* πραγματοποιεί αφιέρωμα για τον γαλλοπρωσικό πόλεμο και τις συνέπειές που είχε αυτός για την χώρα με αφορμή την συμπλήρωση ενός έτους από την κήρυξή του. Αρχικά ο ανώνυμος αρθρογράφος χαρακτηρίζει τους Πρώσους ως έναν εχθρό χωρίς έλεος και γενναιοδωρία δίνοντας βάση στις απαιτήσεις που εξέφρασε ο Bismarck για να συμφωνήσει στην υπογραφή της συνθήκης ειρήνης. Ακολούθως επιχειρεί να υποβαθμίσει τις ευθύνες της Δεύτερης Αυτοκρατορίας για την ήττα σημειώνοντας πως τα κύρια αίτια αυτής εκπορεύθηκαν από τα βαθύτερα αρνητικά στοιχεία του γαλλικού λαού τα οποία «τον διαπερνούν μέσα στην ιστορία του και τον οδηγούν συνεχώς στα ίδια λάθη». Είναι επιτακτική ανάγκη, «ο λαός αυτός να επανακτήσει την πολιτική του σοφία ώστε να αποφευχθεί στο μέλλον μία επανάληψη της θλιβεράς αυτής ήττας». Ένα θετικό στοιχείο στην εξέλιξη της ιστορία της γαλλοπρωσικής διένεξης για το οποίο γίνεται λόγος στην συνέχεια, είναι ότι «μέσα από την καταστροφή η Γαλλία κατάφερε να επιδείξει την ισχύ της αποκαθιστώντας, σε κάποιο βαθμό, την ειρήνη και την τάξη στο εσωτερικό της, στοιχεία που είχαν διαταραχθεί από τα γεγονότα του εμφυλίου πολέμου». Επιπλέον, «η συντριπτική νίκη απέναντι στα διαλυτικά στοιχεία που αποτελούσαν την Κομμούνα, αποκατέστησε και τον σεβασμό των συμμάχων της». Προς επίρρωση αυτού του ισχυρισμού παρατίθενται αποσπάσματα από τον αγγλικό τύπο (*Times*, *Daily Telegraph*) της προηγούμενης ημέρας όπου επαινείται η γαλλική κυβερνητική πολιτική των τελευταίων μηνών και γίνεται λόγος για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης της Ευρώπης προς την Γαλλία.

Οι αναφορές στο πρωσικό ζήτημα συνεχίζουν να είναι συχνές μέχρι το τέλος του μήνα. Όλο και περισσότερες ανταποκρίσεις, από τις γαλλικές περιοχές της επανεγκατάστασης των Πρώσων, αρχίζουν να κάνουν την εμφάνισή τους με το ξενοφοβικό αίσθημα να είναι κυρίαρχο σε αυτές. Η *Figaro*, σε σχετικό ρεπορτάζ της στο τέλος του μήνα¹⁶¹, αναφέρει ότι η μόλυνση των υδάτων και οι γενικότερες υγειονομικές συνθήκες που επικρατούν στα μέρη που διαμένουν οι Πρώσοι και έχουν προκύψει από τις δραστηριότητες αυτών, δεν επιτρέπουν την ασφαλή διαβίωση Γάλλων πολιτών οι οποίοι αναγκάζονται να μετακομίσουν αλλού. Το γενικότερο αντιγερμανικό κλίμα που επικρατεί στο συντηρητικό στρατόπεδο αλλά και σε ευρύτερα λαϊκά στρώματα της Γαλλίας θα αποτελέσει μία σταθερή συνθήκη στις απαρχές της III Republique και θα παραμείνει αμετάβλητη για τα επόμενα σχεδόν 80 χρόνια.

¹⁶⁰ *Journal des débats politiques et littéraires*. 1871-07-17.

¹⁶¹ *Le Figaro* : journal non politique. 1871-07-29.

Ένα δεύτερο ζήτημα της εξωτερικής πολιτικής που εμφανίζεται στην επικαιρότητα του Ιουλίου είναι αυτό των εξελίξεων στην Ιταλία αναφορικά με το Παπικό ζήτημα. Τον Σεπτέμβριο του 1870, το παπικό έδαφος της Ρώμης καταλαμβάνεται από τις ένοπλες δυνάμεις του νεαρού Ιταλικού Βασιλείου. Ο εθνικός Ιταλικός στρατός, ορμώμενος από τις φιλελεύθερες ιδέες των πρωτεργατών της ιταλικής επανάστασης, εισβάλλει στις εργασίες της Πρώτης Βατικάνιας Συνόδου και προχωρά με επίσημη πράξη στην επιβολή γεωγραφικών περιοριστικών όρων στον Πάπα Πίο Θ'. Οι συγκεκριμένοι όροι τον εξαναγκάζουν να διαμένει αποκλειστικά στην περιοχή του Βατικανού. Η Ρώμη ανακηρύσσεται πρωτεύουσα της Ιταλίας και ο Πάπας γίνεται πολίτης του Ιταλικού κράτους και υπήκοος του Ιταλού μονάρχη Βίκτορα Εμμανουήλ Β'. Για τα επόμενα 50 περίπου χρόνια οι εκάστοτε Πάπες περιορίζονται εντός του Βατικανού ενώ το ζήτημα της σύγκρουσης δεν θα επιλυθεί μέχρι και το 1920 οπότε και υπογράφεται η Συνθήκη του Λατερανού μεταξύ του Πάπα Πίου ΙΑ' και του Μπενίτο Μουσολίνι. Ο Πάπας Πίος Θ' ο οποίος είναι και ο πρώτος που εντάσσεται σε αυτό το καθεστώς περιορισμού, θα ζήσει ως το 1878 αυτοπεριορισμένος και θα μείνει γνωστός στην ιστορία σαν ο «φυλακισμένος του Βατικανού»¹⁶².

Ωστόσο, καθ' όλη την διάρκεια των ετών μέχρι το θάνατό του θα σχεδιάζει την φυγή του από την Ρώμη μπαίνοντας σε απευθείας διαπραγματεύσεις με άλλα κράτη για την εύρεση ασύλου σε αυτά. Το καλοκαίρι του 1871, είναι η σειρά της Γαλλίας να εμπλακεί διπλωματικά στο συγκεκριμένο ζήτημα, με τον Thiers να είναι, φαινομενικά, θετικός στο να δοθεί άσυλο στον Πάπα. Ο συντηρητικός τύπος από τις αρχές του μήνα ανακινεί το συγκεκριμένο θέμα που, όπως είδαμε και προηγουμένως, είχε έρθει στην επικαιρότητα ήδη από τα τέλη Μαΐου, με την *Le Monde* και την *Univers* να αναλαμβάνουν να ασκήσουν πιέσεις προς την κυβέρνηση και την Εθνοσυνέλευση για να επέμβουν διπλωματικά στην διαμάχη μεταξύ Ιταλικού βασιλείου και Πάπα Πίου Θ'. Πέρα όμως από την καθαρά θρησκευτική διάσταση του ζητήματος που είναι λογικό να κινητοποιεί το συντηρητικό στρατόπεδο της Γαλλίας, μία άλλη βαθύτερη αιτία πίσω από αυτήν την κινητοποίηση του Ιουλίου είναι η νοητική σύνδεση των γεγονότων της κατάληψης της Ρώμης και των διώξεων προς το Βατικανό με αυτά της Κομμούνας και τις διώξεις που δέχτηκαν οι θρησκευτικές κεφαλές του Παρισιού.

Η *Univers*, στις 6 Ιουλίου¹⁶³, κινητοποιείται πρώτη παρουσιάζοντας αναλυτικό ρεπορτάζ για τις διώξεις που δέχεται ο Πάπας από ιταλικό καθεστώς ενώ παρόμοια άρθρα γράφονται τις επόμενες ημέρες στα πρωτοσέλιδα της *Le Monde*. Στις 11 Ιουλίου,¹⁶⁴ η *Journal des Débats*

¹⁶² Βλ. Kertzer, D., *Prisoner of the Vatican: The Popes' Secret Plot to Capture Rome from the New Italian State*, Mariner Books, Βοστώνη, 2004.

¹⁶³ *L'Univers*. 1871-07-06.

¹⁶⁴ *Journal des débats politiques et littéraires*. 1871-07-11.

δημοσιεύει την επιστολή του Thiers προς τον Πάπα μετά το αίτημα του τελευταίου για να μεταβεί στην Γαλλία. Σε αυτήν ο επικεφαλής της γαλλικής κυβέρνησης ενημερώνει τον Πάπα Πίο Θ' ότι το γαλλικό κράτος είναι απολύτως πρόθυμο να μεσολαβήσει ώστε να υπάρξει νέος γύρος διαπραγματεύσεων μεταξύ αυτού και του Βίκτορα Εμμανουήλ Β' με στόχο την επίλυση του πολιτειακού ζητήματος στην γείτονα χώρα. Η εφημερίδα βρίσκει θετική την συγκεκριμένη πρωτοβουλία του Thiers, όμως παράλληλα σημειώνει ότι «θα αναμέναμε περισσότερο δυναμικές ενέργειες από την πλευρά του Thiers που θα έδιναν την ευκαιρία στον Πάπα να βρει άσυλο στην Γαλλία εφόσον το επιθυμεί».

Η συγκεκριμένη επιστολή δεν βρίσκει καθόλου σύμφωνες την *Le Monde* και την *Univers* οι οποίες για μία εβδομάδα προχωρούν σε συνεχόμενες επιθέσεις εναντίον του Thiers κατηγορώντας τον για το γεγονός ότι φαίνεται να μην παίρνει σαφή θέση στο Παπικό ζήτημα. Στις 24 Ιουλίου, η *Univers*,¹⁶⁵ σε ανταπόκρισή της από την συνεδρίαση της Εθνοσυνέλευσης της προηγούμενης ημέρας, τονίζει το γεγονός ότι η εισήγηση του μέλους M. De Belcaste για το Παπικό ζήτημα που προωθούσε την ιδέα της μη διπλωματικής επέμβασης από την πλευρά του γαλλικού κράτους, γνώρισε την έντονη αποδοκιμασία των υπόλοιπων μελών. Σε επόμενο άρθρο του ίδιου φύλλου, η εφημερίδα κάνει επίκληση στον θρησκευτικό χαρακτήρα που, κατ' αυτήν, οφείλει να περικλείει τις αρχές και τις αξίες του γαλλικού κράτους. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται, «βοήθεια προς τον Πάπα ισοδυναμεί με βοήθεια προς τον ίδιο τον Θεό».

Η πιο πολιτική τοποθέτηση των ημερών για το ζήτημα του Πάπα γίνεται μία ημέρα αργότερα¹⁶⁶ από την *Figaro*. Στο άρθρο του στην δεύτερη σελίδα, ο Xavier Eyma επιχειρεί μία ευθεία σύνδεση μεταξύ των επαναστατικών γεγονότων στην Ρώμη και αυτών της περασμένης άνοιξης στο Παρίσι σημειώνοντας τις διώξεις που δέχτηκαν και στις δύο περιπτώσεις ιερείς και προκαθήμενοι της Καθολικής Εκκλησίας. Ο Eyma τονίζει ότι «όπως ακριβώς κινητοποιήθηκε η γαλλική κυβέρνηση για την καταστολή της Κομμούνας, με αντίστοιχη αποφασιστικότητα οφείλει να παρέμβει και στο ζήτημα του Πάπα χρησιμοποιώντας τα διπλωματικά της όπλα για να κάνει γνωστό το θέμα σε όλη την Ευρώπη». Προσθέτει μάλιστα ότι «αυτό είναι ένα χρέος της κυβέρνησης όχι μόνο απέναντι στις χριστιανικές αξίες της Γαλλίας αλλά και απέναντι στις χριστιανικές αξίες ολόκληρης της Ευρώπης».

Παρ' όλες τις πιέσεις που δέχεται ο Thiers το επόμενο χρονικό διάστημα από τον συντηρητικό τύπο, η στάση του στο ζήτημα του Πάπα παραμένει σταθερή μέχρι το τέλος δίχως να προχωρήσει ποτέ σε επίσημο κάλεσμα προς το Ποντίφικα για μετεγκατάσταση του στην

¹⁶⁵ L'Univers. 1871-07-24.

¹⁶⁶ Le Figaro : journal non politique. 1871-07-25.

Γαλλία. Φτάνοντας στον Αύγουστο, το θέμα αρχίζει σταδιακά να αποσύρεται από την επικαιρότητα με την εξαίρεση των *Le Monde* και *Univers*. Η δίκη των πιο διάσημων μελών της Κομμούνας που ξεκινάει σε λίγες ημέρες και η συνεχώς δοκιμαζόμενη σχέση της κυβέρνησης με την πρωτεύουσα θα αποτελέσουν τα βασικά ζητήματα της επικαιρότητας για τον επόμενο μήνα

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟ ΤΥΠΟ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Το πολυαναμενόμενο 3^ο στρατοδικείο, μονοπωλεί το ενδιαφέρον του δημοσιογραφικού κόσμου στο Παρίσι και σε ολόκληρη την Γαλλία κατά την διάρκεια του Αυγούστου καθώς πρόκειται να δικαστούν τα διασημότερα μέλη της Κομμούνας που βρίσκονται υπό κράτηση. Το συγκεκριμένο γεγονός επαναφέρει δυναμικά την πρόσληψη της Κομμούνας από τα συντηρητικά φύλλα διότι αφενός εισέρχεται στην δημόσια συζήτηση το θέμα των νομικών επιπτώσεων για τα γεγονότα που συντάραξαν την Γαλλία μερικούς μήνες πριν και αφετέρου αποκρυσταλλώνεται το αφήγημα που είχε ήδη αρχίσει να δομείται από τον Μάιο περί μη πολιτικής φύσης των πράξεων των κομμουνάρων. Όπως σημειώσαμε προηγουμένως, η βασική στόχευση αυτού του αφηγήματος ήταν οι δίκες που θα ακολουθούσαν να καταλήξουν σε σκληρές καταδίκες και μαζικές εκτοπίσεις των κατηγορουμένων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της πολιτικής του συντηρητικού τύπου αποτελεί το άρθρο του Jules Richard που δημοσιεύεται στην *Figaro* στα μέσα Ιουλίου¹⁶⁷ και επιχειρεί μία γενικότερη προσέγγιση στο ζήτημα της τιμωρίας αυτών που συμμετείχαν στα γεγονότα της Κομμούνας. Αρχικά γίνεται αναφορά σε κάποιες προϋπάρχουσες νομικές ρυθμίσεις οι οποίες

¹⁶⁷ Le Figaro : journal non politique. 1871-08-17.

καθυστερούν τις δίκες των κατηγορουμένων, ο αριθμός των οποίων ξεπερνά τις 35.000. Ακολούθως ο Richard σημειώνει, με χιουμοριστική διάθεση, ότι «δεν θέλαμε καν να φανταστούμε πόσο περισσότερο θα καθυστερούσαν οι δίκες αν σε αυτές δικάζονταν και όσοι χιλιάδες εκτελέστηκαν τον Μάιο». Το συγκεκριμένο σημείο είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον καθώς για πρώτη φορά παρατηρούμε μία έμμεση αποδοχή εκ μέρους του συντηρητικού τύπου για τον μεγάλο αριθμό εκτελέσεων που διαπράχθηκαν από τον στρατό των Βερσαλλιών. Σε κάθε περίπτωση ο Richard φαίνεται να μην δυσαρεστείται ιδιαίτερα από αυτό το γεγονός.

Στην συνέχεια του άρθρου, επιχειρεί να κατηγοριοποιήσει του συνόλου των ατόμων που έχει συλληφθεί μέχρι στιγμής, ανάλογα με το μέγεθος της συμμετοχής τους στην Κομμούνα. Από την μία πλευρά βρίσκονται αυτοί που έλαβαν μέρος σε πολεμικές επιχειρήσεις είτε συμμετέχοντας ενεργά στην Εθνοφρουρά είτε υποβοηθώντας τις επιχειρήσεις της και από την άλλη τα άτομα που εργάστηκαν πρόθυμα ως δημόσιοι υπάλληλοι στο Παρίσι κατά την διάρκεια της Κομμούνας. Με αυτήν την κατηγοριοποίηση ο Richard, ουσιαστικά, θέλει να στρέψει τα βέλη της κριτικής του εναντίον του ενδοκυβερνητικού μπλόκ που ζητάει μεγαλύτερη επιείκεια για αυτούς που δεν πολέμησαν στο πλευρό των επαναστατών. Κατά τον δημοσιογράφο, η συμμετοχή στις πράξεις της Κομμούνας είτε αυτή αφορούσε πολεμικές επιχειρήσεις είτε επάνδρωση του διοικητικού προσωπικού της πόλης θα πρέπει να τιμωρηθεί με την ίδια αυστηρότητα. Η μόνη ενδεδειγμένη τιμωρία κατά τον Richard για τα «απαίσια εγκλήματα που διέπραξαν όλοι αυτοί» είναι η μαζική εξόριση του συνόλου των κατηγορουμένων στις αποικίες της Νέας Καληδονίας όπου μέσω μιας διαδικασίας εκπαιδευτικού χαρακτήρα, οι καταδικασθέντες θα μετάνιωσαν για τις πράξεις τους και θα μπορούσαν να ενταχθούν ξανά στο κοινωνικό σύνολο μετά από κάποια χρόνια. Όπως χαρακτηριστικά τονίζει, «η λύση αυτή μπορεί να φαντάζει ιδιαίτερα κοστοβόρα για την κυβέρνηση αλλά σίγουρα είναι καλύτερη από το να μείνουν όλοι αυτοί σε φυλακές εντός Γαλλίας καθώς σε μία τέτοια περίπτωση παραμονεύει ο κίνδυνος να αφεθούν σύντομα ελεύθεροι και να συνεχίσουν το καταστροφικό έργο τους».

Η παραπάνω επιχειρηματολογία της *Figaro* αποτελεί την προμετωπίδα του συντηρητικού αφηγήματος, ιδιαίτερα από την στιγμή που η βασική επιδίωξη αυτού είναι οι μαζικές εξορίσεις των συμμετεχόντων στην Κομμούνα. Πρέπει να τονίσουμε όμως ότι το αίτημα αυτό δεν προέρχεται αποκλειστικά από τον φόβο για πιθανά νέα επαναστατικά γεγονότα αλλά περιέχει σε μεγάλο βαθμό και την επιθυμία ευρύτερου κομματιού της γαλλικής κοινωνίας, το οποίο εμπιστεύεται την κυβέρνηση και τον Thiers, για πέρασμα σε νέα εποχή και οριστικό κλείσιμο του κύκλου της πολιτικής βίας και των αναταραχών που άνοιξε στην Γαλλία τον Ιούλιο του 1789¹⁶⁸.

¹⁶⁸ Tombs, R., *The Paris Commune 1871*, Longman, Λονδίνο, 1999, σελ. 173-175.

Όπως είδαμε και στις προηγούμενες ενότητες, η στερέωση της Republique δεν αποτελεί επιθυμία όλου του πολιτικού κόσμου της Γαλλίας καθώς τα συντηρητικά ρεύματα των μοναρχικών και των βοναπαρτιστών όπως επίσης και ένα κομμάτι των ορλεανιστών θα προτιμούσαν μία συνταγματική μοναρχία. Είναι τέτοια όμως η δημοφιλία που απολαμβάνει ο Thiers το καλοκαίρι του 1871 που αυτή η επιθυμία του συντηρητικού κόσμου μετατρέπεται γρήγορα σε προσπάθεια να ασκηθούν πιέσεις προς την κυβέρνηση ούτως ώστε η νεοσύστατη Republique να λάβει τέτοια πολιτικά χαρακτηριστικά που θα ικανοποιεί μέρος των ιδεολογικών προταγμάτων τους. Από ένα χρονικό σημείο και μετά είναι φανερό ότι κυρίαρχη επιθυμία του μεγαλύτερου κομματιού των συμμετεχόντων στην πολιτική ζωή της Γαλλίας είναι η στερέωση της III Republique, με την τιμωρία των κομμουνάρων να εντάσσεται σε αυτό το πλαίσιο.

Παράλληλα με την κάλυψη των δικών και την συζήτηση για την επόμενη ημέρα της Republique, στην επικαιρότητα του Αυγούστου κάνει την εμφάνισή της και η συζήτηση που είχε ήδη ανοίξει από τον προηγούμενο μήνα και αφορά την διοικητική αποκέντρωση και το Παρίσι. Αυτή την φορά το συγκεκριμένο ζήτημα αποκτά σαφέστερα ιδεολογικά χαρακτηριστικά καθώς κατά την διάρκεια του Αυγούστου έρχονται προς ψήφιση στην Εθνοσυνέλευση νομοθετήματα που προβλέπουν την αφαίρεση διοικητικών εξουσιών από το Παρίσι ενώ παραμένει πάντοτε στον δημόσιο διάλογο η πρόταση για μεταφορά της πρωτεύουσας στις Βερσαλλίες. Την ίδια στιγμή η Εθνοσυνέλευση καλείται να ψηφίσει νομοθετήματα που θέτουν εκτός νόμου την Διεθνή και καταργούν την Εθνοφρουρά.

α. Το «άτακτο» Παρίσι, η Εθνοφρουρά και οι ανακατατάξεις στην Διεθνή

Η συζήτηση για το «άτακτο» Παρίσι και η εννοιολόγησή του από τα συντηρητικά πολιτικά ρεύματα της Γαλλίας ως αυτόνομο επαναστατικό υποκείμενο δεν προέκυψε για πρώτη φορά μετά την Κομμούνα. Από την περίοδο της Τρομοκρατίας και την 9η Θερμιδór έως τα οδοφράγματα του Ιουλίου του 1830, την επανάσταση του 1848, τις μεγάλες απεργίες της δεκαετίας του 1860 και την Κομμούνα, η άρχουσα τάξη της Γαλλίας ανέκαθεν έβλεπε το Παρίσι σαν το γεωγραφικό εκείνο σημείο που γεννήθηκαν όλες αυτές οι επαναστατικές διαδικασίες που αμφισβήτησαν στην πράξη την πρωτοκαθεδρία της. Οι δύο χρονολογικοί κύκλοι που, σύμφωνα με τον Furet¹⁶⁹, συγκροτούν την γαλλική ιστορία από το 1789 έως το 1871, αποτελούν το χρονικό διάστημα κατά το οποίο σχηματίζεται και εξελίσσεται μία πιο συνειδητοποιημένη ταξικά μπουρζουαζία η οποία εξοπλίζεται ιδεολογικά, προπαγανδίζει τα σύμβολά της και επαναφέρει σημεία της αυταρχικότητας του ancient regime προκειμένου να αποφύγει ένα νέο '93. Η δυναμική αυτού του

¹⁶⁹ Βλ. Παρ. 1.

ιδεολογικού μορφώματος που αποτελείται από ετερόκλητα πολιτικά ρεύματα, αποκρυσταλλώνεται στην καταστολή των επαναστατών της Ιουλιανής εξέγερσης, στους χιλιάδες νεκρούς του Ιουνίου του 1848 και στα γεγονότα της αιματηρής εβδομάδας τον Μάιο του 1871. Ωστόσο, στην περίπτωση της Παρισινής Κομμούνας, υπάρχει μία ειδοποιός διαφορά η οποία κινητοποιεί περαιτέρω αυτή την μπουρζουαζία και την ωθεί στο να υιοθετήσει αυταρχικότερα μέσα για να εδραιώσει την κυριαρχία της: η διοίκηση του Παρισιού, για πρώτη φορά μετά τον Ροβεσπιέρο, έπεσε σε επαναστατικά χέρια για διάστημα δύο μηνών.

Η κομβική αυτή εξέλιξη στην ιστορία της εξέγερσης της 18ης Μαρτίου, ανακινεί μνήμες και συναισθήματα στο φαντασιακό της συντηρητικής τάξης καθώς η ανακήρυξη της Κομμούνας ενώπιον ενός ενθουσιώδους πλήθους που συγκεντρώνεται μπροστά από το Hôtel de Ville στις 28 Μαρτίου, σηματοδοτεί την ήττα των επιδιώξεων και των στόχων που είχε αυτή θέσει την επαύριον της πτώσης του Ροβεσπιέρου. Η αντίδρασή της σε αυτήν την ήττα είναι αυτή που θα καθορίσει και την επόμενη ημέρα της Γαλλίας. Οι χιλιάδες εκτελέσεις, τα έκτακτα στρατοδικεία και οι μαζικές εξορίσεις αποτυπώνουν ένα μέρος της αυταρχικότητας αυτής της αντίδρασης η οποία όμως δεν σταματά εκεί. Για πρώτη φορά τίθεται στη δημόσια πολιτική συζήτηση η αναγκαιότητα αποκέντρωσης των εξουσιών του Παρισιού το οποίο αποτέλεσε για ακόμα μία φορά το θέατρο επαναστατικών διεργασιών οι οποίες ανέτρεψαν υφιστάμενες εξουσιαστικές δομές. Κατά την διάρκεια του καλοκαιριού έρχονται προς ψήφιση στην Εθνοσυνέλευση νομοθετήματα που προβλέπουν την μείωση των διοικητικών εξουσιών της Πόλης του Φωτός ενώ για ένα σημαντικό χρονικό διάστημα γίνεται λόγος και για μεταφορά της πρωτεύουσας στις Βερσαλλίες όπου ήδη βρίσκεται από τον περασμένο Φεβρουάριο η έδρα της γαλλικής κυβέρνησης.

Σύντομα όμως αποδεικνύεται ότι αυτή η διαδικασία αποκέντρωσης δεν είναι τόσο απλό να προχωρήσει καθώς το Παρίσι, παρά την πλούσια επαναστατική ιστορία του, παραμένει η πόλη-σύμβολο όλων εκείνων των αξιών που συγκροτούν την γαλλική σκέψη και κουλτούρα. Σύντομα οι αντιδράσεις για την ολομέτωπη επίθεση που εξαπολύει η κυβέρνηση προς την πρωτεύουσα αρχίζουν να διογκώνονται ακόμα και στα φύλλα του συντηρητικού τύπου και πολύ σύντομα μετατρέπονται σε ένα δριμύ κατηγορώ προς τις κυβερνητικές επιδιώξεις. Στις 2 Αυγούστου,¹⁷⁰ η *Constitutionnel* σχολιάζει στο κεντρικό της άρθρο την νομοθετική πρόταση η οποία αναμένεται να κατατεθεί τις επόμενες ημέρες στην Εθνοσυνέλευση και αφορά την μόνιμη μεταφορά όλων των υπουργείων στις Βερσαλλίες με την παράλληλη διατήρηση της έδρας της κυβέρνησης στο ίδιο μέρος. Ο αρθρογράφος αφού χαρακτηρίζει την πρόταση αυτή ως αδιάφορη και απολίτικη τονίζει ότι είναι αναγκαίο όλα τα κέντρα εξουσίας της Γαλλία να έχουν ως έδρα το Παρίσι. Η θέση

¹⁷⁰ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-08-02.

αυτή ουσιαστικά αποτελεί κομμάτι της προβολής του Παρισιού στο φαντασιακό των Γάλλων πολιτών σαν ένα διαχρονικό αριστούργημα της ανθρώπινης σκέψης καθώς όπως σημειώνεται, «αποδυναμώνοντας κάποιος αυτό το σύμβολο της γαλλικής διανόησης, ουσιαστικά καταφέρνει να αποδυναμώσει την ίδια την ιστορία του γαλλικού έθνους και ικανοποιεί τις ενδόμυχες επιθυμίες των εχθρών σου». Το άρθρο καταλήγει στο να μεταθέσει τις ευθύνες για την εσωτερική ασφάλεια και την τήρηση της τάξης στην κυβέρνηση:

Σίγουρα το Παρίσι αποτελεί εστία επαναστατικών ενεργειών και γεγονότων που διασαλεύουν την τάξη στην χώρα. Αποτελεί χρέος των εκάστοτε κυβερνήσεων, παρ' όλα αυτά, να εμποδίζουν κάθε φορά την εξάπλωση επαναστατικών δράσεων μέσω της κρατικής ισχύς και όχι να επιχειρούν να αποδυναμώσουν την πρωτεύουσα της Γαλλίας.

Λίγες ημέρες αργότερα¹⁷¹ η *Gaulois* ασχολείται με την σειρά της, στην καθημερινή στήλη του Jules Richard, με τις συζητήσεις των ημερών στην Εθνοσυνέλευση αναφορικά με την πιθανή μεταφορά της πρωτεύουσας. Ο Richard αφού αρχικά παραθέτει ένα πλατωνικό απόσπασμα αναφορικά με τους κινδύνους που απορρέουν για μία ευνομούμενη πολιτεία από την δράση των δημαγωγών, στην συνέχεια θέτει μία σειρά από ερωτήματα για αυτήν την πιθανή αποκέντρωση. Το πρώτο που τονίζει είναι ότι μία πιθανή μεταφορά της πρωτεύουσας θα έχει ως αποκλειστικό σκοπό την πρόληψη για «πιθανά επαναστατικά γεγονότα του μέλλοντος στο Παρίσι». Αναρωτιέται λοιπόν σε αυτό το σημείο, «πώς είναι δυνατόν μία ισχυρή κυβέρνηση να μη μπορεί να εμποδίσει, μέσω της ισχύς των όπλων της, την εξάπλωση τέτοιων φαινομένων και να καταφεύγει σε τέτοιες ριζικές και αυταρχικές λύσεις οι οποίες τελικώς θα επηρεάσουν βαθύτατα την οικονομική ζωή των έντιμων ανθρώπων της της πρωτεύουσας». Ο Richard καταλήγει στο συμπέρασμα πως «όταν αφαιρείς από μία πόλη το δικαίωμα της να συμμετέχει στην διαμόρφωση της πολιτικής της ταυτότητας, ουσιαστικά αφήνεις ελεύθερο το πεδίο δράσης για δημαγωγούς όπως αυτοί που αναφέρθηκαν προηγουμένως στο απόσπασμα του Πλάτωνα».

Στην *Journal des Débats* της 10^{ης} Αυγούστου¹⁷² συναντάμε το άρθρο του Ernest Bersot ο οποίος υποστηρίζει την επιστροφή της έδρας της κυβέρνησης στο Παρίσι σημειώνοντας τρία βασικά επιχειρήματα υπέρ αυτής:

Πρώτα απ' όλα είναι ζήτημα γεωγραφίας και πάνω απ' όλα ιστορίας καθώς η Γαλλία, όπως ακριβώς και το ανθρώπινο σώμα, έχει ένα κεφάλι που βρίσκεται στο Παρίσι. Δεν μπορούμε λοιπόν να τοποθετούμε αυτό το κεφάλι όπου εμείς θέλουμε. Επιπλέον παρατηρούμε τις τελευταίες μέρες ότι οι

¹⁷¹ Le Gaulois : littéraire et politique. 1871-08-05.

¹⁷² Journal des débats politiques et littéraires. 1871-08-10.

υπέρμαχοι της παραμονής της κυβέρνησης στις Βερσαλλίες υποστηρίζουν ότι οι κυβερνώντες θα μπορούν να δουλέψουν ήσυχα σε αυτήν την μικρή και ήσυχη πόλη μακριά από τους ριζοσπαστικούς θορύβους του Παρισιού. Όμως είναι αλήθεια ότι η επανάσταση της Κομμούνας φαντάζει ήδη μακρινή ανάμνηση και η ομορφιά της σπουδαίας αυτής πόλης έχει ήδη αρχίσει να αναδεικνύεται ξανά ενώ μπαίνει στις ράγες του ρεαλισμού. Τέλος, τυχόν μεταφορά θα επιτείνει το αίσθημα αδικίας που υπάρχει στην καρδιά των έντιμων Παριζιάνων οι οποίοι δεν παίρνουν από την κυβέρνηση την απαραίτητη προσοχή και φροντίδα που χρειάζονται.

Ο καταγγελτικός λόγος εναντίον της κυβέρνησης αναφορικά με την πιθανότητα μεταφοράς της πρωτεύουσας, διανθίζεται τις επόμενες ημέρες με αναφορές στις δράσεις της Εθνοφρουράς και της Διεθνούς σε άλλες πόλεις της Γαλλίας οι οποίες σύμφωνα με τον συντηρητικό τύπο αποδεικνύουν ότι το πρόβλημα δεν εντοπίζεται στην επαναστατική ιστορία του Παρισιού αλλά στην αδράνεια των γαλλικών κυβερνήσεων. Η *Figaro*, στις 12 Αυγούστου¹⁷³, επιτίθεται με σφοδρότητα στην κυβέρνηση για το γεγονός ότι δεν έχει προχωρήσει ακόμα στην διάλυση του τμήματος της Εθνοφρουράς στην Λυών. Όπως τονίζει ο Xavier Eyma, «η Εθνοφουρά της Λυών μετρά 60.000 άντρες οι οποίοι είναι σε θέση να θέσουν σε κίνδυνο την ασφάλεια της πόλης με τον ίδιο τρόπο που έδρασαν και οι Εθνοφρουροί του Παρισιού στις 18 Μαρτίου». Μία εβδομάδα αργότερα, η *Constitutionnel*¹⁷⁴, με αφορμή τον κυβερνητικό νόμο που θέτει εκτός νόμου την Διεθνή, επισημαίνει ότι δεν υπάρχει αντίστοιχη νομική αντιμετώπιση της Εθνοφρουράς «η οποία είναι εξίσου ένοχη με την Διεθνή για τα γεγονότα της Κομμούνας». Για να στηρίξει αυτόν τον ισχυρισμό, η εφημερίδα προχωρά σε ένα εκτενές αφιέρωμα, τις επόμενες ημέρες, για το σύνολο των δράσεων της Εθνοφρουράς κατά την διάρκεια του τελευταίου έτους επισημαίνοντας ιδιαίτερα την παρουσία και τις πρακτικές της στις υπόλοιπες πόλεις της χώρας.

β. Το 3^ο στρατοδικείο του Αυγούστου και η περίπτωση του Courbet

Κατά την λήξη της Κομμούνας, στο Παρίσι και στα προάστια εδρεύουν τέσσερα στρατοδικεία ενώ με τον νόμο της 7ης Αυγούστου ο αριθμός αυτών αυξάνεται στα 26. Σημαντικότερο από αυτά είναι το 3ο στρατοδικείο το οποίο διαρκεί από τις 8 Αυγούστου έως τις 3 Σεπτεμβρίου και δικάζει τα διασημότερα μέλη της Κομμούνας που είχαν αιχμαλωτιστεί από τον στρατό των Βερσαλλιών¹⁷⁵. Μεταξύ αυτών συναντάμε τον Rossel, τον Ferré, τον Courbet, τον

¹⁷³ Le Figaro : journal non politique. 1871-08-12.

¹⁷⁴ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-08-19.

¹⁷⁵ Πέρα από το ζήτημα των δικών καθαυτό, τα αρχεία των στρατοδικείων που ακολούθησαν μετά την Κομμούνα βοήθησαν τους μελλοντικούς ερευνητές να αποκτήσουν στοιχεία αναφορικά με τα κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων στην εξέγερση.

Jourde και άλλους. Συνολικά τα 24 στρατοδικεία θα δικάσουν σε ένα χρονικό διάστημα τεσσάρων ετών 34.952 άνδρες, 819 γυναίκες και 538 παιδιά. Οι αποφάσεις των δικαστηρίων υπήρξαν αμείλικτες: εκδόθηκαν 23.727 διαταγές απόλυσης για άτομα που εργάζονταν στον δημόσιο τομέα, 10.137 καταδίκες και 2.455 αθωώσεις. Μεταξύ των 10.137 καταδικών, 95 αφορούσαν την ποινή του θανάτου που τελικώς είχαν σαν αποτέλεσμα 25 εκτελέσεις με αυτές των Ferré και Rossel να πραγματοποιούνται στις 28 Νοεμβρίου 1871 στις Βερσαλλίες. Επιπλέον, 251 άτομα καταδικάστηκαν σε καταναγκαστική εργασία, 1169 σε απέλαση σε οχυρωμένα φρούρια και 3417 σε απλή απέλαση. Άλλες διάφορες καταδίκες περιλάμβαναν φυλάκιση για λιγότερο ή περισσότερο από ένα έτος ενώ 55 παιδιά κάτω των 16 ετών στάλθηκαν σε αναμορφωτήρια. Με τον νόμο του Μαρτίου του 1872 ορίζεται η Νέα Καληδονία ως βασικός προορισμός εξορίας, το νησί Ducos για απέλαση σε οχυρωμένα φρούρια και το Isle of Pines για απλή απέλαση. Εκείνοι που καταδικάστηκαν σε καταναγκαστική εργασία επρόκειτο να μεταφερθούν στην αποικία του νησιού Νου¹⁷⁶.

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη στο τέλος του 1871 από το δημοτικό συμβούλιο, το Παρίσι κατά την διάρκεια και κυρίως μετά την λήξη της Κομμούνας, απώλεσε λόγω θανάτου ή εξορίας, σχεδόν 100.000 εργαζόμενους και συνολικά 90.000 εγγεγραμμένους στους εκλογικούς καταλόγους. Σημαντικό ρόλο σε αυτήν την αφαίμαξη του παριζιάνικου πληθυσμού διαδραμάτισε η στάση των δημοσιογραφικών εντύπων της πρωτεύουσας και κυρίως αυτή των μοναρχικών φύλλων τα οποία, όπως είδαμε και προηγουμένως, δημιούργησαν ένα κλίμα υστερίας ήδη από τις αρχές Ιουνίου με στόχο την αποπολιτικοποίηση των πράξεων των επαναστατών και τις μαζικές καταδικαστικές αποφάσεις σε εξόριση από τα στρατοδικεία που επρόκειτο να ακολουθήσουν¹⁷⁷. Κατά την διάρκεια του Αυγούστου και με αφορμή το 3^ο στρατοδικείο που λαμβάνει χώρα στις Βερσαλλίες, ο συντηρητικός τύπος της πόλης επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στις διεργασίες αυτού με την δημιουργία καθημερινών στηλών, κατά βάση στις τελευταίες σελίδες των εφημερίδων, με αναλυτικό ρεπορτάζ από τα δικαστικά δρώμενα¹⁷⁸.

Ανταποκριτές του τύπου, στέλνονται για ένα μήνα στις Βερσαλλίες και καταγράφουν με κάθε λεπτομέρεια την πολύκροτη δίκη ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην υπερασπιστική γραμμή των κατηγορουμένων. Οι περισσότεροι από αυτούς χαρακτηρίζονται δειλοί λόγω της αδυναμίας τους, όπως συνεχώς τονίζεται στα ρεπορτάζ, να υπερασπιστούν πολιτικά τις πράξεις τους και την ενεργή συμμετοχή τους στην Κομμούνα. Το τελικό αποτέλεσμα του 3^{ου} στρατοδικείου και οι

¹⁷⁶ Rougerie, J., *La Commune de 1871*, ό.π., σελ. 117-120.

¹⁷⁷ Godinueau, L., *La Commune par ceux qui l'ont vécue*, Parisgramme, Παρίσι, 2010, σ. 232-245.

¹⁷⁸ Κατά την διάρκεια του Αυγούστου οι τελευταίες τρεις σελίδες της πλειοψηφίας των φύλλων του ημερήσιου τύπου καταλαμβάνονταν από τα ρεπορτάζ του στρατοδικείου.

καταδικαστικές αποφάσεις που θα εκδώσει ικανοποιούν απόλυτα το αίσθημα του συντηρητικού στρατοπέδου της χώρας το οποίο βλέπει να εκκινεί μία νέα εποχή στην γαλλική πολιτική σκηνή που θα σημαδευτεί από την απουσία μεγάλου αριθμού ριζοσπαστών που οδηγούνται στην Νέα Καληδονία. Η περίοδος αυτή θα διαρκέσει για περίπου 10 χρόνια, μέχρι και την τελική αμνήστευση των καταδικασθέντων με τον νόμο της 11^{ης} Ιουλίου του 1880¹⁷⁹ και την σταδιακή επιστροφή τους στην Γαλλία.

Επιστρέφοντας στα του τύπου και της δικαστικής επικαιρότητας του Αυγούστου, είναι σημαντικό να αναφερθεί πως η γενικότερη αίσθηση που αποκομίζει κανείς από τα ρεπορτάζ και τα άρθρα που γράφονται είναι ότι το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης για το 3^ο στρατοδικείο είναι περιορισμένο, προς απογοήτευση των συντηρητικών εφημερίδων. Σε μία προσπάθεια τόνωσης της προσοχής των Παριζιάνων, τα ρεπορτάζ για την δίκη αυξάνονται με ραγδαίο ρυθμό από τα μέσα του μήνα και έπειτα ενώ σταδιακά δραματοποιείται και ο τόνος των γραπτών με στόχο την επιστροφή στο κλίμα διχασμού που επικρατούσε στο Παρίσι τον Μάιο. Στις 10 Αυγούστου¹⁸⁰, δύο ημέρες μετά την έναρξη των διεργασιών του 3^{ου} στρατοδικείου, η *Journal des Débats* επιχειρεί μία πρώτη κριτική των συνεδριάσεων των προηγούμενων ημερών επισημαίνοντας βέβαια ότι σαν εφημερίδα «δεν επιθυμεί σε καμία περίπτωση να παρέμβει στο έργο των έντιμων δικαστών». Αρχικά σχολιάζεται το γεγονός ότι η δίκη φαίνεται να μην κεντρίζει το ενδιαφέρον του κοινού καθώς οι περισσότερες θέσεις του δικαστηρίου που προορίζονται για του απλούς πολίτες, παραμένουν κενές. Στην συνέχεια του κεντρικού άρθρου, η εφημερίδα τονίζει ότι μέχρι εκείνη την στιγμή δεν τίθενται καίρια ερωτήματα από την έδρα προς τους κατηγορούμενους αναφορικά με τα «τρομερά εγκλήματα» που διέπραξαν οι τελευταίοι παρά μόνο αδιάφορες επισημάνσεις δικονομικού χαρακτήρα. Ακολούθως ο δημοσιογράφος επιχειρεί μία σύγκριση με την διάσημη δίκη του Orsini¹⁸¹ που έλαβε χώρα το 1858 και στην οποία ο κατηγορούμενος, έχοντας αποδεχτεί την ενοχή του, ανακοίνωσε στην έδρα ότι θα απολογηθεί όχι για να προασπίσει την αθωότητά του αλλά για ιστορικούς αποκλειστικά λόγους. Όπως τονίζεται, «κάτι τέτοιο δεν φαίνεται να συμβαίνει στην δίκη του κομμουνάρων καθώς αυτοί φωνάζουν σε κάθε ευκαιρία για την δήθεν αθωότητά τους»

¹⁷⁹ Gacon, S., L'amnistie de la Commune (1871-1880), cairn.info, <URL: <https://www.cairn.info/revue-lignes1-2003-1-page-45.htm/>>, πρόσβαση στις 25/12/2020.

¹⁸⁰ Journal des débats politiques et littéraires. 1871-08-10.

¹⁸¹ Ο Felice Orsini ήταν Ιταλός επαναστάτης ο οποίος στις 14 Ιανουαρίου 1858 επιχείρησε να δολοφονήσει τον Ναπολέοντα Γ' στο Παρίσι ρίχνοντας μαζί με τους συνεργούς του τρεις βομβες στην άμαξα του Αυτοκράτορα. Συνελήφθη και λίγους μήνες αργότερα καταδικάστηκε σε θάνατο.

Μία ημέρα αργότερα,¹⁸² σε αναλυτικό ρεπορτάζ της *Univers* από τα τεκταινόμενα στο στρατοδικείο, επισημαίνεται πως υπήρχαν περισσότερα άτομα στο ακροατήριο από τις προηγούμενες ημέρες ενώ παρατίθενται ολόκληρα τα πρακτικά της δίκης χωρίς περαιτέρω σχολιασμό. Στην πλήρη δημοσίευση των πρακτικών προχωρά και η *Figaro* η οποία στις 12 Αυγούστου¹⁸³ εγκαινιάζει την καθημερινή στήλη με τίτλο 3e Conseil de Guerre des Versailles. Σε αυτήν περιέχεται ένα πρώτο γενικό σχόλιο του ανταποκριτή της εφημερίδας για την συνεδρίαση της προηγούμενης ημέρας ενώ στην συνέχεια παρατίθενται τα πρακτικά. Ο δημοσιογράφος της *Figaro* σχολιάζει με σαρκαστικό τόνο το γεγονός πως οι κατηγορούμενοι, μέσω των δικηγόρων τους, «εξέφρασαν έντονα παράπονα για την απόλυτα εχθρική στάση του τύπου που καλύπτει την δίκη»:

Πώς είναι δυνατόν να περίμεναν αυτοί οι κακούργοι να τους φέρονται με σεβασμό στα δικαιώματά τους μετά από αυτά που διέπραξαν; Φυσικά και τους φερόμαστε με τον πιο εχθρικό τρόπο καθώς δεν είναι τίποτα άλλο από κυνικοί και χυδαίοι εγκληματίες, οι χειρότεροι που έχουμε συναντήσει μέχρι στιγμής στην δημοσιογραφική μας καριέρα. Και εκτός αυτού, πρέπει να υπομείνουμε και τους δικηγόρους τους οι οποίοι κατά την διάρκεια των πρώτων ημερών της δίκης αγοράζουν για ώρες προσπαθώντας να καταστήσουν αναξιόπιστους τους μάρτυρες κατηγορίας.

Η *Gaulois* της επομένης¹⁸⁴, αντίστοιχα με την *Figaro*, δημοσιεύει τα πλήρη πρακτικά της δίκης με ένα συνοδευτικό σχόλιο του ανταποκριτή της. Σε αυτό τονίζεται ότι υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ των λόγων των κατηγορουμένων κατά την διάρκεια της εξέγερσης και της «δειλής στάσης» που αυτοί κρατάνε ενώπιον του δικαστηρίου:

Σε οποιαδήποτε ερώτηση και αν τους απευθύνεται από την έδρα για την συμμετοχή τους στα εγκλήματα της Κομμούνας, αυτοί απαντάνε πως δεν βρίσκονταν εκεί και ότι κάποιος άλλο έκανε αυτά για τα οποία τους κατηγορούν. Πώς είναι δυνατόν αυτό; Κάποιος θα πρέπει να είχε δώσει την εντολή για τους εμπρησμούς και την εκτέλεση των ομήρων. Κάποιος θα πρέπει να ήταν εκεί για να βάλει τις φωτιές και να πατήσει την σκανδάλη. Τι μπορεί να περιμένει όμως κανείς από άτομα που εμφανίζονται στο δικαστήριο με όψη άγριου ζώου. Οι άντρες είναι αζύριστοι και οι γυναίκες παντελώς απεριποίητες. Μόνη εξαίρεση ο Courbet ο οποίος είναι κομψός και έχει μία έκφραση στο πρόσωπο του σαν να αναρωτιέται το πώς βρέθηκε εδώ.

¹⁸² L'Univers. 1871-08-11.

¹⁸³ Le Figaro : journal non politique. 1871-08-12.

¹⁸⁴ Le Gaulois : littéraire et politique. 1871-08-13.

Μία ημέρα αργότερα,¹⁸⁵ στην καθημερινή στήλη της *Le Monde* με τίτλο *Chronique Parisienne*, ο Venet σχολιάζει με την σειρά του τα τεκταινόμενα της δίκης η οποία έχει εξελιχτεί στο βασικό δημοσιογραφικό θέμα των ημερών. Στο σημείωμα του, το οποίο εκφράζει την γενικότερη θέση της εφημερίδας, αναφέρει πως ο λαός της πόλης «δεν δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για αυτή την δίκη καθώς φαίνεται να έχει χάσει το κουράγιο και την πίστη του για την πραγματική τιμωρία των βασικών υπαίτιων της Κομμούνας». Ως αποτέλεσμα αυτού, η *Le Monde*, σύμφωνα με τον Venet, δεν σκοπεύει να ασχοληθεί ιδιαίτερα με την δίκη εκφράζοντας με αυτόν τον τρόπο «την δυσφορία και την αγανάκτηση των έντιμων ανθρώπων της χώρας». Στην συνέχεια του σχολίου γίνεται μία μακροσκελή αναφορά στους κατηγορουμένους των δικών οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως εγκληματίες και ανίκανοι στο να πραγματοποιήσουν το «κοινωνικό τους καθήκον» ενώ παράλληλα τονίζεται η επιθυμία της εφημερίδας για μαζικές εξορίσεις αυτών που θα κριθούν ένοχοι. Η κατακλείδα του άρθρου επικεντρώνεται στην απογοήτευση «της πλειοψηφίας των έντιμων πολιτών της Γαλλίας»:

Οι έντιμοι Γάλλοι πολίτες και οι άνθρωποι της μπουρζουαζίας του Παρισιού ήταν αυτοί που δέχτηκαν την μεγαλύτερη επίθεση από την Κομμούνα η οποία προσπάθησε να κλέψει τις περιουσίες τους και να υποδουλώσει τις αξίες και τα ιδανικά τους. Όλοι αυτοί τώρα, έχουν μία άτολμη κυβέρνηση στην οποία εξακολουθούν να συμμετέχουν επικίνδυνοι ρεπουμπλικάνοι και άτομα που βρισκότουσαν στην κυβέρνηση 4ης Σεπτεμβρίου. Η ίδια αυτή κυβέρνηση ετοιμάζεται να ψηφίσει το καθολικό δικαίωμα ψηφοφορίας θέτοντας εκ νέου σε κίνδυνο τα δικαιώματά τους. Πώς είναι δυνατόν, με όλα αυτά, να την εμπιστευτούν για την παραδειγματική τιμωρία των ενόχων της Κομμούνας;

Στις 15 Αυγούστου,¹⁸⁶ η *Constitutionnel* ασχολείται αποκλειστικά με την περίπτωση του διάσημου ρεαλιστή ζωγράφου Courbet¹⁸⁷, η καλλιτεχνική αξία του οποίου έχει δημιουργήσει μία διχογνωμία εντός του συντηρητικού στρατοπέδου σχετικά με το εάν πρέπει να καταδικαστεί για την συμμετοχή του στην Κομμούνα ή όχι. Η εφημερίδα, έχοντας μία υπερασπιστική διάθεση προς τον Courbet, επιχειρεί στο κεντρικό της άρθρο να εντοπίσει τα κίνητρα της έντονης πολιτικοποίησης του καλλιτέχνη τα οποία τον οδήγησαν στο να αναλάβει θέση διοίκησης στο Κεντρικό Συμβούλιο της Κομμούνας. Ο αρθρογράφος επισημαίνει πως η οικονομική άνεση του

¹⁸⁵ Le Monde. 1871-08-14.

¹⁸⁶ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-08-15.

¹⁸⁷ Θεωρείται από τους πρωτεργάτες του Ρεαλισμού. Συνέβαλε επίσης στη μετέπειτα εξάπλωση του Ιμπρεσιονισμού, καθώς υποστήριξε την δημιουργική ελευθερία του καλλιτέχνη, τάχθηκε υπέρ της αυτονομίας του και προώθησε τις εκθέσεις τους. Στους πίνακές του φιλοτέχνησε μια σειρά από εντυπωσιακά έργα, με εικόνες και από την αγροτική ζωή, πράγμα που τον χαρακτήρισε κι ως επαναστατική μορφή, ειδικά όταν πήρε μέρος στη Κομμούνα. Με το τέλος της Κομμούνας συνελήφθη, δημεύτηκαν οι πίνακές του κι έπειτα εξορίστηκε και πέθανε στην Ελβετία.

Courbet δεν δικαιολογούσε την έντονη ριζοσπαστικοποίησή του ενώ στην συνέχεια προσπαθεί να εντοπίσει πιθανές ιδεολογικές συνδέσεις μεταξύ του καλλιτεχνικού κινήματος του ρεαλισμού που άνηκε ο Courbet και των επαναστατικών κινημάτων της δεκαετίας του 1860. Ακολουθεί η περιγραφή της εικόνας του Courbet στο δικαστήριο η οποία «είναι το λιγότερο άθλια, απόρροια των προβλημάτων υγείας που αντιμετωπίζει ενώ δεν δείχνει να έχει καμία διάθεση να υπερασπιστεί τον εαυτό του καθώς την ώρα που πρέπει να απολογηθεί περισσότερο ακούει τον κατηγορο παρά επιχειρεί να τοποθετηθεί». Το τελευταίο κομμάτι του άρθρου επικεντρώνεται στην βασική κατηγορία που αντιμετωπίζει ο Courbet που αφορά την καταστροφή της στήλης Vendôme. Σχολιάζονται οι σχέσεις που ανέπτυξε ο ζωγράφος με τους «ανθρώπους της 4^{ης} Σεπτεμβρίου» όπως και τα πιθανά κίνητρα που τον οδήγησαν να πάρει θέση υπέρ της καταστροφής της στήλης παρά το γεγονός ότι δεν συμμετείχε ο ίδιος σε καμία από τις καταστροφές που έλαβαν χώρα στο Παρίσι από τους κομμουνάρους. Το άρθρο καταλήγει στο συμπέρασμα πως «ο Courbet δεν ήταν σε καμία περίπτωση ίδιος με τα υπόλοιπα τέρατα της Κομμούνας, αλλά ένας ευαίσθητος άνθρωπος που απώλεσε την θέση του στην κοινωνία και για αυτό βέβαια πρέπει να τιμωρηθεί»

Στις 19 Αυγούστου¹⁸⁸ ο δημοσιογράφος της *Gaulois*, Emille Villemot, πραγματοποιεί ευθεία επίθεση προς τους κατηγορουμένους του δικαστηρίου εξαιτίας της δειλής, κατ' αυτόν, στάσης τους ενώπιων της έδρας. Αρχικά στέκεται στην κατάθεση του Trinquet ο οποίος ανέλαβε πλήρως την πολιτική ευθύνη για την ενεργή συμμετοχή στην Κομμούνα και τα οδοφράγματα ενώ παράλληλα παραδέχτηκε, σύμφωνα με το ρεπορτάζ, πως παρότι δεν συμμετείχε στην καταστροφή της στήλης Vendôme, ήταν υπέρ της πράξης αυτής. Ο Villemot σχολιάζει τα εξής:

Σίγουρα ο Trinquet είναι ένας στυγνός και αμετανόητος εγκληματίας, όμως τουλάχιστον είχε την θάρρος να παραδεχτεί της πράξεις του και να αναλάβει την πολιτική ευθύνη για αυτές. Αντίθετα όλοι οι υπόλοιποι κατηγορούμενοι της δίκης, με προεξέχοντα τον Courbet, παραδέχονται μεν την συμμετοχή τους στην Κομμούνα, όμως από την άλλη υποστηρίζουν ότι δεν ήταν πραγματικά αλληλέγγυοι στις πράξεις αυτής προσπαθώντας με αυτόν τον τρόπο να κερδίσουν την εύνοια των δικαστών. Φαίνεται ο Trinquet έχει απομείνει μόνος του να κρατάει ψηλά την σημαία της επανάστασης, την ίδια ώρα που όλοι οι υπόλοιποι την έχουν εναποθέσει στο έδαφος παραδεχόμενοι με αυτόν τον τρόπο την ένδεια των επαναστατικών τους ιδεών.

Το άρθρο αυτό της *Gaulois* αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα του τρόπου με τον οποίον ο συντηρητικό τύπος αντιμετωπίζει του κατηγορουμένους σε μία προσπάθεια να αφαιρέσει το ιδεολογικό κάλυμμα από την ουσία των πράξεων τους. Σαφής σύμμαχος σε αυτήν την

¹⁸⁸ Le Gaulois : littéraire et politique. 1871-08-19.

προσπάθεια, είναι, η πράγματι, εξαιρετικά παθητική στάση των κατηγορουμένων του 3^{ου} στρατοδικείου οι οποίοι σύμφωνα με τα ρεπορτάζ του συνόλου του τύπου φαίνεται να περιμένουν στωικά την καταδίκη τους χωρίς καμία προσπάθεια πολιτικής υπεράσπισης των πράξεών τους. Η στάση τους αυτή έχει σαν αποτέλεσμα να καθίσταται ευκολότερη η αποπολιτικοποίηση της ίδιας της ύπαρξης της Κομμούνας και να ανοίγει ο δρόμος για τις σκληρές καταδίκες που θα ακολουθήσουν. Παράλληλα, όπως τονίζει και η *Constitutionnel* στο φύλο της στις 27 Αυγούστου¹⁸⁹, «με την στάση τους αυτή, οι κατηγορούμενοι, που αποτελούσαν άλλωστε και την κεφαλή της Κομμούνας, δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο εκμεταλλεύτηκαν τους εργάτες και τους φτωχούς της πόλης για να τους φέρουν στο πλευρό τους και τελικώς να τους οδηγήσουν στο να καταστρέψουν την ζωή τους με την συμμετοχή τους στα γεγονότα της άνοιξης».

γ. Ο Thiers και η επόμενη ημέρα της Γαλλίας

Κατά την διάρκεια του Αυγούστου και παράλληλα με 3^ο στρατοδικείο που διεξάγεται στις Βερσαλλίες, συντελούνται έντονες διεργασίες στην κεντρική πολιτική σκηνή της Γαλλίας οι οποίες θα οδηγήσουν μέχρι το τέλος του μήνα σε σημαντικές συνταγματικές μεταρρυθμίσεις και την τελική εδραίωση της κυβέρνησης με επικεφαλής τον Thiers ως πρόεδρο της Γ' Γαλλικής Δημοκρατίας. Πριν όμως από την 31^η Αυγούστου, ημερομηνία που ψηφίζεται ο νόμος Rivet¹⁹⁰, προηγείται μία περίοδος έντονων πολιτικών αντιπαραθέσεων, με τα πολιτικά στρατόπεδα της Γαλλίας να καταθέτουν τις προτάσεις τους για το πολιτειακό μέλλον της χώρας. Οι αντιπαραθέσεις αυτές παίρνουν το χαρακτήρα έντονων ιδεολογικών μαχών εντός της Εθνοσυνέλευσης και σταδιακά μεταφέρονται στα πρωτοσέλιδα του τύπου. Οι εφημερίδες της πρωτεύουσας, ωθούμενες και από την δημοσιότητα που απολαμβάνουν λόγω της ενεργής συμμετοχής τους στις εκλογές του Ιουλίου¹⁹¹, προωθούν, με την σειρά τους, τα δικά τους αιτήματα εν όψει των πολιτικών ανακατατάξεων που βρίσκονται σε εξέλιξη.

Κεντρικό πρόσωπο αυτών των πολιτικών διαδικασιών που σημαδεύουν την απαρχή της νεοσύστατης Republique, δεν είναι άλλο από τον Thiers ο οποίος μετά από τις εκλογές της 18^{ης} Φεβρουαρίου κατέχει στην ουσία το ανώτερο πολιτειακό αξίωμα καθώς παρά το γεγονός ότι πρωθυπουργός για αυτό το διάστημα είναι ο Jules Dufaure¹⁹², ο ορλεανιστής πολιτικός απολαμβάνει τον τίτλο του αρχηγού της εκτελεστικής εξουσίας. Μέσα στο διάστημα 5 μηνών που

¹⁸⁹ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-08-27.

¹⁹⁰ Ο συγκεκριμένος νόμος δημιούργησε τον τίτλο του «Προέδρου της Δημοκρατίας» και καθόρισε ότι οι προεδρικές εξουσίες θα διαρκούν ίδιο χρόνο με αυτόν της Εθνοσυνέλευσης.

¹⁹¹ Βλ. παραπάνω σχετικά με UPP.

¹⁹² Μετριοπαθής πολιτικός με φιλελεύθερες ιδέες, κατέλαβε σημαντικά αξιώματα κατά την διάρκεια της πολιτικής του καριέρας.

μεσολαβεί από τις εκλογές του Φεβρουαρίου μέχρι τον Αύγουστο, ο Thiers, εφαρμόζοντας πολιτικές συνοχής εντός του συντηρητικού στρατοπέδου και μηδενικής ανοχής προς τα κομμάτια εκείνα που επιθυμούν την αποσταθεροποίηση του πολιτικού σκηνικού, πετυχαίνει την συντριπτική ήττα της Κομμούνας, την αποκατάσταση της τάξης στην πρωτεύουσα και την ομαλή διεξαγωγή των εκλογών του Ιουλίου παρά τους φόβους που υπήρχανε για αποσταθεροποιητικές ενέργειες.

Η επιτυχία αυτή του εξασφαλίζει δύο βασικά πλεονεκτήματα: Πρώτον, την ουσιαστικά καθολική αποδοχή του από το συντηρητικό στρατόπεδο των μοναρχικών και των βοναπαρτιστών οι οποίοι παρά τις μεγάλες ιδεολογικές διαφοροποιήσεις τους από τον Thiers, αντιλαμβάνονται πολύ γρήγορα ότι είναι τέτοιο το μέγεθος του έργου του τελευταίου, ιδιαίτερα όσον αφορά την επιτυχή καταστολή της Κομμούνας, που δεν είναι σε θέση να αμφισβητήσουν στην πράξη τις εξουσίες που απολαμβάνει. Έτσι, περιορίζονται σε ένα είδους ανώδυνης κριτικής, μέσα κυρίως από τον συντηρητικό τύπο, η οποία σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να έχει πραγματικό αντίκτυπο εντός της γαλλικής κοινωνίας. Δεύτερον, οι εκατόμβες των νεκρών του Μαΐου και οι χιλιάδες συλλήψεις που ακολούθησαν έχουν θέσει υπό διωγμό τα μέλη της γαλλικής ριζοσπαστικής αριστεράς. Ως αποτέλεσμα αυτού, ο Thiers είναι σε σαφώς ευνοϊκότερη θέση από τους προκατόχους του στο κορυφαίο πολιτειακό αξίωμα της Γαλλίας, καθώς η επιρροή που, ανέκαθεν, είχαν οι ανατρεπτικές ιδέες της αριστεράς σε μεγάλα στρώματα του κοινωνικού συνόλου, αποτελούσε έναν πολύ σημαντικό παράγοντα που έθετε εν αμφιβόλω ανά πάσα στιγμή, τις εξουσίες και το έργο της εκάστοτε κυβέρνησης. Ο Thiers, το καλοκαίρι του 1871, απαλλαγμένος από οποιαδήποτε ουσιαστική αντιπολιτευτική πίεση, προχωρά το πολιτικό πλάνο του το οποίο θα ολοκληρωθεί στο τέλος του μήνα με την ανακήρυξή του σε πρόεδρο της Δημοκρατίας,

Επιστρέφοντας στα του συντηρητικού τύπου, είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι η ανοχή που υπάρχει από την πλευρά του προς τον Thiers είναι προσχηματική και κατά κάποιο τρόπο αναγκαία λόγω των πρόσφατων γεγονότων της Κομμούνας. Η πραγματικότητα είναι ότι το συντηρητικό στρατόπεδο της Γαλλίας ανέκαθεν έβλεπε στο πρόσωπο του Thiers έναν ραδιούργο ριζοσπάστη ο οποίος μπορούσε να ελιχθεί αποτελεσματικά και να συμμαχήσει με τον οποιοδήποτε αρκεί να εξασφαλίζεται στον ίδιο, πρόσβαση στα κυβερνητικά σχήματα και τις θέσεις εξουσίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της πρόσληψης του Thiers, αποτελεί το μεγάλο αφιέρωμα που κάνει σε αυτόν η *Univers* στα τέλη Αυγούστου ¹⁹³ με στόχο, όπως αναφέρεται, την «ιστοριογραφική καταγραφή της παρουσίας του στην πολιτική σκηνή της χώρας». Στην ουσία, το αφιέρωμα αυτό προσιδιάζει περισσότερο σε δριμύ κατηγορώ αναδεικνύοντας, έστω και άθελα του, τις πτυχές της αντιπολιτευτικής πολιτικής που σκοπεύει να ακολουθήσει το συντηρητικό

¹⁹³ L'Univers. 1871-08-29 και L'Univers. 1871-08-30.

στρατόπεδο της χώρας το επόμενο διάστημα. Ο Thiers χαρακτηρίζεται ως «παιδί της επανάστασης» που όμως λόγω των εξουσιαστικών βλέψεων του, άρχισε πολύ γρήγορα να παίρνει αποστάσεις από τις επαναστατικές ιδέες και να προσεταιρίζεται την ελίτ της μπουρζουαζίας η οποία και θα του εξασφάλιζε διόδους προς τα ανώτερα πολιτικά αξιώματα. Παράλληλα, όπως τονίζεται, «ποτέ στην ζωή του δεν έδειξε το παραμικρό ενδιαφέρον για δύο πράγματα: τον Θεό και τον λαό». Ενδιαφέρον παρουσιάζει το τελικό συμπέρασμα του αφιερώματος:

Ο Thiers σε όλη του την πολιτική ζωή πορεύτηκε τυχοδιωκτικά και ανάλογα με τον εάν βρισκόταν σε θέση εξουσίας. Όταν βρισκόταν εκτός νυμφώνος, ασκούσε έντονη κριτική στην εκάστοτε κυβέρνηση και εμφανιζόταν φιλικά διακείμενος σε επαναστατικές διαδικασίες. Όταν κατάφερνε να κερδίσει κυβερνητικά αξιώματα ήταν απόλυτος στην άσκηση της πολιτικής του και ιδιαίτερα αυταρχικός. Με αυτά τα δεδομένα, η Γαλλία είναι δυστυχώς έτοιμη να παραδώσει τα κλειδιά της εξουσίας σε αυτόν τον άνθρωπο ξεχνώντας τις ραδιουργίες του, μόνο και μόνο γιατί βρέθηκε την κατάλληλη θέση την κατάλληλη στιγμή και νίκησε την Κομμούνα.

Πέραν από το συγκεκριμένο αφιέρωμα στον Thiers, είναι φανερό κατά την διάρκεια του Αυγούστου ότι ο συντηρητικός τύπος αρχίζει σταδιακά να επιχειρεί ιστορικές καταγραφές των πρόσφατων γεγονότων, δομώντας παράλληλα και το κυρίαρχο αφήγημα του δεξιού στρατοπέδου για την Κομμούνα και το Année Terrible. Στις 12 Αυγούστου,¹⁹⁴ ο H. de Vielmeissant, σε άρθρο του στη *Figaro* με τίτλο «L'autographe, Evénements de 1870-1871», προαναγγέλλει την έκδοση ενός άλμπουμ-συγγράματος, με πρωτοβουλία της εφημερίδας, που θα αφορά αποκλειστικά «τα γεγονότα που πλήγωσαν την Γαλλία κατά την διάρκεια του τελευταίου έτους». Η έκδοση αυτή, όπως αναφέρει, θα αποτελεί συνέχεια των δύο συγγραμμάτων που είχε εκδώσει η εφημερίδα το 1865 και το 1865 αντίστοιχα, τα οποία περιείχαν έναν μεγάλο αριθμό εγγράφων για την μετεπαναστατική περίοδο της Γαλλίας. Σύμφωνα με τον H. de Vielmeissant, το νέο σύγγραμμα θα έχει αντίστοιχο χαρακτήρα περιλαμβάνοντας ένα σημαντικό αριθμό εγγράφων αλλά και μαρτυριών από ανθρώπους που συμμετείχαν ενεργά στα γεγονότα του τελευταίου έτους. Σαν μία γενικότερη ματιά, από το άρθρο μπορεί να συμπεράνει κανείς, λόγω της περιοδολόγησης που πραγματοποιεί ο δημοσιογράφος, πως στη σκέψη του συντηρητικού κόσμου της Γαλλίας τα γεγονότα της année terrible έχουν αρχίσει να δομούνται γύρω από τους εξής χρονολογικούς άξονες: Γαλλοπρωσικός πόλεμος, επανάσταση της 4^{ης} Σεπτεμβρίου, Εθνική Άμυνα, πολιορκία και Κομμούνα. Είναι βέβαιο ότι ο πυκνός πολιτικός χρόνος και οι επαναστάσεις του 19^{ου} αιώνα εκπαίδευσαν την γαλλική σκέψη στο να αντιλαμβάνεται άμεσα την ιστορική σημασία των

¹⁹⁴ Le Figaro : journal non politique. 1871-08-12.

γεγονότων που λαμβάνουν χώρα εντός της Γαλλίας με αποτέλεσμα η αξιολόγηση αυτών να πραγματοποιείται αμέσως μετά το πέρας τους.

Παράλληλα με τις ιστορικές καταγραφές, ο συντηρητικός τύπος ασχολείται πολύ έντονα και με τις διαβουλεύσεις που πραγματοποιούνται στην Εθνοσυνέλευση και τα σενάρια για την παράταση των εξουσιών της κυβέρνησης. Στις 14 Αυγούστου,¹⁹⁵ η *Le Monde* καταπιάνεται με το πολιτειακό ζήτημα και πιο συγκεκριμένα με την πρόταση που κατατέθηκε την προηγούμενη ημέρα στην Εθνοσυνέλευση από τον M.Rivet για επ' αόριστο παράταση της παρουσίας του Thiers στην θέση του αρχηγού της εκτελεστικής εξουσίας και την παράλληλη αποδυνάμωση των εξουσιών των μελών της Εθνοσυνέλευσης. Ο Armand Ravelet, που γράφει το άρθρο, αντιτίθεται έντονα προς την πρόταση του Rivet θεωρώντας πως αυτή αποτελεί μία έμμεση προσπάθεια για να καθιερωθεί η *Republique* χωρίς να υπάρξει κάποια συζήτηση για πιθανή παλινόρθωση της συνταγματικής μοναρχίας. Όσον αφορά μία πιθανή αποδυνάμωση των εξουσιών της Εθνοσυνέλευσης, ο Ravelet τονίζει πως «η συγκεκριμένη Εθνοσυνέλευση κλήθηκε να βγάλει την Γαλλία από τον άβυσσο που την είχαν ρίξει οι κομμουνάροι και θα ήταν άδικο εφόσον το επέτυχε, να αποδυναμωθεί η πολιτική της υπόσταση».

Γενικότερα, η πρόταση αυτή του Rivet προκαλεί μεγάλη συζήτηση εντός του γαλλικού τύπου φέρνοντας σε αρκετές περιπτώσεις αντιμέτωπες τις εφημερίδες μεταξύ τους. Στις 15 Αυγούστου,¹⁹⁶ η *Constitutionnel* παίρνει θέση υπέρ της πρότασης αυτής καθώς όπως σημειώνεται στο πρωτοσέλιδο, «προτεραιότητα αυτήν την στιγμή για την χώρα θα πρέπει να έχει η στερέωση της *Republique*, άρα κάθε πρόταση προς αυτή την κατεύθυνση μας βρίσκει σύμφωνους ακόμα και αν από πίσω κρύβονται σκοτεινές επιδιώξεις των ακραίων ρεπουμπλικάνων». Η *Journal des Débats* της επομένης,¹⁹⁷ χαρακτηρίζει λανθασμένη την τοποθέτηση της *Constitutionnel* και επιτίθεται στον Thiers τονίζοντας ότι πίσω από την πρόταση του Rivet «κρύβονται οι φιλοδοξίες των ρεπουμπλικάνων για ένα νέο ψευδοσύνταγμα το οποίο θα καταστήσει τον Thiers απόλυτο άρχοντα της Γαλλίας». Με το ίδιο ζήτημα ασχολείται και η *Figaro* στο κεντρικό της άρθρο μία ημέρα αργότερα¹⁹⁸, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον της, στο πρόσωπο του Thiers. Το άρθρο εκκινεί με αναφορά στις δύο προτάσεις που έχουν, μέχρι στιγμής, κατατεθεί στην Εθνοσυνέλευση για το μέλλον της κυβέρνησης. Η πρώτη, προερχόμενη από την αριστερά, προβλέπει την τριετή παράταση των εξουσιών της κυβέρνησης με την ταυτόχρονη αλλαγή του τίτλου της θέσης που

¹⁹⁵ Le Monde. 1871-08-14.

¹⁹⁶ Le Constitutionnel : journal du commerce, politique et littéraire. 1871-08-15.

¹⁹⁷ Journal des débats politiques et littéraires. 1871-08-16.

¹⁹⁸ Le Figaro : journal non politique. 1871-08-17.

κατέχει ο Thiers ενώ η δεύτερη που προέρχεται από το συντηρητικό στρατόπεδο, προβλέπει την παράταση της θητείας της κυβέρνησης χωρίς παράλληλες συνταγματικές αλλαγές. Ο αρθρογράφος τονίζει ότι η «αριστερή πρόταση» έχει σαν στόχο να κολακέψει τον Thiers προκειμένου οι ρεπουμπλικάνοι και ιδιαίτερα οι ριζοσπάστες, «να αποκτήσουν προνόμια και κυβερνητικές θέσεις». Μία τέτοια πιθανότητα μάλιστα είναι πολύ λογικό να «προκαλεί ιδιαίτερη ανησυχία στους συντηρητικούς οι οποίοι βλέπουν τον κίνδυνο της εδραίωσης μιας ελευθεριακής *Republique*». Το άρθρο κλείνει με την εξής παρατήρηση: «Ας ελπίσουμε αυτός ο σοβαρός πολιτικός, όπως θέλει να αυτοαποκαλείται, ο Thiers, θα βρει την λύση μεταξύ των δύο στρατοπέδων και δεν θα παρασυρθεί από του όψιμους αριστερούς φίλους του».

Η *Figaro* είναι αυτή που, ως είθισται, θα κάνει και την πιο πολιτικά συγκροτημένη παρέμβαση των ημερών, με αφορμή τις διεργασίες της Εθνοσυνέλευσης. Στο φύλλο της 24^{ης} Αυγούστου¹⁹⁹, ο H. de Villemessant ουσιαστικά προτείνει ένα ολοκληρωμένο πλάνο για το πώς θα πρέπει να προχωρήσει το πολιτειακό ζήτημα στην χώρα. Αρχικά τονίζει ότι δεν μπορεί να συνεχίζεται εις το διηνεκές η κατάσταση που έχει διαμορφωθεί με την προσωρινή κυβέρνηση. Οι λόγοι, κατά τον αρθρογράφο, είναι πρωτίστως πολιτικοί και έχουν να κάνουν με την σταθερότητα και την τάξη στην χώρα ενώ σε δεύτερο επίπεδο εισέρχεται και το βιολογικό στοιχείο καθώς όπως αναφέρει, «ο επικεφαλής αυτής της κυβέρνησης είναι ηλικιωμένος και ανά πάσα στιγμή μπορεί να αποβιώσει». Ένα ακόμη παράγοντας που επιτάσσει την άρση αυτής της προσωρινότητας του κυβερνητικού σχήματος, είναι αυτός οικονομικής ζωής του Παρισιού: «Δεν γίνεται αυτή η λαμπρή πόλη που όλα τα προηγούμενα χρόνια συγκέντρωνε ένα μεγάλο πλούτο από το εμπόριο, τις πολιτιστικές εκδηλώσεις και τους επισκέπτες, να συνεχίζει να ζει κάτω από αυτό το καθεστώς αβεβαιότητας. Η πολιτική σταθεροποίηση πρέπει να προχωρήσει άμεσα και να εδραιωθεί παντού στην πρωτεύουσα η τάξη και η ασφάλεια». Σύμφωνα με τον H. de Villemessant, υπάρχει μία λύση για να επιτευχθεί αυτό:

*Θα πρέπει η παρούσα κυβέρνηση να ρυθμίσει τις τελευταίες λεπτομέρειες της συνθήκης με τους Πρώσους, άλλωστε αυτός είναι ο σκοπός της ύπαρξής της, και να προχωρήσει άμεσα στην προκήρυξη εκλογών δίχως να έχει θεσπίσει το δικαίωμα της καθολικής ψηφοφορίας που προκαλεί στρεβλότητες στο εκλογικό σώμα. Ακολούθως θα πρέπει να γίνει ψηφοφορία, ανάμεσα στα νεοεκλεγέντα μέλη της Εθνοσυνέλευσης, με θέμα την διατήρηση της *Republique* ή την παλιννόστηση της μοναρχίας. Η *Figaro* δεσμεύεται πως αν το αποτέλεσμα μιας τέτοιας ψηφοφορίας είναι η διατήρηση της *Republique*, θα το σεβαστεί απόλυτα και θα το υπερασπιστεί με κάθε τρόπο.*

¹⁹⁹ Le Figaro : journal non politique. 1871-08-24.

Είναι δεδομένο ότι όσο προχωράμε προς το τέλος το μήνα, ο αντιπολιτευτικός λόγος των συντηρητικών φύλων προς το πρόσωπο του Thiers γίνεται όλο και πιο έντονος, σε σημείο που δημιουργούνται ερωτηματικά για το κατά πόσο μπορεί να μείνει ανεπηρέαστη η δυναμική της κυβέρνησης. Οι εξελίξεις όμως θα έρθουν για να απαντήσουν σε αυτά τα ερωτήματα και να βάλουν τέλος σε αυτή την περίοδο αβεβαιότητας για το πολιτικό μέλλον τις Γαλλίας. Στις 31 Αυγούστου εγκρίνεται από την Εθνοσυνέλευση με μεγάλη πλειοψηφία 491 ψήφων υπέρ έναντι 94 κατά²⁰⁰, ο νόμος Rivet ο οποίος απονέμει στον Thiers τον τίτλο του Πρόεδρου της Republique και προβλέπει ότι η εξουσίες αυτού θα διαρκέσουν όσο αυτές της Εθνοσυνέλευσης με την τελευταία να διατηρεί το δικαίωμα να τον αντικαταστήσει μετά από ψηφοφορία. Ο Thiers ανταμείβεται για την πολιτική πυγμή που επέδειξε κατά την διάρκεια της πιο κρίσιμης περιόδου στην μετεπαναστατική ιστορία της Γαλλίας και γίνεται με τον πιο επίσημο τρόπο, ο ανώτερος πολιτικός άνδρας της χώρας. Παράλληλα η III Republique, μετά από ένα ημερολογιακό έτος έντονων πολιτικών ανακατατάξεων που περιλάμβανε τον πόλεμο με τους Πρώσους, την πολιορκία του Παρισιού, την εξέγερση της 18^{ης} Μαρτίου, την Κομμούνα και τις εκλογές του Ιουλίου, φαίνεται να βρίσκει τελικώς τα πολιτικά ερείσματα εντός της Εθνοσυνέλευσης προκειμένου να μπορέσει να εδραιωθεί. Η Γαλλία αφήνει οριστικά πίσω το επαναστατικό παρελθόν της και προχωρά σε μία νέα πολιτική εποχή.

²⁰⁰ Βλ. Παρ. 191.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η πτώση της Κομμούνας τον Μάιο του 1871 σηματοδοτεί το τέλος μιας μακρόχρονης επαναστατικής διαδικασίας η οποία εκκίνησε κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '60 και εκμεταλλευόμενη την έκβαση του γαλλοπρωσικού πολέμου έφερε αργά αλλά σταθερά το Παρίσι στα πρόθυρα της εξέγερσης και τελικώς οδήγησε στην ανάληψη της διοίκησης της γαλλικής πρωτεύουσας από το Κεντρικό Συμβούλιο της Κομμούνας. Παράλληλα όμως, η ήττα του Μαΐου, σηματοδοτεί και τον θρίαμβο του συντηρητικού-φιλομοναρχικού στρατοπέδου της χώρας το οποίο, δεδομένων των συνθηκών αμέσως μετά την λήξη του εμφυλίου πολέμου, αναφορικά με τις διώξεις που δέχονται τα ριζοσπαστικά κομμάτια του πληθυσμού αλλά και την πλήρη κοινωνική, πολιτική και οικονομική αποσταθεροποίηση στην οποία έχει περιέλθει η χώρα, έχει την μεγάλη ευκαιρία, στις αρχές του καλοκαιριού, να επιβάλει την δική του πολιτική ατζέντα και φυσικά να επηρεάσει τις εξελίξεις σχετικά με το πολιτειακό ζήτημα. Η δυναμική όμως αυτή που αναπτύσσεται γύρω από το συντηρητικό στρατόπεδο δεν προκύπτει αποκλειστικά λόγω της έκβασης των μαχών του Μαΐου αλλά σχετίζεται άμεσα με την ευρύτερη ιδεολογική συγκρότηση των πολιτικών υποκειμένων εντός του καθ' όλη την διάρκεια της μετεπαναστατικής περιόδου.

Όπως σημειώσαμε, κατά τον ιστορικό χρόνο που μεσολαβεί μεταξύ των γεγονότων της Γαλλικής Επανάστασης και αυτών της Παρισινής Κομμούνας, διαμορφώνεται ένας συντηρητικός συνασπισμός ο οποίος εξοπλίζεται ιδεολογικά και μονοπωλεί την πολιτική ζωή στην Γαλλία με

σαφή προτεραιότητα να εμποδίσει πάση θυσία την επανάληψη ενός νέου '93. Και αν αυτό επιτυγχάνεται στις περιπτώσεις του '30 και του '48, η ανάληψη της εξουσίας της πρωτεύουσας από το Κεντρικό Συμβούλιο της Κομμούνας συμβολίζει με τον πιο εύσχημο τρόπο την ήττα αυτού του στρατηγικού σχεδιασμού καθώς το Παρίσι, για πρώτη φορά μετά τον Ροβεσπιέρο, πέφτει στα χέρια επαναστατών. Για αυτό ακριβώς τον λόγο η αντίδραση αυτού του ιδεολογικού μορφώματος που αποτελείται από ετερόκλητα πολιτικά ρεύματα μοναρχικών, βοναπαρτιστών, φιλελεύθερων, ορλεανιστών αλλά και μετριοπαθών ρεπουμπλικάνων, είναι πιο σφοδρή από ποτέ. Οι χιλιάδες εκτελέσεις, τα έκτακτα στρατοδικεία και οι μαζικές εξορίσεις αποτυπώνουν ένα μέρος της αυταρχικότητας αυτής της αντίδρασης η οποία όμως δεν σταματά εκεί. Ο μεγάλος στόχος είναι το οριστικό κλείσιμο του επαναστατικού κύκλου που άνοιξε το '89 με αποτέλεσμα οι συντηρητικοί προπαγανδιστικοί μηχανισμοί να είναι αυτοί που εμφανίζονται στο προσκήνιο και καλούνται να αναλάβουν την εδραίωση του δεξιού αφηγήματος στην γαλλική πολιτική σκηνή.

Ο συντηρητικός παριζιάνικος τύπος, προερχόμενος από 2 μήνες κατά τους οποίους δέχτηκε σημαντικές διώξεις από την Κομμούνα η οποία απαγόρευσε σταδιακά την κυκλοφορία στον μεγαλύτερο αριθμό των εφημερίδων που τον αποτελούσαν, βρίσκει την ευκαιρία να πάρει την εκδίκησή του από τους επαναστάτες αλλά και να αναβαθμίσει την παρουσία του στον γαλλικό πολιτικό στίβο ενόψει και των εκλογικών αναμετρήσεων του Ιουλίου. Από την στιγμή που οι περισσότερες συντηρητικές εφημερίδες ξεκινούν να επανεκδίδονται στα τέλη Μαΐου, δημιουργούν άμεσα ένα κλίμα υστερίας μέσα στο οποίο κυριαρχεί μία συντονισμένη προσπάθεια αποπολιτικοποίησης των πράξεων των κομμουνάρων και ανάδειξης της περιόδου της Κομμούνας σαν το μεγαλύτερο δεινό που γνώρισε ποτέ η Γαλλία.

Ο στόχος είναι διττός: Αφενός οι δίκες των επαναστατών που θα ακολουθήσουν και με δεδομένο ότι η γαλλική νομοθεσία προβλέπει αμνήστευση για τα πολιτικά εγκλήματα, να οδηγήσουν σε βαριές καταδίκες, με το αίτημα για μαζικές εξορίσεις να τίθεται μετ' επιτάσεως στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων. Αφετέρου, μέσω της ακύρωσης της πολιτικής φύσης των πράξεων των επαναστατών, ο συντηρητικός τύπος φιλοδοξεί την συνολική επανεγγραφή της μετεπαναστατικής ιστορία της χώρας επιχειρώντας να συνδέσει άμεσα σε πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο τις «φρικαλεότητες των κομμουνάρων» με το σύνολο των επαναστατικών διαδικασιών που λαμβάνουν χώρα από το '89 και έπειτα. Σε αυτό το πλαίσιο επανέρχεται δυναμικά η πρόσληψη της περιόδου της Τρομοκρατίας και της Γιακωβίνικης εμπειρίας ενώ όπως είναι προφανές κυρίαρχο ρόλο στα ρεπορτάζ των εφημερίδων διαδραματίζουν οι εκτεταμένοι εμπρησμοί κτιρίων και οι εκτελέσεις που προέβησαν οι επαναστάτες κατά τις τελευταίες ημέρες της Κομμούνας καθώς και οι διώξεις εναντίον της καθολικής εκκλησίας. Η εδραίωση του βασικού

συντηρητικού προτάγματος της «ειρήνης και της τάξης των έντιμων πολιτών» περνάει ακριβώς μέσα από αυτή την διαδικασία πρόσληψης των κομμουνάρων ως εγκληματιών του κοινού ποινικού δικαίου. Επιπλέον, στο μυαλό ιδιαιτέρως των μοναρχικών, η πλήρης πραγματοποίηση των φιλοδοξιών του συντηρητικού στρατοπέδου δεν μπορεί να καταστεί εφικτή όσο εξακολουθεί να παραμένει πολίτευμα της χώρας η République.

Για αυτόν τον λόγο και με δεδομένη την πλήρη αστάθεια του πολιτικού σκηνικού της Γαλλίας, επιχειρείται μέσα από την αρθρογραφία του συντηρητικού τύπου να ασκηθούν οι κατάλληλες πιέσεις, κυρίως προς το πρόσωπο του Thiers, προκειμένου η χώρα να γυρίσει σε ένα καθεστώς συνταγματικής μοναρχίας ή στην χειρότερη περίπτωση να επιτευχθεί ο αποκλεισμός των Ρεπουμπλικάνων από την Εθνοσυνέλευση και το σύνολο των πολιτικών διαδικασιών. Η ιδέα της République, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί από το '89 και έπειτα, γίνεται συνεχής στόχος επιθέσεων στην πλούσια αρθρογραφία του καλοκαιριού ενώ το βασικό αφήγημα που επιχειρείται να διαμορφωθεί είναι πως οι ρεπουμπλικανικές ιδέες που προέκυψαν από τα κοσμογονικά γεγονότα της Γαλλικής Επανάστασης και εξελίχτηκαν περαιτέρω κατά τις επαναστάσεις και τις εξεγέρσεις που ακολούθησαν στον 19^ο αιώνα, οδήγησαν σταδιακά στην παρακμή των αξιών του γαλλικού έθνους και τελικώς στην απόλυτη τραγωδία της Κομμούνας.

Σε αυτό το πλαίσιο ανασυγκρότησης του δεξιού αφηγήματος και με δεδομένη την έντονη επιθυμία του συντηρητικού τύπου για άμεση συμμετοχή στα πολιτικά πεπραγμένα της χώρας, ιδρύεται στα μέσα Ιουνίου το Παριζιάνικο Σωματείο του Τύπου (Union Parisienne de la Presse ή UPP) το οποίο στην ουσία αποτελεί συνέχεια της σύμπραξης των συντηρητικών εφημερίδων που είχε δημιουργηθεί προ τριμήνου στα πλαίσια των «Φίλων της Τάξης». Αρχικά, όπως είδαμε και προηγουμένως, το UPP έθεσε ως βασικό στόχο την στήριξη των συντηρητικών υποψηφίων στις συμπληρωματικές νομοθετικές εκλογές της 2ας Ιουλίου αλλά τελικώς κατέληξε να συμμετάσχει στις δημοτικές εκλογές της 23^{ης} Ιουλίου σαν αυτόνομος εκλογικός συνδυασμός όπου και επέτυχε την εκλογή 42 δημοτικών συμβούλων.

Οφείλουμε να τονίσουμε σε αυτό το σημείο ότι η επιτυχημένη συμμετοχή του UPP στις εκλογές του Ιουλίου αλλά και η ευρύτερη δυναμική παρουσία του συντηρητικού τύπου στην κεντρική πολιτική της Γαλλίας δεν σχετίζεται αποκλειστικά με τις εξελίξεις μετά την πτώση της Κομμούνας αλλά περισσότερο με αυτές που προηγήθηκαν αυτής σε τεχνολογικό και εκπαιδευτικό επίπεδο στην Γαλλία και όχι μόνο. Η μεγάλη βελτίωση των μέσων ενημέρωσης σε ολόκληρη την Ευρώπη από το 1850 και έπειτα χάρη στην παράλληλη τεχνολογική εξέλιξη της πληροφορίας και των επικοινωνιών στον δυτικό κόσμο άλλαξε άρδην την ποιότητα της δημοσιογραφικής κάλυψης των σημαντικών γεγονότων. Παράλληλα, η σημαντική μείωση του αναλφαριθμητισμού στην Γαλλία,

διευκόλυνε την πρόσβαση στην ενημέρωση των πλατιών λαϊκών μαζών. Επιπλέον δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η γέννηση της φωτογραφίας, τριάντα χρόνια νωρίτερα, μας έδωσε την ευκαιρία τα γεγονότα της Παρισινής Κομμούνας, όπως επίσης και τα πρωταγωνιστικά πρόσωπα αυτών, να αποτυπωθούν στον φακό καθιστώντας έτσι την εξέγερση αυτή σαν την πρώτη μαζικά φωτογραφισμένη²⁰¹.

Όλες αυτές οι παράμετροι μετέτρεψαν το Παρίσι την άνοιξη του 1871 σε δημοσιογραφικό κέντρο της Ευρώπης με χιλιάδες ανταποκριτές να καταφθάνουν από το εξωτερικό προκειμένου να καταγράψουν τις ιστορικές στιγμές που ζούσε η Γαλλία. Σύμφωνα με τον Quentin Deluermoz²⁰² η ταχύτητα με την οποία ταξίδευαν τα νέα από το Παρίσι στις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης και τις ΗΠΑ, χάρη κυρίως στους ανταποκριτές του πρακτορείου Reuters, ήταν τέτοια που τα γεγονότα της Κομμούνας ξεπέρασαν σε δημοσιογραφική κάλυψη άλλα ιστορικά γεγονότα της εποχής όπως την δολοφονία του Λίνκολν το 1865 αλλά και την μετέπειτα δολοφονία του Τσάρου Αλέξανδρου Β' το 1881. Στην πραγματικότητα η Παρισινή Κομμούνα αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα ειδησεογραφικά γεγονότα του 19^{ου} αιώνα προκαλώντας αναταραχή στον δημόσιο διάλογο και εντός ελληνικής επικράτειας όπως βλέπουμε και στην σχετική έρευνα της Ξένιας Μαρίνου.

Η συνθήκη αυτή της ευρείας δημοσιογραφικής κάλυψης της εξέγερσης, όπως ήταν λογικό, δημιούργησε νέα δεδομένα στα γαλλικά μέσα ενημέρωσης μεγεθύνοντας την επιρροή τους στην πολιτική σκηνή της χώρας καθώς αφενός χρησιμοποιήθηκαν στοχευμένα από τα δύο αντίπαλα στρατόπεδα για την διάδοση της προπαγάνδας τους και αφετέρου υπήρξαν ο κεντρικός κόμβος για την διάδοση της πληροφορίας στις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης. Περισσότερο ευνοημένα από τις εξελίξεις υπήρξαν τελικώς τα συντηρητικά μέσα καθώς την επαύριον της ήττας της Κομμούνας βρέθηκαν να παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην ενημέρωση των Γάλλων πολιτών από την στιγμή που τα ριζοσπαστικά μέσα βρίσκονταν υπό διωγμόν ενώ παράλληλα η γαλλική κυβέρνηση χρώσταγε σε αυτά την νίκη στον πόλεμο προπαγάνδας μεταξύ Παρισιού και Βερσαλλιών.

Ωστόσο, τα συντηρητικά μέσα ενημέρωσης φαίνεται να είχαν υποτιμήσει την δυναμική που συγκεντρωνόταν στο πρόσωπο του Thiers αμέσως μετά την πτώση της Κομμούνας. Ο ορλεανιστής πολιτικός χάρη στη νίκη του έναντι των επαναστατών, μία νίκη που πρόκυψε από τις συντονισμένες κινήσεις και την επιμονή του, ήταν ο απόλυτος πρωταγωνιστής της γαλλικής

²⁰¹ Μιλώντας για φωτογραφημένες εξεγέρσεις, είναι εξαιρετικά διάσημη η πρώτη φωτογραφία οδοφράγματος που τραβήχτηκε στην ιστορία στις 25 Ιουνίου 1848 από τον Charles-Francois Thibault. Η φωτογραφία απεικονίζει 2 οδοφράγματα στην οδό Faubourg-du-Temple κατά τις τελευταίες ημέρες της εξέγερσης του Ιουνίου.

²⁰² Βλ. Deluermoz, Q., «La Guerre Franco-Prussienne et la Commune de Paris, 1870-1871, Evénements Médiatiques» στο «Globaux» du XIX Siècle, Presses universitaires de Rennes, 2019/2, τ. 16, σ. 170.

πολιτικής σκηνής κάτι που διαφάνηκε και από τον τρόπο που κατάφερε να διαχειριστεί την δημοφιλία του κατά την διάρκεια του καλοκαιριού του 1871. Θα επιλέξουμε να σταθούμε και να αναδείξουμε τρία σημεία της στάσης που κράτησε ο Thiers στα γεγονότα της Παρισινής Κομμούνας τα οποία και έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην σταθεροποίηση του πολιτικού σκηνικού και τελικώς στην στερέωση της νεαρής Republique: Το πρώτο αφορά την αδιαλλαξία του να διαπραγματευτεί οποιονδήποτε όρο εκχειρίας με το Κεντρικό Συμβούλιο της Κομμούνας, παρά τις παραινήσεις μετριοπαθών προσώπων που προσφέρθηκαν να διαμεσολαβήσουν, κάτι που τελικώς είχε σαν αποτέλεσμα την πλήρη απομόνωση του Παρισιού και την σταδιακή εξάντληση των Εθνοφρουρών που μάχονταν στα τείχη της πόλης.

Το δεύτερο αφορά την συνειδητή επιλογή του Thiers για την καταστολή της αιματοβαμμένης εβδομάδας και των μετέπειτα μαζικών εξορίσεων. Παρά τις έντονες αντιδράσεις που προκλήθηκαν σε ολόκληρη την Ευρώπη από το θέαμα των χιλιάδων νεκρών κομμουνάρων της Semaine Sanglante, βάσει αποτελέσματος, η επιλογή αυτή κρίνεται στρατηγικά σωστή για την συνέχεια της III Republique. Μέσω αυτού του τεράστιου κατασταλτικού χτυπήματος με τις χιλιάδες εκτελέσεις χωρίς δίκη και τις ακόμα περισσότερες εξορίσεις που ακολούθησαν, ο Thiers επέτυχε να συντρίψει το γαλλικό ριζοσπαστικό κίνημα που είχε αναπτυχθεί ραγδαία τη προηγούμενη δεκαετία και έτσι να απαλλάξει τους διαδόχους του στην θέση του Προέδρου από τον επαναστατικό πυρετό που επικρατούσε στην χώρα από το 1789 και έπειτα. Παρά τις μεγάλες απεργίες που σημειώθηκαν στην Γαλλία τις επόμενες δεκαετίες και την μερική αναζωπύρωση του επαναστατικού φρονήματος που προκάλεσε η αμνήστευση του 1880, τα κινήματα και η ριζοσπαστική αριστερά στην Γαλλία δεν πρόταξαν ποτέ ξανά την ιδέα της βίαιης κατάλυσης της εξουσίας που μέχρι τότε αποτελούσε το βασικό πυρήνα γύρω από τον οποίο είχε αναπτυχθεί η ιδέα της πολιτικής βίας στην χώρα τις προηγούμενες δεκαετίες. Ακόμα και τα ενεργά μέλη της Κομμούνας που επέστρεψαν από την Νέα Καληδονία μετά την αμνήστευση, εξαντλημένα από την πολυετή εξορία και τις διώξεις, σταδιακά προσαρμόστηκαν στον δημόσιο βίο της χώρας, με κάποια από αυτά να καταλαμβάνουν και επίσημες πολιτικές θέσεις.

Το τρίτο σημείο που θα θέλαμε να αναδείξουμε είναι η στάση που κράτησε ο Thiers κατά την διάρκεια του καλοκαιριού του 1871. Όπως σημειώσαμε και παραπάνω οι πιέσεις που του ασκήθηκαν από τα συντηρητικά μέσα προκειμένου να οδηγήσει της χώρα σε ένα πολίτευμα συνταγματικής μοναρχίας υπήρξαν τεράστιες. Ο Thiers, διαδραματίζοντας αριστοτεχνικά τον ρόλο του διαμεσολαβητή μεταξύ των αντίπαλων πολιτικών ομάδων που λαμβάνανε μέρος στην Εθνοσυνέλευση, επέτυχε την ομαλή διεξαγωγή των εκλογικών αναμετρήσεων του Ιουλίου, την απρόσκοπτη λειτουργία των στρατοδικείων που οδηγήθηκαν οι κομμουνάροι και την σταδιακή

ομαλοποίηση της ζωής στην γαλλική πρωτεύουσα η οποία πολύ γρήγορα άφησε πίσω της τα δεινά που την βρήκαν κατά την διάρκεια της *Année Terrible*.

Στις 31 Αυγούστου εγκρίνεται από την Εθνοσυνέλευση με μεγάλη πλειοψηφία 491 ψήφων υπέρ έναντι 94 κατά, ο νόμος Rivet ο οποίος απονέμει στον Thiers τον τίτλο του Πρόεδρου της *Republique* και προβλέπει ότι η εξουσίες αυτού θα διαρκέσουν όσο αυτές της Εθνοσυνέλευσης με την τελευταία να διατηρεί το δικαίωμα να τον αντικαταστήσει μετά από ψηφοφορία. Ο Thiers ανταμείβεται για την πολιτική πυγμή που επέδειξε κατά την διάρκεια της πιο κρίσιμης περιόδου στην μετεπαναστατική ιστορία της Γαλλίας και γίνεται με τον πιο επίσημο τρόπο, ο ανώτερος πολιτικός άνδρας της χώρας.

Τα γεγονότα των επόμενων δεκαετιών θα έρθουν για να επιβραβεύσουν τις πολιτικές του ενέργειες. Η Γαλλία, μέχρι και την κήρυξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, γνώρισε μία πρωτόγνωρη, για τα δεδομένα που είχε θέσει το 1789, πολιτική ομαλότητα ενώ η πολιτισμική άνθηση της *Belle Époque* αποκατέστησε την θέση του Παρισιού στον ευρωπαϊκό χάρτη καθιστώντας το εκ νέου το βασικό κέντρο της δυτικής διανόησης. Άλλωστε η *III République* αποτελεί μέχρι και σήμερα την μακροβιότερη στην ιστορία της Γαλλίας καθώς διήρκεσε μέχρι και την είσοδο των ναζιστικών στρατευμάτων στο Παρίσι. Η Παρισινή Κομμούνα, έστω και άθελά της, αποτέλεσε την βασική αιτία πίσω από αυτήν την πολιτική σταθερότητα που ακολούθησε την πτώση της αφήνοντας παράλληλα μία σπουδαία παρακαταθήκη για τα ριζοσπαστικά κινήματα σε ολόκληρο τον κόσμο.

ΠΑΡΑΘΕΜΑ

Χρονολόγιο

1870

19 Ιουλίου: Ο Ναπολέων Γ' κηρύσσει τον πόλεμο εναντίον της Πρωσίας.

23 Ιουλίου: Διακήρυξη εναντίον του πολέμου από τη Διεθνή Ένωση Εργαζομένων στο Παρίσι.

28 Ιουλίου: Ο Ναπολέων Γ' αναλαμβάνει αρχηγός του στρατού.

6 Αυγούστου: Πρώτες ήττες για τον στρατό της Αυτοκρατορίας. Διαδηλώσεις στο Παρίσι.

8-9 Αυγούστου: Νέες πολυπληθείς διαδηλώσεις στο Παρίσι, παραίτηση του υπουργού Άμυνας Olivier.

14 Αυγούστου: Κατάληψη του Νανσύ από τον Πρωσικό στρατό. Απόπειρα εξέγερσης από Μπλανκιστές στο Παρίσι μέσω επίθεσης στον πυροσβεστικό σταθμό της Villette.

16-18 Αυγούστου: Μάχες στο Gravelotte και στο Saint-Privat. Ο γαλλικός στρατός υπό τον Bazaine υποχωρεί προς το Μετς όπου και εγκλωβίζεται από τους Πρώσους.

23-26 Αυγούστου: Ο στρατός του Ναπολέοντα Γ' υποχρεώνεται από την κυβέρνηση να κινηθεί για να απεγκλωβίσει τον στρατό του Bazaine.

29 Αυγούστου - 1 Σεπτεμβρίου: Καταστροφικές ήττες του γαλλικού στρατού στο Beaumont και στο Sedan.

2 Σεπτεμβρίου: Ο Ναπολέων Γ' και ο στρατάρχης Mac-Mahon παραδίδονται στο Sedan μαζί με 103.000 άνδρες.

4 Σεπτεμβρίου: Πλήθος εισβάλλει στην Εθνοσυνέλευση και ανακηρύττει στο Δημαρχείο του Παρισιού την Γ' Γαλλική Δημοκρατία. Οι αντιπρόσωποι της κεντρικής επιτροπής των 20 Διαμερισμάτων ζητούν την διεξαγωγή εκλογών, την κατάργηση της κρατικής αστυνομίας και τον εξοπλισμό όλων των Γάλλων.

6 Σεπτεμβρίου: Κατόπιν σχηματισμού κυβέρνησης Εθνικής Άμυνας υπό τον στρατιωτικό διοικητή Trochu, ορίζονται οι Δήμαρχοι και οι βουλευτές των Διαμερισμάτων του Παρισιού.

8 Σεπτεμβρίου: Αναβολή των εκλογών.

12 Σεπτεμβρίου: Κατόπιν απαίτησης του υπουργού εξωτερικών Favre, ο Thiers αναλαμβάνει διπλωματική αποστολή στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, χωρίς όμως αποτελέσματα. Η πρωσική εμπροσθοφυλακή φθάνει στο Château-Thierry.

19 Σεπτεμβρίου: Το Παρίσι τίθεται σε κατάσταση πολιορκίας. Ήττα του γαλλικού στρατού στο Chatillon.

19-20 Σεπτεμβρίου: Διαπραγματεύσεις μεταξύ Favre και Bismarck στο Château de Ferrière

21 Σεπτεμβρίου: Διαδηλώσεις στο Παρίσι όταν γίνεται γνωστό ότι διεξάγονται διαπραγματεύσεις.

22 Σεπτεμβρίου: Οι αντιπρόσωποι των είκοσι διαμερισμάτων και οι διοικητές της Εθνοφρουράς ζητούν την ανακήρυξη κομμούνας.

28 Σεπτεμβρίου: Αποτυχημένη απόπειρα εξέγερσης υπό τον Bakunin και τον Cloussier στη Λυών.

5 Οκτωβρίου: Ο Flourens μαζί με τάγματα της Belleville απαιτούν όπλα καθώς και την εκκαθάριση του στρατού από τους βοναπαρτιστές.

7 Οκτωβρίου: Ο Gambetta εγκαταλείπει το πολιορκημένο Παρίσι με αερόστατο.

9 Οκτωβρίου: Ο Gambetta τίθεται επί κεφαλής της Αντιπροσωπίας (Προσωρινή Κυβέρνηση Εθνικής Σωτηρίας), μεταφέροντας την έδρα της στο Tours.

13-21 Οκτωβρίου: Ήττες του γαλλικού στρατού σε Chatillon και Reuil-Malmaison.

27 Οκτωβρίου: Ο Bazaine συνθηκολογεί στο Metz και η στρατιά της Λωραίνης παραδίδεται στον πρωσικό στρατό.

30 Οκτωβρίου: Ο Thiers επιστρέφει από τη διπλωματική του αποστολή στην Ευρώπη και συζητάει με τον Faure το ενδεχόμενο αιτήματος για ανακωχή.

31 Οκτωβρίου: Μόλις γίνεται γνωστή η παράδοση του Metz, η Εθνοφρουρά, με μπλανκιστές στην πρώτη γραμμή, εξεγείρεται και καταλαμβάνει το Δημαρχείο. Μέλη της κυβέρνησης συλλαμβάνονται συμπεριλαμβανομένου και του διοικητή του Παρισιού Trochu. Η νέα κυβέρνηση, με την συμμετοχή κάποιων μετριοπαθών και του Μπλανκί, υπόσχεται εκλογές. Εξεγέρσεις σε Τουλούζη, Μασσαλία και Σαιντ-Ετιέν.

1 Νοεμβρίου : Διακήρυξη της κομμούνας στη Μασσαλία. Άμεση σύλληψη των επαναστατών.

3 Νοεμβρίου: Δημοψήφισμα στο Παρίσι για τη διατήρηση της εξουσίας της κυβέρνησης (557.000 ναι - 62.000 όχι).

5 Νοεμβρίου: Διεξαγωγή δημοτικών εκλογών στο Παρίσι. Δώδεκα δήμοι υπέρ της κυβέρνησης και οκτώ υπέρ της Αριστεράς. Πρώτες προσπάθειες καταστολής με την έκδοση ενταλμάτων σύλληψης.

9 Νοεμβρίου: Νίκη του γαλλικού στρατού επί των Βαυαρών στο Coulmiers. Τα βαυαρικά στρατεύματα εκκενώνουν προσωρινά την Ορλεάνη.

30 Νοεμβρίου: Ήττα του γαλλικού στρατού στο Champigny. 2-3 Δεκεμβρίου: Οι Πρώσοι επανακτούν την Ορλεάνη.

9 Δεκεμβρίου: Η Αντιπροσωπία της Προσωρινής Κυβέρνησης του Tours, με επί κεφαλής τον Gambetta, υποχρεώνεται να μεταβεί στο Μπορντό.

1871

5 Ιανουαρίου: Ξεκινά ο βομβαρδισμός του Παρισιού. Κόλλιούνται κόκκινες αφίσες στους τοίχους της πόλης από την Επιτροπή των Είκοσι Διαμερισμάτων με συνθήματα υπέρ της Κομμούνας.

9 Ιανουαρίου: Ο γαλλικός στρατός της Ανατολής αιχμαλωτίζεται στο Villersexel.

15-17 Ιανουαρίου: Ήττα για τον γαλλικό στρατό στο Héricourt.

18 Ιανουαρίου: Ο Γουλιέλμος Α' ανακηρύσσεται Γερμανός Αυτοκράτορας στις υπό γερμανική κατοχή Βερσαλλίες.

19 Ιανουαρίου: Ήττα των Γάλλων κατά την αιματηρή έξοδο στο Buzenval. Υπό γερμανική κατοχή το Tours.

22 Ιανουαρίου: Διαδήλωση στρατιωτών-μελών της Εθνοφρουράς στη οδό Rivoli. Καταστολή και βίαιη διάλυση της διαδήλωσης.

23 Ιανουαρίου: Ο Faivre ξεκινά στις Βερσαλλίες διαπραγματεύσεις για συνθηκολόγηση.

28 Ιανουαρίου: Ανακοίνωση της υπογραφής της συνθήκης ανακωχής μεταξύ Faivre και Bismarck. Σκληροί όροι για την γαλλική πλευρά. Λήγει ο βομβαρδισμός του Παρισιού. Προκηρύσσονται εκλογές για τις 8 Φεβρουαρίου.

8 Φεβρουαρίου: Εκλογή νέας Εθνοσυνέλευσης με μοναρχική και υπέρ της συνθηκολόγησης πλειοψηφία. Στο Παρίσι από τους 43 βουλευτές, μόνο έξι είναι υπέρ της συνθηκολόγησης.

12 Φεβρουαρίου: Πρώτη συνεδρίαση της Εθνοσυνέλευσης στο Μπορντώ.

16 Φεβρουαρίου: Συνέλευση των αντιπροσώπων των συνοικιών του Παρισιού. Απόφαση για την δημιουργία Κεντρικής Επιτροπής της Εθνοφρουράς.

17 Φεβρουαρίου: Ο Thiers ψηφίζεται πρόεδρος της εκτελεστικής εξουσίας από την Εθνοσυνέλευση.

24 Φεβρουαρίου: Γενική συνέλευση 2000 αντιπροσώπων της Εθνοφρουράς.

26 Φεβρουαρίου: Η Εθνοφρουρά μεταφέρει τα κανόνια του Παρισιού στις βορειοανατολικές περιοχές της πόλης.

1 Μαρτίου: Παρέλαση των Πρώσων στα Ηλύσια Πεδία. Η συνθήκη ανακωχής ψηφίζεται από 504 μέλη της Εθνοσυνέλευσης έναντι 107.

3 Μαρτίου: Αντιπρόσωποι από 200 τάγματα της Εθνοφρουράς ψηφίζουν το καταστατικό της Δημοκρατικής Ομοσπονδίας της Εθνοφρουράς.

10 Μαρτίου: Τελευταία συνεδρίαση της Εθνοσυνέλευσης στο Μπορντώ. Ψηφίζεται η μεταφορά της έδρας της στις Βερσαλλίες.

11 Μαρτίου: Κλείνουν έξι επαναστατικές εφημερίδες. Στρατοδικείο καταδικάζει σε θάνατο τους Μπλανκί και Flourens για τα γεγονότα της 31ης Οκτωβρίου.

15 Μαρτίου: Η Δημοκρατική Ομοσπονδία της Εθνοφρουράς ψηφίζει τους αντιπροσώπους της και ορίζει κεντρική επιτροπή με τέσσερις αντιπροσώπους από κάθε διαμέρισμα.

16 Μαρτίου: Η Εθνοφρουρά αρνείται να παραδώσει τα κανόνια στην Place des Vosges.

18 Μαρτίου: Αποτυχημένη απόπειρα του στρατηγού Vinoy να πάρει υπό τον έλεγχο του στρατού τα 227 κανόνια που ήταν τοποθετημένα στο λόφο της Μονμάρτης και στην Belleville. Το Παρίσι ξεσηκώνεται. Εκτελούνται οι στρατηγοί Lecomte και Thomas. Ο Thiers δίνει εντολή γενικής αναδίπλωσης στις Βερσαλλίες και εγκαταλείπει το Παρίσι. Η Κεντρική Επιτροπή της Εθνοφρουράς εγκαθίσταται στο Δημαρχείο.

19 Μαρτίου: Η Κεντρική Επιτροπή της Εθνοφρουράς προκηρύσσει εκλογές στο Παρίσι για την ανάδειξη Κεντρικού Συμβουλίου της Κομμούνας.

20 Μαρτίου: Τα μέλη της Εθνοσυνέλευσης συγκεντρώνονται στις Βερσαλλίες και εκλέγουν μια επιτροπή 15 ατόμων η οποία θα βοηθήσει το έργο της κυβέρνησης του Thiers.

21 Μαρτίου: Πρώτη διαδήλωση των «φίλων της τάξης» στο Παρίσι. Ο στρατηγός Vinoy καταλαμβάνει το φρούριο στο Mont-Valérien. Ο αρχηγός του πρωσικού επιτελείου γνωστοποιεί στην Εθνοφρουρά ότι οι Πρώσοι είναι διατεθειμένοι να τηρήσουν ουδέτερη στάση στην διαμάχη Παρισιού-Βερσαλλιών, αν το Παρίσι σεβαστεί τους όρους της γαλλοπρωσικής ανακωχής.

22 Μαρτίου: Νέα διαδήλωση των «φίλων της τάξεως» στην Place Vendôme. Η Εθνοφρουρά ανοίγει πυρ εναντίον των διαδηλωτών.

23-25 Μαρτίου: Ανακήρυξη κομμούνας σε Λυών, Μασσαλία, Τουλούζ και Σεντ-Ετιέν. Άμεση καταστολή στη Λυών.

26 Μαρτίου: Διενέργεια εκλογών στο Παρίσι. Το Συμβούλιο της Κομμούνας εκλέγεται με 229.167 ψήφους σε σύνολο 485.569 ψηφοφόρων.

28 Μαρτίου: Ανακήρυξη της Παρισινής Κομμούνας μπροστά από το δημαρχείο του Παρισιού.

29 Μαρτίου: Η Κομμούνα συγκροτεί 10 Επιτροπές, αντίστοιχες ισάριθμων υπουργείων, με επί κεφαλής μια Εκτελεστική Επιτροπή.

30 Μαρτίου: Νομοθετικό διάταγμα της Κομμούνας περί ενοικίων.

2 Απριλίου: Νομοθετικό διάταγμα της Κομμούνας για τον χωρισμό Εκκλησίας-Κράτους και την μετατροπή της κινητής και ακίνητης περιουσίας της σε κρατική ιδιοκτησία.

3 Απριλίου: Οι δυνάμεις της Κομμούνας εξαπολύουν αποτυχημένη επίθεση κατά των Βερσαλλιών. Σύλληψη και εκτέλεση του Flourens.

4 Απριλίου: Πτώση της Κομμούνας στη Μασσαλία.

6 Απριλίου: Διατάγματα της Κομμούνας περί εκτέλεσης των ομήρων και δίωξης των λιποτακτών. Οι συμπληρωματικές εκλογές για την Κομμούνα ορίζονται για τις 10 Απριλίου. Διάταγμα του Thiers περί δημιουργίας τακτικού και εφεδρικού στρατού των Βερσαλλιών και διορισμός του Mac-Mahon ως αρχιστρατήγου.

10 Απριλίου: Αναβολή των συμπληρωματικών εκλογών για την Κομμούνα. Πρώτος βομβαρδισμός του Παρισιού από τις δυνάμεις των Βερσαλλιών.

11 Απριλίου: Ίδρυση της Ένωσης Γυναικών για την Άμυνα του Παρισιού και την Περίθαλψη των Τραυματιών.

13 Απριλίου: Νομοθετικό διάταγμα της Κομμούνας για την καταστροφή της στήλης Vendôme.

16 Απριλίου: Συμπληρωματικές εκλογές της Κομμούνας.

19 Απριλίου: Ανακοίνωση του προγράμματος της Κομμούνας. Διακήρυξη της Κομμούνας προς τον Γαλλικό Λαό.

20 Απριλίου: Στην Εθνοσυνέλευση των Βερσαλλιών ο βουλευτής Briné προτείνει τη δημιουργία επιτροπής για την ειρήνευση. Οργισμένη αντίδραση από την πλειοψηφία των υπόλοιπων μελών. Βομβαρδισμός του Παρισιού και από το φρούριο Mont-Valérien.

21 Απριλίου: Η εκτελεστική εξουσία της Κομμούνας ανατίθεται στους αντιπροσώπους εννέα επιτροπών. Κάθε επιτροπή αποτελείται από πέντε μέλη.

24-27 Απριλίου: Νομοθετικά Διατάγματα της Κομμούνας για τις κενές κατοικίες, το δελτίο του άρτου, τους δασμούς, την κατάργηση των προστίμων και των κρατήσεων επί των μισθών. Ο Thiers αρνείται να δεχτεί το πρόγραμμα της Κομμούνας.

29 Απριλίου: Επιχειρήσεις των δυνάμεων των Βερσαλλιών στο οχυρό του Issy.

1 Μαΐου: Νομοθετικό διάταγμα της Κομμούνας περί σύστασης Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας και εκλογής των μελών της.

5 Μαΐου: Η Κομμούνα διαλύει 5 φιλοκυβερνητικά κόμματα και απαγορεύει την κυκλοφορία επτά φιλοκυβερνητικών εφημερίδων

6 Μαΐου: Ο Thiers απορρίπτει τις προτάσεις για ειρήνευση του Συνδέσμου Δημοκρατικής Ένωσης των Δικαιωμάτων του Παρισιού.

8-9 Μαΐου : Τελεσίγραφο του Thiers προς τους κατοίκους του Παρισιού. Οι δυνάμεις των Βερσαλλιών διασχίζουν τον Σηκουάνα και στρατοπεδεύουν κοντά στο δάσος της Βουλώνης. Κατάληψη του οχυρού του Issy.

10 Μαΐου: Η κυβέρνηση του Thiers υπογράφει τη συνθήκη ειρήνης με την Πρωσία στην Φρανκφούρτη.

11 Μαΐου: Διορισμός του Delescluze ως Επιτρόπου Πολέμου από την Εθνοφρουρά.

15 Μαΐου: Διακήρυξη από την μειοψηφία της Κομμούνας σχετικά με την Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας. Κατεδάφιση της στήλης Vendôme.

18 Μαΐου: Η Εθνοσυνέλευση επικυρώνει την Συνθήκη της Φρανκφούρτης.

20 Μαΐου: Έκτακτη συνεδρίαση του Ομοσπονδιακού Συμβουλίου της Διεθνούς. Έκκληση στα μέλη του να διατηρήσουν την ενότητα της Κομμούνας.

21 Μαΐου: Ο στρατός των Βερσαλλιών εισβάλλει στο Παρίσι από τις πύλες Saint-Cloud, Porte d'Auteuil και Sevres. Διακήρυξη της Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας για την κατάσταση και έκκληση προς όλους τους πολίτες να υπερασπισθούν το Παρίσι.

22 Μαΐου: Ο Delescluze και η Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας καλούν τους Παριζιάνους στα οδοφράγματα. Οι δυνάμεις των Βερσαλλιών καταλαμβάνουν τα Ηλύσια Πεδία, το Saint-Lazare, το Saint Germain και το Montparnasse.

23 Μαΐου: Κατάληψη της Μονμάρτης, της Opera και 7 Διαμερισμάτων μέχρι τις στρατιωτικές φυλακές.

24 Μαΐου: Το Δημαρχείο και η Αστυνομική Διεύθυνση του Παρισιού πυρπολούνται από κομμουνάρους. Η Κομμούνα μεταφέρει την έδρα της στο δημαρχείο του 11ου Διαμερίσματος. Κατάληψη της Τράπεζας της Γαλλίας και του Λούβρου.

25 Μαΐου: Θάνατος του Delescluze. Τελευταία διακήρυξη της Κομμούνας. Μεταφορά της έδρας της από το δημαρχείο του 11ου διαμερίσματος σε αυτό του 20ού.

26 Μαΐου: Κατάληψη των σιδηροδρομικών σταθμών του Vincennes και του Ivry όπως επίσης και της πλατείας της Βαστίλης. Κομμουνάροι εκτελούν 55 ομήρους.

27 Μαΐου: Έσχατη αντίσταση στην Belleville. Μάχες στο Buttes Chaumont και στο Père Lachaise. Εκτελέσεις αιχμαλώτων κομμουνάρων στο κοιμητήριο.

28 Μαΐου: Πέφτει το τελευταίο οδόφραγμα στην οδό Rampeau της Belleville. Διακήρυξη του Mac-Mahon προς τον λαό του Παρισιού, με την οποία αναγγέλλει τον τερματισμό των πολεμικών επιχειρήσεων.

26 Μαΐου 1971 - 31 Δεκεμβρίου 1874: Τα 24 έκτακτα στρατοδικεία που συνέστησε η κυβέρνηση δίκασαν περισσότερα από 10.000 άτομα που συμμετείχαν στην Κομμούνα. Καταδικάστηκαν σε ποινές θανάτου, εξορίας και φυλάκισης.

1880

11 Ιουλίου: Εκδίδεται νόμος για τη χορήγηση γενικής αμνηστίας σε όσους είχαν συμμετάσχει στην Κομμούνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Archives de France, Guide des Sources de la Commune de Paris et du Mouvement Communaliste (1864-1880), La Documentation Française, Παρίσι, 2007.

Bakunin, M., Η Παρισινή Κομμούνια του 1871 και η ιδέα του Κράτους, Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα, 1990.

Bernstein, S., Auguste Blanqui, François Maspero, Παρίσι, 1970.

Bernstein, S., Milza, P., Ιστορία της Ευρώπης 1815 – 1919, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1997.

Blanqui, A., Instructions pour une prise d'armes, Editions cent pages cosaques, Παρίσι, 2008.

Cordillot, M., «L'association internationale des travailleurs et les origines du mouvement ouvrier moderne (1865-1871)», στο Pigenet, M., (επιμ.), Histoire des mouvements sociaux en France, La Découverte, Παρίσι, 2014, σ. 90-100.

Deluermoz, Q., La Guerre Franco-Prussienne et la Commune de Paris, 1870-1871, Evénements Médiatiques «Globaux» du XIX Siècle, Presses universitaires de Rennes, 2019/2, τ. 16, σ. 159-181.

Démier, F., « Comment naissent les révolutions »...cinquante ans après, στο: Revue d'histoire du XIXe siècle, Tome 14, 1997/1, Cinquante ans de recherches sur 1848, σ. 31-49.

Dommanget, M., Hommes et choses de la Commune, Cooperative des Amis, Παρίσι, 2013.

Dommanget, M., La Commune, Editions de la Taupe, Βρυξέλλες, 1971.

Dommanget, M., Les blanquistes dans l'Internationale, de la chute de la Commune à la conference de Londres, Ed du C. N. R. S., Παρίσι 1968.

Dupont, L., La Commune et ses auxiliaires devant la justice, Didier et Clé, Libraires Editeurs, Παρίσι, 1871.

Dupuy, A., 1870-1871, La guerre, la Commune et la presse, Armand Colin, Παρίσι, 1959.

Enquête sur la Commune de Paris, Revue Blanche (Συλλογικό), Les éditions de l'amateur, Παρίσι, 2011.

- Furet, F., Richet, D., *La Revolution Francaise*, Librairie Arthème Fayard, Παρίσι, 1965.
- Furet, F., *Penser la Révolution française*, Gallimard, Παρίσι, 1985.
- Furet, F., «1789-1917: Aller et retour», *Le Débat*, τ. 57, 1989/5, σ. 4-15.
- Furet, F., «Aux origines de la III République. Thieurs, Broglie et Gambetta », *Commentaire*, τ. 43, 1988/3, σ. 743-749.
- Furet, F., «L'idée française de la révolution », *Le Débat*, τ. 96, 1997/4, σ. 13-31.
- Furet, F., «La révolution dans l'imaginaire politique français », *Le Débat*, τ. 26, 1983/4, σ. 173-181.
- Furet, F., «La révolution sans la terreur ?», *Le Débat*, τ. 13, 1981/6, σ. 40-54.
- Godineau, L., «Après la Commune», στο Pigenet, M., (επιμ.), *Histoire des mouvements sociaux en France*, La Découverte, Παρίσι, 2014, σ. 196-206.
- Godineau, L., *La Commune de Paris par ceux qui l'ont vécue*, Parigramme, Παρίσι, 2010.
- Godineau, L., *Retour d'exil. Les anciens communards au debut de la Troisième République*. Thèse de doctorat d'histoire, Université Paris I, Παρίσι, 2000.
- Gould, R., «Trade Cohesion, Class Unity, and Urban Insurrection: Artisanal Activism in the Paris Commune», *The American Journal of Sociology*, τ. 98/4, 1993, σ. 721-754.
- Guillemin, H., *L'avènement de M. Thiers. Réflexions sur la Commune*, Gallimard, Παρίσι, 1971.
- Hobsbawn, E.J., *Η Εποχή των Επαναστάσεων 1789-1848*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 2008.
- Huard, R., *Le suffrage universel en France (1848-1946)*, Aubier, Παρίσι, 1991.
- Kropotkin, P., *Η Παρισινή Κομμούνα, μια Κριτική Αποτίμηση*, Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα, 2011.
- La Revue blanche, Enquête sur la Commune de Paris*, (présentation de Jean Baronnet), Les éditions de l'amateur, Παρίσι, 2011.

Le Quillec, R., *Bibliographie Critique de la Commune de Paris 1871*, Boutique De L'histoire, Παρίσι, 2006.

Lissagaray. P.O., *Η Ιστορία της Παρισινής Κομμούνας (Τόμοι Α', Β')*, Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα, 2005.

Lissagaray. P.O., *Les huit journées de mai derrière les barricades*, Hachette Livre BNF, 2017.

Louvrier, J., «Penser la controverse: la réception du livre de François Furet et Denis Richet, *La Révolution française*», *Varia*, τ. 351, 2008, σ. 151-176.

Mac-Mahon, M. *L'armée de Versailles, depuis sa formation jusqu'à la complète pacification de Paris : rapport officiel*, Generic, Παρίσι, 2019.

Maitron J., *De la Bastille au Mont-Valérien. Dix promenades à travers Paris révolutionnaire*, Editions Ouvrières, Παρίσι, 1956.

Marx, K., *La Guerre Civile en France 1871*, Editions Sociales, Paris, 1972.

Michel, L., *La Commune, Histoire et souvenirs*, La Découverte, Παρίσι, 1999.

Milza, P., *L'Année Terrible, La Guerre Franco-prussienne, Septembre 1870-Mars 1871*, Perrin, Παρίσι, 2009.

Milza, P., *Napoléon III*, Perrin, Παρίσι, 2009.

Monteil, E., *Souvenirs de la Commune*, Charavay frères, Παρίσι, 1883.

Ollivier, A., *La Commune 1871, Anatomie des Révolutions*, Gallimard, Παρίσι, 1939.

PARIS sous la Commune, par un témoin fidèle, la photographie, Editions Dittmar, Ouistreham, 2002.

Porfido, I., *Jules Vallès et la mise en scène du peuple de la Commune*, Schéma-Didier érudition, Παρίσι, 1998.

Rémy, T., *La Commune à Montmartre, vingt trois mai 1871*, Editions Sociales, Παρίσι, 1970.

Rougerie, J., *La Commune de 1871*, P.U.F., Παρίσι, 1988.

Rougerie, J., *Paris insurgé, La Commune de 1871*, Gallimard, Παρίσι, 1995.

Rougerie, J., Paris libre 1871, Seuil, Παρίσι, 1971.

Rougerie, J., Procès des communards, Gallimard, Paris, 1973.

Rougerie, J., Tombs, R., «La Commune de Paris», στο Pigenet, M., (επιμ.), Histoire des mouvements sociaux en France, La Découverte, Παρίσι, 2014, σ. 141-151.

Saint-Auvent, A.-C., Histoire de la guerre franco-prussienne (1870-1871), Hachette Livre BNF, Παρίσι, 2013.

Taine, H., Du Suffrage Universel et de la manière de voter, Hachette, Παρίσι, 1872.

Thiers, A., Notes Et Souvenirs De M. Thiers, 1870-1873: Voyage Diplomatique. Proposition D'un Armistice.-- Préliminaires De La Paix. Présidence De La République, Ulan Press, Παρίσι, 2012.

Tombs, R., The Paris Commune 1871, Longman, Λονδίνο, 1999.

Tombs, R., The War against Paris 1871, Cambridge University Press, Cambridge, 1981.

Vuilleumier, M., Souvenirs de deux communards réfugiés à Genève 1871-1873, Collège du Travail, Γένοβα, 1967.

Γαλλικές εφημερίδες (Bibliothèque Nationale de France, gallica.bnf.fr, φύλλα περιόδου Μάιος 1871-Αύγουστος 1871) : Journal des Débats, Le Constitutionnel, Figaro, Le Gaulois, Le Monde, L'Univers.

Μαρίνου, Ξ., Αναζητώντας Οδοφράγματα, Αστικός Τύπος και Ελληνικές Συμμετοχές στον Γαλλοπρωσικό Πόλεμο και την Παρισινή Κομμούνα., Εκδόσεις ΚΨΜ, Αθήνα, 2015.

Μαρίνου, Ξ.«Χαρτογραφώντας τα Ίχνη Ελληνικών Εθελοντικών Σωμάτων στον Γαλλοπρωσικό Πόλεμο» (Δημοσίευση), Τα Ιστορικά, τ. 57, 2012, σ. 103-131.

Παππά, Έ., Η Παρισινή Κομμούνα του 1871, μια Επανάσταση του 21ου Αιώνα, Εκδόσεις Άγρα, Αθήνα, 2006.

Παπαϊωάννου, Μ.Μ., Η Παρισινή Κομμούνα και η Ελλάδα, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1995.

Συλλογικό, Η Παρισινή Κομμούνα, 140 Χρόνια από την Πρώτη «Εφοδο στον Ουρανό», Εκδόσεις Α/συνεχεια, Αθήνα, 2011.